

Danish University Colleges

Har vi glemt fædre, bonusfædre og deres familier og netværk i det sociale arbejde med børn og unge? en undersøgelse af to kommuners inddragelsespraksis

Rasmussen, Bo Morthorst; Jørgensen, Sabine Ellung; Jæger, Sabina Jensen; Vogt, Jeanne

Publication date:
2022

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Rasmussen, B. M., Jørgensen, S. E., Jæger, S. J., & Vogt, J. (2022). *Har vi glemt fædre, bonusfædre og deres familier og netværk i det sociale arbejde med børn og unge? en undersøgelse af to kommuners inddragelsespraksis*. UC SYD.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Download policy

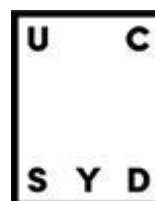
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Har vi glemt fædre, bonusfædre og deres familie og netværk i det sociale arbejde med børn og unge?

-En undersøgelse af to kommuners inddragelsespraksis

Forskningsrapport 2022

Bo Morthorst Rasmussen, Sabine Jørgensen, Sabina Jæger & Jeanne Vogt UC SYD

Udarbejdet af UC SYD og finansieret af Socialstyrelsen

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk i socialt arbejde?
Forskningsrapport

Forfattere: Bo Morthorst Rasmussen, Sabine Jørgensen, Sabina Jæger & Jeanne Vogt

Udgivet af UC SYD

Udgivelsesår: 2022

Layout: UC SYD

ISBN nr: 978-87-973476-1-4

Forfatterne har ophavsrettighederne til rapporten.
Rapporten kan frit citeres med tydelig kildeangivelse.

Forord

Professionelle er vigtige når børn og unge har brug for støtte, men barnets familie og netværk spiller en helt afgørende betydning i barnet og den unges liv, både på kort og lang sigt.

For børn handler relationen til vigtige omsorgspersoner i deres liv ikke om køn. Den måde samfundets institutioner er indrettet på kan imidlertid betyde at indsatser over for børn og unge, der befinder sig i en udsat position kommer til at overse eller ekskludere fædre, bonusfædre og deres familie og netværk.

Vi har undersøgt hvordan fædre, bonusfædre og deres familier og netværk inddrages i sociale sager i Danmark og hvilke udfordringer der opleves i forbindelse hermed. På den baggrund kaster vi lys over et område, der er forskningsmæssigt underbelyst i en dansk kontekst.

Det er vores håb at vi med denne undersøgelse er med til at øge opmærksomheden på de kønnede aspekter af socialt arbejde på børneområdet, og at de børn der kommer i kontakt med det sociale system, oplever større mangfoldighed i kommunernes inddragelsespraksis.

Det har været både været inspirerende og tankevækkende at tale med socialrådgiverne, fædrene, bonusfædrene, bedstemødrene, børnene og de unge. De har fortalt os om deres oplevelser og erfaringer og deres historier. Det er vi dybt taknemmelige for.

Vi vil gerne takke de to kommuner og ikke mindst de børn, familier og ansatte ledere, socialrådgivere, sekretærer og eksperter, der har bidraget til denne undersøgelse. Vi vil især takke lektor Christina Hvas Andersen for hjælp med statistik, ph.d. Anne-Marie Tyroll-Beck for gennemlæsning af undersøgelsen og Wiebke Skriver for opsætning og korrektur.

Venlig hilsen
Sabine, Sabina, Jeanne & Bo

Indholdsfortegnelse

Forord	3
Indholdsfortegnelse	4
Sammenfatning og resume.....	6
Rapportens opbygning	8
Forskningsoversigt	10
Usynlige fædre.....	10
Forskning i en dansk kontekst.....	12
Inddragelse af fædre i børnesager	12
Børn anbragt uden for hjemmet – samvær og kontakt og betydning mv.....	13
Anbragte børns fædres tilknytning til arbejdsmarkedet.....	13
Tidligere anbragte unge - relationer til fædre og netværk	14
Veteranfædre	14
Fædre i fængsel.....	14
Relation til far og stedfar når børn opholder sig på krisecenter med mor	15
Fædres deltagelse i familierettede indsatser og programmer	15
Netværksanbringelse og netværksinddragelse.....	16
Hvorfor interessere sig for at involvere fædre i børnesager?	16
Overordnede forklarings- og forståelsesmodeller i forskningen	17
Maskuline identiteter, traditionelle manderoller og hjælpundvigende adfærd	18
”Maternal gatekeeping”	18
Det feminiserede hjælpeapparat – kønnede kommunikationsstile og mødrefokusering.....	19
Ideologi vs. praksis - reproduktion af traditionelle kønsnormer og kulturelle stereotyper	21
Øvrige temaer.....	22
Sted/bonusfædre	23
Enlige fædre.....	24
Opsummering	24
Litteratur	25
Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?	31
Indledning.....	31
Metode og analysestrategi	35
Den kvantitative undersøgelse:	40
Inddragelsen af barnets forældre, bonusforældre og deres netværk	41
Kvindelige og mandlige rådgiveres inddragelse.....	43
Antal inddragede per sag.....	44
Antal sager med familie og netværksinddragelse.....	45
Rådgivernes grunde til, at der ikke har været inddragelse af familie og netværk i sagerne	47
Betydning og erfaring med inddragelsen af barnets familie og netværk.....	48
Afdækning af netværk.....	48
Afdækningsfremgangsmåder eller metoder	49
Den kvalitative undersøgelse	51
Rådgivernes perspektiver	51
Netværksinddragelsens primære udfordringer.....	52
Rådgivernes rammebetingelser.....	52
Rådgivernes holdninger, faglighed og vurderinger.....	54
Hensynet til barnet.....	56
Tilbageholdenhed fra og hensyn til forældrene og fortællinger om netværket.....	57
Fem centrale temaer baseret på interview med rådgivere.....	59
Der skal bruges mere tid til at aktivere mænd i kommunale sager	59

Mænd er underrepræsenterede og opleves som både aktive og passive.....	61
Konflikter mellem forældrene kan have betydning for inddragelsen.....	63
Der er stadig traditionelle kønsrollemønstre.....	65
Mænd har sværere ved at tale om følelser end kvinder.....	67
Konkluderende perspektiver på rådgivernes udsagn.....	68
Fædrenes og bonusfædrenes perspektiver.....	69
Fire centrale temaer baseret på interview med fædre og bonusfædre.....	70
Fædrene oplever sig inddrages senere i sagsforløbet og at skulle kæmpe for inddragelsen.....	70
Traditionelle kønsroller og et feminiseret område.....	75
Mor som gatekeeper eller den der udelukker far.....	77
Kønnet kommunikation og sprog.....	78
Forestillinger og erfaringer med netværk og familie.....	82
Opsamlende bemærkninger/konklusioner.....	85
Børns perspektiver på inddragelse af fædre, bonusfædre, familie og netværk.....	87
Børns oplevelser af forældres inddragelse - med særlig fokus på fædre, bonusfædre og familie og netværk.....	87
Familiesammensætning og familiehistorie.....	92
Børnenes bud på forklaringer på manglende inddragelse.....	95
Forhold og egenskaber hos fædrene.....	96
Forhold og egenskaber hos sagsbehandleren.....	97
Forhold og egenskaber hos mødrene.....	98
Kønnede temaer i børnenes fortællinger.....	99
Konklusioner.....	100
Familien, netværket og især bedsteforældrenes perspektiv.....	102
Bedsteforældre og især farmødrene.....	104
Undersøgelsen fra bedsteforeningen.....	105
Interview med farmødre.....	107
Farmødrenes kontakt til og forståelse for deres sønner.....	108
Farmødrene har ingen part og inddrages ikke i sagen.....	109
Kampen for samvær.....	110
At snyde sig til samvær.....	112
Tværgående temaer og konklusioner.....	113
Den kvantitative del:.....	113
Den kvalitative del:.....	114
Kræver det mere at inddrage fædre, bonusfædre og deres familie og netværk?.....	115
Forhold hos fædre og bonusfædre.....	115
Forhold hos mødre og bonusmødre.....	116
Familie og netværk.....	117
Familiekonflikter, -dynamikker, -historik og -sammensætning.....	119
Kønnede kommunikationsstile.....	119
Fædres samarbejdsstile og sagsbehandleres vurderinger og kategoriseringer.....	120
Hvad skal der til? – tværgående overvejelser og anbefalinger til det inddragende arbejde med fædre/bonusfædre og deres familier og netværk.....	122
Inddragelse, deltagelse og inddragelsesniveauer.....	124
Litteraturliste.....	126
Bilag 1 – Undervisningsmateriale.....	129

Sammenfatning og resume

Børns ret til kontakt til familie og netværk og myndighedernes forpligtelser i forhold til at sikre dette i forbindelse med sociale indsatser understreges flere steder i den danske lovgivning. Danske og nordiske undersøgelser peger imidlertid på et ensidigt fokus på mødre og et fravær af fædre i socialt arbejde på børneområdet (Egelund & Sundell, 2001; Petersson, 2006; Slettebø, 2009; Vagli, 2009), ligesom det ikke altid lykkes kommunerne at inddrage ressourcepersoner fra barnets familie og netværk (Ankestyrelsen 2013).

Selvom der lovgivningsmæssigt er sket en betydelig ligestilling mellem kønnene, når det drejer sig om fælles forældremyndighed, barselsorlov og ligelig deling af børnepenge mellem forældremyndighedsindehaverne, så er kan den måde samfundets institutioner er indrettet på betyde at indsatser over for børn og unge, der befinder sig i en udsat position kommer til at overse eller ekskludere fædre, bonusfædre og deres familie og netværk.

Undersøgelsen er gennemført i 2019-2021 på baggrund af en kvantitativ registrering af inddragelsen i samtlige 1298 sager i to kommuner. Desuden er der gennemført 76 interviews med rådgivere i to familieafdelinger, fædre/bonusfædre, børn og farmødre, hvor vi har undersøgt omfanget af inddragelsen samt aktørernes perspektiver og udfordringer i forbindelse med inddragelse. Derudover har vi udarbejdet en forskningsoversigt og et undervisningsmateriale til Diplomuddannelsen i socialt arbejde. Undersøgelsen er finansieret af Socialstyrelsen.

Undersøgelsen viser at far inddrages i 75,7% af sagerne og at mor inddrages i 89,2% af sagerne. Der er imidlertid stor forskel på inddragelsen og det er stadig mor, der er rådgiverens primære kontakt og samarbejdspartner, hvis barnet bor hos hende. Med mindre far insisterer på deltagelse eller problemerne bliver så store, at rådgiveren 'hiver' far ind, så inddrages han kun i meget begrænset omfang i beslutningsprocessen.

Når vi taler om inddragelse af bonusfædre, familie og netværk er billedet det samme. Bonusfar har været inddraget i 10,8% af sagerne, fars familie i 8% af sagerne og hans netværk i 2%, men også her tegner der sig et billede af nogle få aktive der har insisteret eller er blevet 'hivet' ind i sidste øjeblik.

Nedenfor præsenteres nogle af undersøgelsen overordnede resultater i punktform

Den kvantitative del:

- Inddragelse af far er registreret i 75,7% af de 1298 sager. Inddragelse af fars familie i 8 % af sagerne og fars netværk i 2 % af sagerne.
- Inddragelsen af fædre er 'kun' 10 % lavere end inddragelsen af mødrene (89,2%), men mors familie (16%) og netværk (5%) inddrages oftere end fars. Der er samlet set 28 socialrådgivere der har inddraget mors netværk og 19 der har inddraget fars netværk ud af de 44 socialrådgivere.
- Bonusfædre inddrages i 10,8% af sagerne. Ingen af bonusfædrenes familie og netværk er registreret inddraget.
- De fleste sagsbehandlere i undersøgelsen er kvinder 93 %. (4 mandlige og 40 kvinder).

- Rådgiverne svinger mellem at inddrage i gennemsnit 1,4 til 3,5 pr. sag i deres sagsstamme. Der inddrages i gennemsnit 2,57 personer i hver sag. Det er hyppigst mor, far og barnet, der inddrages.
- Der har været inddragelse af familie og netværk i 24% af sagerne.
- I over halvdelen (59%) af sagerne vurderer rådgiveren at inddragelsen af familie og netværk har haft positiv betydning i sagen. I 36 % af sagerne har inddragelsen ingen betydning haft og i 5% af sagerne har inddragelsen haft en negativ betydning.
- Årsagerne til manglende inddragelse af familie og netværk angives i 27 % af sagerne at være fordi moren ikke ønskede det. I 23% af sagerne var det faren der ikke ønskede inddragelsen og i 7% var det barnet. I 23 % af sagerne skyldtes den manglende inddragelse en vurdering fra rådgiverens side og i 20% af sagerne er der svaret at der har været andre grunde.

Den kvalitative del:

- Børn i skilsmisefamilier har oftere bopæl hos deres mødre og det ser ud til at have betydning for inddragelsen af fædre og fædres netværk.
- Mødre (og bonusmødre) beskrives mere som værende mere opsøgende og aktive i sagsprocessen.
- Der er både beretninger om aktive fædre, der kæmper for at få lov at deltage i sagsprocessen og fædre, der fremstår passive og uinteresserede i at deltage i sagsprocessen.
- Der er forskel på inddragelsesgraden af fædre og mødre. Fædre ser oftere ud til at få status som informationsmodtagere, hvor mødre behandles som den primære samarbejdspartner.
- Fædre prioriterer nogle gange deres job mv. frem for deltagelse i møder på socialforvaltningen. Baggrunden for fædrenes prioritering er kompleks.
- Der er en tendens til at den forælder og de familiemedlemmer, der selv er mest opsøgende også involveres mere, men det afhænger af om rådgiveren vurderer om forælderen, familien og netværket bidrager positivt i barnets liv.
- Ikke-biologiske familiemedlemmer og netværk inddrages ikke systematisk i sagen selvom de har en tæt relation til barnet og selv søger aktiv involvering.
- Rådgiver, barn, forældre, øvrige familiemedlemmer og netværk er ikke altid enige om hvem der skal involveres i sagen.
- Inddragelse af fædre og bonusfædre hænger nøje sammen med familiens sammensætning og historie, herunder aktuelle og historiske konflikter.
- Konflikter familiemedlemmerne imellem eller mellem familien og de professionelle komplicerer mange af de processer, der er involveret i inddragelsen. Det betyder at tidsforbruget øges, ligesom konfliktniveauet stiller særlige krav til rådgivernes personlige og professionelle kompetencer.
- Der er en tværgående opfattelse af at der er forskel på den måde mænd og kvinder kommunikerer på og at det har betydning for samarbejdet, særligt mellem fædre og overvejende kvindelige rådgivere.
- Farmødre ønsker at være en del af deres børnebørns liv og de kæmper for samvær
- Børnene ønsker kontakt med dem der har betydning for dem, uanset familiær status. Dette ønske er ikke statisk og kan ændre sig over tid.
- Professionelle kan gøre en positiv forskel i form af etablering af nye og genetablering af brudte relationer til barnets forældre, familie og netværk.

Afslutningsvis kan vi stille spørgsmålet om det kræver mere at inddrage fædre, bonusfædre og deres familie og netværk? Det korte svar på spørgsmålet er ja. Fædre er ikke vanskeligere at inddrage end mødre. I forhold til fædre, bonusfædre og deres netværk er der identificeret en række udfordringer fx at inddragelse af flere aktører kan kræve mere tid og koordinering kræver en fagligt balanceret håndtering.

Disse udfordringer der har betydning for inddragelse af fædre/bonusfædre og deres familier har vi tematiseret under fem overskrifter: 1) forhold hos fædre og bonusfædre 2) forhold hos mødre og bonusmødre 3) forhold hos familie og netværk 4) forhold i hjælpesystemet og hos den enkelte rådgiver 5) familiekonflikter, -dynamikker, -historik og -sammensætning, 6) kønnede kommunikationsstile og kønsroller. Det drejer sig om komplekse og sammensatte udfordringer, der i hver unikke sag manifesteres og håndteres hensigtsmæssigt eller uhensigtsmæssigt i den mikro og fag-personlige interaktion mellem aktørerne i sagen, men det er samtidigt udfordringer, som især socialrådgiverstuderende, rådgiverne og deres ledere med fordel vil kunne diskutere for at kvalificere praksis. Disse udfordringer uddybes i selve rapporten, hvor der også er en række citater fra informanterne, der kan anvendes til disse faglige refleksioner.

Børnesocialt arbejde handler om børnene og inddragelse af betydningsfulde voksne omkring et barn bør have dette fokus og forudsætter inddragelse af barnet.

Rapportens opbygning

Rapporten er disponeret således, at der er en række selvstændige kapitler der kan læses hver for sig eller samlet, men for at få et overblik anbefales at man læser det første kapitel, som er en sammenfatning og et resume, der giver et hurtigt overblik over undersøgelsen og hovedresultaterne. Derefter har vi valgt at præsentere forskningsoversigten for på den måde, at give læseren adgang til forskningen, litteraturen og ikke mindst problemstillingerne på området. Forskningsoversigten kan springes over og man kan gå direkte til undersøgelsen.

Selve undersøgelsen har en klassisk opbygning med en indledning, et metodeafsnit, og hhv. resultaterne af den kvantitative den kvalitative undersøgelse, efterfulgt af en præsentation af tværgående temaer og konklusioner. Den kvantitative undersøgelse kan læses som en selvstændig undersøgelse, og læses den sammen med kapitlet om socialrådgivernes perspektiv, så får læseren samtidigt alle socialrådgiverne i de to kommuners tre prioriterede udfordringer med inddragelse af far, bonusfar og deres familie og netværk. Det næste kapitel har fokus på fædres og bonusfædres perspektiver på inddragelse og oplevelser af samarbejdet med socialrådgiverne. Kapitlet kan læses selvstændigt, men læseren skal være opmærksom på, at der er tale om såkaldt aktive fædre og bonusfædre, hvor socialrådgiverne i deres perspektiver i lige så høj grad forholder sig til fædre med såkaldt passiv samarbejdsstil, som vi vurderer er de fædre, der er flest af. Det næste kapitel omhandler børnenes perspektiver på fædres, bonusfædres, familiens og netværkets inddragelse, og er en dybere analyse af på hvilken måde inddragelsen får betydning for dem, selv om det vigtigste for dem er deres relation til konkrete personer i deres familie og netværk.

Dernæst følger et kapitel om bedsteforældre og især farmødre. Det er en tilføjelse til undersøgelsen, da vi i interviewmateriale kunne se, at de havde stor betydning især for fædre og bonusfædre og vi manglede

deres perspektiv. Vi valgte her at samarbejde med Bedsteforeningen og det er tydeligt, at der er tale om bedsteforældre, der først og fremmest ønsker kontakt og samvær med deres børnebørn. Det afsluttende kapitel har overskriften tværgående temaer og konklusioner og balancerer mellem det som undersøgelsen kan sige noget om og så de mange meget interessante temaer som undersøgelsen kan sige lidt, men langt fra noget tilbundsående om.

God læselyst!

Forskningsoversigt

Denne forskningsoversigt er udarbejdet til denne undersøgelse på baggrund af søgninger i danske, norske, svenske og engelske databaser. Det overordnede spørgsmål, der har dannet grundlag for søgningen har været: Hvad ved vi om inddragelse af fædre, bonusfædre og deres familier og netværk i sociale sager. Der er anvendt søgeord på dansk, norsk, svensk og engelsk, som svarer til nedenstående danske version:

Socialt arbejde	Far/fædre
Børnesag*	Bonusfar/fædre
Omsorgssvigt	Stedfar/fædre
Anbragte børn/unge	Papfar/fædre
Udsatte børn/unge	Plastikfar/plasticfar/fædre Adoptivfar/fædre Mandlige omsorgspersoner

Søgningen er afgrænset til tidsrummet 1990-2021 (marts) og er suppleret med kædesøgning/snowballing, hvor fundne artiklers referencelister har dannet grundlag for videre søgning. Derudover er der foretaget interne søgninger efter nævnelser af fædre og bonusfædre i danske forskningsrapporter, der har beskæftiget sig med sociale indsatser over for udsatte børn og unge mere generelt (primært rapporter fra VIVE, herunder tidl. SFI og AKF). Dette valgte vi at gøre, da der er meget begrænset forskning der beskæftiger sig særskilt og specifikt med inddragelse af fædre og bonusfædre i en dansk kontekst.

Usynlige fædre

Generelt peger forskningen i de nordiske lande på et ensidigt fokus på mødre og et fravær af fædre i socialt arbejde på børneområdet. Det gælder for norske studier (Angel, 2007; Nilsen, 2006; Slettebø, 2009; Vagli, 2009), Svenske studier (Egelund & Sundell, 2001; Petersson, 2006; Ulmanen & Andersson, 2006) og danske studier (se afsnit 2 nedenfor).

Billedet er det samme i den angelsaksiske forskning, hvor fædre bl.a. betegnes som ”skygger” (Ewart-Boyle et al., 2015) eller ”spøgelser” (Brown et al., 2009) i relation til deres fravær i børnefamiliearbejdet. Her peges der ligeledes på, at socialt arbejde fejler, når det kommer til at involvere fædre i børnesager, og at fædre er stærkt underrepræsenterede når det kommer til deltagelse i støtteforanstaltninger, herunder forældreprogrammer (Baynes & Holland, 2012; Brown et al., 2009; Ewart-Boyle et al., 2015; Farmer & Owen, 1998; Featherstone, 2003; Ferguson & Hogan, 2004; Lindsay & Strand, 2013; Scourfield, 2014; T. K. Smith et al., 2012).

Fædres manglende synlighed ses bl.a. i de måder familiens problemer *forstås og forklares* på, hvor fokus i overvejende grad er på kvaliteten af mor-barn relationen og på mødres egenskaber eller problemer (Backe-Hansen, 2001; Petersson, 2006; Sagatun, 2008, 2011). På baggrund af en dokumentanalyse i en norsk kommune peger Petersson (2006) desuden på at mødre og fædre fremstilles forskelligt i de udredninger der ligger til grund for anbringelse i familiepleje, både i relationen til barnet og til socialforvaltningen. Eksempelvis beskrives en far uden kontakt til sit barn som en der ikke har ”støttet familien”, hvor en mor i tilsvarende situation fremstilles som havende ”forladt barnet” (Petersson, 2006).

Derudover ses der en tendens til at ethvert bidrag fra fædres side oftere vurderes positivt, hvorimod mødre holdes primært ansvarlige for svigt i omsorgen for barnet (også i situationer hvor det er faderen der eksempelvis udøver vold mod mor og/eller barn) (Haavind, 2006; Petersson, 2006; Ulmanen & Andersson, 2006).

Fædre inddrages desuden sjældnere i **udredningsprocessen**, hvorimod mødres deltagelse ser ud til at blive taget for givet. Det betyder at det hovedsageligt er mødre, der deltager i samtaler og møder (Egelund & Sundell, 2001; Karin Kildedal et al., 2010; Sagatun, 2011; Ulmanen & Andersson, 2006). En gennemgang af ni svenske studier fandt at mødre blev kontaktet i ni ud af ti tilfælde, hvorimod fædre kun i knapt halvdelen (Egelund & Sundell, 2001). Undtagelsen var sager med mistanke om seksuelle overgreb, hvor fædre blev kontaktet i tre fjerdele af de undersøgte sager (Glingvall-Priftakis & Sundell, 1994).

Fædrenes fravær ses også i forhold til **deltagelse i støtteforanstaltninger/familierettede indsatser**, der oftere er rettet mod at forbedre mødrenes omsorgskompetencer (Haavind, 2006; Karin Kildedal et al., 2010; Sagatun, 2011; T. K. Smith et al., 2012).

Forskningen peger desuden på, at forebyggende indsatser ikke er målrettet mænds behov og at fædre har mindre udbytte af indsatserne end mødre (Huebner et al., 2008). Disse studier skal imidlertid taget med forbehold, da fædre også er underrepræsenterede i evalueringer af indsatserne (T. K. Smith et al., 2012).¹

Flere studier peger desuden på at forventningerne til mødre og fædre er forskellige og at de krav der stilles til fædre er lavere set relativt i forhold til de krav der stilles til mødre (Haavind, 2006; Karin Kildedal et al., 2010; Nygren et al., 2019, 2020; Petersson, 2006; Storhaug, 2015; Ulmanen & Andersson, 2006). Krav til fædre starter ifølge Haavind (2006) reelt ”ved nul” (Haavind, 2006: 686), hvilket betyder at fædre hverken opfattes eller bliver mødt som ”fuldgyldige” forældre (Haavind, 2006; Ulmanen & Andersson, 2006).

I en oversigt over nordisk og angelsaksisk forskning i udredninger på børneområdet konkluderer Sundell & Egelund (2001) at det i løbet af 1990’erne synes at være blevet mere almindeligt at kontakte fædre i forbindelse med udredningsarbejdet. Denne observation bakkes op af Arvidsson (2003), som i sit studie af 40 svenske børneværnsudredninger fandt at to tredjedele af fædre blev kontaktet, herunder samtlige fædre som boede sammen med barnet.

¹ I forbindelse med dette litteraturstudium fandt vi ligeledes en tendens til at de fraværende fædre reproduceres i forskningen. VIVES undersøgelse om børn anbragt uden for hjemmet er eksempelvis i overvejende grad baseret på interview med børnenes mødre (85%). Ifølge Egelund et al. (2004) valgte forskerne at det som udgangspunkt var barnets mor, der skulle interviewes fordi de anbragte børn ofte kom fra hjem med en enlig mor eller med en samlever eller ægtefælle som ikke er barnets far. Også i de tilfælde hvor barnets forældre boede sammen var det moren der blev interviewet. Undtaget er de tilfælde hvor faren har forældremyndigheden alene – her er interviewet gennemført med ham. Af de 50 fædre, som blev interviewet, var de fleste (28) således enlige forsørgere (Egelund et al., 2004). I en undersøgelse af udsatte unges oplevelser af at blive inddraget når kommunen træffer beslutninger om deres liv valgte forskerne tilsvarende at fokusere på mødre som baggrundskaraktistika for stikprøven af udsatte unge. Dette valg skete ifølge forskerne af to grunde: for det første fordi der var en relativ stor andel (14.6 % af de unge i stikprøven mod 4,8% af unge generelt) og for det andet fordi man fandt at baggrundskaraktistika for fædre ikke havde samme gennemslagskraft som baggrundskaraktistika for mødre (Kloppenborg & Lausten, 2020). Tilsvarende: ”Vi har i kapitel 3 samt i bortfaldsanalysen også lavet sammenligninger af grupper ved hjælp af mødrenes socioøkonomiske baggrundsfaktorer. Vi har valgt kun at fokusere på mødre til de unge, da der er en relativt stor andel af udsatte unge, dvs. både unge, der er anbragt, og unge, der modtager forebyggende indsatser, som ikke har en far, der indgår i registerdata på Danmarks Statistik. Det gælder for 21 pct. af alle tidligere anbragte unge, 15 pct. af unge, der modtager forebyggende indsatser, mod 10 pct. af øvrige unge, når vi ser på hele populationen fra årgang 95, mens det gælder for knap 5 pct. af øvrige unge, når vi laver en sammenligning med BFU-undersøgelsen. Der er altså knap en fjerdedel af unge tidligere anbragte, som ikke vil indgå i sammenligningerne, hvis vi inkluderer baggrundsfaktorer for fædre” (Lausten et al., 2020). Særskilt viden om fædre i sociale sager er desuden begrænset af at fædre og mødre ofte samles i kategorien ”forældre”. Det er eksempelvis tilfældet i en helt ny udgivelse fra VIVE baseret på registerdata fra Danmarks Statistik¹ (Lausten & Andreasen, 2021) Pjecen har til formål at ”at beskrive, hvad der karakteriserer meget udsatte forældre og forældre til anbragte børn og unge” og videre ”Viden om udsatte forældres karakteristik kan være afgørende for, at kommunerne kan yde den bedste samlede indsats til den mest udsatte gruppe af forældre, samtidig med at indsatsen tager højde for målgruppens sammensatte behov” (Lausten & Andreasen, 2021, p. 0). Vi er desuden ikke heller ikke stødt på eksempler på at der specifikt er blevet spurgt ind til sted/papfædre og deres familie i dansk forskning.

Nyere forskning peger imidlertid på at socialarbejdere - på tværs af lande i norden og Storbritannien - stadig har mødre som deres foretrukne samarbejdspartnere i børnesager. Således viser et komparativt interviewstudie (data fra 2008) baseret på vignetter om en 9-årig pige, at under en tredjedel af de norske og engelske socialarbejdere som deltog i studiet (n=53) ville overveje at inddrage faderen (hhv. 29% og 32%). Et tilsvarende antal engelske socialarbejdere (28%) angav at de ville involvere pigens stedfar, men her var andelen hele nede på 14 % for de norske socialarbejdere, selvom det fremgik af vignetten at han bor sammen med pigen (Skramstad & Skivenes, 2017). Tilsvarende viser et komparativt studie bestående af vignetbaserede fokusgruppinterview med socialarbejdere i England, Irland, Norge og Sverige (data fra 2016) at selvom der er en bevidsthed blandt socialarbejderne om at far bør inddrages, så betragtes moderen stadig som den primære omsorgsperson, hvilket betyder at faderen reelt ekskluderes (Nygren et al., 2019, 2020). Studiet peger i den forbindelse på sammenhænge mellem køn og risikovurderinger og at det stærke børnefokus, som var til stede i alle fire lande, kan have betydning for eksklusion af fædre, idet fædre vurderedes at udgøre større risiko for barnet end mødre (Nygren et al., 2019, 2020). I tilknytning til socialarbejderen risikovurderinger viser et amerikansk studie baseret på nationale surveydata at socialarbejdere opfattede børn, som ikke boede sammen med en mandlig voksen som havende 50% mindre sandsynlighed for at være i høj risiko, samt at der var 60% mindre sandsynlighed for at børn der boede sammen med deres biologiske far, blev vurderet til at være i høj risiko end børn, der boede sammen med en ikke-biologisk mandlig voksen (Bellamy, 2009). I et norsk studie blandt socialarbejdere på børneområdet fandt Storhaug (2015) at det overvejende er hvis faderen opfattes som en ressource, at der ses et formål med at involvere ham, hvor potentielle problemer med ikke at involvere ham overses (Storhaug, 2015). Dette harmonerer med fædrenes egne oplevelser med enten blive opfattet som ligegyldige eller som en potentiel trussel og risiko for barnet (Storhaug, 2015; Storhaug & Sobo-Allen, 2018).

Forskning i en dansk kontekst

Dansk forskning i fædres inddragelse i sociale sager på børneområdet er yderst sparsom og det er ikke lykket at finde undersøgelser, der har inddragelse af fædre/bonusfædre/netværk i børnesager som et særskilt fokus. Det er desuden bemærkelsesværdigt at Danmark ikke er med i ovennævnte vignetundersøgelser (Nygren et al., 2019, 2020), hvor både Sverige og Norge er repræsenteret. At der ikke findes undersøgelser, der specifikt har undersøgt inddragelse af fædre, bonusfædre og deres familie og netværk betyder imidlertid ikke at der ikke findes viden om fædre, der har relevans for dette studium. I nedenstående afsnit præsenteres forskning i en dansk kontekst, som har fokus på fædre i relation til børn og familier i udsatte positioner. Det skal bemærkes at flere af undersøgelserne er af ældre dato, ligesom den viden, der er tilgængelig ikke gør det muligt at pege på om der i løbet af de seneste 20 år er sket en udvikling i den måde fædre, stedfædre og netværk inddrages på i Danmark.

Inddragelse af fædre i børnesager

På baggrund af en evaluering af kommunernes forebyggende indsats på børne- og ungeområdet fandt Christensen & Egelund (2002) at selvom der er en generel åbenhed blandt socialarbejderne over for at inddrage fædre og stedfædre (hvis moren er positivt indstillet herfor), så realiseres dette ofte ikke i egentlig inddragelse. I de fleste sager ”fandtes” der desuden ikke en far, hvilket betød at socialarbejderne ofte ikke havde en mandlig omsorgsperson at involvere. På baggrund af evalueringen skønner forfatterne at det i gennemsnit er halvdelen af fædrene der indgår i undersøgelsen af deres børn, idet socialarbejdere i overvejende grad taler med mødrene om børnenes situation. I en af evalueringens delrapporter baseret på analyser af journalmateriale fandt Christoffersen (2002) eksempelvis at der i forbindelse med en børnefaglig undersøgelse (dengang kaldet en § 38-undersøgelse) var blevet talt med moren i 85 % af sagerne, hvor fædrene havde været inddraget i 37% af sagerne.

Børn anbragt uden for hjemmet – samvær og kontakt og betydning mv.

I VIVE's børneforløbsundersøgelse (årgang 1995) indgår der data vedr. fædre til børn anbragt uden for hjemmet (Egelund et al., 2004). Heraf fremgår det at når anbragte børns familier går i opløsning så mister de ofte kontakten til den forælder de ikke bor sammen med, hvilket som oftest er faren. Herved er den fraflyttede forælder og dennes familie og netværk hellere ikke længere tilgængelig som en ressource i barnet og den anden forælders liv. I rapporten konkluderes det, at anbragte børns relationer til deres familienetværk er præget af, at de ofte er børn af enlige mødre og at kontakten med faren og dennes familie i mange tilfælde er ophørt. Det ses bl.a. ved at de anbragte børn (ifølge den adspurgte forælder) hyppigst føler sig knyttet til deres mormor (40%), mens kun halvt så mange føler sig knyttet til deres farmor. Morfædre optræder med næsten lige så lav hyppighed som bedsteforældrene på farens side. Her peger forskerne på, at det kan skyldes at mormoren også har været enlig mor. Mostre og morbrødre (og deres eventuelle samlevere) er desuden, efter forældrenes opfattelse, i højere grad end faste og farbrødre, personer barnet føler sig tæt knyttet til (Egelund et al., 2004).

Når det gælder børnenes egne vurderinger af samvær med forældre under anbringelsen, så svarer 61 % af børnene i forløbsundersøgelsen at de ser deres far (90 % for moren) (Egelund et al., 2008). I en lidt nyere undersøgelse svarer anbragte børn at 89 % ser deres mor, mens 65 % har kontakt til deres far (Lausten & Jørgensen, 2017). I denne undersøgelse er børnene og de unge også blevet spurgt om hvor nemt det er at tale med far eller mor. Her finder undersøgelsen at der er flere drenge end piger, der fortæller at de har nemt ved at tale med både mor og far. Der er flere både piger og drenge, der angiver at de har nemmere ved at tale med mor (63% af pigerne og 79% af drengen) end med far (46% af pigerne og 68% af drengen). Her bemærker forskerne at dette spørgsmål kun er stillet til dem, der har kontakt med deres forældre under anbringelsen og at det derfor kan betragtes som en relativt stor andel, der har svært ved at tale med deres far (Lausten & Jørgensen, 2017).

Ifølge Egelund et al. (2008) gælder det for de anbragte børn, der relativt ofte ser deres far, at de er på besøg hjemme hos ham, hvorimod de børn der sjældnere ser deres far, i højere grad får besøg af ham på anbringelsesstedet. 28 % af de anbragte børn får ikke besøg af deres fædre og 10 % får ikke besøg af deres mødre. 49% af børnene svarer at de ser deres far tilpas meget, mens 43% af børnene gerne vil se mere til deres far. 4% vil gerne være mindre sammen med ham. 75% af de anbragte børn svarer desuden at de tror at de voksne på anbringelsesstedet synes det er godt eller rigtig godt for barnet at være samme med faren. En relativt høj andel (17,8 %) af de anbragte børns fædre er så fraværende, at der ikke findes statistiske oplysninger om dem (det gælder til sammenligning for 0.3 % af mødrene). 34% af mødrene og 17 % af fædrene har selv været anbragt uden for hjemmet (Egelund et al., 2008).

Anbragte børns fædres tilknytning til arbejdsmarkedet

I forløbsundersøgelsen var 40 % af de anbragte børns fædre uden for arbejdsmarkedet eller på overførselsindkomster, hvor det gjaldt 77 % mødrene (Egelund et al., 2008). I en anden, lidt nyere undersøgelse af børn anbragt i familiepleje baseret på registerdata fremgår det at 29 % af børnenes fædre og 14 % af børnenes mødre er i beskæftigelse. Derudover har hovedparten af forældrene ingen kompetencegivende uddannelse (54 % af børnenes fædre og 69 % af børnenes mødre) (Mehlbye et al., 2018). Disse to studier kan være med til at give et billede af, at det for udsatte børns vedkommende oftest er faderen, der har den tætteste tilknytning til arbejdsmarkedet. Dette kan have betydning for fædres prioritering af deltagelse i møder med professionelle, ligesom det kan have betydning for professionelles forventninger til fædres deltagelse såfremt denne er i arbejde.

I relation hertil fandt Christoffersen (2002) i et ældre studie baseret på en systematisk gennemgang af et landsdækkende udvalg af 900 journaler for børn og unge, der modtog en forebyggende foranstaltning, at der i 1998 manglende oplysninger om fædrenes tilknytning til arbejdsmarkedet i 52 % af sagerne (mod 8 % af mødrene).

Tidligere anbragte unge - relationer til fædre og netværk

De anbragte børn fra årgang 1995, som indgik i førnævnte forløbsundersøgelse, er ved deres 18. år blevet spurgt om forældrenes betydning og støtte. (Lausten et al., 2020). Af deres svar fremgår det, at de tidligere anbragte unge fortsat oplever, at de i højere grad kan søge støtte hos deres mødre (35%) end hos deres fædre (28%). Tallene for den gruppe af børn og unge, der ikke har været anbragt, men har modtaget sociale ydelser er hhv. 56% i forhold til støtte hos mor og 33% i forhold til støtte hos far. Til sammenligning er tallene for jævnaldrende unge, som aldrig har modtaget sociale indsatser 66% for støtte hos mor og 55% for støtte far. Af undersøgelsen fremgår det ligeledes at 34% af de tidligere anbragte unge synes det er meget svært at tale med deres far om ting, der plager dem (tilsvarende 20% for moren). Dette niveau er langt højere end blandt både unge, som har fået forebyggende indsatser i barndommen, og de øvrige unge, som hverken har været anbragt eller modtaget sociale indsatser (Lausten et al., 2020).

De unge har også svaret på hvad forældrene betyder for dem og her har mor og far næsten lige stor betydning. Her svarer 38% at mor har meget stor betydning i deres liv og 34% svarer at far har meget stor betydning i deres liv. De tilsvarende tal for de unge der ikke har været anbragt eller modtaget sociale indsatser er 62% for mor og 61% for far. De unge er desuden blevet spurgt hvem der var med til det møde, hvor der blev udarbejdet en handleplan før de fyldte 18 år. Her svarer 36% at de havde deres mor med og 19% at de havde deres far med. Til sammenligning havde 76% en person med fra deres anbringelsessted, 31% havde en socialrådgiver fra voksenafdelingen og 11% svarede at en beskæftigelseskonsulent deltog. 35% af de unge angav en ikke specificeret anden var med til mødet, hvilket således kan være kontaktpersoner, venner eller slægtninge (dog ikke muligt at se af undersøgelsen). Samlet set konkluderes det at selvom forældrenes betydning er mindre blandt tidligere anbragte unge, er der stadig over en tredjedel, hvor forældre har meget stor betydning i deres liv, og omkring en tredjedel, som oplever, at de kan søge støtte hos forældrene. For de unge, som har været anbragt uden for hjemmet, er der en tendens til at jo længere tid de har været anbragt, jo mindre betydning har forældrene, og jo mindre støtte opleves fra forældrenes side (Lausten et al., 2020). 11% af de tidligere anbragte unge angiver at de ikke har kontakt med deres forældre, ligesom der er 34% som enten ikke har deres bedsteforældre længere (ikke udspecificeret om det er på fars eller mors side) eller ikke ser dem. Det samme gør sig gældende for 24% af unge med forebyggende indsatser og 7% af de øvrige unge (Lausten et al., 2020). I en analyse af 14 unge, der tidligere har været anbragt i familiepleje konkluderes det tilsvarende, at deres familierelationer, både til deres biologiske familie og til plejefamilie, er præget af skrøbelighed og at de unge ofte har erfaringer med at relationerne ikke varer ved ind i voksenlivet (Bengtsson et al., 2020).

Veteranfædre

Dansk forskning har desuden interesseret sig for hvad det betyder for børns trivsel at deres far har været udsendt på militære missioner i udlandet. Her viser en spørgeskemaundersøgelse blandt 11- og 15-årige børn af veteraner, at børnene generelt klarer sig lige så godt som deres jævnaldrende med hensyn til forhold til familie, skole og venner. De ældste børn i undersøgelsen ryger desuden mindre og er i mindre grad involveret i kriminalitet end deres jævnaldrende. Der er imidlertid en mindre gruppe af børnene, som trives dårligere, hvilket er de børn hvis fædre har psykiske vanskeligheder og hvor forældrene er skilte. Disse børn trives dårligere psykisk, er mere ensomme og udadreagerende (Frederiksen, Lausten, et al., 2021; Frederiksen & Lausten, 2018).

Fædre i fængsel

I forhold til børn af fædre i fængsel peger forskningen på at fars fængsling har stor betydning for børn og unges trivsel i hverdagslivet, herunder deres familieliv og skole og fritidsliv (Oldrup et al., 2016). Selvom børnene i undersøgelsen giver udtryk for at de generelt trives i skolen, så fremhæves denne gruppe af børn som sårbare og berørte af farens fængsling. Eksempelvis peges der i rapporten på at de praktiske vanskeligheder, der er forbundet med børns samvær med en far der er i fængsel, kan have

betydning for børnenes hverdagsliv. Derudover kan samværet være følelsesmæssigt svært for barnet, da barnet ofte er sårbart og berørt af farens fængsling. Selvom det i rapporten understreges at der er tale om en meget heterogen gruppe af børn, så viser analyserne at børn af fængslede har mere komplekse familieforhold end familier generelt, herunder mange enlige mødre og fædre og mange stedfamilier. Desuden har fædre, der er i fængsel oftere selv været anbragt uden for hjemmet som børn, ligesom de oftere har en psykisk diagnose (Oldrup et al., 2016). I relation hertil viser flere undersøgelser at der blandt forældre til børn anbragt uden for hjemmet er en højere forekomst af fængselsstraffe og kriminalitet sammenlignet med jævnaldrendes forældre (Egelund et al., 2008; Frederiksen, Hestbæk, et al., 2021). I VIVES forløbsundersøgelse adskilte mødre sig især ved at have en - for kvinder – høj frekvens af fængslinger (Egelund et al., 2008).

Relation til far og stedfar når børn opholder sig på krisecenter med mor

Når børn flytter på krisecenter sammen med deres mor, kan det få stor betydning for deres mulighed for at opretholde kontakten med far eller stedfar. En undersøgelse, der bygger på feltstudier og interviews med børn, der bor på krisecenter sammen med deres mor på grund af vold udøvet af barnets far eller stedfar viser hvordan opholdet betyder en midlertidig, længerevarende eller mere permanent adskillelse fra den far eller stedfar, barnet hidtil har boet sammen med. Undersøgelsen peger på at dette både kan udvande relationen til faren og påvirke barnets relation til moren. Nogle børn ser deres far regelmæssigt under opholdet og besøger ham i hjemmet, hvor andre har telefonisk kontakt eller praktiserer en relation/nærhed til ham på anden vis (fx ved at lytte til farens yndlingsmusik). Nogle af børnene i undersøgelsen har imidlertid ikke haft nogen former for kontakt med deres far i op mod et år. I undersøgelsen påpeges det at der i mange vestlige samfund er et voksende fokus på vigtigheden af fædre i børnenes liv, hvilket konstruerer ”fædre” som kulturelt vigtige for børn. Selvom børnene ikke har set deres far længe og måske ikke kan huske hvordan han ser ud, så fortsætter han derfor med at være en vigtig – om end fjern og abstrakt figur i deres liv. I interviewene med de børn, hvor deres far var udøver af volden, udelades volden typisk i barnets fortællinger om faren, hvilket ifølge forfatteren kan ses som en orientering mod at beskytte og bevare den kulturelle forestilling om ”den gode far”. I de tilfælde hvor volden er udøvet af en stedfar bruges fortællinger om volden omvendt ofte til at skabe distance til stedfaren, som også ofte omtales i datid (Henze-Pedersen, 2021).

Fædres deltagelse i familierettede indsatser og programmer

En evaluering af fire forebyggende indsatser (herunder DUÅ Småbørn og DUÅ Baby) i Danmark viser at flere fædre har oplevet at forløbet har medført en større tilknytning til deres barn, men at der kan være udfordringer med at rekruttere fædre. Af evalueringen fremgår det at forløbenes placering inden for normal arbejdstid kan udgøre en væsentlig barriere for fædrenes deltagelse, ligesom der er eksempler på at mangel på børnepasning kan betyde at det er far, der bliver hjemme og passer barnet. De kommuner der lykkedes bedst med at inkludere fædre var dem der gik imod programmets anbefalinger om at afholde sessioner om formiddagen (begrundet i at børnene er mere veloplagte om formiddagen) og i stedet afholdt dem om eftermiddagen, selvom det betød at forløbene blev lidt dyrere. Erfaringerne er desuden at der opnås størst effekt når både mor og far deltager, ligesom udbyttet var størst i de forløb hvor fremmødet var højt og hvor der var en nogenlunde fordeling mellem kønnene. Kønsfordelingen betød især noget for de fædre som gerne ville have mulighed for at møde andre mænd og tale om det at være far (Middelboe et al., 2016).

I en effektmåling af familieprogrammet Parent Management Training – Oregon (PMTO) målrettet familier med 4-12-årige børn, der udviser begyndende eller udtalte adfærdsproblemer, var det ikke muligt at udlede fædrespecifik viden. Deltagerkarakteristika er rapporteret af den forælder der i undersøgelsen kaldes ”primærforælderen” som i 90 pct. af tilfældene var barnets mor. I resten af rapporten skelnes der ikke mellem fædre og mødre og der refereres heller ikke til en ”sekundær” forælder, stedforældre eller lignende (Lindberg et al., 2019).

Netværksanbringelse og netværksinddragelse

International så vel som national forskning har gennem de sidste 20 år vist, at børn, der anbringes i slægt og netværk, klarer sig bedre end børn anbragt ved professionelle plejefamilier (Vinnerljung 1993, Egelund & Hestbæk 2003, Mehlbye 2005, 2011, Scannapieco & Hegar 1999, Winokur et.al. 2007, 2009, 2014, 2018, Washington et.al 2018, Kanisha et.al 2016, Higgins et.al 2016, Connolly et al. 2017).

Forskningsresultaterne viser bl.a., at børn i netværksanbringelser har færre mentale og adfærdsmæssige problemer, de har højere trivsel, der er færre brud i anbringelsen og de har tættere kontakt med deres familie sammenlignet med børn anbragt i familiepleje (Connolly et.al 2017, Winokur et.al 2018). Den seneste undersøgelse af anbragte børns trivsel i Danmark viser endvidere, at børn anbragt i netværk har højere trivsel end børn anbragt i familiepleje, opholdssteder eller døgninstitutioner (Rambøll 2018).

Forskningen har vist, at typen af anbringelse gør en forskel, men der er begrænset viden om, hvad det aktive stof i anbringelse er. Hvorfor har de fleste netværksanbringelser positive virkninger for børnene? Der er dog kommet flere interessante forskningsbidrag de senere år. I nordisk sammenhæng er det især forskningsgruppen med Amy Holtan, Renee Thørnblad og Jeanette Skoglund fra Tromsø Universitet og Lina Ponnert og Sofia Linderot fra Lund Universitet, der har forsket i netværksanbringelser.

Linderot forsvarede sin afhandling *Av kärlek og plikt* i foråret 2020. I afhandlingen giver hun fine beskrivelser af, hvorfor og hvordan slægtsanbringelser kommer i stand. Det er meget på initiativ fra kvindelige slægtninge, der føler kærlighed og pligt, som også afhandlingens titel antyder. De føler sig forpligtet til at tage vare på barnet, og mange af dem har allerede haft en tæt relation til barnet inden anbringelsen. Men det er på ingen måde uproblematisk, og der er meget store følelser på spil især i samspillet med forældrene og familien. Linderot skriver om den dobbelt loyalitet, netværksplejefamilier bliver sat i og løbende skal balancere. Det ændrer deres familie og fremtid radikalt og ofte helt pludseligt. De er ikke forberedt på det og skal nu veksle mellem rollen som familie og plejeforældre (Linderot 2020). Skoglund, Thørnblad og Holtan (2019) har bl.a. undersøgt tre cases (longitudinal study) med fokus på de slægtsanbragte børns relationer til deres biologiske forældre i både barndom og voksenliv ift. hvilken mening og betydning, anbringelsen har haft for børnene, og hvordan deres relation ændrer sig over tid. De konkluderer, at relationerne er meget forskellige og komplekse, og at de ændrer sig løbende alt efter deres livssituationer, men at de i høj grad dannes i starten af anbringelsesperioden, men afhænger af komplekse dynamiske relationer i familien.

Ovenstående nordiske forskere peger på et behov for forskning i familierelationer og dynamikker i slægts- og netværksanbringelser, og en læsning af deres forskning tyder på, at 'følelser i bred betydning' er en stor del af denne dynamik til både fordel og ulempe for børnene. Aktuelle undersøgelser af netværksinddragelse (Rasmussen og Jæger 2019), familierådslagning (Rasmussen og Sandgaard 2018, 2019, 2021) og netværksanbringelse (Rasmussen, Søbjerg, Jæger, Rasmussen 2020) foretaget af forskerteamet på UC SYD, viser blandt andet, at børneperspektivet er centralt, at inddragelse af netværket kan noget særligt, at konflikter og følelser spiller en stor rolle for alle aktører, at inddragelsen er besværlig, og at hvis man ikke har fået inddraget familie og netværk i starten af en sag, så er der ikke tid til det, når beslutningen om anbringelse er truffet, da der så ofte er behov for akut handling. Der er så at sige et uforløst potentiale i netværksanbringelse i Danmark.

Hvorfor interessere sig for at involvere fædre i børnesager?

Forskningen peger på to overordnede grunde til at interessere sig for at involvere fædre når det handler om at sikre børns trivsel. For det første er der udbredt international forskningsmæssig konsensus om at når fædre er positivt involveret i børns liv, så har det en gavnlig virkning på børns sundhed og udvikling (H. E. (Eds) Fitzgerald et al., 2020; Lamb, 2010; Lamb & Lewis, 2010; Pleck, 2010; Sarkadi et al., 2008), herunder bedre kognitive evner (Sarkadi et al., 2008), bedre mental sundhed (O'Gara et al., 2019; Welsh et al., 2004), og reduceret risiko for kriminalitet (Flouri & Buchanan, 2002). Ifølge Sarkadi et al. (2008) er gode fædre-barn relationer desuden forbundet med en reduktion i adfældsproblemer hos drenge,

færre psykologiske problemer hos piger, samt en reduktion i risikoen for selv at være økonomisk udsat som voksen på trods af en opvækst i en familie med lav socioøkonomisk status.

For det andet er der – særligt i den angelsaksiske forskning – fokus på, at en problematisk relation til fædre kan have en negativ betydning for børns udvikling og at fædre (eller andre mandlige omsorgspersoner) kan udgøre en risikofaktor i forhold til børns sundhed og udvikling (J. P. Allen et al., 2002; Cummings et al., 2008; Featherstone & Peckover, 2007; Lamb & Lewis, 2010). Ifølge Jernbro & Janson (2017)'s svenske børnemishandlingsundersøgelse er fædre og stedfædre eksempelvis hyppigere end mødre og stedmødre, udøvere af psykisk vold mod unge. Derudover viser norske, svenske og amerikanske undersøgelser at den vold børn overværer mellem forældre oftest udøves af fædre (Hamby et al., 2011; Jernbro & Janson, 2017; Myhre et al., 2015).

I en dansk kontekst fremgår det af børnehusenes årsstatistik fra 2016, baseret på de sager børnehusene har behandlet, at den mistænkte (dvs. formodede – og dermed hverken sigtede eller dømte) i sager om vold eller seksuelle overgreb i 39% af tilfældene er far, i 27% mor og i 6,2% af tilfældene stedfar eller stedmor. Når det handler om mistanke om seksuelle overgreb var fordelingen hhv. 6,4 % for fædre, 0,4% for mødre og 2,6 % for stedfædre (Socialstyrelsen, 2017). Tallene er opgjort på baggrund af 1410 børnehussager behandlet i 2016. I de efterfølgende publikationer er opgørelsen udelukkende foretaget på køn og ikke i forhold til relationen til barnet.

Fædre kan altså på den ene side udgøre en væsentlig risiko i børns liv, hvis kontakten er negativ og på den anden side en væsentlig beskyttelse eller ressource, hvis kontakten er positiv. For socialt arbejde er der således overordnet set to væsentlige grunde til at interessere sig for, hvordan fædre involveres i de situationer hvor familier kommer i kontakt med de sociale myndigheder på grund af bekymringer for et barn, uanset om faren udgør en potential risiko eller en potentiel ressource (Zanoni et al., 2013). Flere forfattere peger på den baggrund på, at det kan have vidtrækkende konsekvenser for børn og deres familie, når myndighederne ikke lykkes med at engagere fædre i socialt arbejde på børneområdet (Brown et al., 2009; Ewart-Boyle et al., 2015).

Nygren et al. (2020) peger i relation hertil på, at selvom udviklingen i håndtering af vold i nære relationer går i retning af tilgange, der involverer hele familien, så viser deres studie blandt engelske, irske, norske og svenske socialarbejdere en tendens til at socialarbejdere anskuer fædre der begår vold i familien entydigt som en risikofaktor, hvilket kan føre til eksklusion af fædre i arbejdet med familien. De fremhæver i den forbindelse at selvom vold aldrig må negligeres, så er mødre ikke altid i en situation, hvor de er i stand til at gå fra den mand der begår overgrebene, hvorfor de opfordrer til involvering af hele familien og undlade at placere ansvaret på mødre alene (Nygren et al., 2020).

Overordnede forklarings- og forståelsesmodeller i forskningen

Forskningen giver ikke entydige forklaringer på hvorfor fædre er stærkt underrepræsenterede, når det kommer til involvering i sagsbehandlingsprocessen og deltagelse i støtteforanstaltninger. På baggrund af dette litteraturstudium har vi identificeret en række overordnede forståelses- og forklaringsmodeller, hvori køn er et gennemgående tema, som præsenteres nedenfor. Disse er hverken udtømmende, skarpt afgrænsede eller gensidigt ekskluderende.

Maskuline identiteter, traditionelle manderoller² og hjælpundvigende adfærd

Den første model forklarer manglende deltagelse med, at fædre selv undviger kontakten med de sociale myndigheder, fordi det at søge hjælp er uforeneligt med traditionelle opfattelser af maskulinitet. Denne position suppleres af den generelle forskning i kønsforskelle i hjælpøgende adfærd, som fx viser at mænd i mindre grad end kvinder opsøger læge (Danmarks statistik, 2021) (Banks, 2001; Tudiver & Talbot, 1999), psykologhjælp (Möller-Leimkühler, 2002) og misbrugsbehandling (Generali, 2002). Et amerikansk studie baseret på interview med mænd fra lavindkomstfamilier peger eksempelvis på at barrierer for at søge hjælp kan hænge sammen med mændenes selvopfattelse, som forsørgere og problemløser, som bl.a. betyder at det at tage imod hjælp knyttes til nederlag og tegn på svaghed. Problemer ses som noget mændene både kan og bør klare selv ved hjælp af egne ressourcer så som motivation og tålmodighed. Flere af mændene i undersøgelsen angiver at de frygter at komme i en situation, hvor professionelle dikterer hvad de skal gøre. De fortæller ligeledes om lange arbejdsdage, hårdt fysisk arbejde og deraf følgende manglende tid og overskud som barriere for at deltage i støtte til barnet. Studiet peger imidlertid også på at mænds hjælpundvigende adfærd ser ud til primært at knytte sig til det formelle hjælpesystem, idet mange angiver at de får støtte fra deres partner og deres egne forældre (særligt deres mødre). Forskerne peger endvidere på at fædres egne forældre kan være en vigtig ressource og vej til at involvere og engagere fædre (Summers et al., 2004).

Tilsvarende betragtninger finder Ewart-Boyle et al. (2015) blandt nordiske socialarbejdere, som fremhæver maskuline identiteter som en psykologisk barriere for fædre for at opsøge og modtage hjælp. Ifølge de interviewede socialarbejdere ser fædre hjælpesystemet som noget der er for børn og mødre og ser ikke deres egen rolle, hverken i forhold til at skabe eller bidrage til at løse problemer i familien (Ewart-Boyle et al., 2015). I de studier, hvor mændene selv bliver spurgt er der imidlertid ikke noget der tyder på at der er en manglende interesse fra fædres side i forhold til at være involveret i støtte til barnet (Philip et al., 2019).

En bemærkning i relation til betragtningen om at mænd kan være sværere at engagere fordi de ikke selv opsøger hjælp, er hvad det betyder for og kræver (fx ressourcemæssigt) at lykkes med at involvere dem. I et norsk interviewstudie af forståelser af faderskab blandt velfærdsprofessionelle på børneområdet fremgår det eksempelvis, at socialarbejdere oplever at der er for få ressourcer (tid) til at involvere fædre, som trækker sig eller signalerer manglende villighed til at involvere sig i processen (Storhaug, 2015).

”Maternal gatekeeping”

En anden position søger forklaringer på den manglende involvering af fædre hos mødre. Her peger studier eksempelvis på at mødre, ved at skjule eller tilbageholde informationer om faderen eller andre mænd involveret i barnets liv (fx samlevende), agerer som ”moderlige dørvogtere” der forhindrer mænds involvering i børns liv (S. M. Allen & Hawkins, 1999; Schoppe-Sullivan et al., 2008; Walker &

² Begreber der refererer til kønnede problemstillinger, er komplekse og det er derfor vigtigt at være omhyggelig i sit begrebsbrug. En mere dybdegående begrebsdiskussion ligger imidlertid uden for denne litteraturgennemgang. Vi har gennemgående brugt de begreber der er anvendt i de studier vi refererer til, men trækker i øvrigt på en non-binær kønsforståelse, hvor begrebet ”mand” refererer til det køn et menneske identificerer sig med, uanset den fysiske krops køn. Maskulinitet anvendes tilsvarende som en betegnelse for de forventninger, kvaliteter og karakteristika, der historisk set er blevet tilskrevet det mandlige og derfor ikke som en iboende kvalitet hos mænd. Vi anvender derfor begrebet maskuline identiteter i flertal for at tydeliggøre og anerkende diversiteten i måder at gøre det at være mand på, ligesom vi anerkender at historiske kampe og magt spiller en væsentlig rolle for de maskuline identiteter der er tilgængelige.

McGraw, 2000; Zvara et al., 2013) og som vanskeliggør professionelles involvering af fædre i børnesager (Brown et al., 2009; Dominelli et al., 2011; Ferguson & Hogan, 2004; Glynn & Dale, 2015). Blandt socialarbejdernes argumenter for ikke at involvere fædre indgår mødres negative fortællinger om fædre, sammen med andre faktorer så som barnets behov, mangel på ressourcer, samt ”kendte” problemer i faderens fortid (Storhaug, 2015). Tilsvarende bekræftede over to tredjedele af de interviewede socialarbejdere i et nordirsk studie, at mødres negative fortællinger om fædre kan opleves som en barriere for at involvere dem, bl.a. på baggrund af en opfattelse af at sådanne holdninger er svære at ændre og at man derfor som socialarbejder må ”arbejde med det man har” (Ewart-Boyle et al., 2015, p. 476). Storhaug & Sobo-Allen (2018) bemærker imidlertid at negative opfattelser af fædre baseret på udsagn fra mødre er dynamiske og kan ændre sig over tid, fx i forbindelse med ændringer i familiens situation eller hvis socialarbejderen opnår et bedre kendskab til faren (Storhaug & Sobo-Allen, 2018).

Forskningen peger i den forbindelse på at der kan være forskellige årsager til at mødre kan være tilbageholdende med at give oplysninger om fædre eller ligefrem giver negative oplysninger om ham. Noget kan måske forklares med mødres opfattelser af moderskabet som deres ”territorium” (Ferguson & Hogan, 2004), men der kan også være andre væsentlige grunde hertil, så som frygt for afsløring af uberettiget modtagelse af velfærdsydelse eller frygt for at afsløringen af problematiske informationer om faderen eller en mandlig partner eller samlever (fx om vold) kan føre til at barnet bliver anbragt uden for hjemmet (Dominelli et al., 2011).

Betegnelsen ”maternal gatekeeping” er blevet kritiseret for at placere skyld hos mødre og for at holde dem ansvarlige for svigt i omsorgen og for at beskytte deres børn – også over for en potentielt farlig far eller partner (Ulmanen & Andersson, 2006).

Ingen af de ovennævnte studier viser imidlertid eksempler på hvordan gatekeeping konkret foregår. Hvis vi går helt tæt på praksis, viser det sig at de fænomener, der beskrives under begrebet ”maternal gatekeeping” ikke alene kan tilskrives moderens handlinger, men skal ses som et fænomen, der skabes i samspillet mellem forældre (af begge køn) og professionelle. I et britisk studie baseret på detaljerede analyser af lydoptagede telefonopkald til forældre henvist til forældreprogrammer, viser Symonds (2015, 2020) eksempelvis at professionelle formulerede spørgsmål angående faderens kontaktinformationer på måder, der foregreb en afvisning. Studiet peger på at de professionelle i den konkrete samtale står over for et dilemmafyldt valg mellem at forfølge informationer om faderen eller komme videre i opkaldet og forfølge et samarbejde med moderen. Symonds fremhæver i den forbindelse at forhandlinger om adgang til fædre også må anskues som og håndteres som et problem der skabes interaktionelt i det konkrete mødet mellem aktørerne (Symonds, 2015, 2020).

Det feminiserede hjælpeapparat – kønnede kommunikationsstile og mødrefokusering

En tredje forståelsesmodel peger på at barriererne for fædres involvering skal findes i en feminisering af det sociale arbejdes felt (Ewart-Boyle et al., 2015). Dette skal bl.a. ses i sammenhæng med en skæv kønsfordeling blandt de ansatte (Ferguson & Hogan, 2004) og en mødre-orienteret hjælperkultur (Arvidsson, 2003; Bayley et al., 2009; Ewart-Boyle et al., 2015; Storhaug, 2015; Zaroni et al., 2013), hvor mænd ikke føler sig velkomne.

Kønnede kommunikationsstile

Baum (2017) peger på baggrund af en litteraturgennemgang på, at kvindelige socialarbejdere ikke er opmærksomme nok på kønnede aspekter i arbejdet med mandlige klienter. Det handler blandt andet

om at kvindelige socialarbejdere mangler viden om deres egne ikke bevidste opfattelser af mænd som en trussel, men også mangel på viden om forskelle i de måder mænd og kvinder kommunikerer på om deres følelser og oplevelser. Sidstnævnte bakkes op i Storhaugs (2013) fokusgruppstudie, hvor socialarbejdere på børneområdet udtrykker at fædre ikke vidste hvad de skulle svare på deres spørgsmål og ikke havde ord til at beskrive deres følelser og tanker.

Normer og forventninger forbundet med maskuline og feminine udtryksformer kan desuden have betydning for den måde følelsesudtryk modtages og tolkes på. I et interviewstudie blandt socialarbejdere på børneområdet og engelske fædre i kontakt med det sociale system var der enighed blandt informanterne om at følelser, såsom vrede blev tolket og "toleret" forskelligt afhængigt af om den udtrykkes af en mand eller en kvinde. Mændene oplevede at være fanget mellem at holde deres følelsesudtryk tilbage med risiko for at blive tolket som ligeglade og give udtryk for dem med risiko for at blive tolket som aggressive. Blandt fædre gav dette anledning til en oplevelse af at blive uretfærdigt behandlet (Philip et al., 2019).

Kønnede forskelle i kommunikationsstile er imidlertid komplekst. Selvom flere studier kæder traditionelle opfattelser af maskulinitet sammen med en præference for direkte, resultat- og løsningsorienteret kommunikation og handling (Adamsen et al., 2001; J. A. Smith et al., 2008), samt en tendens til at mænd stiller spørgsmål for at få information, hvor kvinder stiller spørgsmål for at skabe relation (West & Zimmerman, 2015), så er der også studier, der peger på at det er problematisk at drage konklusioner om kommunikationsstile baseret på stereotype forestillinger om kønnede forskelle. Et studie af mænds opkald til manderådgivningen i Australien fandt eksempelvis at mændenes henvendelser afveg fra traditionelle maskulinitetsidealer, idet mange mænd ikke efterspurgte praktisk information eller rådgivning, men blot ønskede en at tale med om deres problemer. På den baggrund konkluderes det at forestillingen om at mænds præferencer for resultat- og løsningsorienteret kommunikation indebærer en risiko for en oversimplificering af mænds præferencer i mødet med hjælpesystemet (Feo & LeCouteur, 2013).

Mødrerefokusering

Forestillinger om mødres særlige betydning for børns psykologiske og sociale udvikling fremhæves af flere studier som en væsentlig årsag til, at fædre ofte overses i socialt arbejde på børneområdet (Arvidsson, 2003; Ewart-Boyle et al., 2015; Storhaug, 2015; Zanoni et al., 2013). Zanoni et al (2013) fremhæver i den forbindelse udviklingspsykologien, særligt tilknytningsteoriernes centrale rolle i socialarbejders vidensgrundlag som havende betydning for denne mødrerefokusering, idet disse teorier (på trods af at nyere forskning i tilknytning viser at farens rolle er lige så central som morens i barnets udvikling, se Newland & Coyl, 2010) førhen har haft meget lidt fokus på faderens rolle i barnets udvikling.

I et norsk studie (Storhaug, 2013, 2015; Storhaug & Sobo-Allen, 2018), baseret på en survey blandt forældre med kontakt til børneværnet, interview med fædre, hvis barn modtager støtte fra børneværnet, samt fokusgruppinterview med socialarbejdere på børneområdet fremgår det at fædre ikke oplever at deres meninger om hvad der er bedst for barnet bliver hørt eller taget alvorligt, fx hvis de udtrykker bekymringer for mors omsorgsevne. Fædre oplever desuden at blive mødt med holdningen om, at det er mødre der er den vigtigste omsorgsperson. Storhaug (2015) argumenterer i forlængelse heraf for, at der findes en kønsessentialistisk forståelse af forældreskab, hvor mødre og fædre tilskrives forskellige egenskaber og hvor relationen mellem mor og barn betragtes som mere naturlig og selvfølgelig og tillægges større værdi og betydning end far-barn relationen. I de tilfælde hvor far er hovedansvarlig for

omsorgen fremstår det som en nødløsning og en undtagelse – og først når moderen ikke er i stand til at varetage omsorgen (Storhaug, 2015). Oplevelsen af at myndighederne i overvejende grad fokuserer på mødre går igen i flere interviewstudier hvor fædre fortæller om deres erfaringer med det sociale system (Philip et al., 2019; Storhaug, 2015). Storhaug & Sobó-Allen (2018) peger i den forbindelse på den kompleksitet, der er forbundet med at opfattelsen af at mødre er bedre egnede til nogle aspekter af omsorgsrollen over for barnet går igen i fædrenes egne fortællinger, samtidig med at mændene kritiserer de professionelle for denne holdning (Storhaug & Sobó-Allen, 2018).

Ifølge Ulmanen & Andersson (2006) er det i denne sammenhæng vigtigt at holde sig for øje at ansvars- og rollefordelingen mellem mødre og fædre i samfundet i al almindelighed er skæv, hvilket bl.a. indebærer at mødre – generelt set - bruger mere tid sammen med børn end fædre gør.

Mødrefokuseringen indebærer at mødre får mere støtte end fædre gør, men de bedømmes også hårdere i deres varetagelsen heraf. Et aspekt af at fædre ikke behandles som fulgyldige forældre for deres børn, er også at de ikke i samme grad som mødre gøres ansvarlig for deres handlinger i relationen til deres børn.

Ideologi vs. praksis - reproduktion af traditionelle kønsnormer og kulturelle stereotyper

I forlængelse af det forudgående tema skal den manglende inddragelse af mænd i børnesager også ses i lyset af socialt arbejdes indlejring i bredere kulturelle og samfundsmæssige strukturer hvad angår køn.

Ifølge flere nordiske forfattere er socialt arbejde på børneområdet præget af et traditionelt blik på kønsroller, som bygger på kulturelle stereotyper om køn (Arvidsson, 2003; Hedin & Månsson, 2010).

Problematikseringen af at socialt arbejde er baseret på traditionelle kønsforestillinger, og at socialarbejdere lægger vægt på kønsforskelle i deres vurderinger af forældre i relation til omsorgsrollen for børn og på den måde medvirker til at reproducere og opretholde forskelle mellem kønnene i samfundet, går igen i flere studier (Arvidsson, 2003; Nygren et al., 2020; Ulmanen & Andersson, 2006). I sin interviewundersøgelse blandt svenske socialarbejdere på børneområdet fandt Arvidsson (2003) at socialarbejderne på den ene side udtrykker ambitioner om at mænd skal være moderne mandlige forbilleder for deres børn, men på den anden side reproducerer traditionelle forestillinger om køn og rollefordeling mellem mødre og fædre. Derudover fremhæver Ulmanen & Andersson (2006) at forestillinger om at kvinder og mænd er så forskellige, at de ikke kan erstattes hinanden som forældre, samt en opfattelse af at drenge har mere brug for mandlige forbilleder end piger er stærke og styrende i socialt arbejde på børneområdet.

I et norsk studie af forståelser af faderskab blandt velfærdsprofessionelle på børneområdet, fandt Storhaug (2015) at selvom de officielle værdier for praksis er, at fædre og mødre skal involveres på lige vilkår, så hersker der i den konkrete praksis det, hun refererer til som en kønsessentialistisk forståelse af forældreskab. Denne er baseret på en præmis om at mænd og kvinder er født med forskellige omsorgspotentialer, hvor mor-barn relationen anses som mere given, naturlig og værdifuld end far-barn relationen. Hun fremhæver en uoverensstemmelse mellem ideologi og praksis og peger på, at der ser ud til at være en oplevelse blandt socialarbejdere på børneområdet, af at ideologien om ligestilling i forældreskabet udfordres af den praktiske virkelighed (Storhaug, 2015).

I tråd hermed finder Peterson (2006) to forskellige familieforståelser i svenske barneværnsudredninger. På den ene side findes stereotypen med den utilstrækkelige mor og den fraværende far, hvor familien antages at bestå af mor og barn og hvor far kun undtagelsesvist regnes med. I den anden forståelse er begge forældre lige vigtige og forældrene har et fælles ansvar, uanset om de bor sammen eller ej.

Sidstnævnte forståelse stemmer mere overens med de politiske idealer, men fremstår i udredningerne mere som et ideal i form af generaliserede vendinger (fx at barnet har brug for begge sine forældre i forhold til sin identitetsudvikling) end en realitet. Ifølge Petersson definerer dette ideal den norm som familiens situation afviger fra, hvilket tjener som en legitimering af den aktuelle sociale indsats, men er samtidig med til at reproducere og dermed opretholde denne norm (Petersson, 2006).

Nygren et al. (2020) viser i deres studie hvordan diskrepansen mellem ideologi og praksis i forhold til idealforestillinger om lighed i køn på den ene side og en praktisk virkelighed, som afspejler det modsatte på den anden, går igen på tværs af velfærdssystemer, der traditionelt set er blevet fremhævet som forskellige (Sverige, Norge, Irland og England). De peger i den forbindelse på et stigende børnefokus på tværs af landene som en mulig forklaring på, at forskellene mellem dem er reduceret, men at dette ”policy practice gap” er noget der bør udforskes mere (Nygren et al., 2020).

I relation til forskellene mellem ideologi og praksis peger Skramstad & Skivenæs (2017) på, at det i den forbindelse er vigtigt at være opmærksom på forskelle i familiesammensætningen mellem de familier der er i kontakt med de sociale myndigheder og dem der ikke er. I 2010 boede 75% af børn under 17 år i Norge eksempelvis hos begge deres biologiske forældre, hvorimod det kun var tilfældet hos 29% af de børn som modtog hjælp fra børneværnet (Skramstad & Skivenæs, 2017.)

Øvrige temaer

Tid og timing

Ifølge Philip et al (2019) afhænger fædres oplevelser af at føle sig hørt og involveret ikke kun af hvorvidt det sker, men også hvornår og hvordan det sker – og af hvorvidt fædre oplever at der oprigtigt investeres tid i at forstå deres perspektiver. I undersøgelsen, som bestod af kvalitative interview med engelske fædre, blev timing i forhold til inddragelsen fremhævet som central, idet direkte kontakt tidligt i processen blev oplevet som vigtig. Den formelle sagsproces med et fast program for møder fremhæves som utilstrækkelig og nogle gange uegnet i forhold til at etablere en direkte kontakt med fædre. Mændene oplevede forvaltningens arbejde som på en gang forhastet og langsomt; pludselige handlinger med en følelse af uopsættelighed efterfulgt af lange perioder med ventetid, hvor der ikke sker noget. Dette gav anledning til at mange mænd satte spørgsmålstejn ved socialarbejdernes troværdighed og kompetencer og medførte et generel tab af tillid til det sociale system (Philip et al., 2019).

Den gode vs. den farlige far

I sin afhandling peger Arvidsson (2003) på den ambivalens i relation til inddragelse af fædre i børnesager, som hos socialarbejderne udspringer af to forskellige tolkninger af barnets bedste; barnets behov for at have kontakt med sin (gode) far og barnets behov for at blive beskyttet fra sin (farlige) far. Denne ambivalens findes tilsvarende af Eriksson (2003), som i forbindelse med sin undersøgelse af den svenske familierets håndtering af fædres vold mod børn fremhæver at socialarbejdere i bestræbelserne på at øge fædres involvering i barnets liv kan komme til at lukke øjnene for eksempelvis vold, hvilket kan efterlade mødre og børn sårbare og udsatte. Eriksson peger imidlertid også på, at der ikke behøver være et modsætningsforhold mellem at bevare fædrenes involvering i barnets liv og beskytte kvinder og børn mod overgreb.

Sted/bonusfædre

Litteraturstudiet fandt kun ganske få studier, der fokuserer særskilt på involvering af mænd, som bor sammen med børn, der ikke er deres biologiske børn (herefter sted/bonusfædre³). Disse studier peger imidlertid på at sted/bonusfædre inddrages i endnu mindre omfang end de biologiske fædre (Parent et al., 2007; Skramstad & Skivenes, 2017).

Et canadisk studie baseret på kvalitative interview med socialarbejdere (n=22) peger på stor forskellighed blandt de professionelle i de kriterier der fremhæves som betydningsfulde for hhv. inklusion og eksklusion af stedfædre i forbindelse med iværksættelse af psykosociale interventioner over for unge (Parent et al., 2007). Af kriterier der bidrager til eksklusion af stedfædre, fremhæves en ustabil relation til moderen, vold og misbrug, samt det forfatterne fremhæver som den væsentligste, nemlig de tilfælde hvor stedfædre afviser eller aktivt modarbejder et samarbejde. De tilfælde hvor stedfarens adfærd vurderes at være årsag til eller bidrage til problemerne i familien fremhæves imidlertid også af nogle socialarbejdere som et argument for netop at involvere ham. Af kriterier der havde positiv betydning for socialarbejdernes involveringen af stedfædre, fremhævedes en forældrelignende relation til barnet, en stabil relation til barnets mor (fx hvis barnet eller moderen selv ikke blot refererer til stedfaren som ”mors kæreste”), hvis stedfaren og barnets mor har fået et barn sammen, når moderen også ønsker stedfaren involveret, samt når stedfaren selv viser interesse for og ønske om at være involveret. Af faktorer der bidrager til inddragelse af stedfar nævnes også hvis moderens problemer er af en sådan karakter at hun ikke kan varetage barnets behov, samt fravær af en biologisk far, hvor stedfaren (særligt for drenge) vurderes at kunne være en mandlig ”rollemodel” (Parent et al., 2007). I Skramstad & Skivenes’ (2017) vignetteundersøgelse blandt engelske og norske socialarbejdere blev stedfaren nævnt af 11 (44%) af de engelske socialarbejdere og 9 (32%) af de norske socialarbejdere, hvilket mest handlede om at bemærke hans tilstedeværelse. Henholdsvis 7 (28%) 4 (14%) foreslog at involvere ham mere i omsorgen for barnet. Kun to af de norske og fire af de engelske socialarbejdere var nysgerrige efter at vide mere om ham og hans relation til barnet, moderen eller begge. I socialarbejderen vurderinger af barnets situation var socialarbejderne mere optagede af de enkelte familiemedlemmer og relationerne mellem dem end af familien som helhed (Skramstad & Skivenes, 2017).

I den tidligere nævnte danske forløbsundersøgelse er det bl.a. blevet undersøgt hvem unge, der tidligere har været anbragt, eller som har modtaget forebyggende sociale indsatser bor sammen med efter det fyldte 18. år sammenlignet med unge der aldrig har været anbragt eller har modtaget en social indsats. Heraf fremgår det at 59% af de unge der aldrig har været anbragt eller har modtaget en social indsats, bor sammen med begge deres forældre. Det gælder 19% af unge der har modtaget forebyggende indsatser og 4% af de unge der har været anbragt. Af denne undersøgelse fremgår det desuden at 47 % af de unge, der har modtaget forebyggende indsatser, bor sammen med kun en af forældrene (oftest moderen) enten alene eller i en stedfamilie. Det gælder for 33 % af øvrige unge og for 14% af dem, der tidligere har været anbragt. (Lausten et al., 2020).

³ Brugen af dette begreb siger ikke i sig selv noget om kvaliteten af relationen til barnet/børnene, men anvendes her i betydningen mors samlever/partner.

Enlige fædre

I et systematisk review af forskning i socialt arbejde med enlige fædre fandt Haworth (2019) tilsvarende dette område forskningsmæssigt underbelyst og peger på et behov for mere systematisk viden om betydningen af kønnede stereotyper og stigma for praksis. Reviewet identificerede syv studier og peger på den baggrund på en tendens til at enlige fædre ekskluderes og marginaliseres, at socialarbejdere har svært ved at etablere kontakten til de enlige fædre samt at de mangler viden om og ikke forstod fædrenes behov i tilstrækkelig grad (Haworth, 2019).

Ifølge Storhaug (2015) er både enlige mødre og fædre overrepræsenterede blandt norske familier, som har været i kontakt med de sociale myndigheder på børneområdet. Samtidig er de den gruppe der oplever den højeste grad af social belastning og den mindste grad af støtte fra netværket. Storhaug peger desuden på at en mulig forklaring på at enlige fædre er overrepræsenterede er, at mødre til disse børn har så store vanskeligheder at de ikke er i stand til at varetage omsorgen for barnet.

I en dansk undersøgelse fra 1996 sammenligner Christoffersen (1996) opvækstvilkår hos 3-5 årige børn, der vokser op med en enlig mor med dem der vokser op hos en enlig far. Her fandt han at, de børn der vokser op hos deres fædre, har hyppigere kontakt med den anden forældre end når barnet vokset op hos moren. Samværet er sjældnere afbrudt og som følge heraf bevares kontakten med begge bedsteforældrepar oftere når barnet bor hos faren. Fædre fremstod desuden mindre tidspressede og med færre psykosomatiske stress-reaktioner end mødre. Derudover viste undersøgelsen at fædre i mindre grad end mødre afstod fra fysisk afstraffelse af børnene. Det er imidlertid væsentligt at bemærke at gruppen af enlige fædre i sammenligningsgruppen adskilte sig fra gruppen af enlige mødre på en række sociale baggrundsforhold ved at have færre belastninger. Undersøgelsen konkluderer derfor at forskellene mellem det at vokse op hos en enlig mor og en enlig far kan forklares med forskelle i de sociale baggrundsforhold.

Opsummering

International viden peger samstemmende på fraværende fædre i børnesager både i sagsakterne, i problemdefinitionen (hvordan problemet forstås og forklares), i udredningsprocessen (fx i forhold til mangel på samtaler i forbindelse med en børnefaglig undersøgelse) og i deltagelse i støtteforanstaltninger/familierettede indsatser.

Der findes en del studier der belyser fædrenes perspektiv, mødrenes perspektiver og de professionelle perspektiver, men der er et fravær af studier der involverer børnenes perspektiver på fædres deltagelse i deres sag. Forskning på området er med til at reproducere fraværet af fædre: I en dansk sammenhæng er fædre fraværende i flere undersøgelser, idet data baserer sig på oplysninger om eller fra moren.

Det er uklart hvordan udviklingen i involvering af fædre i børnesager har udviklet sig de sidste 20 år (dvs. om socialarbejdere bliver bedre til det i takt med ændringer i kønsrollerne eller ej). Flere undersøgelser peger imidlertid på at ideologi ikke modsvarer praksis: Socialarbejdere er positive over for at involvere fædre, men det sker ikke i praksis (derfor må barriererne findes et andet sted).

Når fædre er positivt involveret i børns liv, så har det en gavnlig virkning på børns sundhed og udvikling. Det betyder at det er vigtigt at involvere fædre, der vurderes at bidrage positivt i barnets liv. Det betyder også at det er vigtigt at involvere fædre, der vurderes at bidrage negativt i barnets liv med henblik på at reducere den negative bidrag og om muligt øge den positive.

Fædre er ikke altid selv er opsøgende i samarbejdet og det ser ud til at fædres tilknytning til arbejdsmarkedet i udsatte familier er stærkere end mødrenes. Det kan have betydning for familiers prioritering af hvem, der primært deltager i samarbejdet med de sociale myndigheder.

Ansvars- og rollefordelingen mellem mødre og fædre i samfundet er i al almindelighed skæv. Det indebærer at mødre bruger mere tid sammen med børn end fædre gør, at mødre får mere støtte, samt at fædre ikke behandles som fuldgyldige forældre for deres børn og ikke i samme grad som mødre gøres ansvarlige i rollen som forælder.

Når fædre ekskluderes fra samarbejdet, så betyder det også ofte en eksklusion af fædres familie og netværk.

Litteratur

- Adamsen, L., Rasmussen, J. M., & Pedersen, L. S. (2001). "Brothers in arms": How men with cancer experience a sense of comradeship through group intervention which combines physical activity with information relay. *Journal of Clinical Nursing*, 10(4). <https://doi.org/10.1046/j.1365-2702.2001.00514.x>
- Allen, J. P., Hauser, S. T., O'Connor, T. G., & Bell, K. L. (2002). Prediction of peer-rated adult hostility from autonomy struggles in adolescent - Family interactions. *Development and Psychopathology*, 14(1). <https://doi.org/10.1017/S0954579402001074>
- Allen, S. M., & Hawkins, A. J. (1999). Maternal Gatekeeping: Mothers' Beliefs and Behaviors That Inhibit Greater Father Involvement in Family Work. *Journal of Marriage and the Family*, 61(1). <https://doi.org/10.2307/353894>
- Angel, B. Ø. (2007). *Det vanskelige foreldreskapet: en studie av foreldre som har deltatt på kurs til foreldre med barn i fosterhjem: deres egenopplevelse av sitt foreldreskap i møte med barnevern og fosterhjem: et bidrag til barnevernets diskusjoner om foreldreskap*. Høgskolen i Agder.
- Arvidsson, M. B. (2003). *Ifrågasatta fäder: Olika bilder av fäder till socialt utsatta barn* (Issue Book, Whole). Doktorgradsavhandling, Lunds Universitet.
- Backe-Hansen, E. (2001). Morsbilder i barnevernet. *Norges Barnevern*, 78(2), 3–14.
- Banks, I. (2001). No man's land: Men, illness, and the NHS. In *British Medical Journal* (Vol. 323, Issue 7320, pp. 1058–1060). BMJ Publishing Group. <https://doi.org/10.1136/bmj.323.7320.1058>
- Baum, N. (2017). Gender-sensitive intervention to improve work with fathers in child welfare services. *Child & Family Social Work*, 22(1), 419–427. <https://doi.org/10.1111/cfs.12259>
- Bayley, J., Wallace, L. M., & Choudhry, K. (2009). Fathers and parenting programmes: barriers and best practice. *Community Practitioner: The Journal of the Community Practitioners' & Health Visitors' Association*, 82(4).
- Baynes, P., & Holland, S. (2012). Social work with violent men: A child protection file study in an English local authority. In *Child Abuse Review* (Vol. 21, Issue 1). <https://doi.org/10.1002/car.1159>
- Bellamy, J. L. (2009). A national study of male involvement among families in contact with the child welfare system. *Child Maltreatment*, 14(3). <https://doi.org/10.1177/1077559508326288>
- Bengtsson, T. T., Lumby, D., & Poulsen, J. B. (2020). Skrøbelige relationer - tidligere anbragtes fortællinger om familie. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 4.
- Brown, L., Callahan, M., Strega, S., Walmsley, C., & Dominelli, L. (2009). Manufacturing ghost fathers: the paradox of father presence and absence in child welfare. *Child & Family Social Work*, 14(1), 25–34. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2008.00578.x>
- Christensen, E., & Egelund, T. (2002). *Børnesager. Evaluering af den forebyggende indsats*. Socialforskningsinstituttet. 02:10.
- Christoffersen, M. (1996). *Opvækst hos fædre. En sammenligning af 3-5-årige børns opvækst hos fædre og mødre*. Socialforskningsinstituttet 96:23.
- Christoffersen, M. (2002). *Social støtte til børn. En undersøgelse af børn, der modtog hjælp iht Serviceloven for første*

gang i 1998. 5. delrapport i evaluering af den forebyggende indsats over for børn og unge.

- Cummings, E. M., Schermerhorn, A. C., Keller, P. S., & Davies, P. T. (2008). Parental depressive symptoms, children's representations of family relationships, and child adjustment: Articles. *Social Development, 17*(2). <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2007.00425.x>
- Dominelli, L., Strega, S., Walmsley, C., Callahan, M., & Brown, L. (2011). "Here's my story": Fathers of "looked after" children recount their experiences in the Canadian child welfare system. *British Journal of Social Work, 41*(2). <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcq099>
- Egelund, T., Andersen, D., Hestbæk, A.-D., Lausten, M., Knudsen, L., Olsen, R. F., & Gerstoft, F. (2008). *Anbragte børns udvikling og vilkår: resultater fra SFI's forløbsundersøgelser af årgang 1995* (SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 08:23).
- Egelund, T., Hestbæk, A.-D., & Andersen, D. (2004). *Små børn anbragt uden for hjemmet: en forløbsundersøgelse af anbragte børn født i 1995*. Socialforskningsinstituttet.
- Egelund, T., & Sundell, K. (2001). *Til barnets bedste : undersøgelser af børn og familier : en forskningsoversigt* (Issue Book, Whole). Hans Reitzel.
- Eriksson, M. (2003). *I skuggan av Pappa. Familjerätten och hanteringen av fädrens våld*. Förlags AB Gondolin.
- Ewart-Boyle, S., Manktelow, R., & Mccolgan, M. (2015). Social work and the shadow father: Lessons for engaging fathers in Northern Ireland. *Child and Family Social Work, 20*(4). <https://doi.org/10.1111/cfs.12096>
- Farmer, E., & Owen, M. (1998). Gender and the child protection process. In *British Journal of Social Work* (Vol. 28, Issue 4). <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjsw.a011366>
- Featherstone, B. (2003). *Family Life and Family Support: a feminist analysis*. Basingstoke: Palgrave.
- Featherstone, B., & Peckover, S. (2007). Letting them get away with it: Fathers, domestic violence and child welfare. *Critical Social Policy, 27*(2). <https://doi.org/10.1177/0261018306075708>
- Feo, R., & LeCouteur, A. (2013). "I JUST WANT TO TALK": Establishing Reason for Call on a Men's Counselling Helpline. *Australian Feminist Studies, 28*(75), 65–80. <https://doi.org/10.1080/08164649.2012.759310>
- Ferguson, H., & Hogan, F. (2004). *Strengthening Families through Fathers: developing policy and practice in relation to vulnerable fathers and their families*.
- Fitzgerald, H. E. (Eds), von Klitzing, K., Cabrera, N., Scarano de Mendoca, J., & Skjøthaug, T. (2020). Handbook of Fathers and Child Development. In H. E. Fitzgerald, K. von Klitzing, N. Cabrera, J. Scarano de Mendoca, & T. Skjøthaug (Eds.), *Handbook of Fathers and Child Development*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-51027-5>
- Flouri, E., & Buchanan, A. (2002). Father involvement in childhood and trouble with the police in adolescence: Findings from the 1958 British cohort. *Journal of Interpersonal Violence, 17*(6). <https://doi.org/10.1177/0886260502017006006>
- Frederiksen, S., Hestbæk, A.-D., & Hestbæk. (2021). *Kontinuitet i anbringelser: slutrapport fra evalueringen af regler om kontinuitet i Barnets Reform*.
- Frederiksen, S., & Lausten, M. (2018). *Børn af veteraner: hverdagsliv og trivsel*.
- Frederiksen, S., Lausten, M., Andersen, S. B., Oldrup, H., & Nielsen, A. B. S. (2021). Is the Well-Being of Children of Danish Military Deployed Fathers Poorer than Children of Civilian Controls? *Child Indicators Research, 14*(2), 847–869. <https://doi.org/10.1007/s12187-020-09769-x>
- Generali, M. M. (2002). Gender role conflict and help-seeking attitudes among males referred for alcohol abuse treatment: A comparison of self vs. mandatory referral. In *ProQuest Dissertations and Theses*.
- Glingvall-Priftakis, G., & Sundell, K. (1994). *Sexuella övergreb mot barn. Vad händer sedan?*
- Glynn, L., & Dale, M. (2015). Engaging dads: Enhancing support for fathers through parenting programmes. *Aotearoa New Zealand Social Work, 27*(1–2). <https://doi.org/10.11157/anzswj-vol27iss1-2id17>
- Haavind, H. (2006). Midt i tredje akt? Fedres deltagelse i det omsorgsfulle foreldreskab. *Tidskrift for*

- Norsk Psykologforening*, 43(7), 683–693.
- Hamby, S. L., Finkelhor, D., Turner, H. A., & Ormrod, R. K. (2011). *Children's exposure to intimate partner violence and other forms of family violence: Nationally representative rates among US youth*.
- Haworth, S. (2019). A Systematic Review of Research on Social Work Practice with Single Fathers. *Practice*, 31(5). <https://doi.org/10.1080/09503153.2019.1575955>
- Hedin, U.-C., & Månsson, S.-A. (2010). Kön och socialt arbete – en introduktion. *Socialvetenskaplig Tidskrift*, 7(1–2). <https://doi.org/10.3384/svt.2000.7.1-2.2822>
- Henze-Pedersen, S. (2021). 'Because I love him': Children's relationships to their parents in the context of intimate partner violence. *Childhood*, 090756822098483. <https://doi.org/10.1177/0907568220984835>
- Huebner, R. A., Werner, M., Hartwig, S., White, S., & Shewa, D. (2008). Engaging fathers: Needs and satisfaction in child protective services. *Administration in Social Work*, 32(2), 87–103. https://doi.org/10.1300/J147v32n02_06
- Jacques, D. (1979). *The Policing of Families*. Pantheon Books.
- Jernbro, C., & Janson, S. (2017). *Våld mot barn 2016: en nationell kartläggning*.
- Kildedal, Karin, Uggerhøj, L., Nordstoga, S., & Sagatun, S. (2010). Den børnefaglige undersøgelse - på vej mod handleplanen. *Uden for Nummer-Tidsskrift for Forskning Og Praksis i Socialt Arbejde*, 11(21), 4–17.
- Kloppenborg, H. S., & Lausten, M. (2020). *Udsatte unges inddragelse i kommunernes sagsbehandling*.
- Lamb, M. E. (2010). How Do Fathers Influence Children's Development? Let Me Count the Ways. *The Role of Father in Child Development, 1997*.
- Lamb, M. E., & Lewis, C. (2010). The development and significance of father-child relationships in two-parent families. In M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* (5th editio). Wiley and Sons.
- Lausten, M., & Andreasen, A. G. (2021). *Karakteristik af udsatte forældre - VIVE*. <https://www.vive.dk/da/temaer/boern-og-unges-trivsel/udgivelser/karakteristik-af-udsatte-foraeldre-16050/>
- Lausten, M., Frederiksen, S., & Olsen, R. F. (2020). *Tidligere anbragte unge - 18 år og på vej mod voksenlivet. Forløbsundersøgelse af tidligere anbragte unge født i 1995*.
- Lausten, M., & Jørgensen, T. (2017). *Anbragte børn og unges trivsel 2016*. SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Lindberg, M. R., Molberg, M. R., & Scavenius, C. (2019). *Effekten af familiebehandling i Danmark - Et felteksperiment PMTO og anden familiebehandling*.
- Lindsay, G., & Strand, S. (2013). Evaluation of the national roll-out of parenting programmes across England: The parenting early intervention programme (PEIP). *BMC Public Health*, 13(1). <https://doi.org/10.1186/1471-2458-13-972>
- Mehlbye, J., Bolvig, I., & Kloppenborg, H. S. (2018). *Børn og unge anbragt i familiepleje - anbringelsesgrundlag, støtte under anbringelsen og børnenes trivsel*.
- Middelboe, N., Hansen, S. Ø., Storgaard, R. L., Brinck, S., Iversen, K., Pedersen, H. S., & Arendt, J. N. (2016). *Midtvejsevaluering af familierettede og forebyggende indsatser i "Tidlig Indsats - Livslang Effekt*.
- Möller-Leimkühler, A. M. (2002). Barriers to help-seeking by men: A review of sociocultural and clinical literature with particular reference to depression. In *Journal of Affective Disorders* (Vol. 71, Issues 1–3). [https://doi.org/10.1016/S0165-0327\(01\)00379-2](https://doi.org/10.1016/S0165-0327(01)00379-2)
- Myhre, M., Thoresen, S., & Hjemdal, O. (2015). *Vold og voldtekt i oppveksten. En nasjonal intervjuundersøkelse av 16-og 17-åringer*.
- Newland, L. A., & Coyl, D. D. (2010). Fathers' role as attachment figures: An interview with Sir Richard Bowlby. *Early Child Development and Care*, 180(1–2), 25–32. <https://doi.org/10.1080/03004430903414679>
- Nilsen, H. T. (2006). *Omsorgsovertakelse som tekst. – Om meningsdannelser i barnevernsdokumenter*.

- Nygren, K., Walsh, J. C., Ellingsen, I. T., & Christie, A. (2020). Gender, Parenting and Practices in Child Welfare Social Work? A Comparative Study from England, Ireland, Norway and Sweden. *The British Journal of Social Work*. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcaa085>
- Nygren, K., Walsh, J., Ellingsen, I. T., & Christie, A. (2019). What about the fathers? The presence and absence of the father in social work practice in England, Ireland, Norway, and Sweden—A comparative study. *Child and Family Social Work*, 24(1), 148–155. <https://doi.org/10.1111/cfs.12592>
- O’Gara, J. L., Zhang, A., Padilla, Y., Liu, C., & Wang, K. (2019). Father-youth closeness and adolescent self-rated health: The mediating role of mental health. *Children and Youth Services Review*, 104. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2019.104386>
- Oldrup, H., Frederiksen, S., Henze-Pedersen, S., & Olsen, R. F. (2016). *Indsat far udsat barn? Hverdagsliv og trivsel blandt børn af fængslede*.
- Parent, C., Saint-Jacques, M. C., Beaudry, M., & Robitaille, C. (2007). Stepfather involvement in social interventions made by youth protection services in stepfamilies. *Child and Family Social Work*, 12(3), 229–238. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2007.00494.x>
- Petersson, G. (2006). Närvarande mödrar och tillräckligt frånvarande fäder: om socialtjänstens bedömning av föräldrars omsorg. *Socialvetenskaplig Tidskrift*, 13(1), 51–65.
- Philip, G., Clifton, J., & Brandon, M. (2019). The Trouble With Fathers: The Impact of Time and Gendered-Thinking on Working Relationships Between Fathers and Social Workers in Child Protection Practice in England. *Journal of Family Issues*, 40(16), 2288–2309. <https://doi.org/10.1177/0192513X18792682>
- Pleck, J. H. (2010). Paternal involvement: Revised conceptualization and theoretical linkages with child outcomes. In M. E. Lamb (Ed.), *The Role of the Father in Child Development* (Fifth editi). Wiley and Sons.
- Rasmussen, B. & Sandgaard, A. (2018). *Familierådslagning i Esbjerg Kommune*. UC SYD
- Rasmussen, B. & Sandgaard, A. (2019). *Børnefokus, barnets perspektiv og børneperspektiver i familierådslagning*. UC SYD
- Rasmussen, B. & Jæger, S. (2019). *Netværksinddragelse og familierådslagning*. UC SYD
- Rasmussen, B., Søbjerg, L., Jæger, S. & Rasmussen, M. (2020). Netværksanbringelser—Et uforløst potentiale. *Uden for nummer*, 20(40), 14–23.
- Rasmussen Bo Morthorst & Jæger Sabina (2021) The Emotional and other Barriers to Kinship Care in Denmark - a Case Study in two Danish Municipalities. Tidskriftet *The Child and Adolescent Social Work Journal*. 38, pages201–209 (2021) Springer Publishing
- Rasmussen Bo Morthorst & Sandgaard Anne Mette (2021) *Øget trivsel, deltagelse og forståelse fra familie og netværk -en større kvantitativ analyse af familierådslagning i Esbjerg Kommune*. Esbjerg. UCSYD
- Sagatun, S. (2008). *Kjønn i sosialt arbeid med ungdommer og foreldre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sagatun, S. (2011). Betydning av kjønn i undersøkelsesprosessen. In K. Kildedal, L. Uggerhøj, S. Nordstoga, & S. Sagatun (Eds.), *Å bli undersøkt. -norske og danske foreldres erfaring med barnevernsundersøkelsen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sarkadi, A., Kristiansson, R., Oberklaid, F., & Bremberg, S. (2008). Fathers’ involvement and children’s developmental outcomes: A systematic review of longitudinal studies. In *Acta Paediatrica, International Journal of Paediatrics* (Vol. 97, Issue 2). <https://doi.org/10.1111/j.1651-2227.2007.00572.x>
- Schoppe-Sullivan, S. J., Brown, G. L., Cannon, E. A., Mangelsdorf, S. C., & Sokolowski, M. S. (2008). Maternal Gatekeeping, Coparenting Quality, and Fathering Behavior in Families With Infants. *Journal of Family Psychology*, 22(3). <https://doi.org/10.1037/0893-3200.22.3.389>
- Scourfield, J. (2014). Improving work with fathers to prevent child maltreatment: Fathers should be

- engaged as allies in child abuse and neglect prevention. In *Child Abuse and Neglect* (Vol. 38, Issue 6, pp. 974–981). Elsevier Ltd. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2014.05.002>
- Skramstad, H., & Skivenes, M. (2017). Child welfare workers' views of fathers in risk assessment and planned interventions, a comparison between English and Norwegian workers. *Child & Family Social Work*, 22(1), 203–212. <https://doi.org/10.1111/cfs.12220>
- Slettebø, T. (2009). *Oppfølging av foreldre med barn/ ungdom plassert utenfor hjemmet av barneverntjenesten: kunnskap og metoder i praktisk arbeid*.
- Smith, J. A., Braunack-Mayer, A. J., Wittert, G. A., & Warin, M. J. (2008). Qualities men value when communicating with general practitioners: Implications for primary care settings. *Medical Journal of Australia*, 189(11–12). <https://doi.org/10.5694/j.1326-5377.2008.tb02214.x>
- Smith, T. K., Duggan, A., Bair-Merritt, M. H., & Cox, G. (2012). Systematic Review of Fathers' Involvement in Programmes for the Primary Prevention of Child Maltreatment. *Child Abuse Review*, 21(4), 237–254. <https://doi.org/10.1002/car.2195>
- Storhaug, A. S. (2013). Fathers' involvement with the Child Welfare Service. *Children and Youth Services Review*, 35(10). <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2013.08.006>
- Storhaug, A. S. (2015). *Barnevernets forståelse av farskap*. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Storhaug, A. S., & Sobo-Allen, L. (2018). Fathers and child welfare services in Norway: Self-concept and fathering practice. *Families, Relationships and Societies*, 7(3). <https://doi.org/10.1332/204674317X14888886530304>
- Summers, J., Boller, K., & Raikes, H. (2004). Preferences and Perceptions About Getting Support Expressed by Low-Income Fathers. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers*, 2(1), 61–82. <https://doi.org/10.3149/fth.0201.61>
- Symonds, J. (2015). *Have you got a partner as well? Engaging fathers and other carers with parenting services: a study using conversation analysis*. University of Bristol.
- Symonds, J. (2020). Making fathers relevant: How practitioners include both parents in talk about parenting programmes. *Child & Family Social Work*, 25(1), 144–153. <https://doi.org/10.1111/cfs.12672>
- Tudiver, F., & Talbot, Y. (1999). Why don't men seek help? Family physicians' perspectives on help-seeking behavior in men. *Journal of Family Practice*, 48(1).
- Ulmanen, P., & Andersson, G. (2006). *Svensk social barnavård ur ett könsperspektiv 1993-2003. En litteraturgennemgång*.
- Vagli, Å. (2009). *Behind closed doors: Exploring the institutional logic of child protection work*. University of Bergen.
- Walker, A. J., & McGraw, L. A. (2000). Who is responsible for responsible fathering? In *Journal of Marriage and Family* (Vol. 62, Issue 2). <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.00563.x>
- Welsh, E., Buchanan, A., Flouri, E., & Lewis, J. (2004). *“Involved Fathering” and Child Well-Being: Fathers' Involvement with their Secondary School Age Children*. National Children's Bureau.
- West, C., & Zimmerman, D. H. (2015). Small insults: A study of interruptions in cross-sex conversations between unacquainted persons. In V. Burr (Ed.), *Critical concepts in psychology. Gender and psychology* (pp. 59–75). Routledge/Taylor & Francis Group.
- Winokur, M., A. Holtan & K. Batchelder (2014) Systematic Review of Kinship Care Effects on Safety, Permanency, and Well-Being Outcomes. *Cochrane Database of Systematic Reviews*. doi: 10.1002/1451858.CD006546.pub3
- Winokur, M., Holtan, A. & Batchelder, K. E. (2018). Systematic Review of Kinship Care Effects on Safety, Permanency, and Well-Being Outcomes. *Research on Social Work Practice*, 28(1), 19–32. <https://doi.org/10.1177/1049731515620843>
- Zanoni, L., Warburton, W., Bussey, K., & McMaugh, A. (2013). Fathers as “core business” in child welfare practice and research: An interdisciplinary review. *Children and Youth Services Review*, 35(7),

1055–1070. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2013.04.018>

Zvara, B. J., Schoppe-Sullivan, S. J., & Dush, C. K. (2013). Fathers' involvement in child health care: Associations with prenatal involvement, parents' beliefs, and maternal gatekeeping. *Family Relations*, 62(4). <https://doi.org/10.1111/fare.12023>

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

Indledning

Børns ret til kontakt til familie og netværk og myndighedernes forpligtelser i forhold til at sikre dette i forbindelse med sociale indsatser understreges flere steder i den danske lovgivning. Danske og nordiske undersøgelser peger imidlertid på et ensidigt fokus på mødre og et fravær af fædre i socialt arbejde på børneområdet. (Egelund & Sundell, 2001; Petersson, 2006; Slettebø, 2009; Vagli, 2009), ligesom det ikke altid lykkes kommunerne at inddrage ressourcepersoner fra barnets familie og netværk (Ankestyrelsen 2013).

Selvom der lovgivningsmæssigt er sket en betydelig ligestilling mellem kønnene, når det drejer sig om fælles forældremyndighed, barselsorlov og ligelig deling af børnepenge mellem forældremyndighedsindehaverne, så kan den måde samfundets institutioner er indrettet på betyde at indsatser over for børn og unge, der befinder sig i en udsat position kommer til at overse eller ekskludere fædre, bonusfædre og deres familie og netværk.

Denne undersøgelse vedrører fædre, bonusfædre og deres familie og netværks generelle og konkrete inddragelse i det børnesociale arbejde. Kommunerne har efter serviceloven (SEL) pligt til at inddrage forældremyndighedsindehaverne (partstatus) i en børnesocial sag. Ifølge forældreansvarsloven §6 og §7 har forældre der har været gift eller boet sammen i mere end 10 måneder inden barnets fødsel fælles forældremyndighed og er derfor begge parter i en børnesocial sag og inddrages i sager vedrørende deres fælles børn.

I 2010 vedtog Folketinget Barnets Reform, som trådte i kraft i 2011, hvor netværksinddragelse blev skrevet ind i formålsparagraffen SEL § 46 stk. 1: *"barnets eller den unges familiemæssige relationer og øvrige netværk skal understøttes"*. SEL § 47, hvor der står at kommunerne skal overveje, hvordan der kan ske en systematisk inddragelse af barnets familie og netværk, blev fastholdt, ligesom kravet om at kommunerne i forbindelse med den børnefaglige undersøgelse § 50 skal afdække både resurser og relationer i familien og netværket til gavn for barnet.

Derudover fik barnet flere rettigheder, fx i forbindelse med samvær, hvor der i den nye § 71 står: *"at barnet eller den unge har ret til samvær og kontakt til forældre og netværk, herunder søskende, bedsteforældre øvrige familiemedlemmer, venner, mv under anbringelsen udenfor hjemmet"*. Således fik kommunalbestyrelsen pligt til at understøtte barnets ret til samvær med familie og netværk.

Ligestilling har siden Barnets Reform været debatteret og der er lovgivningsmæssigt sket en betydelig ligestilling mellem kønnene, bl.a. når det drejer sig om fælles børn. På det børnesociale område har barnet fået en række rettigheder ift. inddragelse og kontakt med deres familie og netværk i en anerkendelse af de sammen med forældrene er betydningsfulde for barnet.

Tidligere danske og nordiske undersøgelser har som nævnt vist et ensidigt fokus på mødre og et fravær af fædre i socialt arbejde på børneområdet og i en undersøgelse fra 2002 fandt Christensen & Egelund

(2002) at selvom socialarbejderne var positive over for at inddrage fædre og stedfædre så realiseres dette sjældent. De skønnede at fædre blev inddraget i cirka halvdelen af sagerne og vurderede at socialarbejdere i overvejende grad talte med mødre om børnenes situation. I en rapport baseret på analyser af journalmateriale fandt Christoffersen (2002), at der i forbindelse med børnefaglige undersøgelser var blevet talt med mødre i 85 % af sagerne, hvor fædre havde været inddraget i 37% af sagerne.

Ankestyrelsens undersøgelse af hvordan familie og netværk inddrages i børnesager fra 2013, viser, at det ikke i praksis altid lykkedes kommunerne at inddrage ressourcepersoner fra barnets familie og netværk, fx havde kun mellem 15-20 % af børnene samvær med søskende, bedsteforældre, øvrig familie og netværk.

Forskningsspørgsmål

Det overordnede forskningsspørgsmål er: Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk i det sociale arbejde med børn og unge?

-Herunder hvad er aktørernes perspektiv på inddragelsen og dens udfordringer.

Det er baggrunden for denne undersøgelse, hvor vi i perioden 2019-21 med udgangspunkt i en kvantitativ registrering af inddragelsen i samtlige 1298 sager i to kommuner, samt interviews med rådgivere i to familieafdelinger, fædre/bonusfædre, børn og farmødre, har undersøgt omfanget af inddragelsen samt aktørernes perspektiver og udfordringer i forbindelse med inddragelse. Derudover har vi udarbejdet en forskningsoversigt og et undervisningsmateriale til Diplomuddannelsen i socialt arbejde. Undersøgelsen er finansieret af Socialstyrelsen.

Inddragelse

Inddragelse og det at drage nogen ind i noget er alment menneskeligt i alle relationer. Mennesker bliver hele tiden mere eller mindre tilfældigt draget ind i alle mulige ting, men der hvor det som regel er vigtigst, er når man inddrages eller ikke inddrages i store og små beslutninger, der har betydning for ens liv. Og her er det ikke lige meget hvornår og hvordan man inddrages og i hvad. Det gælder også i socialt arbejde, der grundlæggende handler om løsning af sociale problemer for og med konkrete medmennesker.

Der findes ikke en entydig og klar definition af inddragelse i hverken lovgivning, praksis, uddannelse eller forskning på det sociale område, men der findes flere overlappende begreber, der kendetegner eller anvendes synonymt med inddragelse fx medvirken, medbestemmelse, deltagelse og involvering (Egilson, Dybbroe og Olsen 2018). Der er dog en vis enighed om, at omfanget af inddragelse og indflydelse ift. problemdefinition, målformulering, løsningsforslag og ikke mindst deres gennemførelse, er centralt (Krogstrup & Tjalve 1999). I serviceloven anvendes begrebet inddragelse dog bredt og det er denne forståelse der er udgangspunkt for vores undersøgelse.

Inddragelse er således en meget upræcis betegnelse for indflydelse, der kan dække over alt fra at blive informeret, at blive hørt, til at bestemme sammen eller selv at bestemme. Begrebet anvendes ofte i forbindelse borgerindflydelse på beslutninger (Arnstein 1969) og dermed som en del af en demokratisk rettighedstænkning, hvor borgere har ret til at deltage i beslutninger, der vedrører deres

liv og den konkrete inddragelse vurderes fx på borgerens indflydelse på definition af problem, valg af indsats, mv.

I inddragelsesbegrebet ligger (i modsætning til fx deltagelsesbegrebet) at der er nogen, der inddrager eller ikke inddrager. I tilknytning hertil er der nogen, der kan opleve sig inddraget og vælge at lade eller ikke lade sig inddrage. Inddragelse kan i den socialfaglige praksis således forstås som en situeret interaktionsproces med gensidigt inddragende gestusser og responser (Rasmussen & Jæger 2018).

I inddragelsesbegrebet er der således indlejret en magtasymmetri, forstået på den måde, at myndigheden har ansvaret for at inddrage, men ikke kan gøre det uden samarbejde fra familien og barnets side. I forhold til denne undersøgelse, er det de børnesociale myndigheder og helt konkret de professionelle, der er ansat til at varetage den sociale indsats på børneområdet, der inddrager eller undlader at inddrage far, bonusfar og deres familier.

Den demokratiske rettighedstænkning har fokus på indflydelse, men inddragelse indgår også i en effektivitetstænkning, hvor inddragelse mere handler om effektive indsatser, hvor fx forældre, familie og netværk inddrages med det formål, at de har resurser og leverer den sociale støtte. Og inddragelse tænkes og vurderes her ud fra fx effekten på barnets trivsel og udvikling. I den bedste af alle verdener kan inddragelse både fungere som den demokratiske indflydelse på beslutninger, der qua barnet, forældre, familie og netværks viden og ejerskab fører til trivsel og udvikling for barnet. Koblingen mellem den demokratiske rettighedstænkning og effektivitetstænkningen kan ofte forstås ud fra empowerment-, myndiggørelses- og agencyprocesser (Rasmussen & Sandgaard 2018, 2020, 2021), og selv om at inddragelse ofte kobles til disse processer, ligger det udenfor denne undersøgelses genstandsfelt.

I den socialfaglige praksis er anvendelsen af begrebet således upræcist på flere parametre, når vi skal vurdere kvaliteten og resultatet af en inddragelsesproces. Det kan have både fordele og ulemper i såvel praksis som i forskning. Fordelene er groft sagt, at begrebet indfanger alle inddragelsens mange dimensioner, uden at man skal gå i detaljen med dem, og dermed reduceres begrebet og praksis kompleksitet, hvilket gør inddragelses kommunikationen nemmere og hurtigere. Ulempen er, at de kommunikerende nemt taler forbi hinanden og det er vanskeligt at vurdere inddragelsens kvalitet, dybde og resultater. Ulemperne er også væsentligste forskningsmæssig validitets problemstillinger.

I denne undersøgelse anvendes begreber indenfor den demokratiske rettighedstilgang. Og her findes flere forskellige tilgange og modeller til at illustrere og forstå inddragelsens elementer. Arnsteins (1969) deltagelsesstige illustrerer grader af inddragelse som går fra de ikke-inddragende elementer af manipulation til fuld borgerkontrol. Deltagelsesstigen indeholder disse trin, som er; manipulation, terapi, information, konsultation, formidling, partnerskab, delegeret borgerkontrol og borgerkontrol. Arnstein har især haft stor indflydelse på inddragelsesdiskussionen og hans deltagelsesstige anvendes i forbindelse med deltagelse i demokratiske beslutningsprocesser, men begreberne er meget overordnede og vanskelige at operationalisere.

En af de andre deltagelses- eller inddragelsesstiger, der bygger videre på Arnstein og især anvendes på børneområdet er Harts stigemodel (Hart 1994), hvor fokus mere er medbestemmelse i beslutninger og hvert trin på deltagelsesstigen illustrerer graden af medbestemmelse.

Harts deltagelsesstige

Grader af deltagelse	Børneinitiativ, beslutninger i fællesskab mellem voksne og børn Børn tager initiativ, starter projekter og inviterer voksne.	
	Børneinitiativ og beslutninger af børn Børn tager initiativ og har beslutningskompetence i projektet – voksne står til deres rådighed.	
	Vokseninitiativ, beslutninger i fællesskab mellem voksne og børn Voksne tager initiativ, men børn er med i alle faser og er med til at træffe beslutninger.	Ekspertgrupper Workshops
	Konsulteret og informeret Projekter designes og udføres af voksne, men børn er konsulteret, de har fuld indsigt i processen og deres synspunkter tages alvorlig.	Børnehjemmesiden børneinfo.dk Panelundersøgelser
	Udpeget og informeret Voksne inviterer børn til at medvirke i en bestemt anledning, informerer dem om hvorfor og på hvilke præmisser, hvorefter børnene selv beslutter, om de vil være med.	Interviews Besøgsvirksomhed
Ikke-deltagelse	Symbolisk deltagelse Børn bliver spurgt til deres synspunkter på et bestemt emne. De har ingen eller ringe mulighed for at påvirke måden, de kan udtrykke sig.	
	Dekoration Børn deltager, men forstår ikke, hvad det drejer sig om.	
	Manipulation Børn siger og gør det, som voksne foreslår/ fortæller dem. Eller voksne spørger børn og unge og bruger dele af børnenes udsagn, men giver ikke børnene en tilbagemelding på, hvilken indflydelse børnene har haft.	

Børnerådet (2017), hvor ovenstående figur er taget fra, anvender denne model, og Børnerådet skriver, at det ikke altid er relevant eller muligt at arbejde med inddragelse på de højeste niveauer, men at de er optagede af, om inddragelsen er på baggrund af et børneinitiativ eller et vokseninitiativ. Børnerådet er dels optagede af initiativer som en dimension der følger inddragelsesgraderne og dels at der godt være tale om inddragelse af og på initiativ af voksne, men man når aldrig helt til top uden inddragelse af børnene.

I denne undersøgelse har vi især fokus på inddragelsen af de voksne fædre, bonusfædre og deres familier og netværk. Vi må ikke glemme, at børnesociale sager altid handler om børn og at inddragelse af de voksne, som et barn er forbundet med og som har betydning for barnet, ikke nødvendigvis indebærer inddragelse af barnet eller indeholder et børneperspektiv. Dette forhold, at nogen inddrages i forhold til og på vegne af barnet illustrerer og tilfører inddragelse på det børnesociale område en ekstra kompleksitet, og vi har som nævnt fokus på inddragelsen af de betydningsfulde voksne i børns liv.

Det er dog ikke den eneste grund til at vi valgt Harts stigemodel. Modellen har udover det eksplicite børnefokus, i denne udgave fra Børnerådet, en meget tydelig sondring mellem deltagelse og ikke deltagelse, initiativ/ikke initiativ og en række deltagelsesgrader, hvor deltagelsesgraderne har en sådan konkretisering, at de nemt kan operationaliseres og anvendes forskningsmæssigt.

I denne undersøgelse har vi valgt at anvende inddragelsesbegrebet bredt både i selve registreringen af inddragelsens omfang og i interviewene med informanterne, men mere præcist i analyserne af deres udsagn. I forhold til den kvantitative registrering er inddragelse fx defineret som en kontakt til fx far og en respons på denne henvendelse. Det er en forsker, der fysisk har siddet overfor socialrådgiveren og registreret dette ift. sagsstammen. Det er det laveste vi kan komme på Harts inddragelsesstige, og vi har i registreringerne ingen viden om kvaliteten af inddragelsen eller graden i den konkrete sag.

I forhold til de kvalitative interview har vi i brede termer spurgt til informanternes inddragelse, deltagelse og samarbejde med socialrådgiverne i de konkrete cases, ligesom vi spurgt rådgiverne til deres inddragelsespraksis. Herved har vi fået viden om deres erfaringer og oplevelser af inddragelsen og samarbejdet. Det er således først i vores analyser af data, at vi har beskæftiget os med inddragelsens kvalitet.

Vi har valgt følgende få kvalitative sondringer og dimensioner i vores undersøgelse af inddragelse.

- Deltagelse /ikke deltagelse (hvor kontakt og respons tæller som den mindste grad af inddragelse og deltagelse)
- Synspunkter fremsat og oplevet taget alvorligt (at aktørerne har kunnet fortælle om deres syn på sagen og oplevelse af at blive hørt som næste inddragelsesgrad)
- Deltagelse i beslutninger (at de har deltaget i en eller flere af sagens beslutninger som højeste grad i denne undersøgelse)
- Initiativ/ikke initiativ (sondring mellem fædre med en aktiv samarbejdsstil og fædre med en mere passiv samarbejdsstil, hvilket også gælder rådgivere)

Det er en helt enkel operationalisering og en måde at reducere kompleksitet på, for at kunne sondre mellem inddragelse og ikke inddragelse, omfanget af inddragelse og kvaliteten eller graden af inddragelse. I selve beskrivelserne af aktørernes perspektiver har vi ved hjælp af citater forsøgt at illustrere aktørernes oplevelse af deltagelse og inddragelse, for at læseren kan iagttage kompleksiteten i inddragelsesprocessen. Rådgiverne kan fx godt opleve at de har inddraget en far, men han har måske ikke oplevet sig inddraget eller kun været inddraget i noget af sagsprocessen. Det er vigtigt her at understrege, at der altid er tale om en gensidig proces, hvor det ikke er tale om reel inddragelse før end at den er oplevet sådan. Og det er ikke alle rådgivere, der reelt bliver inddraget i borgernes liv.

Metode og analysestrategi

Undersøgelsen er baseret på en kvalitativ del og en kvantitativ del.

Den kvantitative del

For at kunne besvare undersøgelsesspørgsmålet: *I hvilket kvantitativt omfang far, bonusfar og deres familier og netværk inddrages i to kommuners børne og unge sager?* Er det nødvendig at have data på sagsniveau. Det kan umiddelbart lyde enkelt at udarbejde et spørgeskema og bede alle ansatte i to kommuners familierådgivninger om at gennemgå alle deres sager og besvare et elektronisk spørgeskema for hver sag, for at forskerne efterfølgende kan analysere disse data ved hjælp af SurveyXact eller et andet statistikprogram. Det er det ikke.

Der er dels er den begrebsmæssige validitet med spørgsmålet om hvordan socialrådgiverne fx forstår begreber som inddragelse, familie, netværk, bonusforældre, og dels er det en meget stor og tidskrævende opgave for to kommuner og deres medarbejdere at gennemgå samtlige sager (N= 1298 sager i denne undersøgelse) for at svare på spørgeskemaerne. Men data på sagsniveau er de bedste data til at svare på undersøgelsesspørgsmålene, velvidende at ikke alt omkring netværk er blevet registreret i sagerne, at der er nyansatte socialrådgivere, der ikke kender deres sagsstamme, at en sagsgennemgang altid vil være et øjebliksbillede, osv.

Derfor valgte vi en pilotundersøgelse med afprøvning af spørgeskemaet, hvorefter spørgsmål så vel som besvarelsesmetoden blev diskuteret og justeret af forskerne. Vi valgte at registreringen i spørgeskemaet i de to kommuner blev foretaget i samme periode på cirka 4 måneder i begge kommuner og af samme forsker for at sikre validitet. Udfyldelse af spørgeskemaerne eller registreringen i dem blev foretaget af den samme forsker sammen med de enkelte socialrådgivere ift. deres sagsstamme for at sikre en registrering efter samme kriterier.

Det er helt konkret foregået på den måde, at forskeren har siddet sammen med rådgiveren og tastet besvarelserne ind i det elektroniske spørgeskema for hver sag i rådgiverens sagsstamme. På den måde har forskeren samtidigt kunne fortælle hvordan begreber som inddragelse forstås og er operationaliseret i denne undersøgelse. En tilgang der sikrer validiteten på tværs af de to kommuner og rådgivere. Tilgangen har sikret en meget høj svarprocent og samtidigt reduceret medarbejdernes tidsforbrug i forbindelse med deltagelsen.

Derudover er registreringen baseret på en kombination af socialrådgiverens sagsakter og deres hukommelse, da de fx kan have glemt enten at registrere en farmor i sagsakterne eller have glemt, at hun har været med til et møde, men når de ser og fokuserer på sagen, genkaldes sagen og dermed farmor. Det er ofte sådan at rådgiverne kan huske sagen og deres registreringer i den, når de ser den.

Denne kombination af hukommelse og registreringer i sagsakterne gør registreringen lidt mere upræcis end hvis vi alene forholdt os til det registrerede i sagen. Vi vurderede at vi med den metode kom tættere på den faktiske inddragelse. Og at vi uanset om vi baserede undersøgelsen på rene sagsakter eller rådgivernes hukommelse med et sagsgennemsnit på 28,8 og 37,5 sager per medarbejdere ville vi have fejlkilder både ift reliabilitet og validitet. Med denne kombination af registreringer i sagen og hukommelse vurderer vi, at vi er kommet så tæt på som vi har kunnet.

Vi har valgt to mindre kommuner med en nogenlunde klassisk og sammenlignelig organisering af familierådgivningen. Med klassisk organisering forstår vi en begrænset specialisering med en form for modtagelse af sagerne, hvor et team af rådgivere modtager, partshører, udreder og eventuelt varetager en forebyggende funktion (fx SEL § 11) inden de qua forskellige procedurer sender en sag videre til en børnefaglig undersøgelse (BFU) og der er en rådgiver der varetager det videre sagsforløb til sagen afsluttes.

Valg af kommuner i forbindelse med forskning indebærer altid en række balancer, herunder repræsentativitet, sammenlignelighed samt omkostningerne i forhold til medarbejdernes tidsforbrug, da

en undersøgelse koster timer for kommunens medarbejdere. En undersøgelse bør ikke ulejlige kommunerne mere end en undersøgelse berettiger til. Det er den balance som vore valg er udtryk for.

Vi havde et ønske om at få så høj en svarprocent som muligt, allerhelst på baggrund af en gennemgang af samtlige sager. Det viste sig vanskeligt, da der dels var vikarer og nyansatte, der ikke kendte hele deres sagsstamme. Dette har haft den betydning, at i den periode, de har været ansat, ikke havde haft aktivitet i alle sagerne. I de sagsstammer er de sager de havde kendskab til registreret, og i resten af deres sager, hvis de ikke umiddelbart har kunnet identificere en form for netværksinddragelse, så er de registreret som værende uden netværksinddragelse. Vi har dog valgt at lade dem indgå i vores analyser uden at vægte dem, da der samlet set er tale om relativt få sager i begge kommuner, en tilgang der ikke ændrer på de samlede resultater.

En af de store udfordringer har som nævnt været operationalisering af inddragelsesbegrebet i spørgeskemaet, og dermed om vi måler eller får data om det, vi ønsker at måle. Inddragelses og deltagelsesteoriene som vi trækker på, er Arnstein (1969) og især Hart (1992) der i øvrigt er anvendt af mange inddragelsesforskere, der alle opererer med en form for kontinuum fra ingen eller symbolsk deltagelse til fuld deltagelse eller en form for med og selvbestemmelse.

Det er kvalitative dimensioner i interaktionen mellem fx socialrådgiveren og en eller grupper af borgere, hvilket i denne undersøgelse er fædre, bonusfædre og deres familier og netværk. De ideelle data til at belyse graden af inddragelse i en interaktion vil være 'in situ' data fra begge parter, da der først er tale om reel inddragelse såfremt fædre, bonusfædre, familie og netværk har oplevet sig inddraget i den konkrete interaktion. Det kan være vanskeligt for ikke at svare umuligt at indfange i et spørgeskema til socialrådgivere og det er vanskeligt at operationalisere herunder at få rimeligt entydige svar på, med mindre, det fx er autentiske data i form af videooptagelser fra interaktionen og interview umiddelbart efter interaktionen.

Vi har derfor ikke valgt at operationalisere inddragelsen kvalitativt i den kvantitative undersøgelse, men at registrere forudsætningen for inddragelse, nemlig om socialrådgiveren har haft en dialog med en eller flere personer fra barnets familie og netværk. Denne dialog kan have været telefonisk eller været i form af deltagelse i et, flere eller samtlige møder, ligesom at dialogen kan have haft symbolsk karakter eller været reel inddragende.

Vi får dermed ikke viden om inddragelsens kvalitet i den kvantitative del af denne undersøgelse, men vi får viden om hvorvidt der har været en dialog med barnet, mor, mors familie og netværk samt far, bonusfar og deres familier og netværk, forstået på den måde, at der har været en kontakt og dialog ift. sagen, hvor man har talt eller skrevet sammen. Vi kan dermed ikke sige noget om kvaliteten af inddragelse, men at der har været en dialog. I den kvalitative del af undersøgelsen, som er undersøgelsens anden del, hvor vi har interviewet børn, mødre, fædre, bonusfædre og bedsteforældre, hvorved vi kan præsentere data om den mere kvalitative del af inddragelsen.

Vi har diskuteret hvorvidt vi i den kvantitative del af undersøgelsen alene burde anvende begrebet kontakt frem for begrebet inddragelse, da det primært er det vi har data på. Vi, har valgt at holde fast i

begrebet inddragelse, da vi i den kvantitative undersøgelse, indsamler data om nogle af dimensionerne i inddragelsesbegrebet.

De kvantitative data anvendes til analyser på sagsniveau, socialrådgiver- og sagsstammeniveau og kommuneniveau forstået på den måde, at på sagsniveau har vi 1298 sager fordelt på 44 rådgivere i to kommuner. De statistiske analyser indebærer frekvenser eller såkaldt tællestatistik og enkelte krydstabuleringer, da undersøgelsesspørgsmålet primært vedrører omfanget af inddragelse og anvendelse af systematik i inddragelsen. Vi har forsøgt at minimere fejlkilder både ift. reliabilitet og validitet og har et minimalt bortfald, da samtlige rådgivere i de to kommuner indenfor et tidsrum på 4 måneder har deltaget i registreringer, så er der en usikkerhed forbundet med undersøgelsen, hvilket bl.a. handler om problemstillingerne med eventuelle manglende registreringer i sagerne og socialrådgivernes hukommelse. Det betyder, at der er tale om tendenser mere end eksakte tal for inddragelse/dialog i sagerne, men vi har alligevel valgt at præsentere de præcise tal, da eventuelle usikkerheder svinger omkring dem og usikkerheden vil altid være størst jo mindre et antal registreringer af det samlede antal, det drejer sig om. Men det bliver der gjort opmærksom på i analyserne.

Den kvalitative del

For at kunne besvare undersøgelsesspørgsmålene: *Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk i det sociale arbejde med børn og unge? -Herunder hvad er aktørernes perspektiv på inddragelsen og dens udfordringer*, har vi valgt en kvalitativ undersøgelse af en del af spørgsmålet. Det empiriske grundlag for undersøgelsens kvalitative del er tilrettelagt så der inddrages perspektiver fra flere forskellige aktører i feltet, dvs. rådgivere ansat i kommunernes familieafdeling, fædre/bonusfædre, børn og farmødre. Dette er valgt for at få et så nuanceret billede af inddragelse af fædre, bonusfædre og deres familie og netværk som muligt. Interview med børnene er særligt tilvalgt fordi litteraturstudiet viste at børnenes perspektiver kun i meget begrænset indgår i studier af inddragelse af fædre, bonusfædre og deres netværk.

Det samlede kvalitative materiale består af i alt 76 interviews:

- 44 korte interviews i forbindelse med den kvantitative registrering, hvor rådgiverne prioriterede deres oplevede inddragelses udfordringer.
- 9 interviews med rådgivere i to kommuner (7 kvindelige og 2 mandlige rådgivere). 5 af interviewene er foregået telefonisk og 4 er foregået face to face på socialrådgivernes arbejdsplads.
- 9 interviews med fædre og bonusfædre. 6 af de 9 interviewede er biologiske fædre, mens 4 af de 9 interviews er med bonusfædre. 3 ud af de 4 bonusfædre er også fædre til egne biologiske børn. Der er således 8 ud af 9 informanter, der kan udtale sig med baggrund i rollen som biologisk far. 3 informanter har både rollen som biologisk far og bonusfar. 2 interviews er foretaget ansigt til ansigt, henholdsvis i informantens hjem og på kommunen. Resten af interviewene er gennemført telefonisk eller online.
- 10 interviews med børn/unge. 4 piger og 6 drenge i alderen 9-17 år. På interviewtidspunktet var 7 af børnene anbragt uden for hjemmet, 2 af drengene boede hos deres far og én hos sin bonusfarfar. 7 af interviewene blev gennemført under coronanedlukningen i begyndelsen af 2021 og er derfor foretaget online, resten blev gennemført i kontorlokaler hos de kommuner, der havde formidlet kontakten.
- 4 interviews med farmødre

Rekruttering af informanter er sket ad forskellige veje. De fleste fædre og nogle af børnene er rekrutteret gennem de to involverede kommuner. Derudover har FBU-forældre støtteforeningen og Bedsteforældreforeningen været behjælpelige med at etablere kontakt til bonusfædre og farmødre.

Interviewene var seminstrukturerede. Interviewguiden har haft fokus på familiens sammensætning, relationer og dynamikker, fortællinger om samarbejdsforløbet mellem familien og forvaltningen, inddragelseserfaringer, deltagelse -i og inddragelse på møder. Alle informanter er desuden blevet bedt om at fortælle hvad der efter deres mening er det vigtigste at være opmærksom på i arbejdet med at inddrage fædre/bonusfædre og deres familie og netværk. Interviewene varede mellem 45 min – 120 min.

Analysestrategi

Projektets analysestrategi kombinerer induktive og deduktive elementer. Undersøgelsens forskningsspørgsmål gav retning i analyseprocessen, men samtidig tilstræbte vi en sensitivitet og åbenhed over for det empiriske materiale, der ville gøre det muligt at opdage nye temaer og sammenhænge.

I analysen har vi derfor både anvendt en overvejende åben kodningsstrategi, inspireret af Grounded Theory (Strauss & Corbin 1998), hvor hvert enkelt interviewudsagn blev behandlet som en unik informationsbid, der blev undersøgt grundigt med henblik på det kvalitative betydningsindhold (Guvå & Hylander, 2005), samt mere lukkede koder fra undersøgelsens forskningsspørgsmål for at give analysen retning. Ved hele tiden at have projektets forskningsspørgsmål for øje kunne vi veksle mellem en åben tilgang til data og projektets mere specifikke fokus:

Kombinationen af den åbne og lukkede kodning er foregået ved at stille spørgsmål til materialet af typen:

- Hvad er informanten optaget af at fortælle?
- Hvad er der på spil for netop denne informant?
- Hvilke temaer og sammenhænge kan genkendes på tværs af interview og informantgrupper.
- Hvilke temaer, begreber og sammenhænge kan kobles til inddragelse af fædre, bonusfædre og deres familie og netværk?

Analysearbejdet er koncentreret om de fire informantperspektiver (rådgivere, fædre/bonusfædre, børn og farmødre) og tilrettelagt sådan at interviewene med de fire informantgrupper er kodet uafhængigt af hinanden. Formålet med denne fremgangsmåde har været at skærpe blikket for temaer, der var særlige inden for den enkelte informantgrupper og lade de enkelte informantgrupper få hver deres selvstændige stemme.

Rapporten er struktureret sådan at analyserne af hvert informantperspektiv præsenteres i kapitler for sig med en selvstændig konklusion. Til sidst i rapporten sættes de fire informantperspektiver i spil med hinanden i et konkluderende kapitel, hvor der samles op på undersøgelsens væsentligste fund.

Den kvantitative undersøgelse:

Indledning

Dette kapitel vedrører den kvantitative undersøgelse af hvilke persongrupper fra barnets private netværk, der har været inddraget i to kommuners (N=1298) børnesager. Vi har et særligt fokus fædre, bonusfædre og deres familier og netværk, men undersøgelsen indeholder også inddragelse af barnet, mor, bonusmor og deres familier og netværk for at kunne sammenligne omfanget med fædre og bonusfædre. Derudover undersøges forskelle i mandlige og kvindelige rådgiveres inddragelse, herunder antal inddragede per sag.

Antal sager med og uden inddragelse af familier og netværk undersøges, herunder nogle af grundene til at så relativt få inddrages. Inddragelse af fædres familie og netværk sammenlignes med inddragelse af mødrenes familie og netværk, herunder også persongruppernes positive og negative erfaringer med inddragelse. Afslutningsvis undersøges praksis i forbindelse med afdækning af netværket og anvendelse af systematiske inddragelsesmetoder.

I denne kvantitative del af adresseres en del af de to overordnede undersøgelsesspørgsmål

- *I hvilket kvantitative omfang far, bonusfar og deres familier og netværk inddrages i to kommuners børne og unge sager?*
- *Hvorledes myndighedsbehandlaren fagligt og metodisk afdækker barnets/ den unges familier og netværk.*

Metode

Den kvantitative metode er udførligt beskrevet i det indledende metodekapitel, men her er nogle få præciseringer. Der er tale om en kvantitativ registrering af inddragelsen i samtlige børnesociale sager (N=1298) i to mindre kommuner med en nogenlunde klassisk og sammenlignelig organisering af familierådgivningen. Det er helt konkret foregået på den måde, at forskeren har siddet sammen med rådgiveren (N=44) og tastet besvarelserne ind i det elektroniske spørgeskema for hver sag i rådgiverens sagsstamme. På den måde har forskeren samtidigt kunne fortælle hvordan begreber som inddragelse forstås og er operationaliseret i denne undersøgelse; for at sikre validiteten på tværs af kommuner og rådgivere, for at sikre en meget høj svarprocent og samtidigt en reduktion i tidsforbrug for medarbejderne. Det er foregået i en periode på 4 måneder af den samme forsker.

Vi har valgt at operationalisere inddragelse ift. forudsætningen for at noget kan kaldes inddragelse og dermed den mindste form for inddragelse, nemlig at rådgiveren har henvendt sig og fået et svar. De kvantitative data anvendes til analyser på sagsniveau, på socialrådgiver- og sagsstammeniveau og på kommuneniveau. De statistiske analyser indebærer frekvenser eller såkaldt tællestatistik og enkelte krydstabuleringer, da undersøgelsesspørgsmålet primært vedrører omfanget af inddragelse og anvendelse af systematisk i inddragelsen.

Vi har forsøgt at minimere den statistiske usikkerhed og har et minimalt bortfald, men der er usikkerhed forbundet med undersøgelsen, hvilket bl.a. omhandler manglende registreringer i sagerne og socialrådgivernes hukommelse. Det betyder, at der er tale om tendenser mere end eksakte tal for inddragelse/dialog i sagerne, men vi har alligevel valgt at præsentere de præcise tal.

De kvantitative analyser

Den kvantitative undersøgelse, hvor alle sager i to mindre kommuners familierådgivning er gennemgået ift. det omfang som far, bonusfar og deres familie og netværk har været inddraget i sagerne, består som nævnt af en sags gennemgang og samtidig registrering af en forsker fra UCSYD, der har siddet sammen med socialrådgiveren og dennes sagsstamme.

Indledningsvis har forskeren spurgt til socialrådgiverens grunddata (køn, alder, mv.) og sagsstamme og forskeren har med udgangspunkt i relativt få spørgsmål til hver sag fx om der har været afdækning af netværk i sagen, om der har været inddragelse i sagen, hvem der har været inddraget, hvordan der har været inddraget, mv., udfyldt det antal registrering- og spørgeskemaer som vedkommende har af sager. I undersøgelsen drejer det sig i alt om 1298 aktive sager fra 44 socialrådgivere i de to kommuner fordelt på 750 sager i den ene kommune og 548 i den anden. Der er samlet set tale om relativt mange sager, hvor der er foretaget en registrering.

Socialrådgivernes antal sager i de to kommuner varierer. I den ene kommune har den enkelte rådgiver mellem 16 og 45 sager i sin sagsstamme. I den anden kommune har de mellem 12 og 84 sager. Det giver et gennemsnit på 28,8 sager i den ene kommune og 37,5 sager i den anden. Forskellen mellem rådgivernes sagstal, og mellem rådgiverne, i de to kommuner er større end vi havde forventet. Men de meget store udsving internt i kommunerne kan primært forklares med organiseringen og tyngden af sagerne, forstået på den måde, at de medarbejdere der sidder med modtagelsen og forebyggende indsatser, har mange sager, og de medarbejdere, der sidder med de tunge anbringelsessager, har færre sager. Det kan dog ikke helt forklare den store forskel imellem kommunerne, men tager vi de tre rådgivere der har flest sager i den ene kommune ud af beregningen, så har de et gennemsnitligt sagsantal på 31 sager, hvilket i højere grad svarer til de 28,8 sager i den anden kommune.

Inddragelsen af barnets forældre, bonusforældre og deres netværk

Inddragelse, der i denne undersøgelse er operationaliseret som til kontakt til og dialog med barnet, forældre, familie og netværk, er den mest centrale variabel i undersøgelsen. Tabellen skal læses horisontalt på den måde, at der fx er registreret dialog med den biologiske far i 75,7% af sagerne og dermed ikke i 24,3% af sagerne, hvilket giver 100%. I den samme sag kan der fx have været dialog med både den biologiske far og mor, da mor er registreret som inddraget i 89,2% af sagerne, og dermed er det kun i 10,8% af sagerne, hvor mor ikke har en del af dialogen, så i en meget stor del af sagerne har der været dialog med både den biologiske far og mor. Det fortæller som nævnt ikke noget om graden eller kvaliteten af den inddragelse, der er foregået. Det er muligt at stort set alle møder er holdt med mor og at dialogen med far har været sparsom eller omvendt. Far og mor kan også begge have deltaget på lige fod i alle samtaler og møder. Vi har ikke antallet af døde forældre eller registreret, hvem der bor

sammen med barnet og ved derfor her ikke hvor mange fædre og mødre der bor sammen eller bor sammen med bonusforældre. Registreringen kan således alene sige noget, hvorvidt der har været inddragelse/kontakt og med hvem i form af dialog i de 1298 sager i de to valgte kommuner.

Inddraget/dialog i sagen	Ja	Nej	I alt
Barnet	64,9%	35,1%	100%
Mor	89,2%	10,8%	100%
Far	75,7%	24,3%	100%
Bonusfar	10,8%	89,2%	100%
Bonusmor	13,5%	86,5%	100%
Mors familie	16%	84%	100%
Fars familie	8%	92%	100%
Bonusmors familie	1%	99%	100%
Bonusfars familie	0,0%	100%	100%
Mors netværk	5%	95%	100%
Fars netværk	2%	98%	100%
Bonusmors netværk	0,0%	100%	100%
Bonusfars netværk	0,0%	100%	100%
Barns netværk	3%	97%	100%
Søstre (alle former)	4%	96%	100%
Brødre (alle former)	3%	97%	100%
Andre	0,0%	100%	100%
Ikke relevant (der har ikke været nogen inddraget)	0,0%	100%	100%

Figur 1. Hvem har været inddraget i sagerne.

Inddragelse af far er registreret i 75,7% af sagerne med 24,3% af sagerne hvor han ikke er registreret som inddraget. Det er vanskeligt alene ud fra ovenstående tal at vurdere om de er lave eller høje, da det kræver nogle videnskabelige vurderingskriterier, sammenlignelig statistik eller måltal. Men med 75,7% fædre registreret inddraget, da er det vanskeligt at argumentere for at kommunerne helt har glemt far. 100% inddragelse eller kontakt er nok ikke muligt og heller ikke når det gælder mødre, hvor der er 10,8%, der ikke har været inddraget. Forskellen mellem inddragelsen/kontakten til mor og farer er ikke mere end 13,5%, men vi kender ikke kvaliteten, så det er et af de store spørgsmål, som vi vender tilbage til.

Når det drejer sig om bonusfar, så er han registreret i 10,8% af sagerne, men ingen i bonusfars familie og netværk er registreret som inddraget. Det er kun lidt mindre end inddragelsen af bonusmor som sker i 13,5% af sagerne. Bonusmors familie og netværk er stort set fraværende. Men både bonusfar og bonusmødre inddrages således, så de er ikke helt fraværende i de to kommuners sager.

Inddragelse af familie og netværk analyseres senere, men det er helt tydeligt at det især er mors familie og i mindre grad fars familie, der inddrages. De aggregerede tal bliver sammenlignet og analyseret i det nedenstående, hvor vi forsøger at forklare, forstå og nuancere dem ud fra undersøgelsens øvrige data.

Kvindelige og mandlige rådgiveres inddragelse

De fleste rådgivere i undersøgelsen er kvinder (93%) og andelen af mandlige rådgivere er 7%. Det betyder at en undersøgelse med det begrænsede antal mænd, ikke i statistisk forstand på sagsstammeniveau, kan besvare spørgsmålet om, hvorvidt mandlige rådgivere er mere tilbøjelige til at inddrage fædre og bonusfædre og deres familier end kvindelige rådgivere.

I dette talmateriale synes der ikke at være den store forskel mellem de kvindelige rådgiveres og de mandlige rådgiveres inddragelsespraksis, så kan dette bero på en tilfældighed. Flere af de interviewede fædre, fra de to respektive kommuner, giver udtryk for, at de oplever en særlig kønnet og et kvindeligt sprogbrug samt en særlig omsorg for mødrene. For eksempel oplever én af fædrene at hans kontante mandlige sprogbrug og facon og ønske bl.a. ift. præcise aftaler bliver opfattet som konfliktoptrappende af den kvindelige rådgiver. Derfor har vi valgt at se nærmere på og sammenligne kønnenes inddragelsespraksis for at se, om vi kan identificere nogle mulige tendenser og forskelle.

Vi har dels set på de mandlige respondenternes sagsstammer (cirka 110 sager) og dels på de aggregerede tal for henholdsvis kvindelige og mandlige rådgivere ift. hvem de har inddraget i procent af deres sager, forstået på den måde, at figur 1 er blevet delt og krydstabuleret ift. køn, således at vi har kunnet sammenligne registreringerne for henholdsvis mandlige og kvindelige rådgivere.

Krydstabuleringen af variable i figur 1 ift. rådgiverens køn viser, at der er meget få forskelle mellem kønnenes registreringer på de variable, hvor vi har det største antal inddragede, hvilket er fædre og mødre, så det ser ikke ud som om at mandlige rådgivere inddrager flere fædre eller mødre. De har stort set inddraget lige mange mødre og fædre og deres familier og netværk og der er heller ingen af de mandlige rådgivere der har inddraget bonusmødre og bonusfædrenes familier og netværk.

Når det imidlertid drejer sig om inddragelse af bonusfædre og bonusmødre, da er procentdelen for mandlige rådgivere dobbelt så høj i forhold til inddragelse af bonusfædre. I forhold til bonusmødre er det primært de mandlige rådgivere, der har svaret at de har inddraget dem. Men vi skal huske på, at der kan der være tale om en statistisk tilfældighed. Sammenholdes resultaterne med interviewene er der dog noget der tyder på, at køn og inddragelse bør undersøges nærmere. En sidste lille forskel er, at de mandlige rådgivere i højere grad har inddraget barnets brødre og de kvindelige rådgivere i højere grad barnets søstre. Også her kan der dog være tale om en tilfældighed. Der skal som nævnt en helt anden og meget større undersøgelse til for at kunne sige noget faktuel om kønnenes eventuelt forskellige inddragelsesmønstre.

Antal inddragede per sag

Mor, far og barnet er som forventet de hyppigst inddragede i sagerne jf. figur 1. En børnesocial sag har lovgivningsmæssigt barnet i fokus og der er krav om at forældremyndighedsindehaverne skal kontaktes og involveres uanset om de begge er de primære omsorgsgivere, hvor barnet bor. Vi har ikke i vores materiale data på hvem der har forældremyndigheden, herunder hvor ofte mor henholdsvis far har været inddraget i den konkrete sag eller været med til at træffe væsentlige beslutninger. Den kvantitative undersøgelse kan heller ikke svare på spørgsmålet om, hvorvidt aktørerne har været involveret i problemdefinition og eller formulering af handleplaner,

Ud over forældremyndighedsindehaverne bør rådgiverkommunerne ifølge Servicelovens §47 og §71 systematisk inddrage andre end barnet og forældremyndighedsindehaverne fx barnets familie og netværk. Ifølge tabel 1. kan vi se, at det har været tilfældet i en del af undersøgelsens 1298 sager. Spørgsmålet er i hvilket omfang de har været det. Det kvantitative spørgsmål er, hvor mange der har været inddraget i sagerne i gennemsnit inklusive barnet selv. Det vil vi forsøge at svare på i det følgende.

Tallene for begge kommuner viser, at der i gennemsnit har været inddraget stort set lige mange, nemlig 2,58 og 2,56 personer per sag. Tallene dækker over former for inddragelse, som går fra en enkelt samtale med den enlige mor og hendes barn til større netværksinddragende møder med deltagelse af familie og netværk. Der er således registreret et gennemsnit på under tre personer pr. sag, hvoraf vi ved at disse personer primært er mor, far og barnet.

Når vi ser på tallene for den enkelte rådgiver og sagerne i deres sagsstamme, og dermed de beregninger, der ligger bag kommunens gennemsnit, så svinger den enkelte rådgiverens gennemsnitlige inddragelse mellem 1,4 for den rådgiver, der inddrager færrest og til et gennemsnit på 3,5 for den rådgiver, der inddrager flest på tværs af de to kommuner.

Det kan virke som lidt uforståelige tal, men hvis vi tager to rådgivere med hver 30 sager og undersøger hvor mange de i gennemsnit har inddraget i hver deres 30 sager, så tager vi antal registrerede inddragede i alle deres sager og dividerer med 30. Hvis den ene har inddraget 42 personer i sine sager, giver det i gennemsnit 1,4 inddragede per sag og hvis den anden har inddraget 105 personer i sine sager giver det i gennemsnit 3,5 inddragede per sag. Det er tallene for den ene kommune og for den anden kommune har den der har inddraget færrest i gennemsnit inddraget 1,8 person per sag og den der har inddraget flest har i gennemsnit inddraget 3,2 personer per sag.

Der er således relativ stor forskel på hvor mange personer den enkelte rådgiver inddrager i sine sager. Den ene rådgiver har kontakt med over dobbelt så mange personer som den anden rådgiver. Noget af forskellen kan skyldes forskellige arbejdsfunktioner og antallet siger ikke noget om kontakternes eller sagernes karakter. Ser vi på det samlede billede af personer inddraget i sagerne, da synes et gennemsnit på 2,58 og 2,56 personer per sag at være relativt få personer i gennemsnit. De relativt små forskelle kommunerne i mellem tyder på, at der ikke er så stor forskel de to kommuners inddragelseskultur, men at forskellene er større mellem de enkelte rådgivere.

Samlet set synes der at være relativt få personer fra familien og netværket, herunder fars og bonusfars familie og netværk, der gennemsnitligt har været inddraget i den enkelte sag. Mor har deltaget i de 89,2% af sagerne og fædrene i de 75,7% af sagerne. Ligesom der er stor forskel på hvor mange personer den enkelte rådgiver inddrager i sine sager.

Antal sager med familie og netværksinddragelse

I denne undersøgelse er vi også interesserede i sager med netværksinddragelse. I dette afsnit har vi derfor samlet de sager med familie og netværksinddragelse, hvor mindst en person ud over den biologiske mor og eller far har været inddraget i sagen uanset hvordan og i hvilket omfang inddragelsen har været.

I den ene kommune er der registreret familie og netværksinddragelse i 175 af de 548 sager og dermed i 32% af sagerne. I den anden kommune er der registreret netværksinddragelse i 135 af 750 sager, hvilket vil sige i 18% af sagerne, men en gennemgang af vores registreringer viser, at det er den kommune, hvor vi har de tre personer med det meget høje sagstal, hvilket kan være med til at forklare forskellene. Vi har dog holdt fast i, at analysere med udgangspunkt i de registrerede tal, da der ikke er tale om en fejlregistrering.

Der har været inddragelse af familie og netværk i 310 sager af de 1298 sager, hvilket svarer til 24% af samtlige sager. Nedenstående opgørelse viser, hvem rådgiverne har været i dialog med i disse sager. For at synliggøre de procentvise forskelle af de 24% inddragede, har vi at angive procentandelen ift. de 310 sager, således at fx inddragelse af mors familie i de 16% af samtlige sager, svarer til at mors familie har været inddraget i 67,6% af de 310 sager, hvor der har været inddragelse af familie og netværk.

Inddraget/dialog med familie og netværk	I procent af samtlige sager	I procent af de 310 sager
Mors familie	16%	67,6%
Fars familie	8%	32,4%
Bonusmors familie	1%	2,7%
Bonusfars familie	0,0%	0,0%
Mors netværk	5%	18,9%
Fars netværk	2%	8,1%
Bonusmors netværk	0,0%	0,0%
Bonusfars netværk	0,0%	0,0%
Barns netværk	3%	13,5%
Søstre (alle former)	4%	16,2%
Brødre (alle former)	3%	10,8%
Andre	0,0%	0,0%
Ikke relevant (der har ikke været nogen inddraget)	0,0%	0,0%

Figur 2. Sager med inddragelse

Fars familie har været inddraget i 8 % af samtlige sager, hvilket svarer til 32,4% af de sager, hvor der har været inddragelse af familie og netværk. Rådgiverne har således ikke helt glemt faderens familie eller hans netværk. Fars netværk er registreret i 2% af sagerne svarende til 8,1% af de 310 sager. Her er forskellen i forhold til inddragelsen af mors familie med 67,6% af de 310 sager og med netværket på 18,9% af de 310 sager over dobbelt så højt.

Når vi sammenligner de to kommuners inddragelsespraksis, så har den ene kommune inddraget netværket i betydeligt flere sager end i den anden kommune, selv om det gennemsnitlige inddragelsestal, når vi tæller mor og far med ligner hinanden. Når vi sammenligner de enkelte rådgiveres registreringer, så er der dog også her meget store forskelle mellem den enkelte rådgivers inddragelse af netværk i sagerne. I den ene kommune har den rådgiver, der har registreret flest familie og netværks inddragelser, registreret det i næsten samtlige sager (98%) i sagsstammen og den rådgiver, der har færrest sager med familie og netværksinddragelse har kun registreret det i 2 sager. Nogle af forskellene kan selvfølgelig skyldes at der altid er tale om en konkret faglig vurdering af hvem der skal inddrages i hver enkelt sag. De store forskelle mellem kommunerne tyder imidlertid på, at der er mere end den fag-personlige dømmekraft på spil, herunder ledelsesmæssige, organisatoriske, metodiske forskelle kommunerne imellem, hvilket kunne være interessant at undersøge nærmere i en fremtidig undersøgelse.

Når vi dykker ned på sagsniveau ift. familie og netværksinddragelse, så er variationen i den socialfaglig praksis mellem den rådgiver der inddrager færrest med to sager i sin sagsstamme og til den der næsten inddrager familie og netværk i samtlige sine sager, således meget stor. Det bliver ikke mindre overraskende, når 68% af sagerne er registret uden netværksinddragelse i den ene kommune.

I den anden kommune er variationen ikke helt så stor, men det er helt samme tendens. Der en rådgiver, hvor der er registreret 25 sager svarende til 68% af vedkommendes sager med familie og netværksinddragelse, og i den anden ende af skalaen er der en rådgiver, der kun har registreret en sag med familie og netværksinddragelse i sin sagsstamme. Samlet set har denne kommune registreret netværksinddragelse i 18% af sagerne og rådgiverne i kommunen har i gennemsnit kun 6,7% sager i sagsstammen med familie og netværksinddragelse.

Når disse tal på sagsstammeniveau også er interessante og ikke kun de aggregerede tal, hvor der har været familie og netværksinddragelse, så handler det om at de interne variationer mellem rådgiverne, er meget store, når det drejer sig om inddragelse af barnets familie og netværk. Sammenligner vi yderligere på sagsstammeniveau og dermed mellem rådgivernes praksis ift. inddragelse af barnet, far og mor, så viser det sig ligeledes at variationerne er store imellem de to kommuner og blandt rådgiverne internt i den enkelte kommune.

Hvis vi ser på variationerne internt for de rådgivere der har over 50% familie og netværksinddragelse i deres sager, så drejer det sig om 4 rådgivere i den ene kommune og 2 rådgivere i den anden kommune. Tager vi de rådgivere der har registret under 25% inddragelse i deres sager, så er der 10 rådgivere i den ene kommune og 12 i den anden kommune. I den ene kommune er der imidlertid 7 rådgivere ud af de 12 rådgivere, der har registreret inddragelse i mindre end 10 % af deres sager. Det er især disse 7 rådgivere i den ene kommune, der trækker gennemsnittet ned.

Samlet set er der med 1298 sager en relativ høj inddragelse af mor (89,2%) og af far (75,7%) i sagerne jf. figur 1. Derimod ses begrænset inddragelse af barnets familie og netværk i de to kommuner, selvom inddragelsesprocenten generelt er betydeligt højere i den ene kommune med 32% mod 18% i den anden ud af det samlede antal sager på 1298. Der er et nogenlunde ensartet mønster i inddragelsen af barnet, far og mor, men en meget større variation mellem de enkelte rådgivere, når det drejer sig om inddragelse af barnets familie og netværk. Det er først og fremmest mor og fars familie og netværk der inddrages og andelen fra mors familie og netværk er næsten dobbelt så stor som fra fars. Bonusfædre og bonusmødre inddrages i begrænset omfang, og deres familie og netværk stort set ikke. Barnets brødre, søstre og netværk inddrages i begrænset omfang.

Sammenlignes der med en ikke helt sammenlignelig rapport (den bedste vi kunne finde) baseret på analyser af journalmateriale fra 2002 (Christoffersen 2002), hvor der i forbindelse med børnefaglig undersøgelse var blevet talt med moren i 85 % af sagerne og fædrene i 37% af sagerne, så er der dog noget der tyder på et fremskridt ift. inddragelse af far.

Rådgivernes grunde til, at der ikke har været inddragelse af familie og netværk i sagerne

Der er som nævnt altid tale om en konkret individuel vurdering af om familie og netværk skal inddrages, og dermed mange og ofte sammensatte grunde til om familie og netværk inddrages i en konkret sag eller om de ikke gør, herunder hvem der inddrages, hvordan og hvornår. I undersøgelsen har vi sammen med rådgiveren registreret de helt overordnede grunde til at netværket ikke er inddraget i de konkrete sager, velvidende at det er meget mere komplekst end det vi kan indfange i vores registreringsskema.

Vi har valgt at undersøge, om der er bestemte og centrale aktører, der ifølge rådgiverne ikke ønsker familie og netværket inddraget, eller om der er tale om at familien og netværk ikke selv har ønsket at deltage, selv om de har fået muligheden.

Vi har valgt to registreringer i undersøgelsen til at belyse dette spørgsmål. Den ene er, at der i 76% af rådgivernes sager, slet ikke har været kontakt til barnets familie og netværk. Den anden er, at af disse 76% af rådgivernes sager, er der ifølge registreringen 6% af de 76%, hvor de kontaktede har sagt nej til deltagelse, og endelig er der de 24% hvor familie og netværket på en eller anden måde var inddraget.

Det betyder bl.a., at der er en del (N=79) personer fra familie og netværk, der har sagt nej til inddragelse. Det svarer til det rådgiverne fortæller i vores interview med dem. Vi ved ikke noget om, hvem i familien og netværket, der har været kontaktet, hvorfor de har takket nej, hvad de har takket nej til, hvordan rådgiveren har talt med dem eller om de har været kontaktet af forældrene inden eller efter kontakten, hvor store konflikter der er i familien, osv., men vi kan se i registreringen, at der er tale om 6% i disse to kommuner i denne undersøgelse, hvilket er 79 sager.

Den næste registrering og de spørgsmål vi har stillet, vedrører de cirka 70% af sagerne, hvor familie og netværk ikke er blevet kontaktet og dermed ikke har været inddraget. Det, der er angivet som årsag til

valget om ikke at inddrage, er i 27% af sagerne at mor ikke har ønsket det. I 23 % af sagerne var det far, der ikke ønskede det og i 7 % af sagerne var det barnet, der ikke ønskede det. I 23% af sagerne var der rådgiveren der ikke ønskede inddragelse og i de sidste 20% af sagerne er der angivet, at der har været andre (ikke nærmere beskrevne) grunde.

Der er således en relativ ligelig fordeling mellem de centrale aktører, bortset fra at der er registreret relativt få børn og unge, der ikke har ønsket deres familie og netværk inddraget. Det er således ikke kun mor, som vi ofte hører i interviewene, der ikke ønsker familie og netværk inddraget. Det er også fædrene og rådgiverne selv. Der kan som sagt være mange grunde til at aktørerne ikke ønsker familie og netværk inddraget fx store konflikter i familie og netværk, tabuer, skyld, skam osv., hvilket vi vender tilbage til i den kvalitative del af undersøgelsen.

Betydning og erfaring med inddragelsen af barnets familie og netværk

I de 310 (24%) af alle sagerne, hvor der har været inddraget familie og netværk, er rådgiverne blevet spurgt til deres vurdering af hvilken betydning inddragelsen har haft for sagen. I de 59% af sagerne har de svaret, at det har haft en positiv betydning. I de 21% af sagerne har de svaret, at det både har haft en positiv og en negativ betydning. I de 5% af sagerne har de vurderet at betydningen har været negativ og i de 15% af sagerne har de vurderet at inddragelsen af familie og netværk ikke har haft nogen betydning.

Vi kender ikke den enkelte rådgivers vurderingskriterier, men for det første er der ikke nævneværdige forskelle kommunerne i mellem på dette spørgsmål. For det andet er billedet rimeligt tydeligt, nemlig at det kun i 5% af sagerne vurderes at inddragelsen af familie og netværk har været negativ for sagen. Det vil sige at i 95% af sagerne har det enten haft positiv (59%), eller både en positiv og negativ betydning eller ingen betydning haft for sagen. Det kan selvfølgelig undre, at der inddrages så relativt få, når betydningen for sagerne vurderes overvejende positiv, men det kan der naturligvis være mange grunde til. Det kan både handle om tid, koordineringsudfordringer, at de negative sager overskygger de positive, eller at rådgiverne faktisk kun har inddraget i de sager, hvor de har vurderet at udfaldet ville være positivt, osv., hvilket vi vil komme mere ind på i de kvalitative analyser.

Afdækning af netværk

En af forudsætningerne for netværksinddragelse, herunder af far, bonusfar og deres familier og netværk er, at barnets familie og netværk afdækkes. Denne proces kan ligeledes anskues som en inddragelsesproces af barnet og forældremyndighedsindehaverne, hvilket kan have betydning for omfanget og kvaliteten af netværksafdækningen og den efterfølgende inddragelse af netværket, da kun barnet og forældrene kender til de betydningsfulde personer i deres netværk. Det gælder ligeledes for fremgangsmåden eller den 'systematiske' metode som de professionelle anvender til selve afdækningen. Tidligere undersøgelser peger på at noget af det, der har betydning for omfanget og kvaliteten af inddragelse af børns familie og netværk er, hvorvidt der er sket forudgående 'systematisk' afdækning (Rasmussen og Jæger 2019). For at kunne undersøge sammenhængen mellem rådgivernes

afdækningsmetoder og inddragelsen af far, bonusfar og dennes familie og netværk har vi derfor inkluderet registreringer af rådgivernes afdækningsmetoder.

Vi har registreret rådgivernes fremgangsmåde, hvor det i registreringsskemaet har været muligt at sondre mellem: afdækning alene ved dialog, afdækning via genogram, afdækning via Sign of Safety (SOS), afdækning via møder, afdækning via andre fremgangsmåder og ikke relevant i sagen. En rådgiver kan således sagtens have foretaget en afdækning af et barns familie og netværk ved hjælp af én af de ovenstående fremgangsmåder, ellerud fra en konkret og individuel vurdering valgt ikke at inddrage dem fx med den begrundelse, at det ønsker mor ikke eller ud fra en vurdering af, at de ikke har noget at bidrage med til den konkrete problemstilling.

Spørgsmålet er i første omgang om rådgiverne rent faktisk har foretaget en afdækning af barnets familie og netværk på den ene eller anden måde. I den ene af kommunerne har de svaret, at det har de gjort i 51,9% af sagerne med inddragelse og i den anden har de svaret, at det har de gjort i 82,8% af sagerne med inddragelse. Kommunerne har således afdækket netværket forskelligt i de 24% af samtlige sager, hvor de har inddraget familien og netværket. I den kommune hvor de har angivet, at de har afdækket i 51,9% af sagerne har de inddraget i flest (32 %) af alle deres sager, og i den kommune der har afdækket i 82,8% af sagerne har de inddraget i færrest (18%) af alle deres sager.

På baggrund af tidligere undersøgelser forventede vi, at kommunerne ville afdække mere end de ville inddrage. Det var imidlertid ikke tilfældet, idet registreringen viser, at der afdækkes mindre end der inddrages. Derudover ses en betydelig forskel på de to kommuners praksis. Det der især undrer er, at det ikke er den kommune, der har flest registrerede afdækninger i procent af inddragede familie og netværk, der samtidigt har flest registrerede familie og netværksinddragelser. Der er ikke noget i datamaterialet, der umiddelbart kan bidrage til en forklaring på dette fund. Der kan naturligvis være tale om registreringsfejl, men sandsynligvis ikke i den størrelsesorden.

Det eneste, der umiddelbart kan være med til at forklare forskellen er, at der ikke er en sammenhæng mellem afdækningen og andelen af familie og netværksinddragelser eller at det foregår på en anden måde. En mulig forklaring er, at inddragelse i mange konkrete tilfælde skyldes familien selv og deres insisteren på at deltage i møder. I en tidligere undersøgelse af slægt- og netværksanbringelse var næsten alle anbringelserne i slægt og netværk på initiativ fra familien og netværket (Rasmussen, Søbjerg, Jæger og Rasmussen 2020), men hvorfor det især skulle være gældende i den ene kommune og den, hvor der er tale om flest netværksinddragelser kræver yderligere undersøgelser.

[Afdækningsfremgangsmåder eller metoder](#)

Et af forskningsspørgsmålene vedrører rådgivernes afdækning af barnets familie og netværk. I denne undersøgelse er sammenhængen mellem afdækningen og inddragelsen vanskelig at forklare, men vi har som tidligere nævnt registreret rådgivernes fremgangsmåde. I registreringsskemaet har det derfor været muligt at sondre mellem: afdækning alene ved dialog, afdækning via genogram, afdækning via Sign of Safety (SOS), afdækning via møder, afdækning via andre fremgangsmåder og ikke relevant i sagen.

I de sager, hvor rådgiverne i de to kommuner har svaret at de har inddraget familie og netværk i sagerne fordeler afdækningsmetoderne sig sådan, at 51% har afdækket alene via dialog, 13% har svaret via genogram, 10% har svaret via netværksskort, 8% har svaret via SOS, 10% har svaret via andre fremgangsmåder og 31% har svaret, at der ikke har været nogen afdækning.

Det ser meget fint ud, men vi ved samtidigt fra ovenstående resultater, at der er stor forskel på de to kommuners afdækningspraksis. For at få et tydeligere billede af disse forskelle har vi har valgt at tage kategorien ikke relevant ud, da den vedrører de 31% af sagerne, hvor der ikke har været en afdækning. Vi har derudover valgt at tage de 10% af sagerne, hvor registreringen har været andre former for fremgangsmåder ud af vores procentvise beregning, da de dels dækker over noget meget forskelligt, der vanskeligt lader sig kategorisere fx nogle få familierådslagninger, afdækning i forbindelse med samværsaftaler og planlagte SOS-møder, mv., da vi har brug for nogle tydelige forskelle. Vi er især interesserede i hvilken grad, der anvendes netværksskort og genogrammer eller at afdækningen er foregået alene ved dialog eller møder hvor der ikke er anvendt en systematisk afdækningsmetode.

Afdækningsmåder	Dialog	Genogram	Netværksskort	SOS	Møder
Kommune 1	45,40%	7,10%	16,70%	2,20%	7,70%
Kommune 2	42,30%	28,40%	21,50%	4,60%	8,50%

Tabel 3 Afdækningssystematik

Den mest hyppige afdækning er foretaget alene ved dialog. Rådgiverne i begge kommuner har svaret næsten ens nemlig med 45,4% af sagerne i den ene kommune og med 42,3% af sagerne i den anden kommune (antallet er faldet fra de 51%, da de har kunnet registrere med flere krydser og vi har taget 41% af besvarelserne ud, jf. ovenstående forklaring). Kommunerne har ligeledes enslydende tal ift. afdækningen via møder, hvor gennemsnittet er 7,7% i den ene kommune og 8,5% i den anden kommune.

Det betyder, at vi står tilbage med anvendelsen af enten genogram eller netværksskort som den mest fremherskende metode, og her er tallene betydeligt højere for den ene kommune. Samlet set for kommunernes anvendelse af genogram og netværksskort er tallet for kommune 1. 23,8% og 48,9% for kommune 2. Og det er især anvendelsen af genogrammer med 28,4% i den ene kommune og 7,1% i den anden kommune, der gør forskellen. Forskellen i anvendelsen af SOS er ligeledes stor, men tallene er meget små.

Spørgsmålet er, hvad afdækningsmetoderne betyder for selve inddragelsen, herunder for fædrenes og bonusfædrene og deres familier. Vi havde en indledende forventning om at en øget brug af netværksskort og genogrammer i afdækningen ville medføre en øget inddragelse af familie og netværk. Ifølge vores registreringer på kommuneniveau forholder det sig som nævnt ikke sådan. Det er tværtimod den kommune hvor færrest har angivet anvendelsen af primært genogrammer, der har den højeste familie- og netværks inddragelsesprocent.

Ovenstående beregninger har ikke fået os tættere på en forklaring for denne forskel, og vi har med meget små ikke signifikante tal at gøre. Vi har alligevel dykket yderligere ned i sagerne og undersøgt de

relativt få sager, hvor en eller flere fra far eller bonusfars familie og netværk har været inddraget, da det især er disse sager vi er interesserede i.

Der er ingen sager i de to kommuner, hvor bonusfars familie og netværk har været inddraget, men ift. til de 19 rådgivere, der i 146 sager har registreret at fars familie har været inddraget, har der i de 33 sager været anvendt genogram eller netværksskørt. I de 125 sager, hvor fars netværk har været inddraget, har der i de 50 sager været anvendt genogram eller netværksskørt (i en sag kan både familie og netværk have været inddraget).

Vi kan dermed se at begge metoder anvendes og at de i højere grad har været anvendt ift. afdækning af netværket som til afdækning af familien, men forskellen er ikke så stor. Det er vores statistiske usikkerhed imidlertid, da det kun er 4 rådgivere, der har registreret inddragelse af fars netværk. Resten vedrører sager med inddragelse af familien. Derfor har vi sammenlignet med inddragelse af mors familie og netværk.

Det giver for det første det interessante fund, at 28 rådgivere har registreret inddragelse af mors familie og netværk i deres sagsstamme, hvor det var 19 rådgiverne der havde registreret inddragelse af fars familie og netværk. Det er betydeligt flere, men ift. til anvendelsen af genogrammer og netværksskørt er tendensen den samme uanset om det er fars eller mors familie og netværk, nemlig at anvendelsen er større i forbindelse med inddragelse af netværket end ift. inddragelse af familien. Det tyder på, at der er en tendens til at inddragelse af familien er noget der bare tales om eller at de selv kommer på banen, så når det drejer sig om inddragelse af mor eller fars familie, så taler man om det og ringer til dem. Men når der er tale om inddragelse af netværket, så er der mere tale om en systematisk afdækningsproces. Denne relativt begrænsede systematiske afdækning af familie og netværk kan måske være med til at forklare, at der inddrages relativt få fra familie og netværk i sagerne, da forældre og rådgiver 'bare' aftaler om nogen fra familie og netværk skal inddrages. Dermed bliver man ikke opmærksomme på resurser i familie og netværk.

Den kvalitative undersøgelse

Rådgivernes perspektiver

Indledning

Dette kapitel vedrører rådgiverne fra de to kommuners mere kvalitative perspektiver på om 'vi' har glemt far, bonusfar og deres familie og netværk i det sociale arbejde. Kapitlet er baseret på interviews med samtlige 44 rådgiveres om deres prioritering af hver tre centrale udfordringer i forbindelse med inddragelsen og 9 kvalitative interviews med rådgivere om deres erfaringer med, oplevelse af og perspektiver på, hvordan mænd/fædre og deres familie og netværk inddrages i familiesagerne i deres afdelinger. De 9 kvalitative interviews har alle taget udgangspunkt i en konkret case, hvor den pågældende rådgiver har samarbejdet med en far eller bonusfar og eventuelt deres familie og netværk. Vi har således fået viden om deres konkrete praksis, erfaringer og overvejelser i forbindelse med inddragelsen og samarbejdet i casene, ligesom vi har fået viden fra fædre og

bonusfædre (se kapitlet fædre og bonusfædre) i de samme cases om deres erfaringer, overvejelser og perspektiver.

I forbindelse med den kvantitative registrering har forskeren som afslutning på spørgeskemaet spurgt samtlige 44 rådgivere om deres oplevede udfordringer med netværksinddragelse og bedt dem om at prioritere de tre primære og vigtigste udfordringer. De prioriterede udfordringer er så af forskeren blevet skrevet så ordret som muligt ind i spørgeskemaet. Vi har valgt denne metode, da rådgiverne i forbindelse med sagsgennemgangen og registreringen lige har haft fokus på og er koncentreret om den konkrete netværksinddragelse i samtlige af deres sager

Der er ligeledes udvalgt og foretaget 9 kvalitative case baserede interviews. Casene og dermed respondenterne er udvalgt ift. at der har været et samarbejde med far, bonusfar og gerne deres familie og netværk for at kunne få viden fra både rådgivere og fædre om det konkrete samarbejde. Der er foretaget 7 semistrukturerede interviews med kvindelige rådgivere og 2 interviews med mandlige rådgivere. Interviewguiden er udarbejdet af forskerne i fællesskab og den er struktureret med udgangspunkt i casenes forløb fra opstart af sagen til den aktuelle status, hvorefter guiden og spørgsmålene har været mere generelle og tematiserede. Alle interviews er optaget på lydfiler og de er transskriberet og lyttet igennem flere gange. De 5 af interviewene er foregået telefonisk og 4 er foregået face-to-face på rådgivernes arbejdsplads.

Der er foretaget en empirisk kategorisering, analyse og tematisering af data ud fra de konkrete cases samt informanternes mere generelle og tematiserede svar. I den samlede analyse har vi identificeret fem temaer: 1.) Der skal bruges mere tid til at aktivere mænd i kommunale sager 2.) Mænd er underrepræsenterede 3.) Nogle mødre vil gerne udelukke faderen fra sagen/barnets liv 4.) Der er stadig traditionelle kønsrollemønstre 5.) Mænd har sværere ved at tale om følelser end kvinder.

Netværksinddragelsens primære udfordringer

I forbindelse med registreringen har vi lige efter sagsgennemgangen bedt den enkelte rådgiver om at prioritere de tre væsentligste udfordringer i forbindelse med netværksinddragelse, herunder især inddragelse af far, bonusfar og deres familie og netværk. Forskeren har forsøgt så ordret som muligt at skrive rådgiverens udsagn ind i registreringsskemaet og det er disse udsagn der er genstand for analyse, hvor nogle af udsagnene gengives som citater i det nedenstående. Der er cirka 132 udfordringer fra 44 rådgivere, hvoraf der er en del relativt enslydende, har vi kunnet kategoriseret som argumenter og udfordringer, der vedrører rådgivernes rammebetingelser, deres socialfaglighed, et hensyn til barnet, modstand fra forældrene og forestillinger om netværket.

Rådgivernes rammebetingelser

Tid og resurser bliver af mange nævnt som en af de mest centrale og fremherskende udfordringer og denne problemstilling uddybes på mange forskellige måder. Èt af argumenterne handler om, at rådgiverne oplever at være bagud med deres arbejde og de oplever at inddragelse af fædre, bonusfædre og deres netværk tager ekstra tid.

En rådgiver siger lige ud: *"Vi mangler tid til at gå på opdagelse i netværket. Vi laver for meget administrativt arbejde"*

En anden rådgiver svarer på spørgsmålet om udfordringer: *"Det er svært at lave BFU (red. Børnefaglig undersøgelse) og så er tiden knap"*.

Og en tredje fortæller: *"Vi kan ikke udvide vores repertoire, når vi er så pressede"*.

En fjerde siger: *"Efterslæb på opgaver, gør at det bliver nedprioriteret"*.

Næsten alle rådgivere giver udtryk for en eller anden form for tidspres og når det kobles til netværksinddragelse, så er oplevelsen at inddragelse tager længere tid, end ikke at inddrage. Det synes at være den udbredte erfaring og oplevelse, at netværksinddragelse tager længere tid.

Det giver flere af rådgiverne nogle forklaringer på, hvor koordineringsudfordringen med planlægning og møder, nævnes som den meget tidskrævende del.

En rådgiver fortæller: *"Flere samarbejdspartnere, gør det mere komplekst med mange mennesker, men okay det er også en resurse"*.

En anden rådgiver beskriver det på denne måde: *"Det er tungt at få indkaldt alle og få folk til at overveje, hvem der skal med til møderne. Det er svært at få fat i folk med mails og telefonopkald osv. Det bliver en lang proces...nogle gange skal sagerne gå stærkt"*.

Denne rådgiver giver som flere af de andre konkrete beskrivelser af, hvor meget mere koordinering det kræver, når der involveres flere i sagerne, herunder at få kalenderne til at passe, men udover dette peger rådgiveren på, at inddragelsesprocesser tager tid, der kan kollidere med et beslutningsbehov. Tid er således ikke kun en faktor ift. Den enkelte rådgivers kalender, men også et spørgsmål om at inddragelsesprocesser tager tid, hvilket kan udskyde beslutninger, der opleves at skulle tages fx i akutte sager.

Der er også flere der nævner organiseringen, ledelse, teamsamarbejdet og opbakningen, som nogle af grundene til den begrænsede netværksinddragelse. Disse udsagn er ikke så fremherskende som tidsfaktoren, men de er der.

Eksempelvis er der en rådgiver der fortæller: *"Vi mangler procedurer...at videndele...teammøder, hvor der er fokus på inddragelse. Der bliver ikke fulgt op på noget og man kører sit sololøb"*

I forhold til ovenstående udsagn, da efterspørges en støttestruktur, der kan hjælpe rådgiverne med deres netværksinddragelse. Hvorvidt en eksplicit støttestruktur og ledelsesmæssig opbakning kan hjælpe på tids- og koordineringsudfordringen er et åbent spørgsmål, men der er forskellige udsagn der tyder på at en samlet opmærksomhed på ledelse, rammer og kompetence er vigtig.

Igennem hele undersøgelsen henvises til rådgivernes rammebetingelser, hvor tid især knyttet til inddragelsesprocessen og til koordineringsudfordringer er det fremtrædende argument. Den oplevede mangel på tid reducerer også inddragelsen af fars familie og netværk, ligesom det reducerer antallet af

inddragede fra bonusfædre og deres familie og netværk. Rådgiverne inddrager i gennemsnit 2,57 personer i hver sag inklusive mor, far og barn i sagerne, hvilket er relativt få og det synes nærliggende at koble det sammen med at en øgning af antallet af inddragede i en sag tager tid og giver koordinerings-, kompleksitets- og styringsudfordringer.

Rådgivernes holdninger, faglighed og vurderinger

Der er flere der nævner sager, hvor der ikke er en familie eller et netværk at inddrage. Her er argumentet, at der ganske enkelt ikke findes familie og netværk omkring forældrene og barnet. Et andet argument i forlængelse af ovenstående er at familie og netværk er uden resurser.

En rådgiver fortæller: *"Det er ofte så belastede familier, at deres netværk ikke er brugbare"*

En anden gav udtryk for: *"Det er svært at være sikker på, at det er en god ide at invitere fx bedsteforældre ind, hvis de har skabt meget skidt for deres børn"*

En tredje rådgiver siger: *"Der mangler tillid fra os til familier om at de kan"*

Ovenstående er kendte forestillinger og udfordringer i den forstand, at de sidste 20 år, hvor der har været fokus på barnets familie og netværk, har ikke kun rådgivere men også pædagoger og andre velfærdsprofessionelle set dette som en barriere for inddragelse. Og så er der flere rådgivere, der mere direkte udtrykker modstand mod inddragelse af familie og netværk.

fx er en rådgiver der siger: *"Vi bruger og misbruger netværket for meget i Danmark, tanken er god, men mennesker kan være pressede"*

Samtidigt er der rådgivere, der giver udtryk for at familiernes slægt og netværk ikke fylder ret meget i deres daglige virke.

En rådgiver fortæller om netværksinddragelse: *"Det fylder ikke i vores faglige bevidsthed"*

En anden af rådgivernes siger: *"Det er mega nyt, at have så meget fokus på netværket"*

Så på den ene side har vi rådgivere der oplever at familie og netværk fylder meget og på den anden side har vi rådgivere, der synes at netværksinddragelse ikke fylder og er nyt, hvor begge udsagn kan tolkes som både holdninger og erfaringer, så siger det også noget om den mangfoldighed af lige netop erfaringer og holdninger som de enkelte rådgivere giver udtryk for.

En måske større udfordring vurdereret ud fra rådgivernes antal prioriteringer, kan karakteriseres som rådgivernes faglige usikkerhed og mangel på det de kalder redskaber. Der er relativt mange af rådgiverne, der på en eller anden måde svarer at de er usikre eller mangler redskaber ift. netværksinddragelse.

En rådgiver siger bare: *"Jeg mangler redskaber"*

En anden rådgiver er mere præcis: *"Mangler redskaber til afdækning og vurdering af hvornår et netværk er godt nok"*

En tredje rådgiver: *"Det er tidskrævende at inddrage netværket og jeg føler mig ikke rustet til fx at lave netværkskort/genogram og tegninger"*

En fjerde rådgiver begrundet det: *"Jeg er ikke god nok til det, jeg er ikke god nok til afdækningen"*.

Ovenstående tredje og fjerde rådgivere adskiller sig fra de mange andres begrundelser og udfordringer ved at gøre det til en fag-personlig mangel og ikke bare et redskab som vedkommende mangler. Og så har vi mange flere udsagn, der mere præcist kobler udfordringen til interaktionen med især forældrene.

Der er en rådgiver der fortæller: *"Udfordringen er at få forældrene til at se og fortælle om deres netværk"*,

En rådgiver siger: *"mest udfordrende er at huske at få øje på netværket fx en fars familie"*

En anden rådgiver har fokus på egne grænser i interaktionen: *"Det kan være grænseoverskridende at spørge til netværket"*

En tredje rådgiver nuancerer denne problemstilling ved at have fokus på forældrenes grænser og integritet: *"Det er svært hvordan man inddrager netværket med respekt for forældrenes integritet og hensyn til deres ret til privatliv... Angst for at det kan skabe uligevægt/ ubalance/ rolleforvirring i familien"*.

En fjerde rådgiver fortæller: *"Professionelle har megen modstand overfor SOS-møder og de kan ikke lide den sårbarhed, som er der – det kan være grænseoverskridende for de professionelle... det er virkelig meget svært at få folks privatliv ud i det åbne"*

Hvorvidt ovenstående kan tolkes som fag-personlig berøringsangst eller en bekymring som rådgiverne har på forældrenes vegne ift. deres familie og netværk, kan vi ikke vurdere og de kan begge være begrundet i erfaringer og oplevelser i konkrete sager. Men vi har en del udsagn, der tyder på en tilbageholdenhed begrundet i en form for usikkerhed på hvad der vil ske enten med relationerne i familien og eller med relationen til rådgiveren.

En af rådgiverne fortæller om en udfordring knyttet til familierelationen: *"familien er bange for at hænge deres beskidte vasketøj ud."*

En anden rådgiver fortæller om en udfordring knyttet til rådgiverrelationen: *"Ingen kan li at sige tingene direkte, virker det til. De professionelle er også angst for at sige tingene"*

Der er også rådgivere der ganske enkelt giver udtryk for at det er besværligt og at netværket vil blande sig.

En rådgiver fortæller: *"det kan være svært med et resursestærkt netværk, fordi de vil blande sig i en masse"*

En anden rådgiver siger helt ærligt: *"Hvis netværket er meget aktiv, så giver det meget mere arbejde. De kan stille mange spørgsmål ved mit arbejde, det er nemmere med dem som bare accepterer"*

De to sidste rådgivere står relativt alene med deres udsagn, men ikke desto mindre nævner de udfordringen med aktive familier og netværk, der vil blande sig. De fleste udfordringer og udsagn centrerer sig dog om udfordringer med sårbarhed, ubehagelighed, modstand og ikke mindst konflikter.

En rådgiver siger ganske enkelt, at udfordringen er: *"konflikter og dårlig stemning"*

En anden rådgiver fortæller: *"Konflikter i familierne/ netværket - hvornår er det sundt at fortsætte eller hvornår skal man stoppe fx et møde og så må man spørge sig selv om formen virker i denne sag?"*

En tredje rådgiver siger: *"det kræver mange samtaler og der er ofte interne konflikter"*

Vi har valgt at slutte med de ovenstående citater, da de meget godt indrammer de socialfaglige udfordringer, hvor der på den ene side er en tilbageholdenhed og usikkerhed ift. at gå ind i det ofte konfliktfulde og for nogen 'private' rum og på den anden side en erkendelse af at det er en proces der kræver mange samtaler, som ikke alle føler sig rustede til. Det er ofte udfordringer uanset om der inddrages eller ej og argumenter for ikke at inddrage der går igennem hele undersøgelsen og som rammer inddragelsen af familie og netværk uanset om det er mor, far og eller bonusforældres familie og netværk. Og dette skal ses i lyset af oplevelser af og erfaringer med få resurser i familie og netværk, hvor de socialfaglige vurderinger er vanskelige.

Hensynet til barnet

Rådgiverne anvender flere forskellige argumenter og nævner udfordringer for ikke at inddrage barnets familie og netværk, hvor udgangspunktet er barnets behov. Det helt overordnede argument er, at barnet skal se og opleve noget andet og bedre end deres familie og netværk kan tilbyde. Det er et argument, der ofte har været en del af det sociale arbejde især i forbindelse med anbringelser og argumentet refererer både til at familien og netværk ikke har resurserne til at tilgodese barnets behov og eller de ikke har fokus på barnets behov.

En af rådgiverne udtrykker det på denne måde: *"Børnene burde gå til en fritidsaktivitet, så de kan lære nogen at kende. Der er andre ting end netværket, fx bare det at komme ud af huset i regnvejr"*.

Denne rådgiver har en oplevelse af, at børnene skal lære nogle andre at kende end deres familie og netværk og har sandsynligvis erfaring med at børns familie og netværk ikke altid hjælper dem ud i verden.

Som en anden rådgiver fortæller: *"Barnet har brug for fristeder og ikke det dårlige netværk"*

Argumenterne anvendes også af en rådgiver i forbindelse med skilsmisssager: *"I skilsmisssager er der mest fokus på forældrene og så er det ikke barnet det handler om"*.

Et argument hvor hensynet til barnet vejer tungt er forestillingen om at familien og netværket er ustabil og kan komme til at love barnet noget de ikke kan holde og at det i hele taget vil komme ud for nogle af de samme svigt som det har oplevet hos forældrene.

En rådgiver udtrykker det således: *"Det er sårbart, når nogen lover noget og ikke holder det"*

En anden rådgiver siger: *"det kan være ustabil, fordi der måske ikke bliver holdt hånd og banke med det"*.

Udsagnene kan både tolkes som en skepsis overfor familie og netværk samt en usikkerhed ift. rådgiverens kontrol og ansvar.

En af rådgiverne fortæller: *"Børnene kan blive skuffede over, hvis netværket ikke vil deltage eller give noget af sig selv"*

En anden rådgiver uddyber dette: *"Man har lyst til at skåne børnene for at overhøre alt det grimme de siger"*

En tredje rådgiver fortæller: *"Barnet kan have det så svært, at det ikke kan rumme et netværk...hvis børnene er så udfordrede at de ikke magter relationerne."*

Hensynet til barnet nævnes af flere rådgivere som en problemstilling i forbindelse med inddragelse af netværket og der er som nævnt altid tale om konkrete individuelle vurderinger i den enkelte sag, hvor rådgiveren står overfor et konkret valg sammen med forældremyndigheden og skal vægte hensynet til barnet i vurderingen af inddragelsen af familie og netværk. Hvorvidt argumenterne holder i den konkrete sag eller mere er udtryk for en holdning om at familien og netværket sjældent har noget at tilbyde og barnet skal se og opleve noget andet kan vi ikke sige noget om, da det fordrer en empirisk vurdering på sagsniveau, men når det vurderes af en forælder eller familie og netværk ikke bidrager positivt i barnets liv, så kan det betyde en tilbageholdenhed ift. inddragelse af familie og netværk.

Tilbageholdenhed fra og hensyn til forældrene og fortællinger om netværket

Mange rådgivere nævner forældrenes egen tilbageholdenhed i forhold til at inddrage øvrige familie og netværk. Denne tilbageholdenhed har mange ansigter lige fra, at forældrene ikke ønsker at familien og netværket får viden om de problemer de har, hvor der er tale om et tabu i familien, og at inddragelse vil være forbundet med skyld og skam, og til en modstand der mere handler om at forældrene er i konflikt med hinanden og eller deres egen familie og ikke ønsker at have kontakt med dem. Og så er der de forældre, der mere eller mindre giver udtryk for, at det er kommunens opgave at løse deres problemer.

En rådgiver fortæller: *"de her familier er så vant til at blive kigget skævt til og de orker ikke mere nedværdigende behandling fra familie og netværk. At have problemer eller en social sag kan være fyldt med skam, skyld og tabuer."*

En anden rådgiver fortæller om forældres begrundelser til ikke at ville involvere familie og netværk: *"Netværket ved ikke hvor svært de har det, og det er svært at sige, at de har problemer...de er lukkede, familierne"*

En tredje rådgiver siger: *"Forældre vil gerne have at kommunen løser deres problemer og ikke deres familie"*

En fjerde rådgiver fortæller: *"Det er svært for familierne at forstå, hvad deres netværk skal bruges til i en kommunal sag"*

En anden problemstilling der nævnes, er forældrenes udfordringer med at bede om hjælp fra deres familie og netværk og hvor forældrene oplever at stå alene eller have trukket rigeligt på deres netværk. Her er der flere referencer til handicapsager, hvor udfordringen er at netværket måske har hjulpet og nu trukket sig.

En rådgiver fortæller: *"I handicapsager er det svært, familien føler, at vi griber ind i noget og de oplever, at vi blander tingene sammen. Handicapsfamilier er hårdt spændt for og så er det næsten for meget for dem. Familierne synes, at det er svært at spørge om mere hjælp ift netværket"*.

En rådgiver fortæller mere generelt om familier: *"Udfordringer ift familier der er trætte og at det er svært for dem at bede om hjælp fra familierne og netværket, men også at de - familien og netværket - ikke længere kan hjælpe."*

En anden rådgiver fortæller, at forældrene siger: *"familie og netværket har travlt i deres eget liv"*

En tredje rådgiver siger: *"Det kan virke budløst ærligt for forældrene at sidde til disse netværksmøder og det kan være ubehageligt og der kan komme overraskelser på disse møder"*

En fjerde rådgiver fortæller: *"At få forældrene til, at se og fortælle om deres netværk."*

En femte rådgiver siger bare: *"Familiernes modstand overfor, at involvere nogen."*

Hensyn til og tilbageholdenhed fra forældrene er en af de udfordringer der går igen i undersøgelsen. Det gælder både her i rådgivernes prioriteringer, i interviewene og i den kvantitative del. I den kvantitative blev det registreret, at i de cirka 70% af samtlige sager, hvor familie og netværk ikke havde været kontaktet/inddraget, da skyldes det at mor ikke havde ønsket det i de 27% af sagerne, at far ikke havde ønsket det i de 23% af de sager.

Når vi ser på denne kvalitative del af undersøgelsens samlede billede af udfordringer og grunde til ikke at kontakte og inddrage familie og netværk, så synes omfanget ikke helt at svare til ovenstående, da der er andet og mere på spil. Men uanset den diskussion og hvordan vi kan forstå 'ikke at ønske familie og netværk inddraget', så er det tydeligt at rådgiverne oplever tilbageholdenhed fra forældre, der ikke ønsker deres familie og netværk involveret. Det er der mange grunde til lige fra skyld, skam, konflikter i familien, et nedslidt netværk og til at nogle forældre ønsker at kommunen løser problemerne.

Afrunding ift. rådgivernes prioriterede udfordringer

Rådgiverne har ikke vanskeligt ved at nævne udfordringer i forbindelse med inddragelse uanset om det vedrører mor, far eller bonusforældres familie og netværk. Der nævnes mange og meget forskellige udfordringer, som vi har kategoriseret inden for rådgivernes ramme, faglighed, hensyn til barnet og forældrene. De oplevede udfordringer er naturligvis forskellige fra rådgiver til rådgiver og de har alle 44 kun haft mulighed for at prioritere tre hver. Vi ved fra den kvantitative undersøgelse at de i gennemsnit inddrager relativt få, men også at der er relativ stor variation i inddragelsespraksis mellem rådgiverne ift. antal og at en del begrundes i at forældrene ikke ønsker familie og netværk inddraget. Analysen tyder på at både rådgivere og forældre kan være tilbageholdende med inddragelsen, begrundet i sårbarhed, konflikter, tabu og måske også styring, kompleksitet og uoverskuelighed. Dette understøttes måske af rådgivernes tid- og koordineringsudfordringer samt deres faglige usikkerhed ift. at gå ind 'det private rum', mv.

Fem centrale temaer baseret på interview med rådgivere

De forudgående udfordringer set ud fra rådgivernes perspektiv havde meget fokus på inddragelse af familie og netværk, hvor nedenstående har mere fokus på inddragelse af far og bonusfar. Det er en tematiseret analyse af ni interviews med rådgivere i de to kommuner. Udgangspunktet for interviewene har været ni konkrete cases involverende mindst en far og eller bonusfar og i flere tilfælde deres familie og netværk. Den tematiserede analyse har resulteret i de fem centrale temaer.

Der skal bruges mere tid til at aktivere mænd i kommunale sager

Tid er et tema, som gennem interviewene fylder på den ene og på den anden måde og det er typisk mangel på tid, som italesættes som en udfordring. Mangel på tid er noget af det, flere af de interviewede rådgivere bruger som en forklaring på den manglende inddragelse, både ift. mænd, men også ift. familie og netværk generelt.

Flere rådgivere har en opfattelse af *"at der skal mere til"* ift. at inddrage mænd i sagerne end kvinder. Nogle nævner, at det kræver at man som rådgiver aktivt *"henter mændene ind"* ved at opsøge dem og en anden nævner, at det er vigtigt at sende breve med posten, udover dem, som kommer i e-Boks, fordi mænd glemmer at tjekke det, som ligger i e-Boks. Her kan den ekstra indsats gøre at manden husker mødet og dukker op.

En rådgiver fortæller, at hun har været nødt til at køre langt for at snakke med en far om at involvere sig i barnets sag og at det ikke kan lade sig gøre særligt ofte, fordi det er for tidskrævende. Mændene kommer måske til møderne qua den ekstra indsats, fortæller hun. Og med 'måske' mener hun at den ekstra indsats ikke altid kan betale sig.

En anden rådgiver fortæller: *"at det er vigtigt at inddrage mænd, men at den daglige praksis ikke særligt ofte tillader, at der kan bruges den ekstra tid, som er nødvendig."*

Men samtidigt er der flere rådgivere, der fortæller, at de ikke umiddelbart oplever, at det er en udfordring at inddrage mændene. Alligevel er der relativ konsensus blandt de interviewede ift. at det er

'anderledes' at samarbejde med fædre i sagerne end med mødre. Der skal bruges mere tid ift. mændene og det kræver mere aktiv handling.

Nogen fortæller som nævnt, at de fysisk kører efter mændene ift. at holde møder med dem for at få dem til at deltage, og andre sender fysiske breve til dem for at erindre dem om de møder, som de er indkaldt til. Der er igen andre rådgivere der fortæller, at de ikke gør forskel eller noget særligt ift. mændene, og de kan så opleve, at mændene udebliver eller er svære at få kontakt til. Når de skal forklare det, så har flere rådgivere opfattelsen af, at fædre prioriterer deres arbejde mere end mødre og at sagsaktiviteter derfor bør placeres senere på dagen.

Adspurgt om der er praksis for at placere møder med fædre senere på dagen fortæller flere, at det ikke er en mulighed for dem at lægge møderne sent på dagen, fordi de ikke har tid til det og ikke kan arbejde på andre tidspunkter end 'den almindelige arbejdstid'. De nævner således en problemstilling med mændenes prioritering af deres arbejde fremfor møder med rådgiverne i arbejdstiden, men at de ikke kan ændre mødetidspunkterne.

En anden problemstilling vedrørende tid og samarbejdet med fædre er en oplevelse af at fædre gerne vil inddrages og der kan laves aftaler med dem, men at de ikke altid lever op til aftalerne og får tingene gjort.

En rådgiver fortæller: *"far ved godt, hvordan tingene skal være, men får det ikke gjort"*

I forbindelse med ovenstående og andre tilsvarende udsagn følger der ikke svar eller refleksioner med, der kan sige noget om, hvad rådgiverne oplever det skyldes eller hvordan far kan hjælpes til at få tingene gjort. Men det er tydeligt at fædrenes manglende tid eller prioritering af tid til barnet er en del af fortællingen om fædre.

En anden rådgiver fortæller, at hun ikke altid har tid til at ringe til begge forældre i sagerne, men at hun ringer til den ene, som hun så forventer ringer og informerer den anden, hvilket jo kan betyde, at den anden ikke får besked eller at noget i oversættelsen ændres.

Rådgiveren fortæller: *"Det er jo så de sager, hvor forældrene ikke har konflikter indbyrdes"*,

Rådgiveren er godt klar over, at det ikke fungerer i alle sager og her tager hun kontakt til faderen og i den forbindelse fortæller hun om en sag, hvor konflikterne er blevet nedbragt gennem tiden og hvor mor tydeligt giver udtryk for dette.

Rådgiveren fortæller: *"Hun og faderen er kommet tættere på hinanden gennem sagsforløbet og at hun har fået mere tillid til faderen"*.

I samme sag oplever rådgiveren, at det nu sommetider er far og stedfar, som helt problemfrit deltager i møder, også uden mor, hvis hun er forhindret i at deltage. Her synes det tidsbesparende, at relationerne i familien er blevet fri for konflikter og at møderne kan afholdes med eller uden begge parter.

Rådgiveren oplever, at begge forældre samt bonusfar deltager langt mere aktivt i sagen efter at konflikterne er løst og samarbejdet går gnidningsfrit.

Ovenstående case er interessant på flere måder, da den dels illustrerer at inddragelse er en proces, der tager tid og dels at når rådgiveren anvender tid og 'tør' eller tager sig tid til at inddrage andre end mor, så deltager fædre, bonusfædre og netværket 'aktivt' til gavn for barnet. Det understøttes af en række danske undersøgelser af netværksinddragelse og netværksanbringelse (Rasmussen & Jæger 2018, Rasmusen & Sandgaard 2020 og Rasmussen et.al 2020)

Mænd er underrepræsenterede og opleves som både aktive og passive

Den kvantitative undersøgelse viser at 75,7% af fædre på en eller anden måde har været inddraget og kontaktet i sagen. Den kan ikke sige noget om graden af inddragelse af fædre sammenlignet med mødre, men det er vanskeligt at argumentere for at fædre er helt glemt eller meget underrepræsenterede. I interviewene er billedet lidt anderledes.

De interviewede kvindelige rådgivere siger ikke tydeligt, at mændene eller fædre er underrepræsenterede, men en mandlig rådgiver siger:

"Mænd er underrepræsenterede i sagerne, procentvis-mæssigt. Der er garanteret netværk på faderens side. Fædre har tit slidt for at få lov at være med, de har kæmpet og så giver de op. Jeg tror, at det er hver 4.sag".

Hvordan denne mandlige rådgiver forstår og vurderer underrepræsentation i sagerne, herunder om han generelt vurderer ud fra antal møder og kontakter i en sag med deltagelse af mor og far, hvor mor er med til de fleste møder og far til få eller har refererer til sager, hvor mænd helt er fraværende ved vi ikke, men han oplever at mænd skal kæmpe for at få lov til at være med.

Det med kampen og spørgsmålet om aktive og passive mænd og fædre er der flere og divergerende fortællinger om:

En kvindelig rådgiver fortæller: *"nogle fædre bliver overraskede over pludseligt at blive inviteret og inddraget".*

Dette udsagn kan tyde på passive fædre, men også at denne rådgiver gør noget andet end tidligere, altså kontakter og inviterer fædre ind i sagerne.

En anden rådgiver fortæller: *"at det skal stå i sagen, hvis man skal henvende sig til far",*

Rådgiveren fortæller dog: *"det er ikke svært at inddrage mænd, men der skal hives i dem".*

Det kan dels betyde, at vedkommende betragter det som særligt, når en far skal kontaktes, hvilket kan synes lidt specielt, da der som regel er delt forældremyndighed og dels at der som en af rådgiverne fortæller 'bare' skal 'hives' i dem så kommer de. Andre rådgivere oplever, at digitalisering og GDPR-regler har gjort det nemmere at huske at sende relevante breve til begge forældre idet det digitale system erindrer rådgiveren om at begge forældremyndighedsindehavere skal orienteres. Ovenstående kan både

handle om at kulturen i praksis ændrer sig langsomt og at påmindelser hjælper på inddragelsen og passive fædre nemt kan blive aktive.

Hermed bliver spørgsmålet om inddragelse til andet og mere end den kvantitative undersøgelse kan sige noget om. Det bliver også til et spørgsmål om, hvorvidt mænd er passive eller skal kæmpe for at blive en reel del af sagen, hvor meget og hvordan de inddrages og hvilken rolle de får eller tager i sagen.

De kvindelige rådgivere antyder på forskellige måder, at mændene eller fædre ikke har samme rolle i sagerne, som kvinderne eller mødre. Én fortæller, at når man henvender sig til mødre, så sker der noget og det gør der ikke på samme måde, når man henvender sig til en far. Denne passivitet giver hun ikke nogen uddybende forklaring på, men der synes at være en forbindelse til rollerne internt i de pågældende familier i casene, hvor mor er den primære omsorgsperson, hvilket også kan være med til at forklare, at mor kontaktes hyppigere end far.

En rådgiver fortæller: *”man tænker nok automatisk på mødre ift. børn og der skal ske et ryk i samfundet, hvis mænd skal involveres mere”*

En anden rådgiver siger: *”far har aldrig kontaktet mig og siger ja til det, som han bliver informeret om”*

Rådgiveren fortsætter: *”praksis er gennemsyret af at det næsten altid er mor, som man henvender sig til. Hun er næsten altid omsorgsperson”.*

Underrepræsentation bliver på mange måder nuanceret og mor tænkes generelt og i de fleste cases som barnets primære omsorgsperson og bliver dermed den centrale samarbejdspartner for rådgiveren og fædre, bonusfædre, familie og netværk noget mere perifert og som et af de tidligere interview antyder, så er det mor, der har kontakten med dem. Nedenstående er seks kronologiske citater fra den samme rådgiver.

En rådgiver fortæller: *”der er masser af historier, hvor far ikke er der, men vi ser også det modsatte.*

Rådgiveren fortsætter: *Jeg har haft en far, som flyttede hertil for at få sine børn hjem.*

Rådgiveren fortsætter: *Det kræver lidt ekstra med fædre, traditionelt bliver børnene jo givet til mødre. Jeg har kørt efter fædre og brugt et par timer på at aktivere dem og så kommer de, måske.*

Rådgiveren fortsætter: *Det handler om stereotype kønsrollefordelinger. Jeg ser ikke at mødre har bedre evner end fædre, men de er ”valgt ud” til det.*

Rådgiveren fortsætter: *Vi fastholder traditionen, det er trygt. Systemet fastholder også, se på Familieretshuset – hvor tit får fædre bopælen?*

Rådgiveren fortsætter: *Det kan være svært at gøre op med sådan nogle familiemønstre. Tilbage i tid tog mændene på jagt og kvinder lavede mad og passede børn”.*

Denne længere citatrække rummer en dobbelthed ift. mænds rolle, som hun på den ene side siger kræver en ekstra indsats i mange sager, men også fortæller kan lykkes, hvis der bruges ressourcer på inddragelsen. Efter hendes opfattelse handler det om traditionelle kønsroller og ikke mangel på evner. For hende handler det meget om tradition, vaner og kultur, men også at det er lidt mere besværligt med mændene. Rådgiverne synes at acceptere, at fædre ikke deltager i det omfang, som mødre gør og der trækkes på forklaringer om kultur og traditionelle kønsroller,

Som en afslutning på dette tema har vi valgt at tilføje en problemstilling, der nævnes af mange rådgivere og som kan være med til at tydeliggøre at rådgivernes praksis ikke kan stå alene eller at de er en del af et større samarbejde, hvor der ikke er tradition for at inddrage fædre, bonusfædre og deres familier. Og det vedrører rådgivernes tværprofessionelle samarbejdspartnere i børnehaver, skoler, familiehuse, psykologer, mfl.

De fleste af de interviewede rådgivere peger på, at deres samarbejdspartnere er dårlige til at inddrage mændene/fædre.

En rådgiver fortæller: *"samarbejdspartnere inddrager ikke mænd og inviterer dem ikke til møderne og så sidder familieafdelingen med det"*

Rådgiveren fortsætter: *"skolen glemmer, at et barn har to forældre...skolen samarbejder kun med den forælder, hvor barnet bor og det er uanset om det er mor eller far"*.

Dette kan tyde på, at rådgiverne opfatter egen praksis, som mere inkluderende generelt, ift. fædre, familie og netværk end deres forskellige professionelle samarbejdspartnere.

Konflikter mellem forældrene kan have betydning for inddragelsen

Vi kan i vores datamateriale se at relationen mellem barnets forældre ser ud til at have en betydning for om fædre inddrages, men ikke i hvor stort et omfang.

En rådgiver fortæller at: *"tid og geografi og relationen mellem forældrene har betydning."*

En anden rådgiver udtaler: *"Nogle mødre vil jo fx ikke have at far får noget at vide"*

En tredje rådgiver fortæller: *"ved konflikter mellem forældrene er det nemmere, hvis der kun kommer en til møder osv"*.

Det tyder på, at det for rådgiverne er en reel problemstilling, som de skal håndtere og det kan betyde at eventuelle konflikter fører til at rådgiveren bevidst eller ubevidst søger et samarbejde med den forælder, som er lettest tilgængelig og som responderer på henvendelser. Ud fra vores interview kan det se ud som om, at valget typisk falder på moderen idet det ofte er hende, som har barnet boende, hvilket flere rådgivere giver udtryk for.

En rådgiver fortæller i den forbindelse: *”det er den forælder, som barnet bor hos, der samarbejdes mest med”*.

Flere rådgiverne fortæller, at hvis forældrene ikke er samboende og barnet er bosiddende hos moderen, så kan det være svært for moderen at inddrage faderen i eventuelle problemer i hjemmet. De fortæller at mødre siger det kan være svært med et samarbejde om problemer eller at det opleves som skamfuldt. Her kan mødre og hensynet til dem nemt komme til give dem rollen som en form for ”dørvogter”, hvilket kan blive afgørende for om faderen i hele taget kontaktes og inddrages.

Modstand fra den ene forældremyndighedsindehaver kan betyde, at den anden ikke inddrages og når det drejer sig om inddragelse af bonusforældre, familie og netværk kan det være endnu vanskeligere at inddrage dem, da de ikke har partstatus. Rådgiverne er formelt set afhængige af tilsagn fra forældremyndighedsindehaverne. Og i den kvantitative undersøgelse er der eksempelvis i de sager - det er 76% af alle sager -, hvor der ikke har været registreret inddragelse af familie og netværk, eksempelvis 27% mødre, 23% fædre og 23% rådgivere af de centrale aktører, der ikke har ønsket inddragelse i den konkrete sag. Det tyder på, at der er mødre, men også fædre og rådgivere, der af forskellige grunde ikke ønsker andre inddraget i sagen. Der er registreret, at børnene ikke har ønsket det i 7% af sagerne.

Forældrene er ofte afvisende i forhold til at bringe familien og netværket ind i både afdækningen af problemerne, men også i løsningen af problemerne. Flere rådgivere fortæller at det er svært at stille spørgsmål, som åbner for en god dialog, og det er svært igen og igen at insistere på, at netværket inddrages.

En rådgiver fortæller, at: *”hvis der er konflikter i en sag, fx skilsmisssager, så går det jo udover barnet og samarbejdet kan være meget svært”*.

En af rådgiverne fortæller, at det ikke kun er i skilsmisssager, at det kan være svært at samarbejde med begge forældre. Der er også sager, hvor forældrene er samboende og hvor moderen ikke ønsker at faderen skal deltage i møderne. Dette begrundes med, at moderen oplever at faderen og deres fælles barn har et dårligt forhold til hinanden og at det er nemmere, hvis faderen ikke deltager i møder og andre sagsaktiviteter.

I sådanne sager oplever rådgiveren flere dilemmaer idet hun vil og skal samarbejde med begge forældre, men også ønsker at samarbejdet og sagen forløber så glat, som muligt. Ydermere fortæller rådgiveren, at det er svært at gå imod et sådant ønske, da det jo er helt acceptabelt, at det kun er den ene forælder, som dukker op til møder.

Rådgiverne oplever generelt, at det er svært at inddrage, når der er tilbageholdenhed fra den ene eller begge forældrene og hensynet til dem vejer tungt, herunder hensynet til mor og ønsket om en ’rolig’ sagsgang, når der er konflikter i familien,

Der er stadig traditionelle kønsrollemønstre

I vores interviewmateriale er der mange udsagn fra rådgiverne, der kan kategoriseres som eller refererer til traditionelle kønsroller i familierne. De er udtryk for rådgivernes oplevelser og erfaringer med samarbejdet og inddragelsen af fædre og bonusfædre og deres familier og netværk, mænds arbejde og især deres prioritering af arbejde har ifølge rådgiverne stor betydning for deres deltagelse

En rådgiver fortæller at: *"det kræver fleksibilitet ift. tid at have fædre med til møderne, fordi de arbejder og er svære at planlægge med"*

En anden rådgiver fortæller: *"mænds job fylder meget"*

En tredje rådgiver udtaler: *"det er sjældent at fædre deltager i møderne, de arbejder"*.

I de ovenstående citater udtrykker rådgiverne en generel erfaring med og opfattelse af mænd, som forsørgeren og som den, der prioriterer sit arbejde og gøremål udenfor hjemmet. Det betyder, at det kan betyde at der er vanskeligere at lave aftaler med dem, hvilket kompliceres yderligere, når der er tale om mænd, der oplever sig som den naturlige autoritet og den der skal bestemme i familien og kan klare tingene selv.

En rådgiver fortæller: *"nogle mænd er gammeldags og dermed bonderove og tænker at en mand med en skyder er en autoritet, ikke en sød blondine. Mænd har en forventning om mænd, når det kommer til at bestemme"*.

Der er mange gensidige forestillinger om og givetvis erfaringer med at traditionelle kønsrollemønstre lever i bedste velgående. Hvorvidt det gør sig særligt gældende for denne målgruppe kan vi ikke sige noget om, men der synes at være forventninger til en traditionel kønsspecifik arbejdsdeling og far som autoritet.

En anden rådgiver fortæller: *"far vil klare tingene selv. Det er nok en mandeting"*.

I praksis synes det dog i overvejende grad at være mødrene, der har kontakten og laver aftalerne, hvor fædre opleves som mere passivt deltagende. Og den traditionelle kønsrolleopfattelse synes at være, at omsorgen for barnet og kontakten til rådgiverne er mødrenes opgave og deres ansvar.

En rådgiver fortæller: *"jeg samarbejder mest med mor og tit så bliver far informeret om, hvad der sker. Far siger tit bare ja ja og så ikke mere. Han søger ikke selv oplysninger hos mig, men jeg tror at han får lidt at vide fra moderen"*

Den samme rådgiver forklarer, at det ofte bare bliver den ene forælder, som man snakker med og at det næsten altid er moderen, af tids og vanemæssige årsager.

En anden rådgiver fortæller: *"Nogle gange er det bare nemmere, at faderen ikke kommer, hvis der er et barn eller ung og en mor til mødet og der er konflikter indbyrdes mellem nogle af dem"*

En tredje rådgiver oplever ofte, at hvis hun overtager nogle sager fra andre, så skriver hun til faderen i en sag og så udtrykker han undren over, at han hører fra kommunen, idet han ikke har hørt noget længe og egentlig ikke ønsker at deltage. Hun oplever, at nogle mødre og børn også sætter spørgsmålstegn ved., hvorfor en far pludselig skal inddrages.

En rådgiver refererer til en sag, hvor der er rigtig mange konflikter med den unge og omverden (forældre, skole, plejefamilie, kontaktperson). I denne sag oplever rådgiveren at moderen forsøger at gøre noget ved konflikterne og faderen er passiv og trækker sig fuldstændig ud af sagen. Den unge kan godt lide sin farmor og farmor vil gerne deltage, men moderen kan ikke lide farmor og derfor bliver farmor helt udelukket fra sagen. Moderen er i denne sag den der i familien har ansvaret for samarbejdet og kommer til at bestemme hvem der skal inddrages og deltage.

Spørgsmålet om hvem der synes at bestemme og har ansvaret for rådgiversamarbejdet i familierne er kompliceret, men ifølge rådgivernes beretninger er det ofte mødrene. Det synes dog lidt mere kompliceret i nogle familier med minoritets baggrund. En enkelt rådgiver peger på forskelle i familierne, som kommer til udtryk ved at det i danske familier ofte er mødrene, der kommer til møderne, hvorimod det i familier med muslimsk baggrund typisk er fædrene, som kommer imens mødrene har omsorgsopgaven.

Der er dog i datamaterialet en række sager, hvor det er far, der både har omsorgsopgaven og ansvaret eller hvor opgaverne er delte. En rådgiver fortæller om en sag, hvor faderen under datterens sygdom har taget sig af hende og været der i langt højere grad end moderen

Rådgiveren fortæller: *"far i denne sag er uortodoks, han har smidt alt for at være der for datteren og det ses ikke almindeligvis"*

Den samme rådgiver siger: *"der er en gammeldags kultur ift. at mor arbejder mindst og far mest og så er det mor, som bedst kan deltage"*.

I ovenstående sager fremhæves faderens indsats, som værende både positiv og uortodoks. Brugen af begrebet 'uortodoks' vidner om at denne rollefordeling mellem forældrene opleves som overraskende og usædvanlig af rådgiverne.

Der er imidlertid også sager, hvor børnene bor hos deres far og hvor han har den primære omsorgsrolle. En rådgiver fortæller, at hun har en sag, hvor far har sit barn boende hos sig og nu har fået job. Rådgiveren mener, at det er negativt for familiesagen med jobbet, fordi det betyder, at faderen kan blive for 'ophængt' af arbejdet. Rådgiveren vurderer, at faderen skal have tid til at passe datteren, gå i familiebehandling og egenterapi, fordi det er et stort ansvar for ham at bo med sin datter.

I denne sag fremstilles faderens indsats som positiv og vigtigt at værne om. Samtidig fremgår det at forælderrollen for datteren i denne sag opfattes som uforenelig med et arbejde, Det kan der jo ikke sættes spørgsmålstegn ved, da der er tale om en konkret og individuel vurdering af sagen, og rådgiveren

ville kunne komme til den samme vurdering ift. til en eneforsørgende mor Alligevel er der noget, der tyder på at fædre opleves som nogle der nemt kan blive 'ophængt' af arbejde.

Når vi læser og analyserer vores datamateriale ud fra en traditionel kønsrolletilgang, så bliver det helt tydeligt, at rådgivernes erfaringer med og oplevelser af samarbejdet med fædre og mødre er kønnede i den forstand at den primære omsorgsgiver er mor og det opleves exceptionelt, når det er far. Det er primært mor der samarbejdes med og en del fædre opleves som passive eller at de prioriterer arbejdet. Der er undtagelser, hvor far har omsorgsopgaven, men de benævnes som undtagelser. Vi kan ikke ud fra datamaterialet se om det er rådgiverne der positionerer fædre og mødre i de traditionelle kønsrollemønstre eller forældrene selv, der lever sådan og har positioneret sig, men vi kan i datamaterialet iagttage, at de traditionelle kønsroller står centralt i fortællingerne om praksis i forbindelse med inddragelse af fædre og bonusfædre.

Mænd har sværere ved at tale om følelser end kvinder

Blandt de interviewede rådgivere er der en udbredt opfattelse af, at mænd kommunikerer anderledes end kvinder. En rådgiver fortæller at hun forsøger at aflæse fædre ift., hvor meget de er i stand til at tale om noget følelsesmæssigt.

Rådgiveren fortæller: *"mænd er mere til direkte tale. Man skal ligesom med unge mennesker aflæse mændene ift. hvordan og hvor meget de forstår, det skal man jo også med nogle kvinder. Klar tale er bedst".*

Her beskriver rådgiveren en oplevelse af, at det kræver en opmærksomhed for hende ift. at aflæse mænd og deres kunnen eller formåen til at kommunikere om følelsesmæssige emner. Hun nævner, at dette dog også gør sig gældende ift. nogle kvinder, men det kommer, som en bisætning efter udtalelsen om, at følelsesmæssig kommunikation med både unge mennesker og mænd kræver aflæsning.

En anden rådgiver siger, at: *"mænd er til klar tale, det er mere kompliceret med det følelsesmæssige".*

En kvindelig rådgiver siger: *"det ville være sundt, hvis der var flere mænd i afdelingen her, det kunne være godt at høre deres tanker".*

Dette kan tolkes som en tilkendegivelse af, at denne rådgiver oplever at mænd og kvinder tænker forskelligt og at det er brugbart for kvinder, at høre mændenes refleksioner og tanker i en professionel praksis.

Flere af de interviewede rådgivere nævner, at kommunikation med fædre kræver noget andet end med mødre, men ingen af dem synes at referere til en anden form for kommunikation end den, som anvendes ift kvinderne og mødrene.

En af rådgiverne, reflekterer over forskellen i kommunikation i en af casene: *"far har aldrig kontaklet mig og siger ja til det, som han bliver informeret om".*

Udsagnet taler ind i problemstillingen med passive fædre, hvor denne rådgiver har en oplevelse af fædre, der ikke selv tager initiativ og henvender sig og når hun henvender sig, så siger de bare ja, og indgår ikke i dialogen. Det kan se ud som om, at der er tale om at faderen ikke rigtig medinddrages, men informeres og responderer positivt på dette.

Rådgiveren kunne have kontakte far med andet end information og vi ved ikke om det er sket i dette eller andre tilfælde, men rådgiverne følger lovgivningen om inddragelse og information og har derved levet op til gældende procedurer og far har været kontakttet, hvilket den kvantitative undersøgelse med 75,7% af fædre, der er registreret kontakttet også indikerer.

Det tyder på, at når rådgiverne taler om at kommunikationen med fædre er anderledes, så taler de ikke alene om kommunikationens følelsesmæssige indhold, men også om, at kontakten med fædre er anderledes. Dette kan kun indirekte tolkes ind i en kønnet omsorgskommunikation og handler måske mere om en traditionel kønsrollediskurs, hvor far som i nedenstående citat skal 'hives' ind.

En rådgiver fortæller: *"man tænker nok automatisk på mødre ift børn og der skal ske et ryk i samfundet, hvis mænd skal involveres mere... praksis er gennemsyret af at det næsten altid er mor, som man henvender sig til. Hun er næsten altid omsorgsperson... det er ikke svært at inddrage mænd, men der skal hives i dem"*.

Der synes ikke at være nogen tvivl om, at der er kønnede aspekter i samarbejdet, hvor mænd og kvinder ofte kommunikerer forskelligt og den mere følelsesmæssige omsorgs kommunikation tilskrives kvinder, kvindelige rådgivere og mødre. Vores data synes at pege i retning af, at rådgivernes opfattelse af kommunikation med hhv. mænd og kvinder er domineret af forståelsen af, at mænd er til 'klar tale' og kvinder er til samtaler om det 'følelsesmæssige'. Hvorvidt det afholder 'passive' mænd fra at deltage eller rådgivere fra at inddrage dem, kan vi ikke sige noget om, men køn har eller får en betydning for samarbejdet.

Konkluderende perspektiver på rådgivernes udsagn

Rådgiverne har ifølge den kvantitative undersøgelse inddraget far i 75,7% af sagerne og bonusfar i 10,8% af sagerne og vores enkeltinterviews vedrører 9 cases, hvor rådgivere har inddraget faderen, men de udtaler sig også generelt om inddragelse af fædre og bonusfædre.

Rådgivernes umiddelbare svar på forskelle mellem inddragelse af mødre og fædre, er at der ingen er, men så snart at interviewene bliver konkrete, så ender alle mere eller mindre med, at der er forskel på inddragelse af fædre og mødre.

Der er mange der oplever, at de faktisk inddrager fædre i sagerne, men at det kræver noget mere og noget andet at aktivere dem, end det gør at inddrage mødre. Fædre skal kontaktes, sendes breve til, køres hjem til og der skal arrangeres møder udenfor arbejdstid. Fædre er ofte 'passive' vanskeligere at få i tale, de prioriterer arbejdet og svarer ofte bare ja til henvendelser og beslutninger, men der er også de få meget aktive fædre.

Der er en form for konsensus om at kommunikation med fædre er anderledes end med mødre. Det er en ret generel holdning eller erfaring, at mænd er mere til klar tale og kvinder er mere til kommunikation omkring det følelsesmæssige.

Klassiske kønsroller er anderledes tydelige i datamaterialet. Det er mødrene, der omtales som de traditionelle omsorgspersoner og det er dem der kontaktes og samarbejdes med, hvor fædre som omsorgspersoner opleves som noget exceptionelt.

Det er oftest den primære omsorgsperson, der samarbejdes med. Den primære omsorgsperson som barnet bor sammen med, er ofte mor og hun synes således at blive inddraget løbende på en helt anden måde end fædrene. Mødre får måske på den måde en form for informations- og familieautoritet og monopol, også når det drejer sig om inddragelsen af fædre, der for de passive fædres vedkommende mere får en symbolsk karakter, som mange mødre, rådgivere og måske fædre synes godt tilfredse med.

Når der er tale om konflikter imellem forældrene eller ift. familie og netværk ser det ud til at mødre, som den primære omsorgsgiver og samarbejdspartner får afgørende betydning for hvem der inddrages. Når det drejer sig om de aktive fædre, så synes de selv at have spillet sig på banen, med mindre barnet har bopæl hos faren og derfor er en aktiv del af den løbende kontakt med rådgiverne.

Fædrenes og bonusfædrenes perspektiver

Inddragelse af fædre og bonusfædre kan ikke kun analyseres og vurderes ud fra rådgivernes perspektiv. Rådgiverne kan både have haft en intention om og i praksis have oplevet at inddrage såvel fædre som bonusfædre og deres familier og netværk uden at det er gensidigt fx uden at fædrene har oplevet sig inddraget. Ensidig inddragelse er ikke det billede vi sidder tilbage med efter at have interviewet både fædre og rådgivere i de konkrete cases. De aktive fædre har på mange måder oplevet sig inddraget, men der er mange perspektiver og nuancere i oplevelsen af at blive inddraget, herunder udfordringerne i forbindelse med at opleve sig reelt inddraget som fædre og bonusfædre, hvilket i denne undersøgelse vurderes ud fra at ens synspunkter er drøftet og man har deltaget i beslutningsprocessen.

Indledning

Dette kapitel vedrører interview med fædre og bonusfædre fra de to kommuner. Der er således tale om de mere kvalitative perspektiver på om fædre og bonusfædre oplever sig glemt eller inddraget i det sociale arbejde. Kapitlet er baseret på 9 længerevarende semistrukturerede interview med fædre og bonusfædre om deres erfaringer med og oplevelse af hvordan de konkret er blevet inddraget i deres barn eller bonus børns sagsforløb hos kommunens familieafdeling. Samtidigt er der tale om deres mere generelle forståelse af og perspektiver på, hvordan fædre og deres familie og netværk inddrages i familiesager. Interviewene har alle taget udgangspunkt i den pågældende far og eller bonusfars konkrete samarbejde med familierådgivningen. Vi har således fået viden om fædre og bonusfædres oplevelse af den konkrete praksis, deres erfaringer og overvejelser i forbindelse med inddragelsen og samarbejdet, ligesom vi har fået viden fra rådgiverne i det foregående kapitel (se kapitlet rådgivernes perspektiver) om deres erfaringer, overvejelser og perspektiver i de samme cases.

Metode

Der er foretaget 9 kvalitative semistrukturerede interview. Informanterne er udvalgt ift. at der har været eller er et aktuelt samarbejde mellem rådgiveren og far eller bonusfar for at kunne få viden fra både rådgivere og fædre om det konkrete samarbejde i sagen. De 6 af de 9 interviews er med fædre, mens 4 af de 9 interviews er med bonusfædre. 3 ud af de 4 bonusfædre er også fædre til egne biologiske børn. Der er således 8 ud af 9 informanter, der kan udtale sig med baggrund i rollen som far. Der er 3 informanter, der både har rollen som far og som bonusfar.

Interviewguiden er udarbejdet af forskerne i fællesskab og den er struktureret med udgangspunkt i sagens forløb fra opstart af sagen til den aktuelle status. Herefter har guiden og spørgsmålene været mere generelle og tematiserede. Alle interviews er lydoptaget og de er transskriberet og lyttet igennem flere gange. De 2 af interviewene er foretaget ansigt til ansigt, henholdsvis i informantens hjem og på et kontor i kommunen. Resten af interviewene er gennemført telefonisk eller online.

Fire centrale temaer baseret på interview med fædre og bonusfædre

Der er foretaget en empirisk kategorisering og tematisering af data ud fra casene samt de mere generelle og tematiserede svar. I den samlede analyse har vi identificeret fire temaer; 1) fædre og bonusfædres perspektiv på rådgivernes inddragelse, 2) traditionelle kønsroller og et feminiseret område, 3) kønnet kommunikation og sprog og 4) forestillinger og erfaring med familie og netværk.

Fædre oplever sig inddrages senere i sagsforløbet og at skulle kæmpe for inddragelsen

Fædre oplever sig generelt inddrages senere i sagsforløbet end mor og de oplever at de først undersøges som en reel ressource for barnet, når mors deltagelse og evner til at bidrage i sagen er udtømt. Den manglende inddragelse gælder især det indledende sagsforløb hvor familiens udfordringer og ressourcer afdækkes. Fædre oplever at mor betragtes som selvskrevet og naturlig samarbejdspartner for rådgiveren, mens far i ringere grad indtænkes i sagsforløbet. Dette betyder også at afdækningen af udfordringer og ressourcer i det indledende sagsforløb, bliver med udgangspunkt i mors fortællinger.

En far fortæller om hans første møde med familieafdelingen, hvor sagen længe havde været i gang: *”For det havde kørt i de år der, hvor jeg så pludselig fik et opkald fra en meget undskyldende kommunal person og det var så fordi han (red. sønnen) ikke havde været i vuggestue eller børnehave, og de ikke kunne få fat på hende (red. mor).*

Far fortsætter: *”jeg fik ikke noget at vide, fordi han boede jo hos hende, så det eneste du som far egentlig har med det at gøre, er at du får at vide at du skal til at betale 1300 i måneden, så det er sådan set det eneste. Jeg fik ikke noget at vide om de ustabile fremmoder.”*

Af citatet fremgår det at far først blev inddraget efter sagen havde kørt i et par år og at denne inddragelse primært skyldtes at mor ikke var tilgængelig. Far er af den opfattelse at den sene inddragelse har resulteret i at hans søns udfordringer er tiltaget, uden at han i den periode har haft mulighed for at bidrage til sagen med sine ressourcer. Far har i denne sag del i forældremyndigheden og alligevel har de

professionelles samarbejde primært været med mor måske fordi hun har bopælsretten på deres fælles søn.

I forlængelse af oplevelsen af først at blive inddraget sent i sagsforløbet er der flere der oplever at de skal presse på for at blive inddraget og få en rolle i sagen. En far fortæller hvordan han selv måtte initiere at blive informeret om sagens faktuelle oplysninger samt at komme i dialog med rådgiveren om de fremadrettede tiltag.

I interviewet er der en drøftelse af hvad der skete, da far pressede på for at blive involveret, men det husker han ikke helt ud over at han ønsker viden om sagen og på et tidspunkt spørger interviewereren om det var var ham selv, der skulle sige at han ønskede at være med til møderne.

Far svarer: *Ja det var ikke noget de kom på i hvert fald. Jeg tror det handlede om, at da jeg fandt ud af det, så begyndte jeg at involvere mig, om hun (red. rådgiver) ville eller ej.*

En far til to drenge og bonusfar for 3 piger har haft en tilsvarende oplevelse. Han har en oplevelse af at være udeladt af flere møder vedrørende hans søn samt erfaringer med selv at måtte initiere og tage ansvar for at blive inddraget i sagen og komme i dialog med rådgiveren om samvær med hans søn.

Far fortæller: *Ja der var flere møder jeg ikke var med til fordi det mente kommunen og moderen godt at de selv kunne klare.*

Far fortsætter: *Til sidst sagde jeg at jeg VIL have et møde med sagsbehandleren. Jeg tog over til kommunen, og fik sat et møde op med hende. Så sagde jeg at det ikke kan være rigtig ... sådan og sådan ... at jeg ikke får lov til at se min søn.*

Begge informanter beskriver således oplevelser af, ikke blot selv at skulle initiere, men også at måtte presse på for at blive inddraget i sagsforløbet. Kampen for inddragelse i sagsforløbet handler her om både at blive informeret om; oplysninger i sagen, forvaltningens vurdering af problemet, inddraget i løbende dialoger og beslutninger relateret til eksempelvis samvær og indsatser over for barnet

Der er således flere fædre og bonusfædre der oplever sig ekskluderet fra de dialoger i det indledende sagsforløb, som kommer til at udgøre et senere beslutningsgrundlag. Fædre og bonusfædrenes forklaringsbud på den manglende inddragelse relaterer sig her til henholdsvis rådgiveren praksis og til rådgiverens alliance med moderen.

Far oplever sig inddraget i mindre grad end mor

Ud over at blive inddraget sent i det indledende sagsforløb samt selv at skulle kæmpe for egen inddragelse, oplever fædre heller ikke at de inddrages i indsatsen, i lige så høj grad som moderen. En far fortæller hvordan rådgiverens fokus i forhold til inddragelse, afdækning og støtte, primært retter sig mod mor. Hans oplevelse med det manglende fokus på hans kompetencer som far, bliver her sat i relation til at han er på arbejdsmarkedet, hvorfor rådgiveren ikke observerer på hans interaktion og forældrekompetencer i indsatsen.

Far fortæller om forløbet: *"der var jeg jo ikke en del af det overhovedet, der var det primært hende (red. mor) der skulle have det hele, det var hende der skulle inddrages og det var hendes der skulle tages af osv."*

Faderen har også et eksempel på, at han ikke er blevet inddraget i selve indsatsen, hvor han sammen med mor og barnet var indskrevet på et familiebehandlingshjem.

Far fortæller: *"Der kom jeg også derned og var også dernede stort set hele tiden. Og den undersøgelse skulle jo også indeholde mig og jeg skulle også snakke med dem dernede osv. Men de havde ikke observeret mig, med hende (red. datter) eller noget, på trods af at jeg var der hver weekend og efter arbejde osv."*

Denne far havde en oplevelse af, at de professionelle bare tænkte på ham som en far, der gik på arbejde og at familien var mor og barn, hvorfor der ikke var grund til at lave observationer på ham.

Far fortæller: *"de lavede ikke observationer nok på mig, til i det hele taget at kunne udtale sig om mig som far. Så man kan sige, selv der blev jeg jo heller ikke rigtig inddraget."*

De manglende observationer får efter hans vurdering den konsekvens at barnet anbringes med henvisning til mors manglende ressourcer og forældrekompetencer, og han oplever på den måde ikke at være blevet taget alvorlig som far.

Fædre og bonusfædre oplever således ikke at blive inddraget i lige så vid udstrækning som moderen, i såvel det indledende sagsforløb, som i afdækning og indsats. Ydermere tegner informanternes udsagn et billede af at moderen inddrages som en naturlig samarbejdspartner i sagsforløbet, mens fædre og bonusfædre skal kæmpe for selvsamme.

Systemtid, manglende fleksibilitet og det tager tid at samarbejde

Noget af det fædre og bonusfædre peger på som en udfordring i forhold til inddragelsen i sagsforløb hos familieafdelingen er en manglende fleksibilitet i forhold til tid. De oplever at skulle tilpasse deres liv til rådgivernes 8-16 arbejdstid – det en af fædrene kalder "systemtid". En far fortæller her om hans oplevelse af at rådgiverne, der inden for deres arbejdstid, har skærpet fokus på det han som far ikke gør tilstrækkeligt i forhold til hans søn, men så snart klokken bliver tre, kan det indskærpede fokus vente til en anden dag:

"det blev sådan lidt, når de ser et eller andet, så er der SATANEDME fokus på det - men hov, nu er klokken jo også snart tre."

En anden far/bonusfar har ligeledes oplevelser med tid: *"Jeg blev kontaktet af kommunen og fik besked på at om en måned så flytter vi din søn. Det var efter kl. 15 om eftermiddagen en fredag, det vil sige man ikke kunne få fat på nogen."*

Fædre og bonusfædre oplever altså at rådgiverne i familieafdelingerne kan udtrykke store bekymringer eller give beskeder af betydningsfuld og indgribende karakter til familierne, men samtidig

være utilgængelige for uddybning eller dialog for fædre og bonusfædre som modtagere, så snart klokken bliver 15.00. De oplever, at de skal være fleksible ift. til møder, hvor de fx skal tage fri fra arbejde, men at det ikke er gensidigt.

Fædre oplever at samarbejdet med kommunen kræver tid, overskud og ikke mindst ressourcer til at sætte sig ind i lovgivning og rettigheder.

Far fortæller: *"Jeg kunne ikke finde ud af det med alle de papirer jeg fik dengang. Jeg er så også blevet så meget klogere på alting i årenes løb: I dag kan jeg sagtens styre det med kommunerne"*

Far fortsætter: *"Du skal tænke på alle de frustrationer ... alle de møder man render til .. det fylder rigtig meget når man har 5 børn... når man også skal passe arbejde ved siden af, det kan være svært at have overskud. Der er så meget der fylder det hele."*

Det handler ikke blot om manglende fleksibilitet ift. systemets normale arbejdstid, men også forvaltningen af denne i forhold til hvornår man som rådgiver giver familierne besked af betydningsfuld og indgribende karakter. Og så opleves samarbejdet bare som tidskrævende og nogle gange er det vanskeligt at forstå love, regler, vurderinger og sprogbrugen.

Hyppige rådgiver skift, nye unge og forskellige rådgivere

Flere af fædre nævner hyppige rådgiverskift og mange nye unge rådgivere som noget af det, der har betydning for inddragelsen og samarbejdet. Problemstillingen vedrører også mødre, men fædre nævner problemstillingen som vigtig for deres inddragelse.

En far fortæller: *"næsten hver gang vi havde møder, så var det en ny socialrådgiver. Hvad de har heddet og sådan noget kan jeg næsten ikke huske, nogen har jeg kun talt med 2 gange. Det er altid en eller anden ny og de bliver yngre og yngre for hver gang. (...) det var bare sådan en 22 årig der sad og så lige en gang i mellem udbrød.. "ehm. (sønnens navn)", ja hurra, du ved hvem du er til møde med. Og mere har der ikke været fra dem af egentlig – så kunne vi starte forfra."*

De hyppige rådgiverskift har for nogle medført en oplevelse af at de nye rådgivere knapt nok vidste hvem de var til møde med og dermed et manglende kendskab til familien og deres sagsforløb. Så de har på en måde en oplevelse af at skulle starte forfra hele tiden. Der er imidlertid også fædre i denne undersøgelse der har haft den samme rådgiver gennem mange år og de føler sig 'heldige',

Det er ikke en problemstilling, der primært rammer fædre og bonusfædre, hvilket også gælder problemstillingen med rådgiveres forskellighed og at der er nogen rådgivere som fædre og bonusfædre oplever at der er gode at samarbejde med og andre der ikke er.

En far udtaler: *"Altså det er ikke alle sagsbehandlere jeg har haft det lige let med og det har min kone heller ikke."*

Vi ved ikke om det er den samme sagsbehandler som faderen henviser til, men fædre oplever stor forskel på rådgivere. Og det drejer sig både om 'kemi', ordentlighed og deres sagsbehandling.

En bonusfar fortæller: *"Jeg synes der er virkelig stor forskel på sagsbehandlere. Vi havde på et tidspunkt en fra X kommune. Pigernes far vidste lige præcis hvordan han skulle sno bende om sin lille finger, hun tog simpelthen parti for ham. Det var så slemt på et tidspunkt, at vi beder om at få en anden. Kommunen vurderer at der ikke er grundlag for at vi skal have en ny. (...) tre måneder senere får vi alligevel en, fordi hun har fået en ny stilling i kommunen. Så fik vi en ny - en rigtig sød og behagelig sagsbehandler."*

Ovenstående citat kobler problemstillingen med sagsbehandler skift og de oplevede forskelle mellem sagsbehandlere, hvor de i dette tilfælde var heldige. Citatet illustrerer, at der blive anvendt begreber som sød, venlig, behagelig osv. om sagsbehandlerne, men der er ikke kun tale om personlige, relationelle betegnelser, når der tales om deres forskellighed eller deres oplevelse af, at der tages parti i sager. Oprigtighed og skjulte dagsordner nævnes også af nogle fædre. Der er en af fædrene, der har oplevet at en rådgiver har misbrugt hans tillid og på den baggrund skrevet noget i journalen og gentaget det på møder.

Far fortæller: *"Altså tilliden har de jo selv sørget for røg fløjten for mange år siden, altså sådan helt med konkrete ting, hvor jeg har følt mig direkte stukket i ryggen... hvis du sagde det var så ligegyldigt, hvorfor bliver det så nævnt TO ÅR EFTER, som om, det skal I lige vide inden jeg forlader mødet."*

Denne oplevelse af mangel på oprigtighed og ærlighed medfører at denne far føler sig stukket i ryggen og han tilføjer i interviewet at han passer meget på med hvad han siger og betegner denne rådgiver som 'giftig'. Den manglende tillid får betydning for samarbejdet.

Der er også fædre og bonusfædre der sætter stor pris på nogle af deres rådgivere.

En far fortæller: *"der er bare nogen mennesker, der kan du bare mærke du ved – integritet vil jeg sige, troværdighed og oprigtighed. (...) jeg tror bare ikke han har nogen skjult agenda, det virker som om han seriøst tror på det. Det virker som om, at det han siger, det er også det vi arbejder ud fra og at det ikke er sådan et eller andet du ved, som de andre. Det er mere lige ud af posen, der er ikke alt det der formalitet, hvor man sidder og tænker... Han tror på det og står for det. Og det virker oprigtigt og helhjertet."*

En anden far, der også har følt sig inddraget fortæller: *"jamen det er vel egentlig bare at man bliver hørt, jeg kan næsten ikke sige det på andre måder, for det er egentlig så simpelt som det."*

De interviewede fædre har haft mange rådgivere, så de har nogle at sammenligne med og selv om de generelt har tillid til dem, så oplever de dem som meget forskellige. Og der er fædre der mere direkte kritiserer deres saglighed, forskelle i vurderinger og tolkninger af loven. Og for de fædre der har erfaringer på tværs af kommuner, da oplever de også forskelle mellem kommunerne.

En far/ bonusfar fortæller: *"Det der også er et stort problem i, når man går ind og læser de nye regler fra regeringen af, at den ene kommune siger det ene, den anden siger det tredje. Problemet er at man ikke har den samme holdning eller tolkning af sproget, af hvad der står i tingene."*

Denne far har, som en flere andre af de interviewede fædre, erfaringer med at samarbejde med flere kommuner. Denne far oplever at kommunerne har fuldstændig forskellige vurderinger af problemets omfang og bekymringsgrad. Det har fået den betydning, at han som far og bonusfar har mistet tilliden til systemet, hvilket ifølge ham har betydning for hans deltagelse i sagsbehandlingen. Han retter imidlertid kritikken mod systemet og ikke mod den enkelte sagsbehandler.

Næsten uanset hvor irriterede, sure eller glade for en konkret rådgiver som fædrene giver udtryk for i interviewene, så kan de godt skelne mellem rollen, personen og systemet. De ved godt at rådgiverne er underlagt bureaukrati, lovgivning, mediernes påvirkning, økonomiske besparelser og som en siger risikoen for at ”få hovedet i maskinen”.

En far fortæller: *”de har det eddermame heller ikke nemt. Der har jo også været mange sager i medierne. Det er bare blevet bureaukrati og nærmest ligesom om det bare er et bodekontor.” (...)* det er jo også alle de love og regler, det er nok ikke noget de vil indrømme, men det er vel ikke det de har taget deres uddannelse for – altså love og regler og bureaukrati og politik og der bliver skåret ned og skåret ned. (...) det er ikke fordi der nødvendigvis er noget galt med dem, men politik og lovændringer og det ene og det andet og de har måske 3 børn de skal hjem til...”

Denne far betragter rådgivernes rammer og vilkår som mulige forklaringer på hvorfor samarbejde og inddragelse med fædre ikke lykkes tilstrækkeligt. På tværs af interviewene er det tydeligt at fædrene og bonusfædrene forholder sig til, agerer i og har meget skarpe billeder på familierådgivningerne og de rådgivere de samarbejder med. De ved på en måde godt, at rådgiverne er forskellige, men også at det er en rolle de indtager, og at der er grænser for deres beslutningsrum.

Vi har interviewet såkaldt aktive fædre og bonusfædre forstået på den måde, at de enten er blevet inddraget på et tidspunkt i sagsforløbet, hvor samarbejdet med mor ikke har fungeret eller haft den ønskede virkning eller også har de selv presset på for at få en rolle. De har ikke været inddraget fra starten på rådgiverens initiativ og de har meget forskellige erfaringer med meget forskellige og skiftende rådgivere.

De aktive fædre og bonusfædre har mange forklaringer på deres og andre fædre og bonusfædres begrænsede inddragelse, hvor nogle handler om udfordringer knyttet til køn fx at møder afholdes i arbejdstid, medens andre vedrører inddragelsesproblemstillinger generelt fx sagsbehandler skift og forskelle mellem sagsbehandlere.

Traditionelle kønsroller og et feminiseret område

Fædre og bonusfædrenes fortæller i interviewene om meget traditionelle syn på mænd og kvinder i kommunernes familieafdeling, herunder at de oplever en overrepræsentativitet af kvindelige professionelle. I forlængelse heraf opleves rådgivernes tilgang til sagsbehandling og inddragelse af fædre som værende biased af en ”kvindeløgek”.

En far fortæller: *”Én ting er at have socialrådgiver, men så er der også alle de personer der skal melde tilbage til socialrådgiver for at hun kan tage beslutninger osv – og der har vi jo, plejeMOR, vi har den KVINDELIGE marte-*

meo person, vi har den KVINDELIGE terapeut, vi har den KVINDELIGE anbringelseskonsulent – der er kvinder overalt og ikke én eneste mand, overhovedet. (...)og samtlige af de her kvinder er heller ikke vant til at faren skulle kunne varetage en skid, kan man sige.”

Han er ikke den eneste oplever at socialt arbejde med børn og unge domineres af kvinder, og at disse kvinder har en forudindtaget indstilling til at mødre er vigtigst i forhold til at varetage omsorgsrollen for børn.

En anden far fortæller: *”mange gange, har jeg på fornemmelsen af, uanset familiesammensætning, så er henvendelsen typisk adresseret til moderen og det er også typisk også kvindelige repræsentanter fra kommunen og det gør måske lidt, at det får en bias i den retning, tror jeg”.*

I interviewene har fædre og bonusfædre i deres fortællinger, givet konkrete eksempler på oplevelser med manglende inddragelse og mulige årsager hertil. Gennemgående fremhæves forklaringer der relaterer sig til køn og kønsspecifikke egenskaber, som fædre oplever som udslagsgivende for de måder rådgiveren møder og inddrager eller ikke inddrager mødre og fædre på.

Far fortæller: *”Når jeg kom med de her forslag og sagde, kunne det så måske være eller kunne det eventuelt – NEJ. Den form for formuleringer fra min side blev så bare tolket som værende diskussionslysten og passiv-aggressiv... Så hvis man havde den mindste smule anden forståelse eller stillede spørgsmål ind til det hele, så blev jeg, i mit tilfælde, tolket som værende diskussionslysten og ikke samarbejdsvillig og sådan nogen ting.”*

Far fortsætter: *”Det var uanset hvor mange gange jeg prøvede at ringe, uanset hvor mange gange jeg prøvede at sige... uanset hvordan og hvorledes – det var bare blankt nej og blank afvisning... Mor kunne skriges, sprælle og slå ned i bordet og råbe og skriges og skride fra mødet af – amen hun var jo også følelsesmæssigt påvirket og det var jo forståeligt. Fair nok, helt afgjort, godt læst – fint. Hvis jeg hører stemmen, så er jeg jo farlig, så er jeg aggressiv – altså giv mig da en chance for fanden.”*

Far har i denne sag oplevet at hans initiativer og forsøg på deltagelse i sagen bliver mødt med afvisning, ligesom spørgsmål eller holdninger der afviger fra rådgiverens forståelse af sagen blev oplevet som konfliktoptrappende og førte til en form for stempling af ham som aggressiv, diskussionslysten og ikke samarbejdsvillig. Han efterlyser i højere grad at blive mødt med forståelse og at få en chance som far, hvilket står i kontrast til hans reelle erfaring. Det er hans og flere andre fædres oplevelse at der forekommer forskelsbehandling kønnene imellem og de oplever at blive mødt anderledes end mødrene.

Fædre fortæller om hvordan de oplever at blive mødt med et traditionelt syn på far-rollen, som handler om blot at have funktion som indkomstkilde i familien. Dette i kontrast til at mor mødes som selvskrevet og naturlig omsorgsgiver for barnet.

Denne stereotype opfattelse og inddeling oplever fædre at systemet og dermed rådgiverne medvirker til at reproducere, i kraft af deres måde at møde fædre på og qua deres forskellige forventninger til parterne.

Far fortæller: *"Det hele handler meget om den individuelle socialrådgiver, hvordan vedkommende vælger at tolke det og vælger at handle på det hele. Faren er jo en del af det uanset hvordan man vender og drejer den kan man sige, men det handler også meget om at samfundet generelt set stadigvæk ikke den dag i dag, er sat til at fædre skal være noget som helst andet end en indkomstkilde."*

Far fortsætter: *"Nu bor jeg jo alene med min datter ikke også, og folk sådan generelt set der hører jeg bor alene og jeg er enlig far – der har jeg ikke mødt en eneste endnu der ikke har været overrasket – så de er overrasket over at jeg rent faktisk har bende på fuldtid og spørger, nå jamen hvad så med hendes mor og er helt forarget. Undskyld mig da, I havde ikke tænkt 2 gange over det hvis moren var alene med hende. (...) Jamen allerede der er der jo en mistillid, bare fordi jeg bedder far."*

Far omtaler her både det omgivende samfunds forventninger til ham som far, som han oplever, bliver negativt reproduceret i hans møde med systemet. Den individuelle rådgivers måder at tolke og handle overfor fædre, bliver her central set fra faderens perspektiv, og han udtrykker meget godt oplevelsen af blive mødt med mistillid ift. omsorgsopgaven som også andre fædre nævner.

Mor som gatekeeper eller den der udelukker far

Der er flere fædre og bonusfædre der nævner mor som en form for 'gatekeeper', der bestemmer eller har afgørende betydning for deres inddragelse. Det er særligt udtalt der hvor mor enten har bopælsretten eller den fulde forældremyndighed og hvor der synes at være konflikter mellem forældrene.

En far fortæller: *"Hun manipulerede med tingene og læste op og fortæller mig sådan så der står alt godt. Havde jeg kunne sætte mig ned og tage papirerne med hjem til nogen der havde forstand på det at læse det, så havde jeg jo kunne gøre noget for min søn noget før."*

Far fortsætter: *"Det er svært når man ikke ved hvad man skal gøre, og ingen hjælp får. Problemet er at det er moren der bremses min viden."*

Denne far er frustreret over ikke at være inddraget og på en måde også over at han ikke ved hvad der foregår og at der kan være informationer, som han ikke får eller har adgang til og han føler sig på en måde magtesløs, hvilket også fremgår af nedenstående citat.

Far fortæller: *"Kommunen og moren de kan gøre hvad de vil, for jeg har ikke noget at skulle sige. De kan godt lytte på hvad jeg siger, men de behøver ikke følge nogle af de ting jeg siger"*.

Det at stå uden for, se på og ikke kunne gøre noget er en problemstilling der synes helt tydelig, når mor har ene forældremyndighed. Når barnet bor hos mor, påvirkes farens adgangen til både barnet og de sociale myndigheder.

Når der er større problemer end mor og rådgiver kan klare, så inddrages far i nogle tilfælde uanset om han har forældremyndigheden og her synes rådgiveren at spille en stor aktiv rolle ift. inddragelsen. I den nedenstående sag er det rådgiverens aktive rolle, der har haft betydning for inddragelsen.

Far fortæller: *"Det er kun mig der har prøvet at kontakte moren lidt. Så spurgte hun hvad jeg ville, og jeg sagde jeg synes vi skulle prøve at se om vi kunne snakke sammen om vores søn, så blev der ikke så meget der"*.

Far fortsætter: *"Hun har givet op. Kommunen har givet op på det område. Derfor var det jeg blev indkaldt til et møde derovre. Så sagde hun (red. rådgiver) om jeg ikke kunne gøre et eller andet, de vidste ikke hvordan de skulle få ham til at indse at de ting han laver, er forkert. Jeg skulle nok prøve at snakke med ham."*

Far inddrages først i denne sag, da mor ikke kan længere og hun efter hans udsagn har givet op. Udsagnet tyder på at det lige så meget er rådgiveren, der har givet op ift. mor og har set en mulighed i at indkalde far.

De fædre vi har interviewet, er det vi forstår som aktive fædre og vi ved ikke så meget om de mere passive fædre som rådgiverne nævner i det tidligere kapitel. De passive fædre er dem der ikke får adgang til deltagelse eller ønsker at blive inddraget, og der er mange udsagn fra fædre og fra rådgiverne i det tidligere kapitel, der samlet set tyder på at mor tildeles eller tager rollen som den primære omsorgsgiver og samarbejdspartner og derved kan styre de informationer, der videregives til far.

Så længe det på en eller anden måde går godt, er der noget der tyder på, at de fleste tilfredse rådgivere, mødre og måske de passive fædre, er meget tilfredse med arbejdsdelingen. Det er først når der opstår problemer af den ene eller anden art at fædre og måske bonusfædre inddrages. Der er måske de relativt få aktive fædre, der fra starten af sagen er inddraget eller har presset på for at blive inddraget og så er der de mange passive fædre, der forsøges hentet ind når problemerne er blevet for store. Her er det ikke altid et spørgsmål om forældremyndighed, men mere at inddragelsen og henvendelsen kommer fra rådgiveren med en eller anden form for accept fra mor.

Kønnet kommunikation og sprog

I relation til fædrenes oplevelser af at 'der er kvinder overalt', tilføjer fædre at rådgivernes kommunikation og sprog er en særlig form for utilgængeligt og irrationelt kvindesprog, hvor der tales om følelser, omsorg, osv. Nogle fædre taler om en særlig 'kvinde- og mandelogik', der kommer til udtryk i sproget.

I det nedenstående interviewcitater fortæller far og bonusfar om hans oplevelse af at kvindelige rådgivere og øvrige kvindelige professionelle såsom familiekonsulenter, kommunikerer med udgangspunkt i en følelsesbetonet kvindelogik og hans 'mandelogik'.

Far fortæller: *"Jamen der kæmper vi jo også helt sådan rent og skær biologisk, helt fra naturens side der er mænd mere firkantede, logisk tænkende, det er jeg helt afgjort også, hvorimod kvinder er sådan lidt mere nuancerede hvad angår"*

tankegang og følelsesmæssigt baserede osv, og det tænker jeg helt afgjort der skulle være et generelt større fokus på det kommunikationsspil der kan foregå der. ”

Far fortæller med et eksempel: *”Eksempelvis så havde vi jo de her konsulenter på et tidspunkt i hjemmet, hvor jeg siger: I er her jo ikke medmindre der er en grund til det – så hvad er det vi ikke gør godt nok? Hvis vi gjorde alting rigtigt, så var i her ikke, ergo vi gør et eller andet forkert – hvad gør vi forkert? Jamen den måde kan man ikke stille det op, blev jeg mødt med, jeg blev bare generelt set mødt med ”amen det er meget mere nuanceret og bla bla – ja ja, men når vi så er færdige med at snakke regnbuer og enhjørninger, hvad er det så vi skal gøre”*

Far fortsætter: *” er der en tjekliste her ikke også, fordi alting kan boiles ned til firkantet sort og hvid, det handler bare om din måde at fokusere på og snakke på. Som jeg ser det så kan alting kortes ned til på en eller anden måde til at sige – så er det det her emne vi har taget, så kan vi nuancere det emne lige så meget som det passer dig, men vi kunne også konkretisere. Og den har jeg altid manglet rigtig meget”.*

Denne far efterlyser et fokus på alle de kvindelige professionelle kommunikationsstil overfor mænd. Og den ændrede kommunikationsstil, som han ønsker, skal i højere grad være logisk og konkret. Konkret i forhold til hvad det præcist er forvaltningen ser at forældrene ikke ’gør godt nok’, således det er tydeligt hvad der skal arbejdes med. På en måde så blokerer sprogbrugen for hans inddragelse, da han ikke ved eller har forstået hvad han skal gøre anderledes.

Far beskriver hvordan hans forudsætninger og motivation for deltagelse minimeres når de kvindelige repræsentanter ikke formår dette, men i stedet møder ham med, det han kalder ”regnbuer og enhjørninger”. I mændenes fortællinger skabes der således en kobling mellem køn og kommunikationsstile, som har betydning for deres oplevelse af at blive inddraget.

Far uddyber: *”Få det over og være lidt mere sort hvidt, det kan godt være det er et emne der er lidt... bare fordi mænd, fordi vi ikke har det som naturlig tankegang, så betyder det ikke at vi ikke er emotionelle og at vi ikke kan tage os af de ting – men ja det skal også kunne forstås på den måde vi nu engang forstår tingene.*

Denne far ønsker en konkretisering og gennemsigtighed i sagsforløbet og at der bliver talt til ham i et sprog, så han forstår det.

En anden far og bonusfar fortæller om lignende erfaringer idet han beskriver forskellen i mænd og kvinders måde at kommunikere på.

Far fortæller om mænds kommunikationsstil: *”Altså man kan sige det sådan, hvis man skal karikere det lidt, at en mandlig tilgang til det, er jo lidt – kom hvis du har et problem, lad os tale om problemet, og så er det løst - altså her er problemet, hvad er årsagen, det er det, hvad gør vi ved det, der gør vi sådan, fint videre, næste.”*

Det er ikke alle rådgivere, der ifølge fædrene har denne kvindelige kommunikationsstil. Der er eksempler på både mandlige og kvindelige rådgivere som de har samarbejdet med og hvor kommunikationen har været tydeligt. I nedenstående udsagn giver far eksempler på samarbejdet med to forskellige rådgivere og deres forskellige tilgang.

Far fortæller: *"den første var meget god til at fortælle os at det vi gjorde, var godt og rigtigt, men hun var ikke så god til at komme med så meget – altså der var ikke det store drev i hende. Og så har vi haft en mere, en yngre kvinde og hun var bedre til at få det gjort det konkret, så gør vi sådan og sådan og så evaluerer vi på det om 3 måneder"*.

Fædrene har generelt en oplevelse af, at kommunikationen er særlig ukonkret og kvindelig, men også at nogle rådgivere lytter og forsøger at imødekomme deres ønsker om at være mere tydelige og konkrete, men når der ikke lyttes, så bliver de frustrerede som i beretningen fra denne far.

Far fortæller: *"Det er noget af det mest irriterende og mest frustrerende, jeg vil næsten gå så langt som at sige decideret respektløst, at ens forslag ikke bliver taget til eftertanke eller lignende, skide med om man har ret eller om man er fuldstændig uenige, men så længe man faktisk kan sige, nej fordi sådan og sådan, så man rent faktisk kan køre en samtale omkring tingene."*

Far fortsætter: *"Der bliver man som far tit mødt med blankt nej eller lignende, især når det handler om eventuelle emotionelle forhold for barnet eller lignende, hvor faren kan sige, jamen hvad så med sådan og sådan, og så bare nej eller videre og taler forbi en."*

Nogle fædre føler sig også talt ned til og faderen i nedenstående eksempel har set sig sur på en bestemt måde at tale på.

Far fortæller: *"men allervigtigst i lige præcis den sammenhæng også, det er skru ned for det der girafsprog, MEGET, fordi det er generelt meget, hvor kvinder bare er sådan jamen det må være en kvindelig ting – hun snakker til mig som om jeg er 5 år. Det er virkelig noget der kan sætte en stopper, for når først man kommer som mand og er blevet mødt tilpas meget med den der og føler man skal kæmpe sig igennem den der konstant"*.

Kommunikationen og sproget fremhæves gennemgående i empirien som et meget centralt tema på tværs af alle interviews med såvel fædre som bonusfædre. De mandlige informanter kommenterer det og føler sig på en måde i et fremmed kvindeligt univers, hvor de ikke helt kender eller vil acceptere sprogekoderne og det har en betydning for disse aktive fædres oplevede inddragelse.

I forlængelse af fædrene og bonusfædrenes oplevelse af at mænd og kvinder kommunikerer forskelligt, så oplever flere af dem også at de kvindelige rådgivere har en forudindtaget indstilling til dem som emotionelt uafstemte og dermed ude af stand til at tilbyde barnet emotionel omsorg og regulering.

En far fortæller: *" det er heller ikke sådan man bliver mødt, det er jo heller ikke sådan stereotypet generelt set er, bare fordi man ikke er en pøller-far, betyder det ikke at man ikke er emotionelt afstemt nok til at kunne tage sig af sit barn"*.

Far fortsætter: *"jamen man har behov for at føle sig accepteret som individ i det hele taget. Igen fordi i mit tilfælde der slår jeg meget med stereotypen, der er ikke nogen der har vist bekymring ved det, men de er stadig sådan lidt, er du sikker på du godt kan det. Så i stedet for at blive mødt med stereotypen, så kig på mennesket."*

Denne fars oplevelse af en forudindtaget antagelse om at fædre ikke er emotionelt afstemte nok til at møde barnets behov, får ham til at opleve, at der sås tvivl ved ham som far, på trods af at der ikke forekommer øvrige bekymringer. Han har som flere andre af mændene en oplevelse af, at der er en forudindtaget holdning til mænd og fædre som omsorgsgivere, der ikke er til mødrene og at det er koblet til den måde der kommunikeres på.

En anden mere generisk og kommunikativ problemstilling som flere fædre nævner er fagsproget og henvisninger til lovgivningens paragraffer som flere oplever skaber distance og er vanskeligt at forstå.

En far fortæller: *"hvis man spurgte ind til nogen papirer eller et eller andet, hvad det betød, så fik man bare en skrivelse der var skrevet i deres fagsprog. Så stillede vi dem nogle spørgsmål og så skulle de uddybe, men det ville det slet ikke jo, de henviste bare til den der paragraf 18 eller paragraf de havde lavet på det tidspunkt. Altså de uddyber ikke nogen ting"*.

En anden far fortæller: *"Både på henvendelser men også generelt som person, fordi hvis du stillede hende et hvilket som helst spørgsmål, du kunne næsten spørge hende hvad klokken var, jamen der kan jeg kun henvise til sagsakterne siger hun så. Og man tænker, sig mig har du ikke læst dem? "jamen jeg er enig med det der står" – jamen så kan du vel også svare mig på de her spørgsmål, for så skal du jo også have læst papirerne jo."*

Far fortsætter: *"så mange af de formuleringer der generelt set bliver brugt i sådan nogen sager her, de er decideret altødelæggende for en mands ego"*.

De to ovenstående fædre beskriver, hvordan konkrete erfaringer med at blive affejet på spørgsmål og henvendelser med fagsprog og henvisning til paragraffer, medfører en oplevelse af at blive forbigået og endda undermineret som fædre- og mænd. Et sådant sprogbrug opleves af fædrene som distancerende, de får ikke den hjælp de har behov for og det opleves som en form for kommunikativ magtudøvelse, der skaber distance og underminerer deres inddragelse og deltagelse.

Når ovenstående samtidigt opleves som en afhøring og det en af fædrene kalder et fejlfindingsmøde, så bliver distancen mellem fædre og rådgivere lang og der er ikke lang vej til konflikt.

En far fortæller: *"i forhold til at det her er en samtale, har det andet været mere, kvindeligt, pædagogisk, politisk korrekt afhøring eller forhøring"*

Han fortsætter: *"Jamen det er jo ligesom hvis det var en kriminel-efterforskning, hvor de sidder og skal lede efter, "Nåååårb"... Også bare det med at have sådan nogle fejlfindingsmøder - Nå skal vi lige kridte op hvad der er af fejl ved dig i den her måned ikke også - den hjælp er ikke altid en hjælp."*

Fædre og bonusfædre fortæller her, at 'fejlfindingsmøder' ikke virker befordrende for inddragelse eller samarbejde med rådgiveren. Og det stiller dem i et dilemma omkring tilliden til rådgiveren og systemet. Der er også nogle af dem der anvender begrebet kynisme.

En far fortæller: *”nogle sagsbehandlere de er så kolde og kyniske i deres væremåde. Man skal helst ikke gøre for meget, for de vil ikke stå ved hvad de har sagt. De går bare ind og dikterer, hvad skal der siges og hvad skal der gøres.*

En anden far siger: *”Jamen det er fordi, jeg tror ikke de kan forstå at vi har følelser i det her, det har de ikke jo. De tror vi skal tale lige så koldt som de kan, fordi de ikke har følelser, men det kan man altså ikke i sådan en sag her og det er det jeg synes der gør det svært.*

For begge disse fædre er der noget i relationen og den sprogbrug der anvendes, der får dem til at opleve rådgiverne som kyniske og nogen der ikke ønsker at inddrage dem på en ligeværdig måde og heller ikke nogen som de kan tale frit med. Det er egentlig lidt paradoksalt, at flere fædre både oplever sproget som meget feminint og omsorgsagtigt og samtidigt oplever noget af kommunikationen som meget kynisk og forhørsagtigt. Det kan naturligvis handle om mange ting fx at de refererer til forskellige rådgivere, der har hver deres måde at kommunikere og samarbejde på, og det kan handle om indholdsmæssigt meget forskellige møder og beslutninger som de ikke har haft indflydelse på eller været enige i. Men uanset hvordan vi forstår modsætningerne i fædrenes udsagn og hvordan vi tolker dem, så har nogle fædre oplevet nogle rådgivere som kyniske og det har haft betydning for deres konkrete sag og deres tillid til rådgivere og systemet.

I dette afsnit, hvor der har været fokus på kommunikationens betydning for fædre og bonusfædres oplevelse af inddragelse, er det blevet helt tydeligt at sprogbrug har betydning i og for samarbejdet. Sådan helt generelt oplever de fleste af fædrene og bonusfædrene at der er tale om en særlig form for kvindelig eller kønnet kommunikation, der er fremmed for dem og vanskelig at forstå. Og det vanskelige ved at forstå kommunikationen gælder ikke kun fagsprog og paragraffer, men også at den for flere er for ukonkret og diffus til at de ved hvad de skal gøre. Og så er der nogen, der reagerer kraftigt på sproget og føler sig diskvalificeret og ikke lyttet til og taget alvorligt i samarbejdet. Det er samtidigt helt tydeligt at fædrene har forskellige erfaringer og at der er en sammenhæng med om samarbejdet med den enkelte rådgiver i mere generel forstand opleves som positivt eller ej.

Forestillinger og erfaringer med netværk og familie

Fædrene og bonusfædrene er blevet interviewet om deres erfaringer og oplevelser med familieafdelingernes afdækning og inddragelse af deres familie og netværk i sagsprocessen, deres samarbejde og eventuelle konflikter i og med familien og netværket samt netværkets betydning for dem.

I interviewene fortæller fædre og bonusfædrene at afdækning og kortlægningen af deres netværk, som led i sagsprocessen ofte er sket på deres eget initiativ.

En far fortæller: *”Jamen det var mig selv der egentlig kridtede op, ja hvem der gjorde hvad og hvem der så eventuelt kunne, altså sådan at man inddrog nogen flere.”*

En anden far fortæller: *”vi tog selv initiativ til det, at vise hvem vores netværk var og sådan noget og det blev da også lavet og skrevet ned hvem der var og så blev det, fra hvad jeg ved af, krollet sammen og smidt i papirkurven – og så blev der ikke gjort en skid mere ved det”*

I den sag tog familien selv initiativ og det er lidt uklart hvilken rolle rådgiveren spillede, men der har været en dialog og far har på en eller anden måde skrevet navnene til rådgiveren og bebrejder rådgiveren for ikke at have handlet på det. Afdækningen af netværket finder således sted på fædrenes og familiernes eget initiativ, men ser ikke ud til i det empiriske materiale at få en reel betydning i sagsforløbet.

Der er kun to af de interviewede fædre/bonusfædre, hvor familie og netværk har spillet en aktiv rolle i sagen, forstået som i samarbejdet med rådgiveren. I den ene sag er der tale om farmor og fars barndomsven, der har haft en støttende rolle, der er blevet formaliseret gennem et samarbejde med rådgiveren.

Far fortæller: ”*jeg vil sige i et samarbejde med. Nu er det jo mere officielt netværk, hvor de skriver under på det og vi har ugeplan og det hele, det hele er sat op for hvert minut dagligt, men før det var det ikke helt på samme måde, det var mere bare at de spurgte ind til det*”.

Far fortsætter: ”*ja altså der er jo en ny version af det der børnerådslagning, men ellers har det været.. jaa jeg kan ikke helt huske det.*”

Far fortæller om barndomsvennen: ”*han ringer til mig 6.15 hver morgen for lige - nå du er oppe, skide godt, ses -, så det har været sådan de der tiltag vi har lavet, for at skulle fikse de ting der*”.

I denne fars tilfælde har netværket – primært i form af farmor og barndomsven - spillet en støttende rolle i familiens liv, også før rollen blev formaliseret af kommunen. Far beskriver hvordan familierådslagning har medvirket til at bringe netværket ind som en mere officiel del af problemløsningen, hvor netværkets bidrag er blevet formaliseret gennem nedskrivning af en ugeplan. Det ser således ud til det faktum at netværket har været stabilt repræsenteret i familiens liv forud for kommunens involvering, har lettet inddragelsen af disse i sagsforløbet, hvor metoden familierådslagning har medvirket til at formalisere samarbejdet.

Den anden informant der har erfaringer med at netværket har været formelt inddraget i sagsforløbet drejer sig om en netværksanbringelse, hvor han er bonusfar til de anbragte børn. Hans kones forældre var netværksplejeforældre for børnene i en periode, indtil børnenes mor opdagede at der var problemer med forældrenes alkoholforbrug:

Han fortæller: ”*min kone angav hendes forældre for druk. Da vi fandt ud af at hun (red. mormor) drak for meget, min kones forældre, de magtede det ikke. Så gik det faktisk stærkt. Så der var en masse der ikke var på plads. Men det var godt for børnene*”

Han fortsætter: ”*Ja altså vi har jo ikke haft kontakt siden på grund af det. Og fra min side bliver det aldrig godt... Altså hvis jeg skal være grov, så har det jo ødelagt dem. De skulle nok have været anbragt i stedet.*”

Denne bonusfar har en negativ fortælling om at inddragelse af noget af netværket som netværksplejefamilie har skabt konflikt og afstand i familien. Han oplever endvidere at netværksanbringelsen har 'ødelagt' børnene, som han mener skulle have været anbragt i en ordinær plejefamilie i stedet, hvilket de også blev efterfølgende.

Hvilken inddragelse med hvem der er foregået forud for de to sager, hvor noget af familien og netværket har været inddraget ved vi ikke, ligesom det er uklart hvorvidt den mor, der har fået to af sine børn anbragt ved sine forældre har været indforstået med det og hvordan deres relation var inden anbringelsen. Når hun imidlertid angiver eller underretter kommunen om sine forældrene og dermed netværksplejeforældrene for druk, så er der noget i deres relation og samarbejde, der ikke har fungeret og som rådgiveren enten ikke har kunnet se eller gøre noget ved.

Familie og netværkets private støtte

Fra informanterne er der ikke mange eksempler på at netværket har været inddraget som en aktiv og formel del af sagsprocessen. Dog er der lidt flere eksempler på hvordan familie og netværket virker støttende, uden at denne støtte er initieret eller formaliseret af familieafdelingen.

En far og bonusfar fortæller: *"Mine forældre er blevet betragtet som bedsteforældre til begge sider, de vil helst kun kaldes bedstemor og bedstefar."*

Han fortsætter: *"for min kærestes piger har ikke så meget omgangskreds. De trækker mere på min familie, både min far og mor, mine søskende ... min storebror og lillesøster bliver brugt noget af tiden også. Min lillebror har vi ikke særlig meget kontakt til, men det fordi han ikke ønsker det. Vi bruger også min kærestes mor, hun bliver kaldt for mormor. Så er der stedfar, som er min kærestes lillebrors far."*

Ovenstående citat fra den far og bonusfar illustrer hvordan det udvidede og ikke-biologiske netværk, kan optræde som en styrke i børns liv, når deres eget biologiske netværk er sparsomt. I dette tilfælde agerer hans forældre, bedsteforældre for hans kærestes piger og dermed hans bonusdøtre. Videre fortæller han om hans forældres betydning for ham, som støtte i sagsprocessen med såvel hans egne drenge, som med hans bonusdøtre:

Far fortæller: *"Når jeg har frustrationerne, så skal jeg jo have nogen at komme i kontakt med, så tager jeg hjem og så snakker jeg med min mor. Hun lytter på mig og så forklarer hun mig hvordan nogle af tingene måske hænger sammen, og så siger hun vi kan prøve at ringe til kommunen, og sige sådan og sådan. Så har jeg fået meget støtte af mine familie, i hvert fald mine forældre. Den første jeg ringer til det er min mor."*

Selvom hans forældre ikke er en formaliseret del af sagsprocessen med hverken hans sønner eller bonusdøtre, yder de alligevel en værdifuld støtte i relation til hans håndtering af samarbejdet og processen. En anden far har en lignende fortælling om, at hans forældre ikke er en aktiv del af sagen, men stadig en del af et støttende netværk i hverdagen.

Far fortæller: *"hendes farfar, han bor længere nede i byen og så er der så min mor og så har jeg nogen vennepar som har nogen børn og sådan lidt."*

Far fortsætter: ”De er en del af den yngstes liv. De er ikke så stor en del af den ældstes liv. Men det er jeg jo så egentlig heller ikke engang rigtigt, kan man jo så sige beklageligvis

Når det drejer sig om den ældste pige, så arbejder de i familien på at få samvær med hende, og det gælder både ham og hans forældre, men det er ikke så nemt, da hun er anbragt i familiepleje.

Far fortæller om samvær: ”Nej, det har de (red. Farmor og farfar) ikke, vi arbejder stærkt på det, men min datter hun..., hendes mor har ADHD, og det tyder også på at hun kommer til at udvikle det.

Far fortsætter: ”Samtidig med at hun blev fjernet som 2,5 mdr. gammel – det har sat en hel del spor og en masse vanskeligheder i hende. Hun har udviklet noget separationsangst fra plejemor og hun har noget reguleringsbesvær, så hun er svær ikke at overstimulere i hele processen”.

Den begrundelse for at familien og netværket ikke kan få samvær med datteren er hensynet til datteren, men de giver udtryk for at de ønsker samvær og arbejder på det.

I forhold til fædrenes fortællinger om netværket, fremkommer det at afdækningen af netværket foregår på fædrenes og bonusfædrenes eget initiativ, men selvom netværket afdækkes, afføder det ikke nødvendigvis netværkets inddragelse i sagsprocessen. Der er således meget få beretninger om netværkets inddragelse i fædrene og bonusfædrenes sagsprocesser. Vi har ikke så meget data om familierne og netværkets rolle i fædre og bonusfædrenes liv ud over at de har familie og netværk og at de især har betydning for dem i det private liv, hvor familierådgivningen ikke er involveret.

I de to ovenstående eksempler er det især farmødrene, som støtter dem, men det kan være en tilfældighed. For nogle af de fædre, der samtidigt er bonusfædre, er der tale om meget familie og netværk ofte med komplicerede relationer, hvor nogle er tættere på og mere støttende end andre og det ser også ud til at ændre sig over tid fx er bonusfamilien vigtige for alle familiens børn i den ene sag. De mere nuancerede fortællinger om netværkets rolle i familiernes liv ligger uden for denne undersøgelses empiriske materiale, og som også den kvantitative undersøgelse viser er den formelle inddragelse af fædre og bonusfædres familie og netværk i sagerne begrænset.

Opsamlende bemærkninger/konklusioner

Udsagnene og analyserne viser et gennemgående billede af at fædre og bonusfædre inddrages senere i sagsforløbet end mødre og at fædre og bonusfædre selv må initiere og endda oplever at måtte presse på eller ligefrem kæmpe for deltagelsen. Når fædrene inddrages, sker dette i mindre omfang end mødre og oftest først, når mors ressourcer er udtømte.

Deres oplevelser svarer på nogle områder til rådgivernes oplevelser af samarbejdet med hensyn til at rådgiverne først og fremmest samarbejder med den primære omsorgsgiver, hvilket oftest er mor og så er far en sekundær omsorgsperson der arbejder og bliver informeret gennem mor eller via mail og nem-id.

De aktive fædre som vi har interviewet, er på en måde undtagelser, der er blevet 'presset' eller har insisteret på at blive inddraget og tage ansvar. De aktive har mange forklaringer på deres og andre fædres og bonusfædres begrænsede inddragelse, hvor nogle handler om udfordringer knyttet til de (lave) forventninger der er til dem som fædre, samt at møder afholdes i arbejdstid, medens andre vedrører inddragelsesproblemstillinger generelt fx sagsbehandlerskift og forskelle mellem sagsbehandlere.

Rådgivernes kommunikation og sprogbrug har stor betydning for fædre og bonusfædres oplevelse af at være inddraget. Helt generelt oplever de fleste af fædrene og bonusfædrene at der er tale om en særlig form for kvindelig eller kønnet kommunikation, der er fremmed for dem og vanskelig at forstå. Vanskelighederne ved at forstå kommunikationen gælder ikke kun fagsprog og paragraffer, men også at den for flere er for ukonkret og diffus til at de ved hvad de skal gøre. Fædrene oplever også at blive presset ned i nogle traditionelle kønsrolleforståelser, hvor de som omsorgsgivere er bagud på point. Og så er der nogen der reagerer kraftigt på sproget og føler sig diskvalificeret og ikke lyttet til og taget alvorligt i samarbejdet. Samtidigt er det helt tydeligt, at de har hver deres erfaringer og nogle har oplevet mange forskellige rådgivere og oplevet deres kommunikation og inddragelse som meget forskellig, men de reagerer på rådgivernes kommunikation og sprogbrug.

I forhold til fædrene og bonusfædrenes fortællinger om deres familie og netværk, så har vi ingen oplysninger om at afdækningen er foretaget af rådgiverne, men de få der er tale om er foregået på fædrenes og bonusfædrenes eget initiativ. Der er meget få beretninger om netværkets inddragelse i fædrene og bonusfædrenes formelle sagsprocesser og erfaringerne er blandede. Vi har ikke så meget data om familierne og netværkets rolle i fædre og bonusfædrenes liv ud over at de har familie og netværk og at de især har betydning for dem i det private liv, hvor familierådgivningen ikke er involveret. I to eksempler er det især farmødrene, som støtter dem, men det kan være en tilfældighed. For nogle af de fædre, der samtidigt er bonusfædre, er der tale om meget familie og netværk ofte med komplicerede relationer, hvor nogle er tættere på og mere støttende end andre og det ser også ud til at ændre sig over tid fx er bonusfamilien vigtige for alle familiens børn i den ene sag.

Samlet set tyder det på at mor tildeles eller tager rollen som den primære omsorgsgiver og samarbejdspartner og så er der nogle få aktive fædre der er med fra starten, men i de fleste tilfælde er mor den centrale person, der videregiver informationer til far. Så længe det på en eller anden måde går godt, er der noget der tyder på, at de fleste rådgivere, mødre og måske også de passive fædre, er meget tilfredse med arbejdsdelingen. Det er ofte først, når der opstår problemer af den ene eller anden art, at fædre og måske bonusfædre inddrages og bliver til aktive fædre, der så - måske for sent - møder et fagpersonligt kvindeunivers, som de ikke helt forstår. Det gælder måske også familie og netværk, der næsten ikke inddrages.

Børns perspektiver på inddragelse af fædre, bonusfædre, familie og netværk

Indledning og metode

Vi har i alt interviewet 10 børn (unge), 4 piger og 6 drenge i alderen 9-17 år. På interviewtidspunktet var 7 af børnene anbragt uden for hjemmet, to af drengene boede hos deres far og en hos sin bonusfarfar. 7 af interviewene blev gennemført under Coronanedlukningen i begyndelsen af 2021 og er derfor foretaget online, resten blev gennemført i kontorlokaler hos de kommuner, der havde formidlet kontakten.

En overordnet observation er at spørgsmålet om hvorvidt far, bonusfar eller dennes familie og netværk har eller burde have været mere inddraget ikke nødvendigvis trænger sig på hos de børn vi har interviewet (som det fx typisk er tilfældet for de fædre vi har interviewet, som ikke har oplevet sig set og hørt). De fleste af børnene har imidlertid en klar oplevelse af hvordan far eller bonusfar er blevet inddraget når de bliver hjulpet lidt på vej i interviewsituationen.

For at synliggøre at der er tale om interview hvor vidensproduktionen i høj grad skabes i et samspil har vi derfor i vidt omfang valgt at inkludere interviewerens spørgsmål i de interviewuddrag vi anvender. Dette er bl.a. med til at synliggøre og tydeliggøre de kategorier interviewerne bringer ind i samtalen, som de unge kobler sig på og forstår som meningsfulde begreber til at tale om køn på. Samtidig giver det læseren indblik i børnenes egne formuleringer omkring et komplekst emne.

I det følgende præsenteres fire overordnede temaer fra interviewene, som giver forskellige vinkler på inddragelse af fædre, bonusfædre og deres familier og netværk (fremadrettet FBF) 1) Børnenes oplevelser af forældres inddragelse – med særlig fokus på fædre, bonusfædre og deres familie og netværk 2) Familiesammensætning og familiehistorie 3) Børnenes bud på manglende inddragelse og 4) Kønnede temaer i børnenes fortællinger.

Børns oplevelser af forældres inddragelse

- med særlig fokus på fædre, bonusfædre og familie og netværk

Det første tema handler om hvorvidt, hvordan og i hvilken udstrækning børnene selv oplever at FBF har været inddraget i det sagsforløb, der har været med de sociale myndigheder. Børnene har generelt meget forskellige oplevelser. Nogle har en oplevelse af at både mor og far er blevet inddraget, som hos ”V” på 15 år, der her nedenunder fortæller at far måske oplever at have lidt mere indflydelse, men at der bliver lyttet til både mor og far:

I: Tror du at din far han føler han er lige så meget med i beslutningerne som din mor er?

V: jeg tror han føler at han har lidt mer' beslutning

(...)

I: hvad tror du din far ville sige hvis jeg spurgte ham om han følte at han bliver lyttet på af socialrådgiveren?

V. jeg tror, det ved jeg ikke. Jeg tror han vil sige at han bliver lyttet til.

I: tror du også din mor ville det?

V: ja

I: okay

(Dreng, ”V” 15 år og anbragt uden for hjemmet)

Tilsvarende fortæller ”J” på 15 år at både far og mor var involveret i beslutningen om at hun skulle anbringes uden for hjemmet:

I: hvem besluttede at du skulle bo på [anbringelsesstedets navn]

*J: det gjorde min sagsbehandler og min familiebehandler og min mor og min far
(Pige, ”J” 15 år, anbragt uden for hjemmet)*

Billedet er imidlertid mere nuanceret end som så. Senere i interviewet med ”J” fortæller hun at hun oplever at sagsbehandleren taler mere med hendes mor end med hendes far, herunder at der er mor, de får mails og at far mere er i rollen som en der bliver informeret og at informationen tilgår far sent:

I: Er det fordi du synes hun [sagsbehandleren] snakker mere med din mor end hun snakker med din far

J: det ved jeg ikk altså jo nogle gange. Hun snakker egentlig mest med min mor og så min far han får det bare at vide agtigt. Så kommer jeg hjem og så snakker jeg min far og så er det sådan ”jamen det har jeg da ikke hørt noget om, hvor jeg er sådan – det er noget du skal vide og så ved han det ikke. Det er som om min far han bare bliver sat i sådan en sådan lille boks. Men altså min kontaktperson hun snakker mere med min far end med min mor hvilket jeg rigtig glad for fordi så kan min far også lidt være med inde i det i forhold til at min mor hun egentlig bare sådan hun får tingene og vide og hun får mailsene og alt det der og så min far han får dem først noget tid efter og jeg føler på en måde at jeg er sur på min mor nogle gange fordi min far han har også en rolle han er altså også inde over det, han er lige så meget inde over det som du er. Så det kan man godt bliver lidt irriteret over nogle gange

(Pige, ”J” 15 år, anbragt uden for hjemmet)

Af ”J”s beretning fremgår det farens manglende viden synliggøres når hun og faren taler sammen og det går op for dem begge at der er information han ikke har fået. Af citatet fremgår det desuden at der er forskel på hvor meget forskellige professionelle taler med faren: Kontaktpersonen på anbringelsesstedet taler mere med faren end med ”J”s mor, hvilket ”J” udtrykker glæde over. Af citatet fremgår der ligeledes at den måde informationen distribueres på har betydning for ”J”s relation til begge hendes forældre, idet hun i forhold til faren får en rolle som sendebud og den der afslører hans manglende viden og idet hun i forhold til moderen udtrykker vrede og irritation i relation til den privilegerede position hun oplever moren, har i forhold til faren mht. modtagelse af information

At far indtræder i rollen som den der informeres, går igen i det næste interviewcitater fra ”T”, som prompte og grinende svarer ”nej” på interviewerens spørgsmål om hvorvidt kommunen har snakket lige så meget med hans far som med hans mor i sagsprocessen:

I: Synes du kommunen har snakket lige så meget med din far som de har snakket med din mor?

T: nej! ((griner))

I: ((griner)) prøv at sig lidt mere om det

T: de har snakket mere med min mor end de har snakket med min far

(...)

I: okay, hvad tænker du?

T: jeg synes det er fint nok

I: ku' du godt have tænkt dig at din far var med til møderne oppe på kommunen der i starten?

T: næh

I: så det er lige meget for dig eller hvad?

T: ja han kunne ikke gøre noget alligevel

I: ville det have været rart hvis han var der

T: hm det ville ikke gøre nogen forskel for han vil alligevel have fået det at vide

(Dreng, "T", 16 år, anbragt uden for hjemmet)

I modsætning til "J" bor "T" sammen med begge sine forældre og det ser ud til at "T" oplever at moren giver information videre til faren, hvilket i hans perspektiv gør det irrelevant at inddrage faren yderligere. Som det fremgår af citatet, afviser "T" ligeledes at han kunne have tænkt sig at faren var med til møderne på kommunen i starten af forløbet. Han begrundet svaret med, at det ikke ville have gjort en forskel fordi han alligevel vil have fået informationerne fra moren, hvilket underbygger den irrelevans "T" her taler frem i forhold til farens involvering. Det lille grin i "T" svar på hvorvidt kommunen har snakket lige så meget med faren som med moren ser ud til at behandle interviewerens spørgsmål som fjollet. Der er en bemærkelsesværdig selvfølghed i "T" klart afvisende svar på relevansen af farens deltagelse, som ser ud til at orientere sig mod en fast rollefordeling forældrene imellem, hvor der ikke sættes spørgsmålstejn ved at det er moren der tales mest med, og at det også er hende, der deltager i møderne på kommunen.

Når børnene bliver stillet mere åbne spørgsmål i interviewsituationen, synliggøres det at der for nogle er andre voksne omsorgspersoner, der har spillet en rolle i sagsprocessen. Det er især fædres nye kærester eller koner, der fremhæves. Hos "A" har både hun selv, faren og hans kone været med til at beslutte hvor hun skulle anbringes, ligesom hendes svar nedenfor viser at dette har været en proces, hvor de tre har talt sammen om det anbringelsessted sagsbehandleren har foreslået og afvejet fordele og ulemper i fællesskab:

I: Hvem var med til at beslutte at du skulle bo på [anbringelsesstedets navn]

A: mig selv og min far og hans kone og så min øh socialrådgiver

I: så du var selv med i beslutningen

A: ja

I: kan du fortælle lidt om hvordan det kom i stand. Havde du selv fundet det eller var det nogle andre der havde fundet det?

A: det var min socialrådgiver der foreslog at jeg kunne komme herved og få den hjælp jeg skulle ha'

(...)

I: hvordan inddrog hun dig i den beslutning

A: hun spurgte om jeg havde lyst til det ellers ville hun finde et andet sted

I: så skulle du hjem og kigge på det eller tale om det sammen

A: mig og min far og hans kone vi talte om det sammen og kom med de positive og de negative ting

(Pige "A", 17 år, anbragt uden for hjemmet)

Relationen til en forældres nye partner kan være meget tæt og hos nogle af de interviewede børn er den så tæt at barnet kalder den nye partner mor eller far. Det kan hænge sammen med at den biologiske forælder er fraværende eller har været det siden barnet var helt lille, måske endda fordi en forælder er død, men det behøver ikke skyldes fravær. Manglende inddragelse af en sådan bonusmor eller -far kan fremstå uforståelig for barnet. Eksempelvis undrer ”M” på 14 år sig over hvorfor hans bonusmor, som har været en central omsorgsperson for ham siden han var helt lille og som han kalder for mor, ikke har været med til de møder, der er blevet afholdt på anbringelsesstedet:

I: var der nogle du synes ikke blev spurgt så meget om det var okay du flyttede derned. Din mor, din biologiske mor har hun bestemt mindst eller hvad

M: nej men jeg synes. Der er faktisk noget til at starte med, med de her mødre der nogle gange kommer.

Der var min bo- eller min mor, bonusmor. Der var hun faktisk ik’ med (nå) og det undrede jeg mig lidt over fordi det er jo hende og min far der har kæmpet den her kamp for at jeg kunne komme herved (ja) og det gør de faktisk stadig lidt for at jeg kan blive hervede og alt muligt (okay)men så forstod jeg bare ikke hvorfor hun ikke var hervede og det har jeg så sagt til min far at han skal sige videre til min sagsbehandler at jeg gerne vil ha’ at hun også er hervede fordi det plejer at være hende der ved mest, men hun vidste ingenting (..)

fordi hvis der er noget jeg er i tvivl om, så plejer det at være hende, fordi min far glemmer ret hurtigt, men der vidste hun ingen ting og der blev jeg lidt urolig fordi det plejer at være hende der ved det.

(Dreng, ”M” 14 år, anbragt uden for hjemmet)

I ”M”’s situation har bonusmor ikke blot været en central omsorgsperson for ham, men også været aktiv i det ”M” beskriver som en kamp for at han kunne flytte til anbringelsesstedet og få lov til blive der. Derudover fremgår det at ”M” sætter sin lid til at det er bonusmor, der holder styr på informationerne og er den der ved mest, idet faren hurtigt glemmer. Når han oplever at der er ting hun ikke ved reagerer han derfor med at blive urolig.

Der er imidlertid stor variation i hvem børnene selv ønsker inddraget i beslutninger, der vedrører deres liv. Der er også børn der ikke mener at alle bonusforældre altid spiller en rolle i deres sag. Det udtrykkes fx af ”M” der bor hos sine bonus-farforældre og ikke ønsker sin bonusfars (som han betragter og benævner ”far”) kæreste involveret:

M: så havde min far ikke lige noget at sige og så kunne jeg godt høre at så skulle det gå efter min fars kæreste der. Jeg kan godt lide pappørnene og jeg kan godt lide min far men konen der, den går altså ikke lige. Hende er jeg ikke vild med. Så fik jeg at vide at det var hende der skulle bestemme og der var hende der skulle få mig i seng og hun skulle nok og så fik jeg det var ligesom med [sagsbehandler] der så står jeg af. Jeg bliver ude ved farmor og farfar.

(Dreng, ”M” 17 år, bor hos bonus-farforældre)

Hos ”M” er det tydeligt han ikke oplever relationen til farens kæreste som positiv og at der har betydning for hans modvilje mod hendes involvering i hans hverdag. I ”M”’s fremstilling ser det desuden ud til at farens kæreste kommer på banen fordi faren forholder sig mere passivt i situationen. Resultatet bliver imidlertid at ”M” ikke ønsker at tilbringe mere tid hos sin far og hans kæreste, selvom

han har en god relation til sine papsøskende og til sin far, men i stedet ønsker at blive boende hos sin farmor og farfar.

Tilsvarende er ”J” på 15 år hverken interesseret i at hendes mors eller fars kæreste involveres i beslutninger, der vedrører hende. Hendes begrundelse er imidlertid lidt anderledes, idet det ikke handler om negative følelser i forhold til forældrenes nye partnere. Årsagen er at de ikke er hendes biologiske forældre, hvilket i ”J”’s perspektiv betyder at de ikke er relevante at inddrage i beslutninger der angår hende:

J: Hun [sagsbehandleren] snakker ikke med min mor og hendes kæreste og min far og hans kæreste. Det er kun min mor og far, der sådan er inde over det fordi at min mors kæreste jeg er ikke hans datter og jeg er ikke min fars kærestes datter det er så'n. Det er jo min mor og far og jeg er jo deres barn, så derfor synes jeg ikke de skal være inde over en beslutning med hvad der sker med mig. Derfor synes jeg ikke min sagsbehandler hun skal have kontakt med dem fordi de kan ikke rigtigt beslutte noget for mig.

(Pige, ”J” 15 år, anbragt uden for hjemmet)

Senere i interviewet fortæller ”J” imidlertid at hun alligevel godt kunne tænke sig at der blev talt mere med faren og hans kæreste, hvilket hun begrundes med at den måde hun er på hjemme hos far og bonusmor er forskellig fra den måde hun er på når hun er hjemme hos sin mor. Hvis hendes far og fars kæreste blev involveret, ville det derfor give ny viden om hende i form af nye vinkler, som ikke kommer til udtryk i relationen til moren, hvor hun selv oplever at fremstår vred og råbende:

I: var der andre i din familie hun godt kunne snakke med for at lære dig lidt bedre at kende

B: det ved jeg ikke. Hun ku' snakke med, måske med min fars kæreste og min far nogle gange fordi med dem der kommer jeg ud med rigtig rigtig meget. Min mor der råber jeg bare og er pissesur. Ved dem der sidder jeg ned og snakker med dem og forklarer dem det. Så jeg ku' godt tænke mig at hun snakkede med min far og min fars kæreste lidt mere. Det ved jeg godt hvis jeg sagde det til min mor så vil hun være pissesur og være lidt irriteret over det, men det synes jeg virkelig hun sku'. Så vil hun nok se mig fra nogle andre synsvinkler og det synes jeg ikke rigtig hun gør. Jeg synes hun ser mig fra det ene, men hun skal også se mig fra de tusind andre så hun måske kan komme lidt ind på mig

(Pige, ”J” 15 år, anbragt uden for hjemmet)

I tråd med det ”J” har udtrykt tidligere i interviewet, oplever ”J” at den måde involveringen af forældrene organiseres på kan have konsekvenser for relationen til hendes forældre. I dette citat kommer dette til udtryk ved at hun har en formodning om at moren vil blive vred på hende, hvis hun udtrykker ønske om at sagsbehandleren taler mere med hendes far og hans kæreste.

Sammenfattende er der stor variation imellem hvem børnene oplever som inddraget i sagsprocessen og hvordan, herunder hvorvidt far har været inddraget mere end mor. Der er dog eksempler på at far opleves mindre inddraget og tildeles en rolle som informationsmodtager frem for en mere aktivt involveret rolle.

Der er imidlertid forskel på hvorvidt dette problematiseres af barnet selv eller ej. Ligeledes ser det ud til at børnene orienterer sig mod forskellige faktorer som betydningsfulde i forhold til relevansen af

inddragelsen. Disse faktorer omfatter bl.a. hvor tæt barnet oplever at være på den voksne og hvorvidt den viden den voksne kan bidrage med vurderes som relevant af barnet, herunder om barnet vurderer at den viden den voksne får adgang til i forbindelse med inddragelsen er relevant.

Barnets vurdering af sidstnævnte kan imidlertid afhænge af om faren får information på anden vis end at være direkte inddraget, fx gennem moren. Af relevans for inddragelsen regnes således både om den voksne i barnets øjne har noget at bidrage med, samt om vigtigheden af at den voksne holdes informeret om væsentlige forhold i barnets liv.

Børnene orienterer sig imidlertid også om biologiske bånd og heraf følgende formel beslutningskompetence som havende betydning for relevansen af inddragelsen, herunder om involveringen vil have en betydning, gennemslag eller ej for beslutningen. Hvis moren eksempelvis vurderes at have mest styr på det, så vurderer barnet det ikke nødvendigvis som vigtigt at faren involveres ud over de informationer han modtager fra moren.

Derudover kan den måde inddragelsen organiseres på, herunder en oplevet asymmetri i forhold til hvem der involveres have betydning for barnets relation til forældrene og andre omsorgspersoner. Alle disse faktorer og den måde de præsenteres på af børnene ses imidlertid som havende en tæt sammenhæng med familiens historie og sammensætning, hvilket uddybes i det næste afsnit:

Familiesammensætning og familiehistorie

Ikke overraskende er børnenes oplevelse af inddragelse af FBN således tæt koblet til den måde familien er sammensat på, herunder hvorvidt forældrene bor sammen eller hver for sig, hvem der har forældremyndighed, hvorvidt den ene eller begge forældre har eller har haft nye partnere og ikke mindst om familie og netværk bor tæt på eller langt fra hinanden.

Familiens historie spiller en væsentlig rolle for at forstå hvorfor og hvordan familiens sammensætning ser ud som den gør på interviewtidspunktet. Den er dermed også central for at forstå børnenes oplevelser af hvordan og hvorvidt FBN er inddraget, herunder hvem i familien og netværket de oplever som relevante at inddrage. Samlivsbrud, aktuelle og historiske konflikter familiemedlemmer imellem spiller en væsentlig rolle, det samme gør flytninger, sygdom og dødsfald. ”P” ville eksempelvis gerne have haft sin farfar, som han var tæt knyttet til under opvæksten involveret. Desværre blev farfaren syg og døde da processen med de sociale myndigheder var under opstart:

*P: Den eneste person jeg ville have haft lyst til at have involveret det er min farfar. Han døde så for syv-seks år siden, så han var der ikke. Det var lige før, det var faktisk midt i det hele. Der havde han så været dement i et par år. Han spillede en stor del i min barndom. Ham var jeg meget sammen med.
("P", dreng 12 år)*

Til historikken knytter sig hvem barnet har haft kontakt til gennem opvæksten, hvem barnet har boet hos (og hvor længe), samt kvaliteten af denne kontakt sådan som den opleves af barnet (hvem barnet oplever sig knyttet til). Dette udtrykkes fx af ”M”, som her fortæller om den relation han har til sin bonusmor, som har fungeret som hans mor, siden han var tre år gammel:

M: Der er en ting mellem min bonusmor og mig. Jeg kender faktisk min bonusmor bedre end jeg kender min rigtige mor (nå) fordi indtil jeg var tre der gik min far og mor fra hinanden. Så så jeg ikke min mor i rigtig rigtig lang tid, sådan indtil jeg var fire-fem år, så så jeg hende igen. Og siden da har min bonusmor været der og så har jeg kun været hjemme hos min rigtige mor hver anden weekend eller sådan noget. Og så sådan noget en uge eller sådan noget i ferierne (...)

I: så du har simpelthen boet mere sammen med din bonusmor end du har med din mor

M: ja men det der med adoption det har jeg fået at vide mange gange at hvis jeg gerne vil have det så kan vi godt finde ud af det, men det vil jeg ikke

I: at hun adopterede dig

M: ja fordi både min rigtige mor og min bonusmor har sagt mange gange at hvis det er så ku' vi finde ud af det, men jeg har bare sagt nej fordi jeg vil ikke miste noget af min familie

(dreng, "M" 14 år, anbragt uden for hjemmet)

Selvom "M" beskriver relationen til sin bonusmor som tættere end til hans "rigtige" mor, så orienterer han sig mod den biologiske relation som vigtig, idet han forbinder det at blive adopteret af sin bonusmor med at miste noget af sin familie.

Børnene orienterer sig generelt mod deres biologiske ophav som væsentligt og forskelligt fra de relationer der er skabt på anden vis. Det ses blandt andet i den gennemgående brug af begrebet "rigtig" som anvendes til at identificere den biologiske forælder, men billedet er mere kompliceret end som så. Der er også eksempler på at de biologiske relationer gives mindre betydning, hvilket igen skal ses i sammenhæng med familiens historik.

I det næste citat orienterer "M", som er vokset op hos sine bonus-farforældre og aldrig har mødt sin biologiske far, sig eksempelvis mod to forskellige familiefællesskaber, da interviewer beder ham og farfaren ("F") om at fortælle om hvordan deres familie ser ud: "hans" familie, "min familie", se nedenfor, som refererer til den biologiske mor og far og "vores" familie, som refererer til bonusfar og bonus-farforældrene:

I: men hvis I sådan vil starte med at fortælle lidt om hvordan jeres familie ser ud, hvem er en del af familien og netværket

F: start du bare

M: vores familie eller

I: mhm eller din familie

M: min familie, så jeg skal starte med min okay jeg har min mor tilbage (ja). Jeg har aldrig set min rigtige far (okay). Så har jeg osse så der hvor det er der hvor min mor dengang hvor jeg skal fødes hun finder sammen med min farmor farfars dreng som jeg kalder som min far (ja) som er gået ind som jeg ta'r som min biologiske men ikke er (ja). Der har jeg fået min bedste farmor og farfar (mhm) ud af (mhm) dem har jeg tilknyttet mig til lige siden jeg var helt lille (...) min farmor hun var med inde og føde mig. Min far, deres søn har klippet navlestrengen på mig. Det er derfor jeg så'n ser ham som min far jo. Han har jo været der lige siden. Så har der så været nogle år imellem hvor vi ikke har set hinanden og så'n noget (ja) men jeg er sgu stadigvæk tilknyttet til ham

(Dreng, "M" 17 år, bor hos bonus-farforældre)

Aktuelle og historiske konflikter, som involverer barnet eller andre ser ud til at spille en særlig rolle for at forstå relationerne familiemedlemmerne imellem, herunder hvem barnet har mere, mindre eller måske slet ingen kontakt med. Det kan fx være konflikter på tværs af generationerne, der betyder at barnet ikke har kontakt til sine bedsteforældre. Grundet en konflikt med forældrene har 16-årige ”T” eksempelvis meget begrænset kontakt med sin farmor:

I: Hvordan er din kontakt til din farmor

T: ikke så god

I: hvordan kan det være

T: hun har irriteret mine forældre nogle gange.

(Dreng, ”T” 16 år, anbragt uden for hjemmet)

Andre gange er det en konflikt mellem barnet og et familiemedlem, der betyder at en kontakt svækkes eller brydes, enten i en periode eller mere permanent. ”M” fortæller om at relationen til farmor har været vanskelig i perioder, hvor de ”ikke har været gode venner”:

M: hvis jeg skal være ærlig så kan jeg godt leve uden farmor, men alligevel til tider så kan man ikke. Der er nogle gange man siger det men jeg har også haft mange perioder med farmor hvor vi ikke har været gode venner og så’n noget, men den bedste af alle det er altid været MIN farfar, så’n er det. Jeg kan huske da jeg var helt lille og da kom andre børnebørn de kom til og der skulle ikke laves noget forskel og alt muligt men farfar gik alligevel bag om ryggen på farmor der

(Dreng, ”M” 17 år, og farfar.

Af citatet ses det samtidig hvordan konflikterne med farmoren har fremhævet og forstærket den særlige relation ”M” har til sin farfar, som han oplever, har givet ham særbehandling selvom farmoren havde en holdning om at der ikke skulle gøres forskel på børnebørnene. Konflikter kan således også betyde at en kontakt brydes eller reduceres, imens en anden styrkes eller genetableres. For ”A” var det eksempelvis en voldsom konflikt med moren, der betød at hun flyttede over til sin far:

I: så hvornår kom din far ind i billedet

A: det ved jeg faktisk ikke. Måske en dag hvor jeg kom hjem fra en weekend med min far hvor jeg var blevet klippet, hvor jeg ringede til min far og sagde mor er sur på mig hun slår mig. Så ringer der en fra kommunen og så siger jeg det også til hende at hvis jeg ikke får den hjælp jeg skal have, så springer jeg og så kom min far så og hentede mig fordi nu var nok bare nok. Der tror jeg han fik alle papirerne fra dengang han var hjemme ved os.

(Pige, ”A”, 17år, anbragt uden for hjemmet)

Denne dynamik illustreres ligeledes i nedenstående citat. Her fortæller ”J” hvordan hun i en flerårig periode ikke havde kontakt med sin far grundet en voldsom episode, der betød at hun ikke ønskede at have noget med ham at gøre og som også betød at faren holdt sig væk fra hende. Da hun senere blev tvunget til at besøge ham, endte det med at hun blev boede hos ham i en periode. En god relation til farens kæreste og halvsøskende betyder at hun nu hellere vil bo hos dem og ønsker mindre kontakt med sin mor:

J: Der var et tidspunkt hvor jeg ikke snakkede med ham i tre år. Det gad jeg ikke, men nu er det ham jeg gerne vil bo ved. Nu er det mere min mor jeg lukker ude. Han er altid træt. Min mor kan jeg ringe og brokke mig til men det kan jeg ikke rigtigt til min far. Han reagerer på nogle lidt andre punkter end min mor. Han ved ikke rigtigt hvad han skal sige og så ringer han til min kontaktperson. Han tager det mere seriøst end min far. Efter det der ser sket mellem ham og mig, så tør han ikke.

I: Hvordan kan det være I mistede kontakten.

B: der var fordi jeg havde sagt til kommunen at han havde begået vold fordi han havde fået at vide af hans psykolog at hver gang jeg flippede ud og ikke ku' mere og jeg rendte rundt i lejligheden og var helt sindsygt hvis man kan sige det på den måde så fik han at vide at han bare skulle tage fat i mig og bare lægge mig ned op gulvet og bare holde mig sådan for munden agtigt indtil jeg slappede af øh. Men det hjalp jo ikke på mig for så kunne jeg ikke trække vejret og det gjordet det hele helt værre (...) Da jeg var lidt ligeglad med ham så gik jeg ikke op i det. Han skulle bare fucke af. Jeg gad ikke have noget med ham at gøre. Jeg ville ikke have kontakt.

(...)

I: Prøvede din far at få kontakt

J: Nej han holdt sig meget væk

(...)

I: Hvad gjorde at I begyndte at få kontakt igen

J: At jeg blev tvunget til at besøge ham og så endte det med at jeg boede sammen med min far i fire uger og så var det ham jeg mere vil være sammen med ham end min mor. Jeg blev træt af min mor.

I: Er der nogle ting hos din far som du synes er rart lige nu som er noget af det der gør at du hellere vil være hos ham?

J: jamen hans kæreste hun øhm. Hun har været på børnehjem, så hver gang jeg kommer hjem så forstår hun mig og det der med at der ligesom er børn så jeg er ikke alene.

(Pige, ”J” 15 år, anbragt uden for hjemmet

I ovenstående interviewcitater præsenteres vi for meget forskellige fortællinger om de roller fædre, bonusfædre og deres familie og netværk har spillet (eller ikke spillet) i børnenes liv under opvæksten, samt de processer der kan føre til at kontakter opstår, brydes og genetableres.

Her anes ligeledes mulige forståelser for den grad FBN har været inddraget eller ikke-inddraget i sagsprocessen. Det er tydeligt at situationerne og relationerne er dynamiske og kan ændre sig over kortere eller længere tid – enten grundet hændelser i familien og blandt dens medlemmer eller med indgriben udefra eller en kombination heraf.

Hos pigerne ”A” og ”J” i de to sidste citater ser det eksempelvis ud til at indgriben fra professionelle spillede en væsentlig rolle for at relationen til faren blev genetableret. Hos ”A” fordi situationen blev så voldsom at hun truede med selvmord og hos ”J” fordi hun blev tvunget til at se sin far igen efter en periode uden kontakt.

Børnenes bud på forklaringer på manglende inddragelse

I interviewene er børnene blevet spurgt om og har derfor også en række bud på forklaringer på, hvorfor deres fædre eller fædre generelt er mindre inddraget i sociale sager. Nedenfor præsenteres deres forklaringer under tre overskrifter: 4.1) Forklaringer knytter sig henholdsvis til forhold og/eller

egenskaber hos fædrene selv 4.2) forhold og/eller egenskaber hos de professionelle (særligt sagsbehandleren) og 4.3) forhold og/eller egenskaber hos moren.

Ofte er der tale om en blanding af forskellige forhold, der spiller sammen og påvirker hinanden – eksempelvis når barnet oplever at en sagsbehandler holder sig tilbage med at involvere en forælder på grund af forhold hos den anden forælder. Det kan fx være hvis den ene forælder er meget aktiv eller meget passiv i sin måde at involvere sig på, eller hvis sagsbehandleren på anden vis – ifølge barnet - reagerer på en særlig måde i forhold til en forælders fremtrædelsesform, fx med frygt.

Forhold og egenskaber hos fædrene

I det første citat fortæller ”M” at kontakten til hendes far er blevet lidt bedre efter hun er kommet i kontakt med kommunen. Af citatet fremgår det at en familiebehandler spillede en væsentlig rolle i at faren kom mere på banen, idet hun opfordrede faren til at komme med til møderne. Det fremgår dog også, at selvom faren begyndte at komme mere, så var det stadig i begrænset omfang. ”M” årsagsforklarer gennemgående farens manglende fremmøde med manglende tid og slutter af med at pege på arbejde som en mulig årsag til tidsmanglen – dog med en del usikkerhedsmarkører:

I: Er dig og din fars kontakt blevet dårligere efter I er kommet i kontakt med kommunen

M: Den er faktisk blevet lidt bedre efter vi er kommet i kontakt med kommunen den var meget dårligere forhen men den er blevet lidt bedre efter vi fik kontakt til kommunen (...) vi fik en øhm vi snakkede ikke så meget sammen og når vi skulle til møde med kommunen så var det mest min mor der tog med, men så fik vi sådan en familie-kommune sådan en fra kommunen der, familiebehandler eller sådan noget. Og så begynde de at sige at du også bliver nødt til at komme til møderne og vise dig lidt mere og så'n og så begyndte han at komme mere, men det var ikke meget han havde tid.

I: hvad tror du at grunden var altså var det mest at din far ikke havde tid eller var det mest fordi socialrådgiveren eller familiebehandleren ikke var gode nok til at tage ham med ind

M: altså jeg tror mest det var fordi han ikke havde tid fordi at hver gang der var møder altså inden det var så sagde han godt at han havde fået besked fra dem, men han havde ikke tid og sådan noget, så det var mere sådan ham der ikke havde tid.

I: ved du hvad det var der gjorde at han ikke havde tid

M: nej han sagde bare at han lavede noget andet, noget arbejde eller sådan noget så jeg ved det ikke

(Pige, ”M” 15 år, anbragt uden for hjemmet)

Manglende tid fremhæves ligeledes af ”T”, som også refererer til farens arbejde som grunden til at han ikke er med til møder på anbringelsesstedet. ”T” tilføjer imidlertid at det også handler om et aktivt og kontinuerligt valg fra farens side og at baggrunden for valget er at faren stoler mere på moren - at hun har mere ”styr på det”:

B: fordi min far han er i stalden og så har han ikke rigtig tid (...) min far har også altid valgt at det skulle være hende. Han sagde i hvert fald at det var noget med at min mor havde mere styr på det eller sådan noget. Jeg forstod det ikke helt (...) min far stoler lidt mere på min mor at hun har styr på det end han havde.

(Dreng ”T”, 16 år, anbragt uden for hjemmet)

Af det sidste citat fremgår det af interviewet med ”M”, der bor hos sine bonus-farforældre at fordi hans far ikke lige havde ”noget at sige”, så overgik beslutningerne til farens kone, som ”M” ikke har en god relation til:

B: så havde min far ikke lige noget at sige og så kunne jeg godt høre at så skulle det gå efter min fars kæreste der. Jeg kan godt lide papbornene og jeg kan godt lide min far men konen der den går altså ikke lige. Hende er jeg ikke vild med. Så fik jeg at vide at det var hende der skulle bestemme og der var hende der skulle få mig i seng og hun skulle nok og så fik jeg det var ligesom med [sagsbehandler] der så står jeg af. Jeg bliver ude ved farmor og farfar (17.41).

(Dreng, ”M” 17 år, bor hos bonus-farforældre)

De tre ovenstående citater tegner et billede af passive fædre der i børnenes øjne er travle med andre ting end at involvere sig direkte i sagsprocessen. Det er bemærkelsesværdigt at den manglende deltagelse ikke umiddelbart problematiseres af børnene og at aktive fravalg, som beskrevet hos ”T” far, rationaliseres og naturaliseres med referencer til at mor har mere styr på det.

Den gennemgående reference til tid er ligeledes interessant, idet det ikke at have tid her bliver en generaliseret naturaliserende årsagsforklaring, som ikke kan knyttes direkte til et fravalg om af at involvere sig i sit barns liv. Med andre ord kan man sige at manglende tid bliver en generisk årsagsforklaring, der ikke indebærer en trussel mod relationen eller barnets selvopfattelse.

Forhold og egenskaber hos sagsbehandleren

Nogle af børnene reflekterer også over individuelle forhold hos de professionelle, som havende betydning for involvering af far og fars familie. Her er det ”J” der først afviser at kunne komme på en forklaring, men alligevel kobler den manglende involvering til at sagsbehandleren måske ”glemmer det”. ”J” forklarer yderligere dette med at faren ikke kontakter sagsbehandleren så meget som moren, der tilsyneladende er mere aktiv, idet hun er kritisk over for ”J”’s udvikling på anbringelsesstedet:

I: hvordan tror du det kan være at det er sådan, hvis du skulle komme med en forklaring

B: det aner jeg virkelig ikke, måske glemmer hun det (...) det er nok min mor der kontakter mest min sagsbehandler, min far han kontakter hende ikke så meget. Det er min mor der gør mest ud af at såd’n fordi min mor hun synes også jeg gør nogle ting og det gjorde jeg ikke for så [anbringelsesstedet] gør mig lidt til en person jeg ikke har lyst til at være (Pige, ”J” 15 år, anbragt uden for hjemmet)

I dette citat peger ”J” således på at den manglende involvering kan handle om et komplekst samspil mellem en aktiv mor og en mere passiv far, hvilket betyder at sagsbehandleren overset faren og ”glemmer” at involvere ham.

Passivitet er ligeledes noget af det, der problematiseres som egenskab hos sagsbehandlerne. Her opfordrer ”A” professionelle til at snakke mere med fædre i stedet for at lade kvinderne (som her i citatet referer til farens kone) føre ordet.

I: og den vigtigste pointe i forhold til at få fædre mere på banen. Hvad ku’ det være. Har du en idé til det.

A: snak med dem. Snak med dem lad dem sige noget i stedet for at det er kvinden der hele tiden siger noget

I: er det din oplevelse at det tit og ofte. Altså at det har været kvinden

A: ja! Det var det i hvert fald hjemme ved mig da min sagsbehandler hun var der så stod der faktisk i mine papirer: "[fars kones navn] snakker for meget [fars navn] siger ikke ret meget"

I: har du en idé om hvorfor det mon egentlig er sådan

A: nej. Jo måske er min far bare er så stille når der er mennesker han ik kender

I: ku' socialrådgiveren være bedre til at spørge din far om noget

A: ja

(Pige, "A" 17 år, anbragt uden for hjemmet)

I et andet eksempel forklarer drengen "M" at grunden til at hans (bonus)far og (bonus)farforældre ikke blev involveret mere i beslutningerne skyldtes at en tidligere sagsbehandler var bange for hans mor. Det betød bl.a. at planer hele tiden blev ændret og blev som moren ville have dem:

B: Hvis min mor ville have ændret et eller andet så gjorde hun lige præcist efter hende, fordi hun var bange for min mor. Min mor har mange tatoveringer og sådan noget. Hun troede det var sådan en rocker der kom efter hende. Hende den lille [sagsbehandlers navn] der hun var pissebange for min mor. Hver gang min mor sagde et eller andet så blev det så'n og så'n og så'n og så ændrede hun ligesom planen da jeg var hos min farmor og farfar dengang så det gik jo ikke ligesom de ville have at det skulle gå men gik efter min mors hoved i stedet for. Min mor ændrede i planerne.

(Dreng, "M" 17 år, bor hos bonusfarforældre,

Et efterfølgende sagsbehandlerskift havde imidlertid stor betydning for "M"'s egen oplevelse af være involveret i sin sag, idet den nye sagsbehandlers måde at samarbejde med moren på var anderledes. "M" tillægger det at den nye sagsbehandler er mand, stor betydning for hans stil og succes med at håndtere moren og fremhæver i sin beskrivelse af sagsbehandleren til at han har "oplevet meget", herunder været på jagt og i militæret:

M: Han har ikke den der som [tidligere sagsbehandlers navn] som var meget bange for min mor. [ny sagsbehandlers navn] han har den der... Det kan godt være han er en lille gut, men han kommer ude fra [navn på bydel] af, han har oplevet meget. Han har jo være i jagt og alt muligt jo (mm) og I militæret og alt muligt jo. Han har det så'n: "jeg går til sagen som den er (ja) og så forklarer jeg hende med ord" det har han fortalt mig op til flere gange "jeg forklarer simpelthen bare din mor, det er så'n og så'n og så'n det er" og så min mor hun bliver helt tavs til sidst, så har [navn på ny sagsbehandler] ligesom sat hende på plads ik (mm) så indfinder hun sig fandme efter det.

(Dreng, "M" 17 år, bor hos bonusfarforældre,

Forhold og egenskaber hos mødrene

Et aspekt i de tre forudgående citater knytter sig på den ene side til sagsbehandlerens måde at håndtere mødrenes mere aktive adfærd på og knytter sig på den måde også forklaringer til egenskaber hos moren. I det følgende citat forklarer "J" desuden hvordan hun egentlig godt kunne tænke sig at sagsbehandleren talte mere med hendes far og hendes fars kæreste, idet det kunne bidrage til at se hende fra nye vinkler.

Af citatet fremgår det imidlertid også at "J" tror det vil afføde stærke negative reaktioner fra moren hvis hun fortæller hende at hun ønsker at faren og farens kæreste blev involveret mere.

I: var der andre i din familie hun godt kunne snakke med for at lære dig lidt bedre at kende

B: det ved jeg ikke. Hun ku' snakke med, måske med min fars kæreste og min far nogle gange fordi med dem der kommer jeg ud med rigtig rigtig meget. Min mor der råber jeg bare og er pissesur. Ved dem der sidder jeg ned og snakker med dem og forklarer dem det. Så jeg ku' godt tænke mig at hun snakkede med min far og min fars kæreste lidt mere. Det ved jeg godt hvis jeg sagde det til min mor så vil hun være pissesur og være lidt irriteret over det, men det synes jeg virkelig hun sku'. Så vil hun nok se mig fra nogle andre synsvinkler og det synes jeg ikke rigtig hun gør. Jeg synes hun ser mig fra det ene, men hun skal også se mig fra de tusind andre, så hun måske kan komme lidt ind på mig (Pige, "J" 15 år, anbragt uden for hjemmet)

Kønnede temaer i børnenes fortællinger

I flere af de interviewcitater vi har gengivet i dette kapitel, er der eksempler på kønnede eller kønsrolleorienterede temaer og forklaringslogikker i børnenes beretninger. Det viser sig bl.a. i den selvfølgelighed hvormed nogle børn fremlægger at det er moren der tales mest med af de professionelle, ligesom der ses en tendens til at mødre og bonusmødre præsenteres som meget aktive og nogle gange pågående i forhold til at involvere sig i sagsforløbet, mens fædre og bonusfædre beskrives som mere passive.

Et tema, der opstod i relation til de mere generelle drøftelser af mulige forklaringer på manglende inddragelse af fædre, var sagsbehandlerens køn. Dette var særligt tydeligt i interviewet med "M" og hans farfar, som har nogle ret markante formuleringer om køns betydning i sagsforløbet. En kontekstuel bemærkning er at familien for nylig har fået en ny sagsbehandler, som "M" og farfaren er meget glade for.

Den nye sagsbehandler er en mand og selvom de kvaliteter der beskrives som positive hos ham ikke er kønnede i udgangspunktet (han beskrives som god til at lytte, handlekraftig m.v.), så er det tydeligt at "M" og hans farfar tilskriver de gode egenskaber sagsbehandlerens køn. I nedenstående citat er det "M" der svarer:

I: Tror I det gør en forskel om I har en kvindelig socialrådgiver eller en mandlig?

M: det er en ting der er sikkert. Det ved jeg med sikkerhed.

I: og hvad er forskellen der. Det er jo interessant

M: jeg kan fortælle det. En mand har brug for en mand en kvinde har brug for en kvinde (...) det er ikke altid en kvinde har forståelse for hvordan en dreng har det. Det kan godt være en kvinde kan være mor for en dreng men en mor kan heller aldrig gå ind og se alle de følelser som en dreng har fordi hun er en kvinde (..) for os to vi kommer meget nede på havnen vi har vores mandlige samfund dernede vi er ude og fiske og så'n noget (...) så får du altså lettere ved at snakke med en mand når du lever i så'n et miljø (..) jeg kan ikke dele alle følelser med min kæreste. Det er kvindefølelser. Det har de altså brug for en kvinde til. (dreng, "M" 14 år og farfar)

Af citatet fremgår det altså at "M" mener at en mand har brug for en mand og en kvinde har brug for en kvinde. Kønnen fremhæves som noget, der sætter en begrænsning for kvinders indlevelsessevne i drenges oplevelsesverden – at der er forskel på kvindefølelser og mandefølelser. Han fortæller desuden

hvordan han oplever at det at færdes i et mandsdomineret miljø betyder at det er nemmere at snakke med en anden mand end med en kvinde.

Da interviewereren spørger videre ind til forskellene mellem mandlige og kvindelige sagsbehandlere, tilslutter både "M" og hans bonus-farfar sig interviewerens kandiderende årsagsforklaring – at det handler om at mænd er mere konkrete, at de "kalder en spade for en spade":

I: Så du siger de har forskellige talemåder og de har forskellige handlemåder. Så hvis vi nu skal gå ind i det du siger med forskellige talemåder, hvordan taler de forskelligt (.) med jer

B: altså man kan sige begge to de er jo høflige, der er jo ikke nogen forskel der

I: men er der noget I at en mand kalder en spade for en spade. Er det det?

F: ja jeg tror det er så'n noget

B: Ja jeg sku' lige til at sige det. Når du siger det så'n der ja der er et eller andet

I: er de mere konkrete?

B: ja!

F: ja!

B: det er de. Det var lige det ord der man sidder og det er svært man kan ik. Det er svært at sætte ord på når der kommer det der spørgsmål. Hvad er forskellen (...) Der må du lige hjælpe lidt med nogle ledetråde derovre ((griner)). (dreng, "M" 14 år og farfar)

Det er ikke overraskende at temaer, der kan forbindes med køn og kønsroller dukker op i forbindelse med drøftelser af mulige forklaringer på hvorfor fædre og bonusfædre ikke er bedre repræsenteret i børnenes sagsforløb. Der er imidlertid ingen tvivl om at børnene orienterer sig mod køn på måder, der viser at deres kønssyn indgår som organiserende princip i deres måde at skabe mening om og forstå verden på. Som ovenstående interviewcitater viser ligger kønnede egenskabsforklaringer eksempelvis tilsyneladende "parat" som gyldigt svar på komplekse spørgsmål om hvad der gør at der opleves en forskel mellem en kvindelig og en mandlig sagsbehandler.

Spørgsmål der relaterer til kønnede temaer, er imidlertid komplekse og hvorvidt der mere generelt set er forskelle på den måde mandlige og kvindelige sagsbehandlere kommunikerer på og om dette har betydning for inddragelse af henholdsvis fædre og mødre i børnesager vil imidlertid kræve en ny undersøgelse.

Konklusioner

Der er store variationer i børnenes oplevelser af hvem der inddrages i sagsprocessen og hvordan, og der tegner sig således ikke noget generelt billede af at fædre, bonusfædre og deres familier og netværk er blevet glemt, set fra børnenes perspektiv. Overordnet set fremstilles fædre og bonusfædre imidlertid mere passive i samarbejdet end mødre og bonusmødre, hvilket tyder på at det kræver aktiv handling fra de professionelle side hvis fædre, bonusfædre og deres familier skal mere på banen.

Børnenes oplevelse af inddragelse af centrale omsorgspersoner er tæt koblet til familiens historie og sammensætning, herunder hvorvidt forældrene bor sammen eller hver for sig, hvem der har forældremyndighed, hvorvidt den ene eller begge forældre har eller har haft nye partnere og ikke mindst

om familie og netværk bor tæt på eller langt fra hinanden. Samlivsbrud, aktuelle og historiske konflikter familiemedlemmer imellem spiller en væsentlig rolle, det samme gør flytninger, sygdom og dødsfald.

Selvom spørgsmålet om hvorvidt vi har glemt far, bonusfar og deres familie og netværk ikke trænger sig på hos de børn vi interviewede, så udtrykker de sig gennemgående klart om hvilke personer, de selv ønsker involveret i deres liv, hvornår og til hvad. Børnenes vurdering af relevansen af inddragelsen hænger bl.a. sammen med hvor tæt barnet oplever at være på den voksne, om den voksne i barnets øjne har noget at bidrage med, samt hvorvidt barnet oplever at det er vigtigt at den voksne holdes informeret om væsentlige forhold i barnets liv.

I den forbindelse er det værd at nævne at den måde informationer distribueres på kan have betydning for barnets relation til forældrene og andre omsorgspersoner, idet forskelle i informationsniveauet forældrene imellem kan give anledning til konflikter og vække utryghed hos barnet.

Børnene orienterer sig også mod biologiske bånd og heraf følgende formel beslutningskompetence som havende betydning for relevansen af inddragelsen, herunder om involveringen vil have en betydning for beslutningen eller ej. Børnenes ønsker i forhold til inddragelse er imidlertid ikke statiske, forstået på den måde at der kan være perioder hvor et familiemedlem ønskes involveret i mindre grad og perioder hvor det samme familiemedlem ønskes involveret mere.

Billedet kompliceres desuden af at barnet kan ændre mening, hvis det bliver hjulpet lidt på vej – eksempelvis til at genetablere en kontakt med en far, hvor kontakten har været brudt i en periode. Professionelles handlinger kan således gøre en positiv forskel i form af etablering af nye og genetablering af brudte relationer, hvilket nogle gange kræver håndtering af historiske og aktuelle konflikter som har betydning for familiesammensætningen og dynamikken.

Sammenfattende synes det således vigtigt at professionelle 1) Lytter til barnets ønsker 1) ikke tager noget for givet når det handler om at involvere de mennesker i barnets liv, som barnet oplever betydningsfulde at involvere og 2) arbejder aktivt på at aktuelle og potentielle omsorgspersoner i barnets netværk bliver eller bliver ved med at være en ressource i barnets liv 3) er opmærksomme på at det kan kræve ekstra indsats at få fædre og bonusfædre på banen 3) er opmærksom på at den måde information til forældrene organiseres og distribueres på kan have relationelle konsekvenser 4) Har øje for uudnyttet relationelt potentiale hos voksne omsorgspersoner i barnets netværk, som barnet ikke selv har øje for, herunder mødres nye partnere.

Familien, netværket og især bedsteforældrenes perspektiv

Indledning bedsteforældre og specifikt farmødre

Spørgsmålet om hvorvidt bedsteforældre og i dette forskningsprojekt far og bonusfars forældre er blevet glemt i det sociale arbejde kan ikke sådan lige besvares med et ja eller et nej. I vores datamateriale med den kvantitative registrering af inddragelse af fars familie i 8% af sagerne og ingen af bonusfars familie, synes familie og netværk ikke at være inddraget i særlig høj grad og dermed synes hypotesen delvis at blive bekræftet, men der er mange nuancer i forbindelse med inddragelse af far eller bonusfars familie og netværk uanset om de er biologisk beslægtede med barnet eller har haft denne status qua at deres søn har været bonus-far for barnet i en periode.

Formelt set er det forældremyndighedsindehaverne, der er parter og inddrages i en social sag på børneområdet. Som udgangspunkt har begge forældre delt forældremyndighed, men i mange sociale sager er det mor der de facto bliver indkaldt og varetager forældremyndighedsrollen, selv om vi i denne undersøgelse kan se at der i en meget stor del af sagerne (75,7%) har været dialog med far jf. figur 1.

Det synes der at være mange forklaringer på, dels er der mange sager, hvor mor er den primære omsorgsperson, dels er der fædre der har opgivet forældremyndigheden, dels er der fædre der ikke responderer på henvendelse fra de sociale myndigheder og dels er der en række kulturelle forklaringer, der gør at henvendelser fra de sociale myndigheder rettes til mor eller den primære omsorgsgiver. Tidlige har det også været mor, der helt automatisk har fået indsat børnepengene på hendes konto. Og så viser denne undersøgelse, at selv om far kontaktes, så inddrages 'de passive fædre' ikke i samme grad i sagen som mor.

Vi antager, at mors centrale rolle også betyder, at inddragelsen af bedsteforældre uanset hvilken biologisk side de er på eller om det er bonus bedsteforældre, ofte afhænger af mor og hendes ønsker til inddragelse og da viser den kvantitative del af denne undersøgelse at mors familie kontaktes og inddrages (16% af sagerne) i dobbelt så høj grad som fars familie.

Alle børns familier er unikke, herunder den udvidede families indbyrdes relationer, men forældremyndighedsindehaverne spiller en stor rolle i relationen til de sociale myndigheder alene qua deres juridiske status og kontakt til socialrådgiverne og de andre professionelle i deres barns liv. Det betyder, at far og bonusfars familie og netværk ikke formelt set er en del af den sociale sag og skal inviteres ind i den af socialrådgiveren og eller af sagens parter.

Interviewene med børnene viser helt tydeligt, at børnene ikke lever deres liv på familierådgivningens kontorer. Det lever først og fremmest deres liv sammen med deres familie og deres netværk, herunder eventuelle bedsteforældre på fars eller bonusfars side, som de kan have haft et mere eller mindre hyppigt og tæt forhold til. Og så er der nogle af børnene der lever sammen med fremmede professionelle, men også for de børn har deres familie og netværk stadig stor betydning. Nogle børn har i lange perioder boet hos bedsteforældrene, der har været deres primære omsorgspersoner, og så er der andre børn der aldrig har kendt og mødt nogle af deres bedsteforældre, men uanset dette så fylder

børnebørn og bedsteforældre så meget i familiers bevidsthed, selv om de få gange eller aldrig har været sammen.

Det betyder, at en gennemgang af sagsakterne eller interviews med socialrådgivere ikke nødvendigvis giver et retvisende billede af, i hvilket omfang bedsteforældre spiller en rolle for barnet og i de enkelte børns liv. De kan sagtens være nogle af de vigtigste og mest betydningsfulde personer i barnets liv uden at socialforvaltningen har viden derom, hvilket også interviewene med børnene i denne undersøgelse illustrerer.

Den gode socialrådgiver har dog ofte kendskab til dette gennem samtaler med barnet, mor, far og gennem familie- og netværksinddragelse. Men ikke desto mindre er der en mulighed for at vigtige personer i et barns liv ikke kommer i spil og får mulighed for at deltage i barnets liv, når der træffes beslutninger for, med og omkring barnet for at hjælpe barnet i dets udvikling og trivsel. Det synes tydeligst i anbringelsessager, hvor barnet bor udenfor familien og netværket, men interviewene med socialrådgiverne, fædre, bonusfædre og børnene i denne undersøgelse tyder på, at også børn der bor ved en eller begge deres forældre afskæres fra kontakt til noget af familien fx på grund af voksenkonflikter i familien.

Vores undersøgelsesfokus handler ikke om hvordan bedsteforældre spiller og kan spille en rolle i børns liv, men om de i bred forstand er glemt i det sociale arbejde og dermed om de optræder, inddrages og deltager i børnesagerne. I et sagsforløb kan dette være i forbindelse med en underretning, deltagelse i møder fx § 47 i Serviceloven om systematisk netværksinddragelse, i forbindelse med en børnefaglig undersøgelse, i handleplansmøder, som bisiddere eller de er en del af indsatsen fx i form af aflastning, samvær i forbindelse med anbringelse eller netværksanbringelse.

Der er mange forskellige måder, hvorpå et barns familie og netværk direkte eller indirekte kan være inddraget og være en del af en sag og et sagsforløb. Der er Serviceloven og dens intentioner på den ene side og så den kommunale praksis i de sociale sager på den anden side, herunder den betydning som socialrådgiverne og forældremyndighedsindehaverne tilskriver inddragelsen af familie og netværk i den konkrete sag. Forældremyndighedsindehaverne kan af mange forskellige grunde ikke ønske barnets familie og netværk inddraget og det sammen gælder for socialrådgiverne, hvilket vi også kan se i den kvantitative undersøgelse, hvor mor ikke har ønsket det i 27% af sagerne, far i 23% af sagerne og socialrådgiveren i 23% af de cirka 70% af de 1298 sager, hvor der ingen inddragelse af familie og netværk har været.

Lovgivningsmæssigt blev det med Barnets Reform relativt tydeligt, at barnets familie og netværk skulle inddrages og have en rolle allerede fra opstarten af en børnesag. Både Servicelovens bogstav og vejledningen er fyldt med paragraffer og hensigtserklæringer ift. betydningen af barnets familie og netværk. I § 47 i Serviceloven står der, at kommunalbestyrelsen systematisk skal inddrage barnets netværk. I vejledningen til den børnefaglige undersøgelse (BFU) og § 52 indsætter står der, at der først skal undersøges muligheder i familien og netværket, og i Servicelovens § 71 fremgår det, at et anbragt barn skal have mulighed for samvær med forældre, bedsteforældre, familie, søskende, venner, osv.

Dette suppleres i Ankestyrelsen udtalelser om, at kommunen har pligt til at de anbragte børn har denne mulighed.

Der er således ingen tvivl om, at Folketinget og dermed lovgiver siden 2011 har ønsket netværksinddragelse, men en række undersøgelser tyder på, at det kun sker i begrænset omfang (Ankestyrelsen 2013, Rasmussen & Jæger 2019). Det gives der som tidligere nævnt mange forklaringer på, hvor en af de helt centrale ifølge denne undersøgelses kvantitative registreringer er, at mor, far og eller at socialrådgiverne ikke ønsker det.

Når vi ser nærmere på de mere kvalitative begrundelser, så er socialrådgiverne tilbageholdende på baggrund af, at mor ikke ønsker det, det er besværligt, de har ikke tid, de tror ikke på familierne, osv. For fædrenes vedkommende handler det meget om konflikter i familien. Men der er altid tale om en konkret individuel afgørelse og den synes ikke at være faldet ud til familiens og netværkets fordel.

Den samlede undersøgelse består af en række nedslag, der alle har til formål at belyse den overordnede problemstilling om og hvorvidt vi har glemt fædre og bonusfædres familier og netværk i det sociale arbejde, herunder aktørernes perspektiv på inddragelse og dens udfordringer. Da de indsamlede data fra den kvantitative undersøgelse og de kvalitative undersøgelser i de to kommuner viste at inddragelsen var begrænset og vi ikke i de kvalitative undersøgelser fik tilstrækkelige data om inddragelse af bedsteforældre på fars og bonusfars side, valgte vi at tilføre undersøgelsen dette mindre datanedslag. I dette kapitel er der fokus på bedsteforældre og specifikt farmødrene.

Bedsteforældre og især farmødrene

Vi har valgt at fokusere på bedsteforældre, da vi dels fra forskningen ved, at det ofte er bedsteforældre, der er tættest på den biologiske mor og far, da det er deres forældre og dels at vi fra interviewene med fædrene og børnene har konkrete eksempler på at fx farfar og farmor spiller en stor rolle for dem ift. rådgivning opbakning og omsorg.

Vi ved også i forbindelse med forskningen i slægts- og netværksanbringere, at det ofte er bedsteforældrene og især de kvindelige medlemmer i den nære familie, der insisterer på at blive en del af barnets liv (Lindel 2019, Rasmussen et. al 2020). Vi har valgt biologiske farmødre, da de er en vigtig del af vores undersøgelsesspørgsmål og vi kan se at fars familie og netværk modsat bonusfars familie og netværk figurerer i vores kvantitative undersøgelse, som familiemedlemmer der har været inddraget.

Vi har vurderet, at det ville være vanskeligt at finde og interviewe bonusfædres mødre, der har været direkte inddraget i deres bonusbørnebørns samarbejde med de sociale myndigheder, da de ifølge registreringerne i den kvantitative undersøgelse ikke har været inddraget: Og da vores formål med dette forskningsnedslag primært er, at få viden om nære familiemedlemmers perspektiv på og erfaringer med inddragelse i barnets sag og deres samarbejde med de sociale myndigheder, har vi valgt kun at fokusere på bedsteforældre og specifikt farmødre, da de hyppigere nævnes.

Vi har bl.a. valgt at samarbejde med Landsforeningen Bedsteforeningen om at finde interviewpersoner og vi har fået mulighed for at anvende resultaterne fra en elektronisk kvantitativ spørgeskemaundersøgelse, som de har foretaget i 2020. Bedsteforeningen er en frivillig drevet forening, der er uafhængig af politik og religion og som først og fremmest jf. § 2 i deres vedtægter har til formål at arbejde for, at bedsteforældre, biologiske familie, i videst muligt omfang, får en sikker og fast tilknytning til deres anbragte børn, herunder at rettigheder vedrørende anbragte børn overholdes og forbedres.

Det er således en forening der samler især bedsteforældres interesser i at se deres børnebørn, og mange af medlemmerne har erfaringer med inddragelse eller mangel på inddragelse. Der er naturligvis tale om særlige eller atypiske sager, hvor bedsteforældrene har kæmpet for kontakten med deres børnebørn i forbindelse med anbringelsen, og alle de meget forskellige sager udgør hver for sig en form for ekstrem case. Interviewene indeholder på den måde erfaringer med noget helt specifikt, ofte smertefuldt, konfliktfyldt og uforløst, men samtidigt indeholder de også et engagement og en rig viden om og erfaringer med samarbejdet med myndighedsrådgiverne og dermed også om netværksinddragelse og bedstemødrenes perspektiv.

Efter flere samtaler med formanden for Bedsteforening aftalte vi, at de hjalp os med at finde farmødre, fra forskellige kommuner, der havde haft erfaring med samarbejdet med myndighedsrådgivere i et længere forløb. Farmødrene er blevet interviewet telefonisk ud fra en semistruktureret interviewguide svarende til de andre fædre og familiemedlemmer, der er interviewet i denne undersøgelse. Fælles for disse farmødre var at alle var meget engagerede og havde på en eller anden måde oplevet sig i klemme eller havde følt sig magtesløse i forbindelse med inddragelsen i de sociale sager vedrørende deres børnebørn og muligheden for at være en del af barnebarnets liv.

Undersøgelsen fra bedsteforeningen

Landsforeningen med navnet Bedsteforeningen, er som nævnt en forening, der arbejder for at bedsteforældre bliver inddraget og får mulighed for at se deres anbragte børnebørn. Det er en landsforening, der organiserer og taler bedsteforældre til anbragte børns sag, og via en telefontjeneste rådgiver og vejleder bedsteforældre og andre ift. denne problemstilling.

I forbindelse med deres arbejde ønskede foreningen mere viden om medlemmernes erfaringer og holdninger til en række spørgsmål, der er vigtige for foreningen. De udarbejdede et spørgeskema og i juli 2020 udsendte foreningen det elektronisk spørgeskema til deres medlemmer og andre interesserede (www.bedsteforeningen.dk 2020).

Der er tale om et fortløbende spørgeskema, og vi fik i januar 2021 mulighed for et udtræk af resultaterne og har valgt at bringe nogle af dem med relevans for vores undersøgelse.

I januar 2021 havde 347 svaret på spørgeskemaet. Det er et anonymt spørgeskema og vi ved ikke helt hvem, der har svaret, men vi kan se at de 59% af respondenterne svarer at deres besvarelse vedrører en tvangsanbringelse og de 25% svarer, at det vedrører en frivillig anbringelse og vi kan se at alle landets kommuner er repræsenteret.

Der er meget stor usikkerhed forbundet med anvendelsen af svarene fra dette spørgeskema, da vi ikke ved hvem der har svaret ud over at informanterne har en form for tilhør til bedsteforeningen, og de er også blevet stillet spørgsmål, som de har vanskeligt ved at svare helt faktuel på og derfor tolker vi også svarene som respondenternes oplevelse af om familien fx har fået tilbudt støtte i hjemmet inden anbringelsen, da de jo godt kan have fået det uden at bedsteforældrene ved det.

Der er 76% af respondenterne, der har svaret, at de ikke føler sig hørt af kommunerne og 24% der har oplevet sig hørt. Der er 58% der har svaret at de oplever at samarbejdet med sagsbehandleren som dårligt og 42% der oplever det som godt. Det er ikke overraskende, at et spørgeskema til medlemmer af foreningen får det resultatet, at de ikke har følt sig hørt, da mange jo melder sig ind og svarer på spørgeskemaet for netop at blive hørt og fremme deres sag.

Vi har ikke noget sammenligningsgrundlag af besvarelser fra alle bedsteforældre til anbragte børn eller i hele taget til bedsteforældre, hvor deres børn og børnebørn har en social sag, men i forbindelse med vores forskning i netværksinddragelse, anbragte børns samvær og netværksanbringelser har vi ofte interviewet eller mødt bedsteforældre, der ikke føler sig hørt (Rasmussen & Jæger 2018).

Det er mere overraskende, at 'kun' 58% oplever at samarbejdet med socialrådgiveren er dårlig, når 76% samtidigt har svaret at de ikke føler sig hørt af kommunen, hvilket tyder på at det ikke at opleve sig hørt, som vi jo ikke helt ved, hvad den enkelte respondent forstår ved, ikke bare handler om samarbejdet med konkrete sagsbehandlere. Vi ved således, at næsten halvdelen (42%) af undersøgelsens respondenter har været mere eller mindre tilfreds med samarbejdet med sagsbehandleren, men 76% har ikke oplevet sig hørt.

Respondenterne i undersøgelsen har endvidere svaret på spørgsmål om forholdene og samarbejdet med kommunens sagsbehandlere inden anbringelsen. Respondenterne (65%) har svaret, at familien ikke har fået tilbudt støtte i hjemmet inden anbringelsen. Vi kan ikke vide om det faktisk forholder sig sådan, men der er en meget stor andel af respondenterne på 65%, der har oplevet det sådan. Vi ved heller ikke, hvad de mener om det, herunder om de vurderer, at en sådan støtte ville kunne have forhindret anbringelsen, men vurderet ud fra hele denne undersøgelses interview synes svarene at indeholde en kritik af at der ikke er gjort nok.

Hvis den antagelse om at de 65% af bedsteforældre fra denne undersøgelse oplever at der ikke er gjort nok, tilstrækkeligt tidligt i sagen, er rigtigt, så er alle de konkrete socialrådgivere, der har mødt disse bedsteforældre blevet mødt med en oplevelse af at de og systemet ikke har gjort nok. Hvor meget det kan have fyldt og hvilken betydning det har haft for samarbejdet, ved vi ikke.

Der er 7% af respondenterne der har svaret, at der har været set på muligheder for anbringelse i slægt- og netværk. Vi har at gøre med en bestemt gruppe bedsteforældre til anbragte børn, der har svaret på spørgsmålene. Og vi ved ikke på hvilken måde, og med hvem der har været talt om netværksanbringelse, herunder hvor langt man har været i processen. Det er vanskeligt at tolke på sådanne tal, men ud fra vore interviews med farmødrene og kendskab til respondenternes øvrige svar,

så er de nok udtryk for en oplevelse af at familien ikke har fået en chance, selv om der i denne undersøgelses interviews med farmødrene er blandede erfaringer og holdninger til slægt- og netværksanbringelse.

Der er 30% af respondenter der oplever, at der ikke er en handleplan på barnet, og samtidigt er der 55% af respondenterne, der svarer, at der ikke er en handleplan på forældrene. I hvilket omfang respondenter rent faktisk ved det, da de jo ikke er part i sagerne, er måske ikke det væsentligste her. Det er måske mere det forhold, at håbet om positive forandringer med hensyn til børnene og forældrene knyttes til handleplanerne, som de ikke oplever altid er til stede. Og så problemstillingen at socialrådgiverne og hele systemet ift. disse respondenter møder bedsteforældre, der har en form for mistillid til dem og deres arbejde.

Der er 20% af respondenterne der har svaret, at de oplever at barnet har været eller bliver udsat for vold på anbringelsesstedet. Uanset om tallet er faktisk rigtigt, så er det foruroligende, at så mange respondenter har den oplevelse. Og i forbindelse med det svar, er det lige så foruroligende, at 50% af respondenterne vurderer, at barnet 'først' er blevet vurderet behandlingskrævende efter anbringelsen.

Det er naturligvis respondenternes oplevelser og besvarelser. Vi har ikke været inde i sagerne og kender ikke omfanget af handleplaner, omfanget af vold på anbringelsessteder eller hvornår vurderingen 'behandlingskrævende' er sat på barnet, ligesom vi ikke ved hvad det betyder, men det er tydeligt, at disse bedsteforældre og andre respondenter ikke er tilfredse med sagsbehandlingen og anbringelsen.

Med hensyn til samvær, så er der 90% af respondenterne, der har svaret, at der er samvær med mindst den ene af forældrene og at i 37% af tilfældene foregår dette samvær i forældrenes eget hjem, i 38% er der støttet samvær og i 16% er der tale om overvåget samvær.

Med hensyn til bedsteforældrene i undersøgelsen har 49% ikke noget samvær med deres børnebørn. I de konkrete sager kan socialrådgiverne have mange socialfaglige grunde til selve anbringelsen og til at bedsteforældrene ikke tildeles samvær fx at mor ikke ønsker det, at barnet har brug for ro og ikke magter så megen samvær, at barnet er behandlingskrævende osv., men det ændrer ikke på disse bedsteforældrenes oplevelser og ønsker om at være mere involveret i deres børnebørn liv. Og selv om vi ikke kan generalisere og tage dem som udtryk for alle bedsteforældre eller alle bedsteforældre til anbragte børn, så er det alligevel tankevækkende, hvad det betyder for fx et anbragt barn og forældrene, hvad bedsteforældrene tænker, siger og gør.

Samlet set er der tale om en række bedsteforældre, der bekymrer sig om deres børnebørn og ønsker at være en del af deres liv. Der er her tale om en række bedsteforældre der ikke oplever sig inddraget og er relativt utilfredse med samarbejdet med kommunen. Og så er det en række bedsteforældre, der ikke har noget samvær med børnebørnene selv om de ønsker det.

Interview med farmødre

Ovenstående undersøgelse har besvarelser fra bedsteforældre på både mor og fars side og i vores mindre interviewundersøgelse er vi især interesserede i bedsteforældre på faderens side og har i den

forbindelse interviewet 4 farmødre for at få viden om deres inddragelse i sagen og samvær med de anbragte børnebørn.

Der er tale om 4 meget forskellige, komplicerede, langvarige og ofte smertefulde forløb med sønner, der på en eller anden måde ikke har fået lov til eller magtet opgaven som fædre, og hvor farmødrene både har været frivilligt og ufrivilligt på sidelinjen og i perioder været dybt involveret i sønnen og i børnebørnenes liv. Der er tale om det vi i undersøgelsen kalder ustabile passive fædre, hvor farmødrene har støttet deres sønner. Fælles for bedstemødrene er at de har kæmpet for samvær med deres børnebørn, og om selve sagsforløbet fortæller den ene farmor.

En af farmødre med to anbragte børnebørn fortæller: *"Det var en for stor mundfuld for min søn."*

Farmor fortæller om en lang og smertefuld historie, hvor også svigerdatterens manglende erkendelse af problemerne og om lukkethed omkring problemstillingen, overfor både hende som farmor og overfor kommunen, hvilket spillede en stor rolle i starten af forløbet. Farmoren og det gælder forså vidt også de andre interviewede har en erkendelse af, at deres sønner og svigerdøtre eller mødrene ikke rigtig magter rollen som forældre, men også at anbringelsen var vanskelig.

Farmor fortæller: *"Anbringelsen var en stor kamel at sluge."*

Og med ovenstående citat mener hun både at hun jo havde været en del af barnebarnets liv og at alt omkring anbringelsen har været svært og også svært at erkende.

En anden farmor fortæller: *"Min søn var dengang ude i et misbrug og i et kompliceret forhold."*

Denne farmor fortæller, at hun stod på sidelinjen og håbede egentlig på en abort, men hun fik et barnebarn hvorom der var et stort drama både før, under og efter fødslen. En tredje farmor fortæller om sin søn, der har en diagnose og det har kæresten måske også, og hun bliver så gravid. Og det er svært at hjælpe dem og der er ikke et godt samarbejde med kommunen og det ender med en tvangsanbringelse.

I alle farmødrenes historier beskrives børnebørnenes anbringelserne som svære, komplekse, lidt kaotiske og fyldt med emotioner, sårbarhed, konflikter, skam, osv. Vi ved fra vore andre undersøgelser og fra forskningen (Rasmussen & Jæger 2018, Rasmussen et al. 2020), at der findes velforberejede frivillige anbringelser, hvor forældrene er indstillede på at være forældre på deltid og der er aftalt samvær, som alle i familien er tilfredse med. Det er ikke tilfældet i disse sager, og ved anbringelser er der som regel tale om et meget stort indgreb i en families liv, der indebærer store følelser, usikkerhed, sårbarhed, smerte, osv.

[Farmødrenes kontakt til og forståelse for deres sønner.](#)

Fælles for historierne er farmødrenes løbende kontakt til og forståelse for deres sønner. De synes at kende til deres sønners styrker og svagheder og have en forståelse og kontakt til dem, hvor de støtter dem. De fortæller også om en i perioder svingende kontakt, der både synes at have noget at gøre med,

hvor tæt de kommer på, hvor meget de vil bestemme og ikke mindst deres og sønnens forhold til barnebarnets mor eller den som er kæreste med sønnen. I interviewene med fædre og bonusfædre nævnes også farmødre som en særlig resurse for to af fædrene, som dem de går til for omsorg, råd og vejledning.

I en sag er farmor i en periode partsrepræsentant for sønnen, da han helt trækker sig fra sagen og samarbejdet med kommunen.

Farmor fortæller: ” *at han ikke kan have med det at gøre*”.

Ovenstående citat og i resten af historien udtrykkes et tæt følelsesmæssigt bånd mellem mor og søn, men hun fortæller, at hun går ind i sagen både for sin søn og for sit barnebarns skyld. Hun ønsker ikke at miste barnebarnet. Hendes partsstatus ophører igen, da sønnen efter nogle år igen får det bedre og kan have med det at gøre, som hun siger.

Svigerdøtrene, sønnernes kærester og deres familier især den kvindelige del med mødre og søstre spiller af mange grunde en stor rolle i historierne. De er alle udtryk for både et meget unikt og også et ofte kaotisk samspil, hvor man i perioder trækker i samme retning og i andre perioder konflikter og her synes farmødrene helt naturligt at være en del af disse situationer. Det er samme billede i de andre kapitler, at der er nogle familier og netværk med store og små konflikter og hvor relationerne løbende ændrer sig, som der beskrives i interviewene med rådgivere, forældre og især børnene, hvor det er tydeligt at voksenkonflikter får en betydning for dem, men også at de hurtigt kan ændre sig, så der opstår nye muligheder for kontakt og relations dannelse med fx far, bonusfædre og deres familier.

Farmødrene i denne undersøgelse ser sig selv som vigtige for deres sønner og børnebørn og vil gerne inddrages, hvilket på den ene eller anden måde ser ud til at få betydning for fars samarbejde med mor og kommunen. Og ud over at støtte deres søn, så er samvær med børnebørnene helt centralt for dem.

Farmødrene har ingen part og inddrages ikke i sagen

Farmødrene har ingen formel part i sagerne og derfor fordrer deres inddragelse at enten socialrådgiverne og eller forældremyndighedsindehaverne inviterer dem direkte ind i sagerne, da deres inddragelse ellers er indirekte i form af støtte til deres søn og svigerdatter.

Der nogle få af de interviewede der i korte perioder har været inddraget i den forstand at de har deltaget i møder med kommunens sagsbehandler. I starten af den ene sag bliver en af farmødrene indkaldt til et møde sammen med mor, mormor og hendes datter. Sønnen der betegnes som ustabil er ikke med og måske heller ikke informeret.

Mødet er uden hendes søn og på det møde får de besked om at barnebarnet vil blive tvangsfjernet og rådgiverne spørger til netværksanbringelse. Det kommer meget hurtigt og pludseligt, men alligevel siger hendes datter ja til at blive netværksplejefamilie. Datteren bliver så godkendt til det og har barnet i cirka 2 år, hvorefter hun og hendes mand ikke længere kan klare opgaven, bl.a. fordi at svigerdatteren ifølge hende laver en form for splitting, hvor hun løbende klager over anbringelsen, herunder farmors samvær

og meget andet. Farmor oplever at hun og datteren ikke har fået nok støtte fra kommunen i det forløb. Og ifølge farmor får forløbet meget stor betydning for hele fars families mulighed for deltagelse i sagen og kontakt med barnebarnet.

Farmor fortæller: *"at barnet kommer i plejefamilie og ingen indflydelse til hele fars familie"*.

Barnebarnet bliver anbragt ved professionelle og det har farmor ikke noget imod, men det at blive holdt udenfor og ikke mindst at gå fra tæt kontakt til barnebarnet til ingen kontakt og samvær, er svært for hende. Familierådgivningens argument for at hun ikke må få samvær er, at barnet først skal knytte sig til de nye plejeforældre og falde til det nye sted.

Det starter så en lang kamp for samvær og det er først da barnebarnet bliver anbragt et nyt sted, at det ifølge farmor er plejemoren nummer to, der hjælper dem til at få samvær.

Farmor fortæller: *"hun kæmper vores kamp og det bliver til det gode samvær med os."*

Denne farmor i ovenstående historie har ikke været part i sagen, og da sønnen ikke har kunnet eller villet deltage, så har barnebarnets mor, der ifølge farmor har mange diagnoser, osv., været den der har lavet aftalerne med rådgiverne, og farmor og hele fars familie stået på sidelinjen uden indflydelse og kontakt. Far kommer så lidt på banen med farmors hjælp og de får efter nogle år et begrænset samvær med hjælp fra plejemor nummer to.

Den ene farmor får som tidligere nævnt partsstatus i en periode og deltager på den måde som partrepræsentant for sønnen i den periode og dermed i møderne med socialrådgiverne og mor, men deres kontakt er primært indirekte gennem deres sønner, hvor nogle af dem er ustabile, herunder også i kontakten til dem. Der er flere af farmødrene der har haft kontakt til socialrådgiverne i deres kamp for samvær og i forhold til den samvær, nogle har fået tildelt, men megen af den kontakt har været telefonisk og vedrører alene samværet.

Kampen for samvær

Det der fylder mest i interviewene, er kampen for samvær. Der er på en eller anden måde en fælles erkendelse blandt disse farmødre om, at barnet ikke kan bo hjemme ved de biologiske forældre. Der har været megen smerte, kaos og usikkerhed omkring anbringelsen, der kunne have været bedre, men det vigtigste for dem synes at være muligheden for samvær med børnebørnene.

Det er ikke sådan, at de ønsker at barnebarnets skal bo ved dem og det er heller ikke sådan at de er ukritiske overfor anbringelsesstederne eller kommunernes anbringelsespraksis, for det er de, men det vigtigste er et kontinuerligt samvær med børnebørnene, og det har de alle kæmpet for.

Farmødrene har virkelig presset på for at få samvær både ved at presse socialrådgiverne, sønnerne, mødrene og så har nogle sågar betalt advokater for at hjælpe dem. Og de har ikke været inddraget i aftalerne om samvær. Og hun havde ønsket at der blev lavet en lang kontinuerlig aftale med en form for

fleksibilitet indbygget. Når de har fået samvær, så har deres samvær med børnebørnene svinget mellem ingen samvær i perioder, 1 time hver 3 måned til 1½ time hver måned.

En af de hyppigste forklaringer de er blevet mødt med fra socialrådgivernes side, er som en farmor siger: *"at barnet ikke kan tåle mere samvær."*

Denne sætning som de alle har hørt mange gange, hører farmødrene første gang barnebarnet bliver anbragt, og med den begrundelse at barnet lige skal falde til, så de første 3 måneder er der ingen samvær og ifølge farmødrene gælder det også for deres sønner. Og da farmødrene er langt ude i rækken af samværs kandidater, kan det tage helt op til 6 måneder før de fik lov til at se deres barnebarn, som de måske har været meget tæt på lige op til anbringelsen.

En af farmødre siger: *"Jeg så hende hver dag."*

Denne farmor fortæller, at barnebarnet ikke kunne forstå, at de ikke kunne ses. Og det er der flere der har oplevet. Farmødrene fortæller, at hver gang barnebarnet flytter anbringelsessted, og det er ifølge dem hyppigt, så starter det igen.

Farmor fortæller: *"at barnet kan ikke tåle samvær og skal lige flytte ind og lære plejefamilien at kende."*

En anden farmor fortæller: *"jeg er jo kontinuiteten i pigens liv"*.

Og en tredje farmor fortæller: *"jeg har selv været anbragt og kan sætte mig ind i hvor vigtigt det er"*

Denne farmor fortæller, at da hun selv har været anbragt, så ved hun hvor meget kontakten til familien betyder og at det er en af grundene til at hun kæmper så hårdt for at holde kontakten til og skabe mulighed for, at se sit barnebarn. Farmødrene kæmper ikke for specielt meget samvær, for når vi spørger, hvor meget samvær de ønsker og hvor. Så fortæller de, at det er nok at se deres barnebarn en gang om måneden, at så at der er noget fleksibilitet og at børnebørnene engang imellem kan komme på besøg en weekend og fx være med på besøg i campingvognen og tage med i zoologiskhave.

Farmor fortæller: *"det som alle andre bedstemødre gør"*

Og så er der højtiderne og fødselsdagene, hvor de gerne vil kunne holde jul med dem engang imellem, og hvor børnebørnene også får mulighed for at se resten af familien. Den ene farmor har en historie om sit barnebarn, der gerne vil se og møde hele familien, men det må hun af en eller anden grund ikke, og da hun spørger socialrådgiveren, så siger socialrådgiveren, at hun kan tage et familiealbum med til barnebarnet. Det mener farmor er under al kritik, da barnebarnet har brug for at møde dem rigtigt.

Der er ingen tvivl om, at vi i disse få sager har at gøre med komplicerede anbringelsesforløb, hvor der bl.a. har været konflikter omkring samvær, men der er tale om helt almene behov og ønsker om kontakt mellem bedsteforældre og børnebørn, hvilket vi også kan genkende i resten af vores datamateriale fx fra

interviewene med fædrene og fra interviewene med børnene, hvilket efterlader et indtryk af, at farmor og farfar sjældent inddrages og står langt nede i samværskøen.

At snyde sig til samvær

Vi ved fra andre af vores undersøgelser af fx netværksinddragelse, anbringelser og netværksanbringelser, at der kan forekomme en del 'snyd' i forbindelse med socialt og pædagogisk arbejde, herunder 'snyd' ift. til samvær. Der er som regel tale om, at der er mere samvær end aftalt eller at de professionelle gør andet og mere end der er aftalt fordi de vurderer, at det er det rigtige i situationen.

Inde i interviewene, efter at vi har hørt deres historier og der er skabt en form for fortrolighed, har vi bl.a. spurgt til om de snyder sig til samvær, da vi jo ved det fra andre sager og det nikker de genkendende til. For dem handler det om at se deres børnebørn og når de ikke formelt kan få samvær, så har de brug for at se deres børnebørn og det er et gensidigt behov.

En af måderne der 'snydes' på er ved at koble sig på deres sønners samvær, således at når det foregår hjemme ved sønnen, så er de der i en del af samværet selv om det ikke er en del af den officielle aftale. Det kan have andre og mere praktiske fordele end selve samværet med barnebarnet fx madlavning, rengøring og fælles aktiviteter.

Den praktiske hjælp synes at være en af indgangene til at få samvær fx at køre barnet og sønnen til og fra anbringelsesstedet i forbindelse med samvær. Det giver nogle timer sammen med barnebarnet begge veje. Og der er eksempler på at de også kører sønnen til samvær på anbringelsesstedet og venter ude i bilen til at sønnens samvær er overstået. Og da får farmødrene måske set et glimt af eller der åbner sig en mulighed for at hilse på deres barnebarn. Samtidigt får de talt med sønnen om samværet og hvad deres barnebarn har fortalt, hvor de på en måde holder kontakten, indirekte hører nyt fra barnebarnet og også viser deres interesse.

Men der er også en farmor der fortæller, at deres søn er meget bange for denne 'snyd', da han er bange for at risikere, at samværet tages fra ham eller at det igen ender med at blive til støttet samvær, hvor han skal møde op i et af kommunens lokaler og der deltager en pædagog i de få timer han har ret til samvær.

Der er også en fortælling om en plejemor, der lader farmor komme med ind til en kop kaffe og hvor de har en aftale om, at hvis farmor lige kommer den vej forbi, så kan hun godt komme ind og se barnebarnet og få en kop kaffe.

Når vi vælger at nævne 'snyd', så er det fordi det fortæller noget om hvor vigtigt det er for disse farmødre at se deres børnebørn, men også for at gøre opmærksom på det levede liv, der foregår udenfor familierådgivningen, hvor fx bedsteforældre forsøger at støtte deres børn og børnebørn, og at der også er professionelle der 'snyder' for at hjælpe dem. Det er muligt, at de gør det fordi det er godt for barnebarnet eller de fatter sympati for bedsteforældre eller de gør det for at undgå konflikter. Motiverne er ikke det centrale her. Det centrale er, at bedsteforældre sjældent inddrages og skal kæmpe for samvær.

Tværgående temaer og konklusioner

Nedenfor præsenteres overordnede fund fra undersøgelsen i punktform. Først præsenteres fund fra den kvantitative del, baseret på registreringer i to kommuner. Herefter præsenteres tværgående fund fra den kvalitative del baseret på interviews med fædre/bonusfædre, rådgivere, børn og farmødre.

Den kvantitative del af undersøgelsen viser bl.a., at far inddrages i 75,7% af sagerne og mor i 89,2% af sagerne, men der er stor forskel på inddragelsen og det er stadig mor, hvis barnet bor hos mor, der er rådgiverens primære kontakt og samarbejdspartner, og med mindre far (aktive fædre) insisterer på deltagelse eller problemerne bliver så store, at rådgiveren 'hiver' far ind (far går så fra passiv til aktiv far), så inddrages han reelt ikke forstået som at bidrage med synspunkter og deltage i beslutninger.

Sammenlignes der med en ikke helt sammenlignelig rapport (den bedste vi kunne finde) baseret på analyser af journalmateriale fra 2002 (Christoffersen 2002), hvor der i forbindelse med børnefaglig undersøgelse var blevet talt med moren i 85 % af sagerne og fædrene i 37% af sagerne, så er der dog noget der tyder på et fremskridt ift. inddragelse af far.

Der synes dog stadig her 10 år efter at være konsensus mellem rådgivere, mødre og de passive fædre om den traditionelle arbejdsdeling i samarbejdet med rådgiverne, og det er der mange, ikke mindst praktiske grunde til. Spørgsmålet er om det lever op til lovgivningens intentioner, og om det er til barnets bedste, når barnet og mor har brug for støtte også fra deres private netværk?

Når vi taler om inddragelse af bonusfædre, familie og netværk er billedet det samme. Bonusfar har været inddraget i 10,8% af sagerne, fars familie i 8% af sagerne og hans netværk i 2%, men også her tegner der sig et billede af nogle få aktive der har insisteret eller er blevet 'hivet' ind i sidste øjeblik. Spørgsmålet er igen om det er tilfredsstillende set fra lovgivers side og om det er til barnets bedste på kort og lang sigt.

Den kvantitative del:

- Inddragelse af far er registreret i 75,7% af de 1298 sager. Inddragelse af faderens familie i 8 % af sagerne og farens netværk i 2 % af sagerne.
- Inddragelsen af fædre er 'kun' 10 procent lavere end inddragelsen af mødrene (89,2%), men mors familie (16%) og netværk (5%) inddrages oftere end fars. Der er samlet set 28 socialrådgivere der har inddraget mors netværk og 19 der har inddraget fars netværk ud af de 44 socialrådgivere.
- Bonusfædre er registreret inddraget i 10,8% af sagerne. Ingen af hans familie og netværk er registreret inddraget.
- De fleste sagsbehandlere i undersøgelsen er kvinder 93 %. (4 mandlige og 40 kvinder)
- Rådgiverne svinger mellem at inddrage i gennemsnit 1,4 til 3,5 pr. sag i deres sagsstamme. Der inddrages i gennemsnit 2,57 personer i hver sag. Det er hyppigst mor, far og barnet, der inddrages
- Der har været inddragelse af familie og netværk i 24% af sagerne.

- I over halvdelen (59%) af sagerne vurderer rådgiveren at inddragelsen af familie og netværk har haft positiv betydning i sagen. I 36 % af sagerne har inddragelsen ingen betydning haft og i 5% af sagerne har inddragelsen været negativ.
- Årsagerne til manglende inddragelse af familie og netværk angives i 27% af sagerne at være fordi moren ikke ønskede det. I 23% af sagerne var det faren der ikke ønskede inddragelsen og i 7% var det barnet. I 23 % af sagerne skyldtes den manglende inddragelse en vurdering fra rådgiverens side og i 20% af sagerne er der svaret at der har været andre grunde.
- Der er forskel på netværksinddragelsen i de to kommuner. I den ene kommune er der registreret familie og netværksinddragelse i 32% af sagerne og i den anden i 18% af sagerne.
- Den hyppigste form for afdækning i sager med netværksinddragelse (45%) er foregået alene ved dialog, dvs. enten telefonisk eller personlig samtale. Den ene kommune har anvendt formaliserede afdækningsmetoder (genogram, netværkskort mv.) i 48,9% af sagerne og den anden kommune i 28,4% af sagerne.
- Der fandtes ingen sammenhæng mellem anvendelsen af formaliserede afdækningsmetoder og højere inddragelse, men anvendelse af systematisk afdækning synes større ved inddragelse af netværket end inddragelse af familien.

Den kvalitative del:

- Børn i skilsmisefamilier har oftere bopæl hos deres mødre og det ser ud til at have betydning for inddragelsen af fædre og fædres netværk.
- Mødre (og bonusmødre) beskrives mere opsøgende og aktive i sagsprocessen.
- Der er både beretninger om fædre, der kæmper for at få lov at deltage i sagsprocessen og fædre, der fremstår passive og uinteresserede i at deltage i sagsprocessen.
- Der er forskel på inddragelsesgraden af fædre og mødre. Fædre ser oftere ud til at få status som informationsmodtagere, hvor mødre behandles som primære samarbejdspartner. Det kan også være tilfældet når forældrene bor sammen. Det relativt høje inddragelsesprocent angivet af rådgiverne i den kvantitative undersøgelse kan derfor dække over at der har været en kontakt til begge forældre, men at fædre involveres på et lavere niveau.
- Fædre prioriterer nogle gange deres job mv. frem for deltagelse i møder på socialforvaltningen. Baggrunden for fædrenes prioritering er kompleks og skal både ses i samspil med familiens sammensætning og (økonomiske) situation, forskelle i mødre og fædres tilknytning til arbejdsmarkedet, forældrenes egen indbyrdes rollefordeling, mødre som gatekeepers, mv.
- Der er en tendens til at den forælder og de familiemedlemmer, der selv er mest opsøgende også involveres mere, men det afhænger af om rådgiveren vurderer om forælderen, familien og netværket bidrager positivt i barnets liv.
- Når fædre bor langt væk fra barnets bopælskommune, kræver det både mere tid af fædrene og af rådgiverne, hvis inddragelsen skal lykkes.
- Ikke-biologiske familiemedlemmer og netværk inddrages ikke rutinemæssigt i sagen selvom de har en tæt relation til barnet og selv søger aktiv involvering.
- Bonusmødre ser ud til at være mere involveret i barnets sag end bonusfædre

- Rådgiver, barn, forældre, øvrige familiemedlemmer og netværk er ikke altid enige om hvem der skal involveres i sagen.
- Inddragelse af fædre og bonusfædre hænger nøje sammen med familiens sammensætning og historie, herunder aktuelle og historiske konflikter.
- Konflikter familiemedlemmerne imellem eller mellem familiens medlemmer og de professionelle komplicerer mange af de processer, der er involveret i inddragelsen. Det betyder at tidsforbruget øges, ligesom konfliktniveauet stiller særlige krav til rådgivernes personlige og professionelle kompetencer.
- Samarbejdspartnere, fx skoler og psykiatriske afdelinger har ikke altid inddraget far/bonusfar når de henvender sig til socialforvaltningen. Opgaven med at få far på banen ser således ud til at påhvile rådgiverne. Kommunernes familieafdelinger ser altså ud til at have en særlig opgave her.
- Der er en tværgående opfattelse af at der er forskel på den måde mænd og kvinder kommunikerer på og at det har betydning for samarbejdet, særligt mellem fædre og overvejende kvindelige rådgivere.
- Farmødre ønsker at være en del af deres børnebørns liv og de kæmper for samvær
- Børnene ønsker kontakt med dem der har betydning for dem uanset familiær status. Dette ønske er ikke statisk og kan ændre sig over tid
- Professionelle kan gøre en positiv forskel i form af etablering af nye og genetablering af brudte relationer til barnets forældre, familie og netværk.

Kræver det mere at inddrage fædre, bonusfædre og deres familie og netværk?

Det korte svar på spørgsmålet om det kræver noget andet eller mere at inddrage fædre og bonusfædre og deres familier er ja. I det ligger der ikke at fædre som udgangspunkt er sværere at inddrage end mødre. I forhold til fædre, bonusfædre og deres netværk knytter der sig imidlertid en række betingelser for inddragelsen, som betyder at det dels kan kræve mere tid og koordinering.

Nedenfor præsenteres nogle af de forhold vi er stødt på i undersøgelsen som har betydning for inddragelse af fædre/bonusfædre og deres familier under fem overskrifter 1) forhold hos fædre og bonusfædre 2) forhold hos mødre og bonusmødre 3) Familie og netværk 4) Forhold i hjælpesystemet og hos den enkelte rådgiver 5) Familiekonflikter, -dynamikker, -historik og -sammensætning, 6) kønnede kommunikationsstile

Forhold hos fædre og bonusfædre

På tværs af datamaterialet tegner der sig et komplekst billede af fædre, der på den ene side beskrives som mere passive og vanskeligere at aktivere i forhold til mødre, og som på den anden side selv oplever at skulle kæmpe for at blive inddraget i sagsforløbet. I den kvantitative undersøgelse har 8% af fædre selv sagt nej til at blive kontaktet, imens rådgiverne angiver at der i 75% af sagerne har været en eller anden kontakt til eller inddragelse af fædre.

Kontrasten mellem fædrenes oplevelser af at måtte kæmpe for inddragelse og den høje inddragelsesprocent angivet af rådgiverne, kan selvfølgelig skyldes at selvom rådgiverne angiver at der har været en kontakt, så er det ikke ensbetydende med at fædre oplever sig inddraget.

Fædre er desuden forskellige og vi kan se i vores materiale at de fædre vi har interviewet og de fædre, der beskrives af børn, bedsteforældre og rådgivere på tværs af materialet har forskellige ønsker og forventninger til og betingelser for at indgå i samarbejdet. De 'aktive' fædre vi har interviewet, ønsker alle at være involveret i deres barns sag, men der er også beskrivelser fra de øvrige informanter af fædre, der trækker sig fra samarbejdet i kortere eller længere tid grundet konflikter i familien eller med barnet og andre, der ser ud til at foretrække en mere tilbagetrukket rolle og overlade det primære samarbejde til moren.

Betingelser der knytter sig til fædrenes situation og som er med til at vanskeliggøre samarbejdet er mangfoldige og handler fx om problemer med at læse og forstå breve fra forvaltningen grundet ordblindhed, en bopæl, der ligger langt væk fra handlekommunen og der hvor barnet bor, samarbejder med flere forskellige kommuner grundet flere børn, lange arbejdsdage og en rollefordeling i familien, hvor far er den primære forsørger.

Langt hen ad vejen ser det ud til at gøre sig tilsvarende betingelser gældende for de bonusfædre, der ønsker at blive involveret i deres bonusbarns liv. I den kvantitative undersøgelse er inddragelsesgraden imidlertid langt lavere for bonusfædre end for de biologiske fædre. Hvor involvering af den biologiske far ser ud til at være noget der betragtes som både relevant og naturligt på tværs af alle informantgrupper (på trods af at det ikke altid sker), så behandles bonusfædres deltagelse ikke på samme måde som selvfølgelig.

Overordnet set svarer undersøgelsens fund til internationale undersøgelser, der peger på at der gør sig nogle særlige betingelser gældende for inddragelsen af fædre, som betyder at det kan kræve flere ressourcer at involvere dem (se fx Storhaug, 2015). Undersøgelsen bidrager til den internationale forskning ved at vise kontrasten mellem rådgiveres opfattelse af involvere fædre i sagerne og fædres manglende oplevelse heraf, hvilket kalder på forskning der fokuserer på sammenhænge mellem fædres oplevelser af inddragelse og den konkrete inddragelsespraksis.

Forhold hos mødre og bonusmødre

I den internationale forskning opereres der med begrebet "maternal gatekeeping" til at beskrive hvordan mødre på forskellig vis kan fungere som en hindring for inddragelse af fædre i børns liv. I den kvantitative undersøgelse angav sagsbehandlerne at det i 27% af sagerne var mødrene, der ikke ønskede familie og netværk involveret i sagen, hvilket både kan henvise til fædre, fædres og egen familie og netværk).

Vi har i vores materiale i begrænset omfang fundet tegn på at mødre systematisk hindrer inddragelse af fædre. Derimod er der eksempler på mødre og bonusmødre, der indgår meget aktivt i samarbejdet og

kan dominere i en grad der ser ud til at kunne føre til at fædre bliver overset eller fremstår mere passive. Det gælder i øvrigt både hos forældre, der bor sammen og forældre, der ikke bor sammen.

Hos forældre der er samlevende oplever sagsbehandlere det dilemmafyldt at insistere på at begge forældre kommer til møderne, hvis det, at det er mor, der kommer til møderne, er udtryk for, at forældrene har fordelt rollerne mellem sig. Hvis der er konflikter familiemedlemmerne imellem ses der desuden en tendens til at samarbejdet centrerer omkring den person, barnet bor hos, eller som i forvejen er mest aktiv eller involveret i sagen. I praksis er dette oftest moderen, hvilket kan betyde at andre centrale omsorgspersoner i barnets familie og netværk glemmes eller udgrænses.

Vores forskning støtter således den internationale forskning, der viser at begrebet ”maternal gatekeeping” ikke alene kan tilskrives morens handlinger, men må ses som noget, der skabes i et samspil mellem forældre (af begge køn) og de professionelle (se fx Symonds, 2015, 2020). Eksempelvis ser det ud til at dynamikkerne bag det at informationer om barnet ofte tilgår mødre skal ses i sammenhæng med at barnet som oftest har bopæl hos moren, ligesom både fædre, børn og professionelle orienterer sig mod moren som den der forventes at have (bedst) styr på informationerne om barnet.

Familie og netværk

Fædre og bonusfædres familie og netværk inddrages i begrænset omfang. Den kvantitative undersøgelse viser at fars familie er registreret inddraget i 8% af sagerne og mors familie i 16% af sagerne. Når det gælder deres netværk, så er fars netværk registreret i 2% af sagerne og mors netværk i 5% af sagerne. Og bonusfars familie og netværk er ikke registreret i nogen af sagerne.

Udover at mors familie og netværk inddrages i dobbelt så mange sager som fars, hvilket alligevel kan tyde på en form for ”maternal gatekeeping”, så er interviewene med fædre, børnene og bedstemødrene fyldt med eksempler på at familien og netværket spiller en stor rolle i fædre, bonusfædre og børnenes liv. De er bare ikke formelt inddraget i særlig høj grad, hvilket kan undre os, da de i Barnets reform med fx § 47 og § 71 i Serviceloven fik tildelt en central rolle.

I de kvalitative interview bliver det tydeligt, at relationerne i familie og netværk skifter og det har betydning for børnene, men det er ikke sådan at kun de biologiske bånd er stærke, der er eksempler på at bonusfamilier spiller en lige så stor rolle i perioder, men tager vi de få farmødre til anbragte børn vi har interviewet, så kæmper de alle for kontakt til og samvær med børnebørnene.

Det er tydeligt, at professionelle kan gøre en positiv forskel i form af etablering af nye og genetablering af brudte relationer til barnets forældre, familie og netværk, hvilket også svarer til forskningen på området, hvor fx familierådslagning kan være med til at samle familien og skabe kontakt mellem barnet og bedsteforældre (Rasmussen & Sandgaard 2018, 2020, Rasmussen et al. 2020)

Forhold i hjælpesystemet og hos den enkelte rådgiver

Langt størstedelen af sagsbehandlere ansat i familieafdelingerne er kvinder, hvilket både afspejles i undersøgelsens kvantitative og kvalitative del, hvor kvindelige rådgivere er overrepræsenterede. I dette

studie bemærkes dette både af børnene og rådgiverne selv, men især fædre fremhæver sagsbehandlernes køn som væsentligt i og for samarbejdet.

For fædre handler det om oplevelser med at blive mødt med bestemte forventninger og holdninger til det at være mand og far, samt at der kommunikeres på måder mændene oplever som feminiseret. For fædre handler det desuden især om oplevelser med at føle sig misforstået, særligt i forbindelse følelsesudtryk, hvor fædre oplever at udtryk for frustration tolkes som aggression.

Disse fund svarer fuldstændig til internationale undersøgelser, der peger på at det, der beskrives som en feminiseret hjælpeapparat betyder at mænd ikke føler sig velkomne (Arvidsson, 2003; Bayley et al., 2009; Ewart-Boyle et al., 2015; Ferguson & Hogan, 2004; Storhaug, 2015; Zanoni et al., 2013). På sagsniveau fandt vores kvantitative undersøgelse imidlertid ingen systematiske forskelle i de sagsstammer der tilhører henholdsvis kvindelige (N=40) og mandlige (N=4) rådgivere.

I vores undersøgelse er de individuelle egenskaber der især fremhæves og efterspørges af fædre i samarbejdet imidlertid ikke kønnede, i udgangspunktet. På tværs af interviewene med fædre/bonusfædre, børn og farforældre fremhæves personlige egenskaber hos den enkelte sagsbehandler så som integritet, troværdighed, engagement, oprigtighed og åbenhed/fordomsfrihed. Ligeledes fremhæves den måde sagsbehandleren kommunikerer på, som gerne må være klar, konkret og direkte uden at være autoritær. Derudover fremhæves transparens omkring og fleksibilitet i sagsforløbet, samt løbende dialog frem for lange møder som noget af det, der fremmer samarbejdet.

De rådgivere vi har interviewet, beskriver også selv en række udfordringer med at inddrage fædre/bonusfædre og deres familie og netværk, som både knytter sig til rammer og vilkår for sagsbehandlingen, samt faglige og personlige barrierer. Det helt gennemgående tema er tid og at involvering af fædre, der ikke selv byder sig til i samarbejdet eller bor i nærheden opleves som tidskrævende.

Tidsforbruget hænger sammen med antallet af personer, der inddrages i sagen. Jo flere familiemedlemmer og netværkspersoner der skal inddrages jo mere koordineringsarbejde, Det gælder både det arbejde der er forbundet med mødeafholdelser og organisering og distribution af information familiemedlemmer og netværk imellem.

Der er generelt set et ønske om at involvere fædre og familiens netværk, ligesom den kvantitative undersøgelse viser at rådgiverne i overvejende grad vurderer det som positivt når det sker. Der beskrives imidlertid også barrierer, der eksempelvis handler om at den enkelte rådgiver kan opleve det som grænseoverskridende at involvere fædre/bonusfædre familie og netværk, der ikke selv byder sig til, ligesom der er en tilbageholdenhed med og ambivalens i forhold til at inddrage fædre/bonusfædre familie og netværk der ikke vurderes at bidrage positivt i barnets liv.

Derudover, fremhæves det, at flere rådgivere har vanskeligt ved at bevæge sig ind i familiens 'private rum', og at socialrådgivere og forældre i fællesskab er tilbageholdende med inddragelsen, begrundet i sårbarhed, konflikter og tabuer.

Familiekonflikter, -dynamikker, -historik og -sammensætning

Den kvalitative del af undersøgelsen peger gennemgående på at inddragelse af fædre, bonusfædre og deres familier og netværk skal ses i sammenhæng med familiens historie og sammensætning. Det drejer sig om hvorvidt forældrene bor sammen eller hver for sig, hvem der har forældremyndighed, hvorvidt den ene eller begge forældre har eller har haft nye partnere og ikke mindst om familie og netværk bor tæt på eller langt fra hinanden. Samlivsbrud, aktuelle og historiske konflikter familiemedlemmer imellem spiller en væsentlig rolle, det samme gør flytninger, sygdom og dødsfald.

Af interviewene med rådgiverne fremgår det i relation hertil at de oplever at det er nemmest at samarbejde med den forælder, som barnet bor hos uagtet om det er moderen (hvilket det som oftest er) eller faderen. Hvis der er konflikter mellem forældrene eller mellem barn og en forælder, så er det i mange tilfælde nærliggende for rådgiverne at fravælge at inddrage andre end den forælder barnet bor hos.

I den forbindelse er det værd at nævne at den måde informationer distribueres på kan have betydning for barnets relation til forældrene og andre omsorgspersoner, idet forskelle i informationsniveauet forældrene imellem kan give anledning til konflikter familiemedlemmerne imellem og vække utryghed hos barnet. Dette aspekt af inddragelsen af fædre, bonusfædre og deres familie og netværk er stort set fraværende i den forskning vi er stødt på i forbindelse med litteraturstudiet og må derfor betragtes som et væsentligt bidrag.

Kønnede kommunikationsstile

Et gennemgående tema handler om betydningen af kommunikation i og for samarbejdet, som ser ud til at trække på en forståelse af fædre (mænd) foretrækker at kommunikere mere direkte og ikke i samme grad som mødre (kvinder) ønsker eller evner at kommunikere om følelser. Disse forskelle i kommunikationsstile fremhæves af alle informantgrupper som noget, der har betydning i samarbejdet.

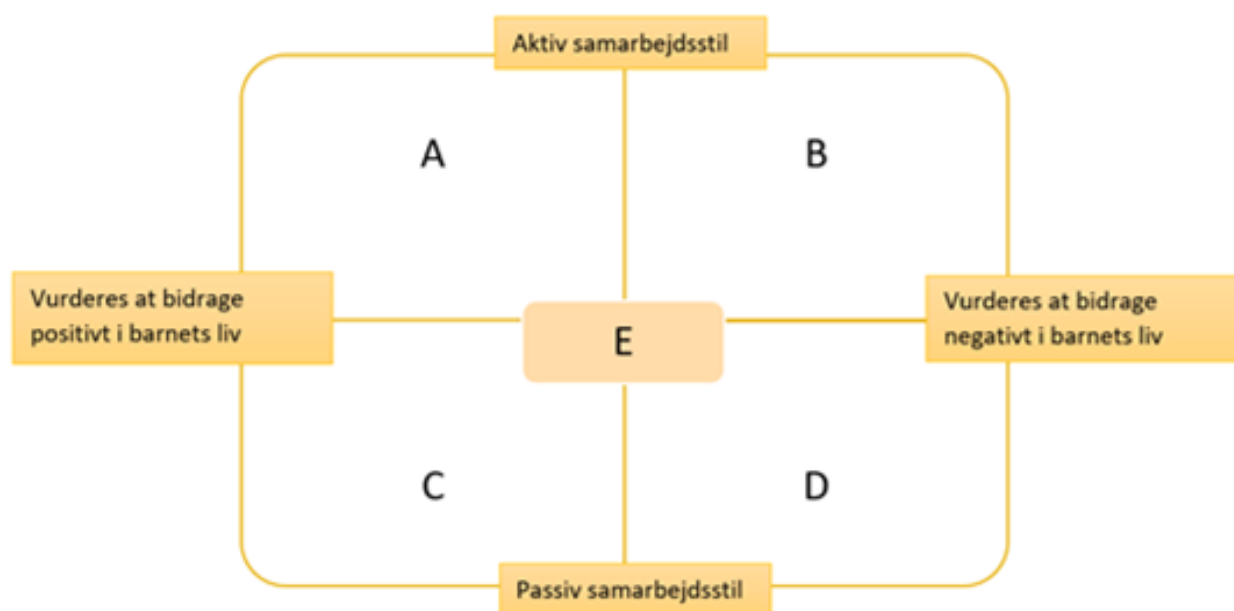
De fædre vi har interviewet, oplever eksempelvis at deres følelsesudtryk tolkes anderledes af de professionelle end mødrenes, hvilket gav anledning til oplevelser af at blive uretfærdigt behandlet. Her fremhæves udtryk for vrede og frustration, som ifølge fædre indebærer en risiko for at blive tolket som aggressivt. Disse oplevelser svarer til oplevelser blandt engelske fædre, som tilsvarende oplevede at normer og forventninger forbundet med maskuline og feminine udtryksformer kan have betydning for den måde følelsesudtryk modtages og tolkes på (Philip et al., 2019).

Fædres samarbejdsstile og sagsbehandleres vurderinger og kategoriseringer

Hos de fædre og bonusfædre vi har interviewet, er der en generel oplevelse af at skulle kæmpe for at blive inddraget i deres barns eller bonusbarns sagsforløb. Denne fortælling går igen hos bedsteforældre på fars side. Omvendt gives der af børn og rådgivere beskrivelser af fædre, der forholder sig mere passivt end mødrene og ikke byder sig til på samme måde i samarbejdet.

Hvor børnene typisk forklarer passivitet med at fædrene har travlt med andre ting (fx arbejde), så indgår der i rådgivernes fortællinger, en kategorisering og sortering mellem fædre der betragtes som positivt bidragende til børnenes liv og fædre der ikke vurderes at bidrage positivt. Derudover er der en oplevelse hos fædre og deres netværk af at der kan være et mismatch mellem dem familien selv synes er relevante at inddrage og dem forvaltningen synes er relevante at inddrage.

For at indkredse noget af den kompleksitet, der tegner sig på tværs af det samlede datamateriale, har vi konstrueret en model, som skal anskueliggøre mulige sammenhænge/dynamikker mellem manglende inddragelse, fædres samarbejdsstil og sagsbehandleres vurderinger/kategoriseringer.

Langs den horisontale linje udfoldes et kontinuum mellem de situationer hvor det vurderes at far eller bonusfar bidrager positivt eller negativt i barnets liv. Den vertikale linje indfanger spændvidden mellem en passiv og en mere aktiv samarbejdsstil fra far og bonusfars side.

I feltet med fædre med en aktiv samarbejdsstil, som vurderes at bidrage positivt i barnets liv (A) findes de samarbejdsformer som umiddelbart forekommer enkle og ligetil. Hvis der opstår problemer her, kan det imidlertid være værd at have øje for eventuelle misforståelser og/eller konflikter mellem dem, der aktuelt samarbejder omkring barnet.

Hvis vi bevæger os over i feltet med de aktive fædre, der til gengæld vurderes at bidrage negativt i barnets liv (B), så er det sandsynligvis her vi finder nogle af de frustrerede fædre, som gennem længere tid har en oplevelse af at byde sig til i samarbejdet, men som ikke oplever sig inddraget. Her tegner sig en faglig udfordring, som handler om inddragelse af fædre, der ønsker at bidrage og handler aktivt i forhold til dette ønske, men som ikke vurderes at gøre dette på en måde, der bidrager positivt i barnets liv. Potentialet ligger i at finde måder at inddrage på, som samtidig beskytter barnet eller arbejde aktivt på at ændre eller reducere de forhold der gør at fædre på nuværende tidspunkt vurderes at bidrage negativt.

I feltet med fædre, der vurderes at bidrage positivt i barnets liv, men som har en mere passiv samarbejdsstil (C) befinder de fædre sig, som er risikerer at blive overset eller ekskluderet fordi de arbejder på de tidspunkter møderne ligger, bor langt væk eller af andre årsager ikke melder sig på banen i samarbejdet. Her er en udfordring bl.a. at identificere hvad den mere tilbageholdende samarbejdsstil er et udtryk for. Det er også her hvor der kan være behov for at overveje betydningen af mere organisatoriske og strukturelle barrierer for samarbejdet, herunder hvorvidt fars tilknytning til arbejdsmarkedet er tættere end morens og hvorvidt der kan tages hensyn til fars arbejdstider i planlægningen af møder. Det kan også være i dette felt vi finder de familier, hvor rollefordelingen blandt forældrene er sådan at det er moren der har styr på informationerne og deltager i møderne. Her rejser der sig således også en række spørgsmål angående de valg familierne selv foretager, som kan have betydning for inddragelsen og som ofte er indlejret i bredere strukturelle forhold, herunder traditionelle kønsroller, tilknytning til arbejdsmarkedet mv.

I feltet med fædre, der har en mere passiv samarbejdsstil og som ikke vurderes at bidrage positivt i barnets liv (D) kunne man måske tænke at problemet med manglende inddragelse er uproblematisk. International forskning peger imidlertid på vigtigheden af fædres bidrag i børns liv (H. E. (Eds) Fitzgerald et al., 2020; Lamb, 2010; Lamb & Lewis, 2010; Pleck, 2010; Sarkadi et al., 2008), ligesom den kvalitative del af vores undersøgelse peger på at der er et potentiale der, hvor samarbejde og kontakt med fædre er blevet vendt til noget positivt for barnet. Her er det ligeledes vigtigt at undersøge sammenhænge mellem passivitet og forhold, der har negativ indflydelse på barnets liv som kræver en social indsats, herunder eksempelvis misbrug eller hjemløshed.

I midten af modellen har vi placeret potentiafeltet (E), som skal skærpe blikket for de omsorgspersoner i børnenes liv, hvor der mangler viden om hvorvidt han potentielt set kunne bidrage positivt i barnets liv. Det kan være en far, hvor kontakten til barnet er mistet tidligt og aldrig er blevet genetableret, eller en tidligere kæreste eller samlever på mors side, som barnet var knyttet til, men som forsvandt ud af barnets liv inden samarbejdet med forvaltningen startede. Der vil altid vil være situationer, hvor professionelle mangler viden og dermed risikerer at overse relationelle potentialer i barnets netværk – også i sagsforløb der har varet i mange år, hvorfor dette potentiafelt er vigtigt

Modellens styrke er, at den gør det muligt at udforske krydsfelter mellem forskellige forhold i arbejdet med at inddrage fædre i børnesager. Modeller fanger imidlertid altid kun dele af en kompleks virkelighed og dette er selvfølgelig væsentligt at holde sig for øje i læsningen og anvendelsen af den. Eksempelvis er det vigtigt at bemærke at modellen skal forstås dynamisk, forstået på den måde at

vurderinger af hvorvidt en mandlig omsorgsperson vurderes at bidrage positivt i et barns liv er afhængige af de kriterier, der indgår i denne vurdering.

Disse bør altid være begrundede og eksplicite så det er muligt at diskutere dem, herunder identificere åbninger og muligheder for hvorvidt og hvordan fædres negative indflydelse på børns liv kan reduceres eller vendes til en positiv gennem en målrettet indsats. Ligeledes skal fædres samarbejdsstile ikke blot ses i sammenhæng med forhold hos fædrene, men som afhængig af det samspil der er mellem fædrene og de professionelle. Forskellige sagsbehandlere kan forstå og tolke den måde fædre agerer på i samarbejdet forskelligt og der kan være en sammenhæng mellem den måde fædre opleves på i samarbejdet og den vurdering der foretages angående hvorvidt de bidrager positivt eller negativt i barnets liv. Derudover kan fædre kan agere forskelligt i samarbejdet afhængig af livssituation og oplevelse af kemien med sagsbehandleren.

Hvad skal der til?

– tværgående overvejelser og anbefalinger til det inddragende arbejde med fædre/bonusfædre og deres familier og netværk

Hvis fædre og bonusfædre og deres familier og netværk skal inddrages mere, så er det på baggrund af denne rapport ingen tvivl om at inddragelsen skal organiseres og praktiseres anderledes end i dag. Udgangspunktet for inddragelsen må være børnene og dem der har, har haft og vil kunne få positiv betydning for dem udover forældremyndigheden og dem de har bopæl ved.

Når det drejer sig om fædrene så er den store udfordring de såkaldt passive fædre, hvor det ikke er tilstrækkeligt at kontakte og informere dem eller overlade kontakten til mor. Der synes at være et behov for reelt at inddrage dem fra starten af sagen og i hele sagsforløbet. I den forbindelse kan det være værd at overveje hvorvidt møder og andre sagsaktiviteter lægges på tidspunkter, hvor fædre har en reel mulighed for at deltage uden at det går ud over deres arbejdsliv, ligesom det kan være nødvendigt sende fysiske breve frem for digitale, samt at prioritere at køre hjem til fædre der bor langt væk.

Det kræver nok også ændringer af mere strukturelle forhold, herunder traditionelle opfattelser af køn, kønsroller og forældreskab, som går igen på tværs af informantgrupperne. Det kræver imidlertid nogle anderledes og mere gennemgribende kulturelle ændringer – ikke alene i det sociale hjælpesystem, men generelt i samfundet. Her tænkes der bl.a. på den tværgående opfattelse af at drenge og mænd indgår i og udgør et særligt kulturelt (identitets)fællesskab som gør at de forstår, har brug for og kommunikerer bedre med hinanden – og den tilsvarende fortælling for kvinder, hvilket betyder at kvinder og mænd opfattes som så forskellige at de ikke kan erstatte hinanden som forældre eller rollemodeller.

I forhold til kønnede kommunikationsstile savnes forskning, der dokumenterer hvorvidt der reelt er forskel på den måde kvindelige og mandlige sagsbehandlere kommunikerer og interagerer med fædre på eller om der snarere er tale om at kønnet tillægges og opleves som havende en væsentlig betydning i kraft af de forventninger der er til samarbejdet, herunder forventninger om gensidig forståelse.

Hvis sidstnævnte er tilfældet, vil en ændret kommunikationsstil hos kvindelige sagsbehandlere eksempelvis ikke have nogen effekt, og der bør derfor måske i stedet tilstræbes en mere ligelig kønsfordeling blandt de professionelle. Der er imidlertid ikke noget i denne undersøgelse der peger på at samarbejde mellem kvindelige sagsbehandlere og fædre som udgangspunkt er problematisk. Der er dog ingen tvivl om at det kan kræve ekstra relationelt arbejde at imødekomme/overkomme den tøven, usikkerhed og mistillid nogle fædre oplever i mødet med det de oplever som et feminiseret hjælpeapparat.

Derudover kræver det helt konkret flere timerressourcer at køre langt for at tage på et eller flere hjemmebesøg hos en far der bor længere væk, ligesom det kan kræve langt flere end et enkelt telefonopkald, hvis et samarbejde skal etableres. Det kan desuden være hensigtsmæssigt at gøre det muligt at skifte sagsbehandler, hvis samarbejdet er vanskeligt eller konfliktfyldt (hvilket der er flere eksempler på god succes med i datamaterialet) og gøre det muligt at fastholde samarbejdet der hvor det fungerer godt.

I nogle situationer kan det desuden overvejes om børns forældre skal have hver deres sagsbehandler, særligt i konfliktsituationer. Her skal dog igen bemærkes at dette kræver omhyggeligt koordineringsarbejde mellem sagsbehandlerne, idet den måde information organiseres og distribueres på har betydning, ikke bare for familiens samarbejde med forvaltningen men også for relationerne blandt familiens medlemmer. I det hele taget synes håndtering af konflikter imellem familiemedlemmer og imellem familien og familieafdeling at være noget, der har positiv betydning for inddragelse af fædre i sagsprocessen.

Den måde de digitale kommunikationssystemer er indrettet ser også ud til at have betydning for inddragelse af fædre. Det gælder både hvem breve automatisk sendes til, samt hvorvidt sagsbehandlingssystemet er indrettet på måder, der minder om inddragelsen af fædre.

Selvom spørgsmålet om hvorvidt vi har glemt far, bonusfar og deres familie og netværk ikke trænger sig på hos de børn vi interviewede, så udtrykker de sig gennemgående klart om hvilke personer, de selv ønsker involveret i deres liv, hvornår og til hvad. Børnenes vurdering af relevansen af inddragelsen hænger bl.a. sammen med hvor tæt barnet oplever at være på den voksne, om den voksne i barnets øjne har noget at bidrage med, samt hvorvidt barnet oplever at det er vigtigt at den voksne holdes informeret om væsentlige forhold i barnets liv.

Børnene orienterer sig også mod biologiske bånd og heraf følgende formel beslutningskompetence som havende betydning for relevansen af inddragelsen, herunder om involveringen vil have en betydning for beslutningen eller ej. Børnenes ønsker i forhold til inddragelse er imidlertid ikke statiske, forstået på den måde at der kan være perioder hvor et familiemedlem ønskes involveret i mindre grad og perioder hvor det samme familiemedlem ønskes involveret mere.

Billedet kompliceres desuden af at barnet kan ændre mening, hvis det bliver hjulpet lidt på vej – eksempelvis til at genetablere en kontakt med en far, hvor kontakten har været brudt i en periode. Professionelles handlinger kan således gøre en positiv forskel i form af etablering af nye og

genetablering af brudte relationer, hvilket nogle gange kræver håndtering af historiske og aktuelle konflikter som har betydning for familiesammensætningen og dynamikken.

Spørgsmålet om inddragelse af personer der ikke formelt er parter i sagerne, herunder bonusfar, familiemedlemmer og netværk på mor og fars side, da fordrer det endnu mere systematik, tid og komplicerer sagsarbejdet yderligere, da både koordineringsarbejdet og de mennesker som socialrådgiverne skal forholde sig til øges, men vi ved fra bl.a. systematiske inddragelses modeller som familierådslagning, at inddragelsen betyder, at barnet oplever en øget forståelse fra familien og det bliver nemmere at være barn i familien og de får kontakt til og mulighed for at se de familiemedlemmer de ønsker at være sammen med, hvilket igen har betydning for deres trivsel (Rasmussen & Sandgaard 2018, 2020). Så der er al mulig grund til mere systematisk at inddrage barnets familie og netværk, da det er der de fleste børn lever deres liv og de relationer der som regel er blivende ind i voksenlivet, herunder bonusfar og hans familie.

Sammenfattende synes det således vigtigt at professionelle 1) Lytter til barnets ønsker 1) ikke tager noget for givet når det handler om at involvere de mennesker i barnets liv, som barnet oplever betydningsfulde at involvere og 2) arbejder aktivt på at aktuelle og potentielle omsorgspersoner i barnets netværk bliver eller bliver ved med at være en ressource i barnets liv 3) arbejder aktivt med håndtering af samarbejdskonflikter og konflikter familiemedlemmerne imellem 4) er opmærksomme på at det kan kræve ekstra indsats at få fædre og bonusfædre på banen 5) er opmærksom på at den måde information til forældrene organiseres og distribueres på kan have relationelle konsekvenser 6) Har øje for uudnyttet relationelt potentiale hos voksne omsorgspersoner i barnets netværk, som barnet ikke selv har øje for, herunder fædre og mødres nye partnere.

Inddragelse, deltagelse og inddragelsesniveauer

Inddragelse er som nævnt en meget upræcis betegnelse, der kan dække over alt fra at blive informeret, at blive hørt, til selv at bestemme. Begrebet anvendes i Serviceloven i forbindelse med indflydelse på og borgernes ret til deltagelse i beslutninger der vedrører deres liv. Og så er der et andet aspekt af inddragelse og deltagelse, hvor det øger effekten af det sociale arbejde qua myndiggørelse, ejerskab og samarbejde.

I denne undersøgelse har vi valgt en tilgang til inddragelse og deltagelse, hvor vi i den kvantitative undersøgelse har sondret mellem inddragelse og ikke inddragelse ved at definere inddragelse og deltagelse ud fra det laveste trin på Harts (1994) inddragelsesstige, nemlig at der har været en gensidig kontakt med henvendelse og respons. Hvor meget vedkommende har været inddraget i sagsforløbet eller kvaliteten af deltagelsen ved vi ikke noget om i den kvantitative registrering, men vi ved noget om hvor mange forskellige aktører, der i to kommuners 1298 sager, der har været inddraget eller kontakt med, hvilket også er forudsætningen for en mere kvalitativ inddragelse og det at komme højere på inddragelsesstigen.

Fædrene har ift. denne definition været inddraget i 75,7% af sagerne, hvilket er et relativt højt antal, men det dækker også over det vi kalder passive fædre og uden at kende andelen af passive fædre, så tyder vores interview på at den er stor. Selv de aktive fædre og bonusfædre som vi har interviewet har erfaret og oplevet at mor prioriteres som den centrale samarbejdspartner for socialrådgiverne og at de først bliver 'hentet ind', når det er gået galt.

Der kan være mange grunde til at fædre og bonusfædre hentes ind senere og går fra at være relativt passive til aktive i sagen fx at de har overladt samarbejdet til mor, har prioriteret arbejdet, konflikter med mor, osv., men de har som forældremyndighed haft muligheden. Spørgsmålet er om socialrådgiverne burde have gjort mere og tidligere for at få fædrene på banen. Her kan vi nemt komme til at tale om aktive og passive socialrådgivere, når vi i den kvantitative registrering kan se at nogle i gennemsnit inddrager 1,4 personer per sag og andre 3,5 personer.

Bortset fra far, så inddrages der relativt få fra fars familie og netværk og ingen fra bonusfars familie og netværk, hvilket kan virke lidt besynderligt, da netværksinddragelse er skrevet ind i lovgivningen og vi fra interviewene kan se at de spiller en vigtig rolle i barnets liv. Her kan der ikke argumenteres for passive familier og netværk, da de jo ikke er blevet kontaktet. Det ser ud som om at mønstret er det samme som ved fædrene, nemlig at de kun hentes ind af nogle bestemte rådgivere og når der er problemer, med mindre, de selv har insisteret og mor eller far har fået dem på banen. Og her er vi stadig på det laveste inddragelsestrin.

Med hensyn til graden af inddragelse og de mere kvalitative aspekter af inddragelse, så viser de kvalitative interview meget stor variation i forhold til fædre og bonusfædre. Uanset fædrenes mange forbehold og historier om at de bliver set ud fra traditionelle kønsrolle forståelser, oplevelsen af, at der er kvinder overalt, at de møder en særligt kønnet kommunikation og at møder er placeret i arbejdstiden, så synes de fleste at have fået deres synspunkter hørt og at de har deltaget i beslutningsprocessen fra det tidspunkt, de bliver aktive i sagen. Så på den måde synes de aktive hurtigt at komme op ad inddragelsesstigen vurderet ud fra om deres synspunkter høres og de deltager i beslutningerne.

Med hensyn til familier og netværk, da har vi ikke så meget viden om deres direkte og formelle inddragelse i sagerne. Og de farmødre som vi har interviewet, er først og fremmest interesserede i kontakt og samvær med deres børnebørn. Farmødrene og i øvrig familie og netværk ser mere ud til at have en indirekte rolle ift. sagen ved fx at støtte fædre og barnet. Familieforholdene spiller generelt en stor rolle i sagerne, men familie og netværk synes ikke at være inddraget formelt i nogen særlig udstrækning.

Hvilken betydning har inddragelsen af fædre, bonusfædre og deres netværk har for børnene er ikke entydigt og der er stor variation i hvem af far og mor de oplever mest inddraget, og selv om det nok er mor, så afhænger det af familiens historie, konflikter og indre dynamikker. Spørgsmålet om formel inddragelse trænger sig ikke på hos de børn vi interviewede, men de udtrykker sig gennemgående klart om hvilke personer, de selv ønsker involveret i deres liv, hvornår og til hvad. Ud fra børnenes udsagn og behov for inddragelse børnrådgiverne i højere grad inddrager dem der har haft, har og vil kunne få betydning for børnene. Og det er mange flere end mor og nogle få aktive fædre.

Litteraturliste

- Andersen Maja (2017) Empowerment i velfærdsarbejde fordrer professionel læring. Aarhus: Artikel i *FPPU* vol.1, no.2. s37-52
- Andersen, John (2004) *Empowerment og social arbejde*. Kbh. Reitzels Forlag
- Bandura, A. (Ed.) (1995). *Self-efficacy in changing societies*. New York: Cambridge University Press.
- Brinkmann & Tanggaard (2015) *Kvalitative metoder*. Kbh. Reitzels Forlag
- Børnerådet (2017) *Gode råd til fagfolk om mødet med børn og unge*. Kbh. Børnerådet
- Cooperrider & Srivastva (1997) *Organizational Wisdom*. San Francisco. Lexington Press
- Creswell et al. (2003) *Advanced mixed methods research designs*. CA. Sage Publications
- Czarniawska (2002) Narrative, Interviews, and organizations. I: J.F. Gubrin & J.A. Holstein (red) *Handbook of interview research*, s.733-750. Thousand Oaks: Sage Publications
- Eigilson, S.P., Dybbroe, B. & Olsen, T. (2018) Brukermedvirkning og velferdstjenester. *Nordisk velfærdsforskning/Nordic Welfare Research* 01, Volume 3.
- Faureholm, Jytte, Bo Morthorst Rasmussen, mfl.(2001) *Familierådslagning i Danmark - Demokratisering af familierbejdet*. Artikel i *Familierådslagning i Norden*. Stockholm: FOU- Södertörns skriftserie nr. 15/2001
- Flyvbjerg B (1998) *Rationality and Power – Democracy in practice*. Chicago: University of Chicago Press
- Flyvbjerg B. (2001) *Making social science matter*. Cambridge: Cambridge University Press
- Freire Paulo (1973) *De undertryktes pædagogik*. Kbh. Christian Ejlers
- Guvå, Gunilla & Hylander, Ingrid (2005). *Grounded Theory. Et teorigenererende forskningsperspektiv*. Hans Reitzels Forlag.
- Hallén, G. Källor (2007) *Den moderna barndomen och barns vardagsliv*. Stockholm: Carlsson Bokförlag
- Hansen Jytte, Thomas H. Hansen og Bo Morthorst Rasmussen (2003) *Familierådslagning i Danmark- 2. del af evalueringen af det danske forsøg med Familierådslagning*. Aabenraa: UFC Børn og Unge.
- Haven Karen & Christiansen Øivin (2014) *Knowledge Review on Family Group Conferencing*. Bergen. RKBU West
- Hegel (1807) *Åndens fænomenologi*. Kbh: Gyldendal
- Heino, T., Reinikainen S. & Bergmann M. (2004) *Familierådslag i Norden*. Helsingfors: Forskningsinstituttet vid Helsingfors Universitet
- Heino Tarja (2009) *Family Group Conference from a Child Perspective*. Nordic Research Report. National Institute for Health and Welfare
- Hjermitslev, H., Albrechtsen, T. & Rasmussen B. (2017) *Professionsdannelse og samarbejde på tværs*. Antologi under redaktion til DJØF-forlag
- Holmgren & Holmgren (2016) *Narrativ supervision og vejledning*. Snekkersten: DISPUK-forlag
- Honneth (1992) *Kampf um Anerkennung*. Frankfurt: Suhrkamp Verlag
- Hoverak, S. (2006) *Hvordan oplever ungdom at å delta i familieråd?* Annandale: Federation Press
- Hudson, J. (1996) *Family Group Conferences: Perspectives on policy and practice*. Annandale: Federation Press
- Johansen, S. (2014) *Psycho-Social Processes and Outcomes of family Group Conferences*. British Journal of Social Work, 44(1), 145-162.
- Krogstrup, H. K., & Tjalve, J. (1999). Perspektiver i forbindelse med brugerinddragelse. In Krogstrup, Hanne Kathrine : Kristiansen, Søren : Tjalve, Jakob (Ed.), *Det handicappede samfund : om brugerinddragelse og medborgerskab*
- Lupton & Nixon (1999) *Empowering practice?* Bristol. Polity Press

- Lupton & Nixon (2000) Empowering practice? A critical appraisal of the family group conference approach. *British Journal of Social Work*, 30(2), 268-269
- Nixon, P. et al. (2005) A survey of international Practices, Policy and Research on Family Group Conferencing and Related Practices Vermont: University of Vermont
- Mayall, B (2002). *Towards a Sociology for Childhood: Thinking from Children's Lives*. Philadelphia. Open University Press
- Mead (2005) *Sindet, selvet og samfundet: fra et socialbehavioristisk standpunkt*. Kbh. Akademisk forlag
- Moltke & Molly (2009) *Systemisk Coaching*. Viborg. Dansk Psykologisk Forlag
- Mortensen, B. (2007) *Børneperspektivet i familierådslagning*. Odense: Servicestyrelsen
- 'Paradigmeskiftet 2.0' i Esbjerg og Esbjerg Kommunes Børn- og Ungepolitik: <http://www.esbjergkommune.dk/om-kommunen/vision-og-politikker/b%C3%B8rn-og-unge/b%C3%B8rn-ungepolitik.aspx>
- Rasmussen Bo Morthorst, Thomas H. Hansen (2002) *En beslutningsmodel med meget mere* Evaluering af det danske forsøg med familierådslagning. Aabenraa: UFC Børn og Familier.
- Rasmussen Bo Morthorst (2002) *En Beslutningsmodel med meget mere - Undersøgelsen af det danske forsøg med familierådslagning*. Artikel i Faureholm Jytte og Lis Brønholm. *Demokratisering af det sociale arbejde med børn*. København: Reitzels Forlag
- Rasmussen Bo Morthorst (2003) *Vulnerability and Energy*. London: Protecting Children Volume 18. 2003
- Rasmussen Bo Morthorst (2004) *Familierådslagning i Danmark*. Bidrag til nordisk vidensopsamling redigeret af Tarja Heino, Sarianna Reinikainen og Mariana Bergmann (2004) *Familierådslag i Norden*. Helsingfors: Forskningsinstituttet vid Helsingfors universitet
- Rasmussen Bo Morthorst (2004) *Familierådslagning i Kjellerup Kommune*. Evaluering af Kjellerup Kommunes forsøg med familierådslagning. Kjellerup: Kjellerup Kommune
- Rasmussen Bo Morthorst (2005) *Mere end gode viljer*. Artikel i Faureholm Jytte og Lis Brønholm. *Antologi om familierådslagning*. København. Reitzels Forlag
- Rasmussen, Bo Morthorst. (2012). *Samarbejde på tværs*. Kapitel i Jepsen Robert, Søren Kronborg og Bo Morthorst Rasmussen. *Hånd om helbeden*. Århus: Klim
- Rasmussen, Bo Morthorst. (2012). *Organisation og ledelse*. Kapitel i Jepsen Robert, Søren Kronborg og Bo Morthorst Rasmussen. *Hånd om helbeden*. Århus: Klim
- Rasmussen Bo Morthorst (2011) *Fagligt samspil og kollektiv opgaveløsning*. Artikel i antologien red. Harnow Klausen Søren. *På tværs af Fag*. København: Akademisk Forlag
- Rasmussen Bo Morthorst (2014) *Samarbejde på tværs – Ansats til en teori om tværfagligt samarbejde undersøgt og udviklet med udgangspunkt i tværprofessionelt samarbejde i børne- og familiesager og i byggesager*. Haderslev: Center for Kunst, Videnskab og Håndværk (Ph.d.-afhandling ved SDU)
- Rasmussen Bo Morthorst (2015) *Socialrådgiverne bør tage ledelse af det tværfaglige samarbejde*. Kbh. Uden For Nummer, Tidsskrift for forskning og praksis i socialt arbejde nr. 31/2015
- Rasmussen Bo Morthorst (2017) *De uformelle møder gør forskellen*. Artikel i Vejlederforum nr. 1. 2017. København: Schultz Forlag
- Rasmussen Bo Morthorst (2017) *Professionsdannelse og tværprofessionel teori og forskning*. Artikel i antologien red. Hjermitsev, Albrechtsen og Rasmussen. *Professionsdannelse på tværs*. København: DJØF Forlag
- Rasmussen og Sandgaard 2018 'Familierådslagning i Esbjerg Kommune 2014-2018'. Esbjerg. UCSYD
- Rasmussen Bo Morthorst og Jæger Sabina (2019) *Netværksinddragelse og familierådslagning -Socialrådgivernes mikrofaglige udfordringer og behov for viden*. Esbjerg: UC SYD

- Rasmussen Bo Morthorst (2019) Socialfaglig ledelse – Socialfaglig usikkerhed er måske den største ledelsesudfordring. Odense: Tidsskrift Social Udvikling. Artikel i Tidsskriftet Social Udvikling nr. 5, 2019
- Rasmussen Bo Morthorst og Sandgaard Anne-Mette (2019) Børnefokus, barnetsperspektiv og børneperspektiver i familierådslagning. Esbjerg: UC SYD
- Rasmussen Bo Morthorst, Søbjerg Mosegaard Lene, Jæger Sabina og Rasmussen Mette (2020) Netværksanbringelser – et uforløst potentiale. Kbh. Tidsskrift Uden For Nummer 40/2020
- Rasmussen Bo Morthorst & Jæger Sabina (2021) The Emotional and other Barriers to Kinship Care in Denmark - a Case Study in two Danish Municipalities. Tidsskriftet *The Child and Adolescent Social Work Journal*. 38, pages201–209 (2021) Springer Publishing
- Rasmussen Bo Morthorst & Sandgaard Anne Mette (2021) *Oget trivsel, deltagelse og forståelse fra familie og netværk -en større kvantitativ analyse af familierådslagning i Esbjerg Kommune*. Esbjerg: UCSYD
 Serviceloven: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=202239>
- Schultz Jørgensen (2017) Robuste børn. Kbh. Kristeligdagblads forlag
- Slettebø T. et al. (2016) *Familieråd i familieværnet*. Oslo: VID vitenskabelige høgskole
- Sommer, Samuelsson og Hundeide (2010) Child perspectives and Childrens' perspectives. New York. Springer
- Sundell K. & Hægmann U. (1999) *Familjerådslag i Sverige*. Stockholm: Resursförvaltningen för skola och socialtjänst.
- Strauss, Anselm L. & Corbin, Juliett (1998). *Basics of Qualitative Research. Techniques and Procedures for developing Grounded Theory*. Sage Publications.
- Taylor (1994) The politics of recognition. Princeton: Princeton University Press
- Michael White (2006) Narrativ teori. Kbh: Reitzels Forlag
- Winter S. & Nielsen V. (2017) Implementering af politik. Kbh:Reitzels Forlag
- Esbjerg Kommunes hjemmeside om familierådslagning:
<https://www.esbjergkommune.dk/borger/familie-og-born/rad-og-hjelp/familieradslagning.aspx>

Bilag 1 – Undervisningsmateriale

Rækkefølge i bilag:

1. Drejebog
2. PowerPoint
3. Case

Har vi glemt fædre, bonusfædre og deres familie og netværk i det sociale arbejde med børn og unge?

Drejebog – undervisning – inddragelse af fædre, bonusfædre og deres familie og netværk

Introduktion til underviser:

- Diasmaterialet er udarbejdet således at det strukturerer undervisningen.
- Underviseren kan således slavisk følge strukturen i dias. Ligeledes fremgår alle øvelser, opgaver og plenumdiskussioner af dias.
- Overskrifterne i drejebogen følger overskrifterne i dias.

Underviseren bør forberede sig ved at læse/orientere sig i:

- Forskningsrapporten
- Inddragende metoder
- Casen om Camille.

Anbefalet Litteratur:

Forskningsrapporten

- Rasmussen Bo Morthorst, Jørgensen Sabine, Jæger Sabina & Vogt Jeanne (2022) *Har vi glemt fædre, bonusfædre og deres familie og netværk i det sociale arbejde med børn og unge? -En undersøgelse af to kommuners inddragelsespraksis*. Esbjerg; UC SYD

Metoder:

- Inddragende metoder ((genogram, tidslinje, netværkskort))
 - Rask, L., Elholm, B. og Haack, Maja (2016): *Udviklingsstøttende samtaler med børn og unge i mistrivsel*. 1. udg. Akademisk Forlag ISBN: 9788750045434 s. 86-93 – 8 sider
 - Nedenstående links
- Harts deltagelsesstige → https://www.boerneraadet.dk/media/238461/BRD_Ha%CC%8Andbog_i_boerneinddragelse_Web.pdf (s. 29-30)

Links:

- **Det inddragende netværksmøde:** <https://vidensportal.dk/temaer/inddragelse/indsatser/det-inddragende-netvaerksmode>
- **Familierådslagning:** <https://vidensportal.dk/temaer/styring-og-sagsbehandling/indsatser/familieradslagning>
- **SOS:** <https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/sagsbehandling-born-og-unge/netvaerksinddragende-metoder/hvad-er-signs-of-safety>

Kilder anvendt i dias:

- <https://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/GetPubFile.aspx?id=31407&sid=bornfam2018>
- <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/borgere/husstande-familier-og-boern/skilsmisser>

De studerendes forberedelse:
De studerendes bearbejdning af rapporten:
<u>Forud for undervisning:</u>
Vælg 3 centrale temaer fra hhv.:
-Socialrådgivernes perspektiv
-Fædrenes perspektiv
-Børnenes perspektiv
-Farmødrenes perspektiv
Begrund hvorfor du synes de valgte temaer hver især er interessante/relevante. (noter)

6 lektioner - Kl. 9.00 – 15.00 – Tema: inddragelse af fædre, bonusfædre, familie og netværk		
Tidspunkt:	Indhold:	Materialer:
9.00-9.15:	Intro oplæg – formål, program, læringsmål	Dias Prøvebestemmelser/læringsmål
9.15 – 9.45	Oplæg: Empiriske og metodiske perspektiver på inddragelse	Dias Litteratur: Forskningsrapporten Inddragende metoder Harts deltagelsesstige
9.45 – 10.00:	Pause	
10.00 – 10.45.	<p>Studerendes pointer og podcast</p> <p>Med udgangspunkt i forberedelse til dagen</p> <p><u>Plenum: studerendes pointer (studerendes forberedelse)</u></p> <p>-Hver deltager fremhæver de to vigtigste temaer/emner/fund fra forskningsrapporten i plenum og begrundet hvorfor den dipmomstuderende fandt disse særligt relevante for egen praksis.</p> <p>Underviser faciliterer runden. (gul boks slide 26)</p> <p><u>Plenum: Podcast</u></p> <p>-Underviser afspiller podcast i plenum. -Næste oplæg understøtter/udfolder temaerne i podcasten.</p>	Forskningsrapporten Podcast
10.45 – 11.15	<u>Oplæg: Præsentation af forskning</u>	Dias Forskningsrapport

	<p>Inden gennemgang af de empiriske temaer beder underviser om følgende: (slide 33)</p> <p><u>Notér til hvert tema dine refleksioner om egen praksis:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Kan du genkende billedet?</i> • <i>Drøftes dette tema på din arbejdsplads?</i> • <i>Hvordan kan viden fra kvalitative fund kvalificere din praksis?</i> 	
11.15 – 12.30	<p>Casearbejde - Runde 1: (slide 43)</p> <p>Gå i grupper af 3 studerende:</p> <p>-Læs casen om Camille.</p> <p>Diskuter følgende spørgsmål og noter jeres besvarelser:</p> <p><i>-Hvorfor inddrage? Hvad skal det bidrage med?</i></p> <p><i>-Hvordan vil du afdække netværket/ centrale personer som bør inddrages i sagen?</i></p> <p><i>-Hvem vil du inddrage og hvorfor?</i></p> <p><i>-Hvordan vil du inddrage de valgte parter (tilrettelæggelse)</i></p> <p><i>-Vil du differentiere hvordan du inddrager parterne og hvorfor (sammen/ hver for sig osv.)</i></p> <p><i>-Metode(r)</i></p> <p><i>-Kommunikationsstil – Hvilke kommunikative overvejelser gør du dig? Er der nogle særlige - kommunikative tilgange du vil lægge vægt på?</i></p> <p>De studerende noterer deres besvarelser.</p> <p>10 min drøftelse med side M/K. (slide 40)</p> <p>Opsamling i plenum: (slide 41)</p> <p><i>Hvilke tanker har du nu om mulige forbedringer af egen praksis?</i></p>	
12.30 – 13.00	Frokost	
13.00 – 13.15	<p>Introduktion til runde 2 i casearbejdet</p> <p>Kort underviseroplæg om modellen side 120. (danner afsæt for næste øvelse)</p> <p>Underviserens forberedelse:</p> <p>Læs afsnittet i forskningsrapporten om:</p>	<p>Dias</p> <p>Forskningsrapport</p>

	-Fædres samarbejdsstile og sagsbehandleres vurderinger og kategoriseringer (s. 120-122)	
13.15 – 13.50	Runde 2 – casearbejde -Anvend modellen på side 120 -Evaluer og indplacer din valgte inddragelsesform i modellen -Diskuter potentialefeltet ”E” – diskuter hvorvidt der i den valgte inddragelse er rum for udforskede/oversete potentialer	
13.50 – 14.10:	Plenumopsamling på runde 2 <u>Underviseren faciliterer en plenumopsamling:</u> Hver gruppe fortæller hvad de har lagt vægt på i casearbejdet – med særlig fokus på potentialefeltet – dvs. på oversete/udforskede muligheder for inddragelse	
14.10 – 14.30	Eftermiddagskaffe	
14.30 – 14.45	Skriveøvelse 1) <i>Hvad tager jeg med af opmærksomhedspunkter.</i> 2) <i>Hvad kan jeg gøre for at implementere mine opmærksomhedspunkter.</i> 3) <i>Hvad har mine kollegaer/ samarbejdspartnere brug for at jeg deler med dem.</i>	
14.45 – 15.00	Fælles afrunding og evaluering	

Inddragelse af fædre, bonusfædre og deres netværk

- i det sociale arbejde med
udsatte børn og unge

Diplomuddannelse i børn og unge
Modul: Metoder i socialt arbejde med udsatte
børn og unge

1

Program

9.00 – 9.15:	INTRO
9.15 – 9.45:	OPLÆG – PERSPEKTIVER PÅ INDDRAGELSE
9.45 – 10.00:	PAUSE
10.00 – 10.45:	STUDERENDES POINTER OG PODCAST
10.45 – 11.15:	PRÆSENTATION AF FORSKNING – UDVALGTE TEMAER
11.15 – 12.30:	CASEARBEJDE – RUNDE 1
12.30 – 13.00:	FROKOST
13.00 – 13.15:	OPLÆG – MODEL
13.15 – 13.50:	CASEARBEJDE - RUNDE 2
13.50 – 14.10:	OPSAMLING I PLENUM
14.10 – 14.30:	EFTERMIDDAGSKAFFE
14.30 – 14.45:	SKRIVEØVELSE
14.45 – 15.00:	AFRUNDING OG EVALUERING

2

FORMÅL

- At give indblik i såvel teoretisk som forskningsbaseret viden om inddragelse af mænd/fædre/familie og netværk i det sociale arbejde med udsatte børn og unge.
 - Herunder at de studerende får konkret viden om forskningsprojektet: *"Har vi glemt far, bonusfar og deres familier og netværk i det sociale arbejde med børn og unge"*.
 - Rasmussen Bo Morthorst, Jørgensen Sabine, Jæger Sabina & Vogt Jeanne (2022) *Har vi glemt fædre, bonusfædre og deres familie og netværk i det sociale arbejde med børn og unge? -En undersøgelse af to kommuners inddragelsespraksis*. Esbjerg; UC SYD
- Endvidere at styrke de studerendes metodiske refleksioner og kompetencer ift. egen inddragelsespraksis.

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

3

LÆRINGSMÅL

Dagens undervisning omfavner følgende læringsmål:

Diplomuddannelse i udsatte børn og unge:

Vidensmål:

- "har viden om og forståelse af metoder til forebyggelse, undersøgelse, inddragelse, tværfagligt samarbejde og intervention i arbejdet med udsatte børn, unge og familier samt kan reflektere over metodevalgets betydning for praksis".

Færdighedsmålene og kompetencemålene om:

- "at anvende og begrunde valg af metode og indsats samt håndtering af komplekse problemstillinger gennem valg af metodiske tilgange i arbejdet med udsatte børn, unge og familier."

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

4

Empiriske og metodiske perspektiver på inddragelse

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

5

Kvantitative og kvalitative data

Forskningsprojektet baserer sig på både kvantitative og kvalitative data

Kvantitative data:

- De kvantitative data er blevet til på baggrund af registreringskemaer, hvor forskeren sammen med socialrådgiveren (N=44) har registreret inddragelsen i deres sagsstammer (N=1298 sager)
- De kvantitative data baserer sig således på registreringer af alle børnesociale sager i to kommuner.

Kvalitative data:

- De kvalitative data (N=76) er blevet til på baggrund af interviews, hvor fædrene, bonusfædre, socialrådgivere, børn og farmødre har givet deres perspektiver på oplevelser med inddragelse.

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

6

Kvantitative data

De kvantitative data (N=1298 sager) viser inddragelse af:

- Far (75,7%) inddrages relativt meget og forskellen til mor (89,2%) er ikke så stor (13,5%)
- Fars familie (8%) inddrages kun halv så meget som mors familie (16%)
- Familie og netværk inddrages i 24% af sagerne (N=310) og den opleves som positiv, kun negativ i 5% af sagerne
- Bonusfar (10,8%) og bonusmor (13,5%) inddrages i sagsbehandlingen, men ingen fra deres familie og netværk
- Rådgiverne inddrager relativt få i deres sager (gennemsnit mellem 1,4 til 3,5 per sag) og der stor variation mellem dem.

Inddraget/dialog i sagen	Ja	Nej	I alt
Barnet	64,9%	35,1%	100%
Mor	89,2%	10,8%	100%
Far	75,7%	24,3%	100%
Bonusfar	10,8%	89,2%	100%
Bonusmor	13,5%	86,5%	100%
Mors familie	16%	84%	100%
Fars familie	8%	92%	100%
Bonusmors familie	1%	99%	100%
Bonusfars familie	0,0%	100%	100%
Mors netværk	5%	95%	100%
Fars netværk	2%	98%	100%
Bonusmors netværk	0,0%	100%	100%
Bonusfars netværk	0,0%	100%	100%
Barns netværk	3%	97%	100%
Søstre (alle former)	4%	96%	100%
Brødre (alle former)	3%	97%	100%
Andre	0,0%	100%	100%
Ikke relevant (der har ikke været nogen inddraget)	0,0%	100%	100%

7

Kvalitative data

- De kvalitative data (N=76) viser et andet/nuancerer billedet.

Fædre:

- Fædre oplever i modsætning til socialrådgivernes vurderinger i de kvantitative data, at de inddrages i langt mindre grad end mødre/kvinder.
- Fædre oplever selv at skulle kæmpe for/initiere deltagelse i sagsforløbet. Såfremt de ikke selv gør en aktiv indsats
- Fædrene oplever at socialrådgiverne i højere grad retter deres samarbejde mod mor og først i det øjeblik mors ressourcer er udtømte, bliver far inddraget/indtænkt som en ressource for barnet.

Socialrådgivere:

- Det kræver mere og noget andet at inddrage fædre i sagsforløbet. (tid, fleksibilitet, ressourcer, koordinering, kommunikation)
- Det er nemmest at samarbejde med forældre som barnets bor hos – særligt hvis der er konflikter. (se bopælsstatistik på efter følgende slides)

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

8

Børns bopæl (201

- 73% af børn bor hos samboende forældre
- 27 % af børn bor i andre familiekonstellationer end samboende forældre
- Figuren viser en overvægt af børn boende hos hhv. enlig mor(16%) og mor med partner(6%)
- Kontra enlig far (3%) og far med partner(1%)

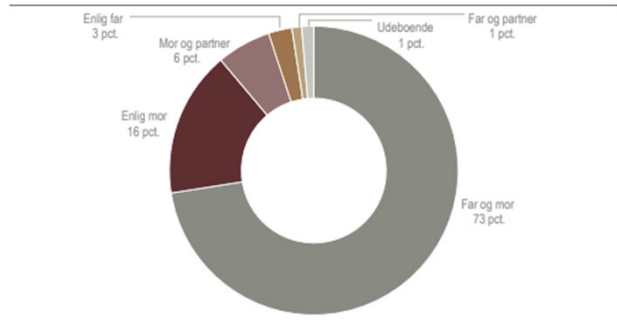
<https://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/GetPubFile.aspx?id=31407&sid=bornfam2018>

3.1 Børns bopæls- og samværsfamilier

Tre ud af fire bor med begge forældre

Næsten tre ud af fire børn (73 pct.) bor med begge forældre. 16 pct. bor med deres enlige mor, 6 pct. bor med deres mor og partner og 4 pct. med deres far.

Figur 3.1 Børn efter bopælsfamilie. 2018

57 pct. af de 17-årige bor med begge forældre

Andelen af børn, der bor med både far og mor, falder med børnenes alder. Forældrene bor oftest sammen ved fødslen, men en del vælger siden at flytte fra hinanden. Blandt de 1-årige er det 89 pct., der bor med både deres far og mor, mens det kun gælder 57 pct. af de 17-årige. 5 pct. af de 17-årige er udeboende. 4 pct. af alle børn har adresse kun hos far, mens det gælder 7 pct. af de 17-årige.

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

9

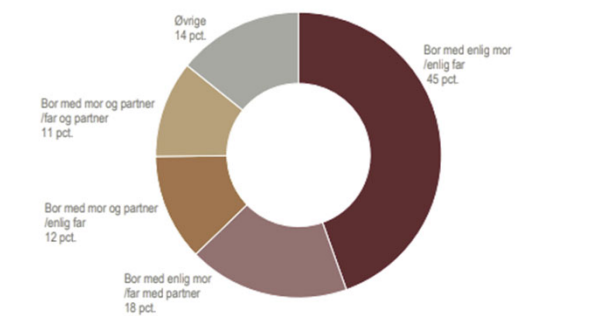
Børns bopæl (2018)

- 256.000 delebørn
- 86% af disse børn bor hos mor og har samvær med far

256.000 delebørn

304.697 børn bor kun med den ene af deres forældre. 16 pct. af disse har ikke en samværsfamilie. I alt 256.210 børn, svarende til 22 pct. af alle hjemmeboende børn, har to familier. Af disse bor 86 pct. med deres mor, mens deres samværsfamilie er hos deres far.

Figur 3.6 Delebørn efter bopælsfamilie og samværsfamilie. 2018

Flest delebørn har enlige forældre

45 pct. af børnene med to familier har adresse hos en enlig mor, mens far også er enlig. Den næstmest almindelige kombination af bopæls- og samværsfamilie er at have adresse hos enlig mor, mens far bor med ny partner. På tredje og fjerdepladsen

<https://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/GetPubFile.aspx?id=31407&sid=bornfam2018>

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

10

Hos hvem har børn i brudte familier bopæl? (2020)

Bopælsforældre 2020:

- 35.326 børn har bopæl hos far
- 214.143 børn har bopæl hos mor
- Der er således en markant overvægt af børn fra brudte familier, som har bopæl hos mor
- Dog med en mindre stigning fra 2005-2020 af antal af børn med bopæl hos far

Flest børn har adresse hos mor, men oftere hos far i 2020 end i 2005

Som det fremgår af tabel 3.1 har langt de fleste børn i den beskrevne population deres adresse på mors bopæl. Men i perioden fra 2005 til 2020 ses en lille udvikling mod, at en større andel af børnene har adresse på fars bopæl, fra 11 pct. i 2005 til 14 pct. i 2020.

Tabel 3.1

Antal børn, hvor forældrene ikke deler adresse, efter bopælsforælder

	Hos far		I alt	Hos mor	
	antal	pct.		antal	pct.
2005	28 324	11	253 875	225 551	89
2010	32 393	12	270 351	237 958	88
2015	35 231	13	265 496	230 265	87
2020	35 326	14	249 469	214 143	86

Kilde: Særkørsel.

Jo ældre børnene er, jo større andel har bopæl hos far

Hvis børnenes bopæl opgøres efter børnenes alder, ses et tydeligt mønster i, at jo ældre børnene er, jo større andel har adresse hos far, se figur 3.1. Det gælder for alle årene, der er dannet data for, og her ses også, at der er sket en stigning i andelen, som bor hos far fra treårs alderen og frem mod midten af teenageårene. I 2005 havde fx 11 pct. af de 10-årige adresse hos far, mens denne andel var 14 pct. i 2020.

<https://sundmand.dk/PDF-filer/Viden%20om%20afsnit/ManFam2020.pdf>

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

11

Bopælsrettens betydning for inddragelse

- Socialrådgivernes udsagn i den kvalitative del, om at de overvejende samarbejder med bopælsforælderen – sammenholdt med de statistiske data som viser overvægt af børn med bopæl hos mor, tyder på at samarbejdet primært henvender sig til mor og bekræfter fædrenes oplevelse.
- En meget stor del af fædrene (75,7%) kontaktes, men udover relativt få 'aktive' fædre forbliver de 'passive', hvilket alle aktører synes tilfreds med, og fædre og bonusfædre inddrages først reelt af rådgiveren, når der er problemer og bliver så til 'aktive' fædre.

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

12

Afdækning af familie og netværk – metoder og fremgangsmåder

Forskningsprojektet viser at det samlede billede for de to kommuner er, at afdækningen i de sager (24% af sagerne), hvor der har været inddragelse af familie og netværk at:

- 51% har svaret alene via dialog,
- 13% har svaret via genogram,
- 10% har svaret via netværkskort,
- 8% har svaret via SOS, 10% har svaret via andre fremgangsmåder
- 31% har svaret, at der ikke har været nogen afdækning. (Det giver over 100%, da der har været mulighed for at registrere i flere kategorier).

Fremgangsmåde	Dialog	Genogram	Netværkskort	SOS	Møder
Kommune 1	45,40%	7,10%	16,70%	2,20%	7,70%
Kommune 2	42,30%	28,40%	21,50%	4,60%	8,50%

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

13

Anvendelse af metoder
- som afsæt for øget inddragelse af fædre, bonusfædre og familie og netværk

14

Krav om systematisk inddragelse

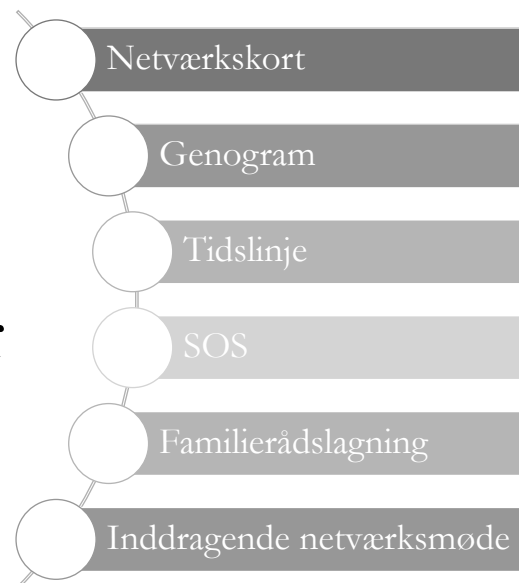
Serviceovens §47

Kommunalbestyrelsen skal overveje, hvordan der kan ske en systematisk inddragelse af familie og netværk.

15

Inddragende metoder/redskaber

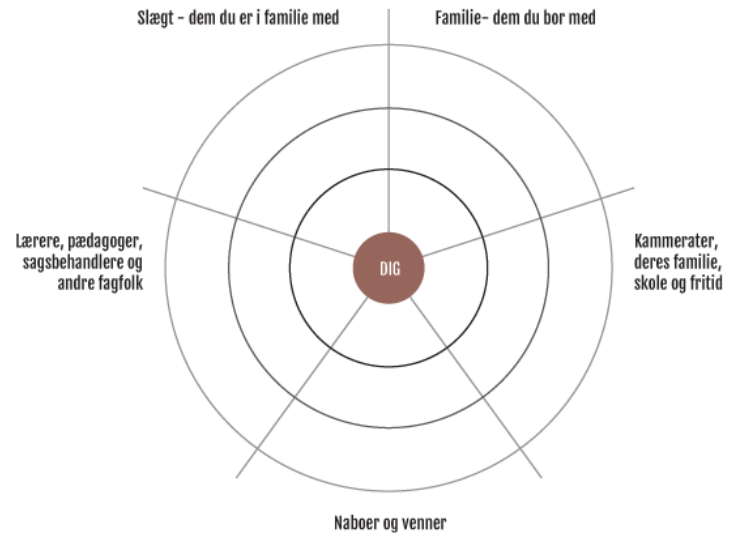

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

16

Netværkskort

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

17

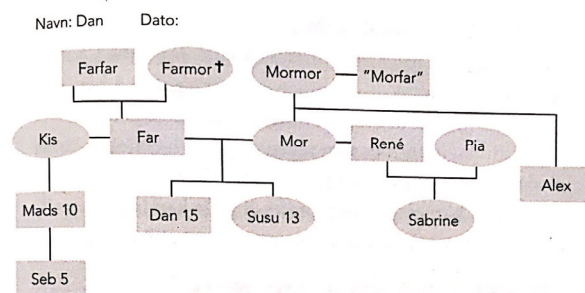
Genogram

- Den vertikale dimension = generationerne i samme slægt.
- Horisontale dimension = kan både være slægt, søskende og ikke i slægt med hinanden – fx mors samlever.

Genogrammet kan bruges mere processuelt ved hjælp af nedenstående symboler.

- God kontakt
- - - - - Lidt kontakt
- + Ikke kontakt i øjeblikket
- |— Ikke kontakt i det hele taget
- Pil mod dig selv: personer, man gerne vil kende bedre
- ← Pil væk fra dig selv: personer, man ikke ønsker kontakt med

Uvener eller konflikt
CamScanner

- Pige/kvinde
- Dreng/mand
- † Afdød
- ★ Idol/forbillede

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

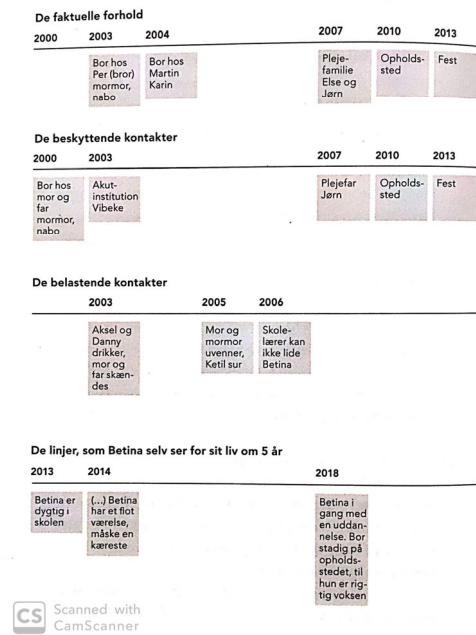
18

Tidslinje/livslinje

- De faktuelle forhold (enkel tidslinje)

Eller suppleret med 3 linjer

- De beskyttende kontakter
- De belastende kontakter
- Håb og drømme

19

Signs of safety (SOS)

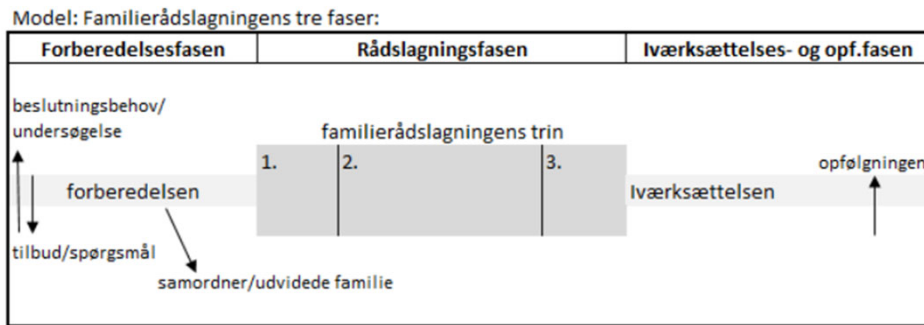
Hvad bekymrer	Hvad fungerer	Hvad skal der ske
<p>Her er tre underpunkter: Bekymringsgrundlag, bekymringsudsagn og komplicerende faktorer.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bekymringsgrundlaget er det punkt, hvor de svigt og eller overgreb barnet har oplevet beskrives (beskrivende del) Beskrives så konkret som muligt, oplevelsernes betydning for barnet beskrives. • Bekymringsudsagnet er den del hvor forvaltningen beskriver, hvad de er bekymrede for sker, hvis ikke der sker ændringer i familien. • Komplicerende faktorer. Faktorer, der ikke udgøre selve problemet, men som influerer på det – eks. At der er misbrug eller psykisk sygdom i familien. 	<p>Heri beskrives tre forhold:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Forhold der reducerer bekymringen for barnet • Forhold i barnets liv der fungerer trods problemerne. • Ressourcer i familie og netværk. <p>De forhold der beskrives her, skal relateres til bekymringsgrundlaget – dette er væsentligt for ikke at komme til at negligere nogle problemer.</p>	<p>Indeholder:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Forvaltningens mål (sikkerhedsmål). • Familiens mål. • Næste skridt.

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

20

Familierådslagning (FRS)

Kilde: UFC Børn og Familiers undersøgelse af familierådslagning Danmark 2001

Model: Familierådslagningens tre faser (Rasmussen & Hansen, 2002).

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

21

Netværksmøde

<https://vidensportal.dk/temaer/inddragelse/indsatser/det-inddragende-netværksmøde>

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

22

Summeøvelse

- Hvordan kan praksis tilrettelægge sagsbehandlingen på måder hvor fædres oplevelse af inddragelse styrkes?
- Diskuter dette med udgangspunkt i inddragende metoder og ved brug af Harts inddragelsesstige (næste slide)

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

23

Roger Harts deltagelsesstige

GRAD AF DELTAGELSE

- Trin 8: Børne-initiativ, beslutninger i fællesskab mellem børn og voksne
- Trin 7: Børne-initiativ og beslutninger af børn
- Trin 6: Voksen-initiativ, beslutninger i fællesskab mellem børn og voksne
- Trin 5: Konsulteret og informeret
- Trin 4: Udpeget og informeret

IKKE DELTAGELSE

- Trin 3: Symbolsk deltagelse
- Trin 2: Dekoration
- Trin 1: Manipulation

Harts deltagelsesstige gengivet og bearbejdet af Børnerådet i udgivelsen "Håndbog i børneinddragelse" (2016).

Roger Harts deltagelsesstige viser forskellige niveauer for inddragelse af børn og unge. Hvert trin på stigen illustrerer en øget grad af medbestemmelse og beslutningskompetence. De nederste tre trin på stigen illustrerer eksempler på ikke-deltagelse.

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

24

Studerendes pointer og podcast

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

25

Studerendes pointer

Som forberedelse til dagens undervisning skulle i:

Udvælg 3 centrale temaer fra hhv.:

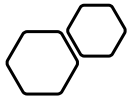
- Socialrådgivernes perspektiv
- Fædrenes perspektiv
- Børnenes perspektiv
- Farmødrenes perspektiv

Begrund hvorfor du synes de valgte temaer hver især er interessante/relevante. (noteres ned)

Hver deltager fremhæver de to vigtigste temaer/emner/fund fra forskningsrapporten i plenum og begrundet hvorfor disse var særligt relevante for egen praksis.

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

26

Podcast

- Vi skal nu lytte til et interview med to af forskerne bag forskningsprojektet: *“Har vi glemt far, bonusfar og deres familier og netværk i det sociale arbejde med børn og unge”*.
- I interviewet gennemgår forskerne nogle af projektets centrale resultater og implikationer for praksis.

27

Præsentation af forskning

28

Præsentation af projektets formål og undersøgelsesspørgsmål

- Formålet med projektet er at undersøge i hvilket omfang og hvordan fædre/andre mænd i børnenes liv, inddrages i det sociale arbejde med børn og unge.

Vores gensidigt afhængige undersøgelsesspørgsmål er:

- Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk i det sociale arbejde med børn og unge?
- Hvad er aktørernes perspektiver på inddragelsen og dens udfordringer?

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

29

Inddragelsesbegrebet i rapporten

Identificerede inddragelsesniveauer i forskningsprojektet

- Fædre som informationsmodtagere frem for deltagere
- Fædre vil gerne involveres i beslutningerne frem for at informeres bagefter
- Dilemma med hvordan information fordeles og organiseres

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

30

Forskningsoversigt

- Forståelse/forklaring
- Udredning
- indsats

Forskellige forskningspositioner der søger at forklare mænds manglende deltagelse/inddragelse:

- Usynlige fædre
 - Ensidigt fokus på mødre og et fravær af fædre - fædre betegnes som "skygger" eller "spøgelser"
- Manderoller og maskuline identiteter
 - Kønsforskelle i hjælpsøgende adfærd - At fædre selv undviger kontakten med de sociale myndigheder fordi det at søge hjælp er uforeneligt med den maskuline selvopfattelse ift. egenskaber, roller og adfærd.
- Maternal gatekeeping
 - Mødre der skjuler eller tilbageholder informationer om/for faderen eller andre mænd involveret i barnets liv.
- Det feminiserede hjælpeapparat
 - Feminisering af det sociale arbejdes felt, som bl.a. skal ses i sammenhæng med en skæv kønsfordeling blandt de ansatte - en mødre-orienteret hjælperkultur, hvor mænd ikke føler sig velkomne og hvor myndighederne i overvejende grad fokuserer på mødrene
- Traditionelle kønsnormer og kulturelle stereotyper
 - Ideologien (blandt socialarbejdere) om ligestilling i forældreskabet, udfordres af den praktiske virkelighed

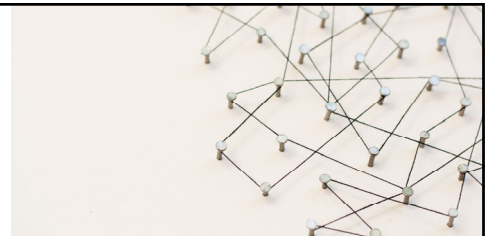
Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

31

Empiriske fund

- Feminiseret hjælpeapparat
- Kommunikationsstil
- Kønsstereotyper
- Systemets reproduktion af kønsroller
- Hjælpsøgende adfærd
- Tid / fleksibilitet

32

Udvalgte empiriske temaer og deres betydning for din praksis

- I det efterfølgende præsenteres 6 centrale temaer fra den kvalitative del. Disse understøttes af udvalgte citater.

Notér til hvert tema dine refleksioner om egen praksis:

- Kan du genkende billedet?
- Drøftes dette tema på din arbejdsplads?
- Hvordan kan viden fra kvalitative fund kvalificere din praksis?

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

33

Det feminiserede hjælpeapparat

93 % af de deltagende rådgivere i forskningsprojektet er kvinder

Rådgiver: "det ville være sundt, hvis der var flere mænd i afdelingen her, det kunne være godt at høre deres tanker".

Far: "det kan handle om konflikt-distancering – i hvert fald hvis jeg skal kigge ind af og så kan det handle om at mange gange, har jeg på fornemmelsen af, uanset familiesammensætning, så er henvendelsen typisk adresseret til moderen og det er også typisk også kvindelige repræsentanter fra kommunen og det gør måske lidt, at det får en bias i den retning, tror jeg."

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

34

Kommunikationsstil – følelsesudtryk

Socialrådgiver: ”mænd er mere til direkte tale. Man skal ligesom med unge mennesker afløse mændene ift. hvordan og hvor meget de forstår”

Far: ”Så især i kommunikationen med fædre, jeg ved i hvert fald for mit vedkommende, hvis man ser lidt sort hvid på det, så mange af de formuleringer der generelt set bliver brugt i sådan nogen sager her, de er decideret altodelæggende for en mands ego”.

Far: ”ja helt afgjort, men det bliver jo ikke set sådan, det er heller ikke sådan man bliver mødt, det er jo heller ikke sådan stereotyper generelt set er, bare fordi man ikke er en pyller-far, betyder det ikke at man ikke er emotionelt afstemt nok til at kunne tage sig af sit barn”.

Far: ”Så generelt set bare at snakke med mennesker, som de mennesker de nu engang er og oprigtigt lytte til de ting der bliver sagt. Men for socialrådgivere, som nu engang primært er kvinder, så skal de prøve at få mere fokus på samtale og den der overpædagogiske giraf-sprogs-ting der, som måske fungerer skidegodt for børn, men ikke for samarbejdet med fædre. Jeg kender ikke en eneste mand, som kan fordrage den slags, man føler sig så nedgjort og talt forbi. Det kan godt ske det fungerer for kvinder også, det skal jeg ikke gøre mig klog på, men i hvert fald ikke for mig.”

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

35

Kønsstereotyper

Socialrådgiver: ”far i denne sag er uortodoks, han har smidt alt for at være der for datteren og det ses ikke almindeligvis” **og samme socialrådgiver siger:** ”der er en gammeldags kultur ift. at mor arbejder mindst og far mest og så er det mor, som bedst kan deltage”.

Far: ”Nu bor jeg jo alene med min datter ikke også, og folk sådan generelt set der hører jeg bor alene og jeg er enlig far – der har jeg ikke mødt en eneste endnu der ikke har været overrasket – så de er overrasket over at jeg rent faktisk har hende på fuld tid og spørger, nå jamen hvad så med hendes mor og er helt forarget. Undskyld mig da, I havde ikke tænkt 2 gange over det hvis moren var alene med hende. (...) Jamen allerede der er der jo en mistillid, bare fordi jeg hedder far.”

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

36

Systemets reproduktion af kønsroller i familien

Socialrådgiver: "der er masser af historier, hvor far ikke er der, men vi ser også det modsatte. Jeg har haft en far, som flyttede hertil for at få sine børn hjem. Det kræver lidt ekstra med fædre, traditionelt bliver børnene jo givet til modrene. Jeg har kørt efter fædre og brugt et par timer på at aktivere dem og så kommer de, måske. Det handler om stereotype kønsrollefordelinger. Jeg ser ikke at mødre har bedre evner end fædre, men de er "valgt ud" til det. Vi fastholder traditionen, det er trygt. Systemet fastholder også, se på Familieretsburet – hvor tit får fædre bopælen? Det kan være svært at gøre op med sådan nogle familiemonstre. Tilbage i tid tog mændene på jagt og kvinder lavede mad og passede børn".

Far: "Ja jeg fik ikke noget at vide, fordi han boede jo hos hende, så det eneste du som far egentlig har med det at gøre, er at du får at vide at du skal til at betale 1300 i måneden, så det er sådan set det eneste."

Far: "Men ja sådan helt fra default-mode nærmest, så kan man åbenbart ikke klare sig uden moderen (griner) og det viser sig også i de her sager, i høj grad vil jeg sige. Så det jo det stereotyp der handler om far generelt set. Jeg føler stadig jeg skal bevise mit værd".

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

37

Mænd og hjælp

Socialrådgiver: "far vil klare tingene selv. Det er nok en mandeting"

Far: "Jeg er jo nok heller ikke så tilbøjelig til at bede om en terapeut eller terapeutisk hjælp eller sådan noget pis og papir, jeg tager mig bare sammen i stedet for. Man kan sige hvis personen så samtidig sidder og snakker ned til mig eller snakker forbi mig osv, så er det da overhovedet heller ikke der jeg spørger om de ting, så er det da overhovedet heller ikke der jeg spørger om hjælp til det"

Far: "Jeg gemmer lidt på det, jeg er ikke en person hvor man kan snakke direkte følelser, det er jeg ikke god til"

Interviewer: "Så du går med det selv? Så går du og bliver deprimeret i stedet for?"

Far: "Ja, jeg prøver at klare det selv i stedet"

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

38

Tid/fleksibilitet

Socialrådgiver: "det kræver fleksibilitet ift. tid at have fædre med til moderne, fordi de arbejder og er svære at planlægge med"

Socialrådgiver: "mænds job fylder meget"

Socialrådgiver: "det er sjældent at fædre deltager i moderne, de arbejder"

Socialrådgiver: "det er vigtigt at inddrage mænd, men at den daglige praksis ikke særligt ofte tillader, at der kan bruges den ekstra tid, som er nødvendig"

Far: "det blev sådan lidt, når de ser et eller andet, så er der SATANEDME fokus på det - men hov, nu er klokken jo også snart tre."

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

39

Opsamling – drøftelse med sidemanden/kvinde

Brug 10 min på at drøfte dine noter og refleksioner med sidemanden.

Notér til hvert tema dine refleksioner om egen praksis:

- Kan du genkende billedet?
- Drøftes dette tema på din arbejdsplads?
- Hvordan kan viden fra kvalitative fund kvalificere din praksis?

- 1) Feminiseret hjælpeapparat
- 2) Kommunikationsstil
- 3) Kønsstereotyper
- 4) Systemets reproduktion af kønsroller
- 5) Hjælpesøgende adfærd
- 6) Tid / fleksibilitet

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

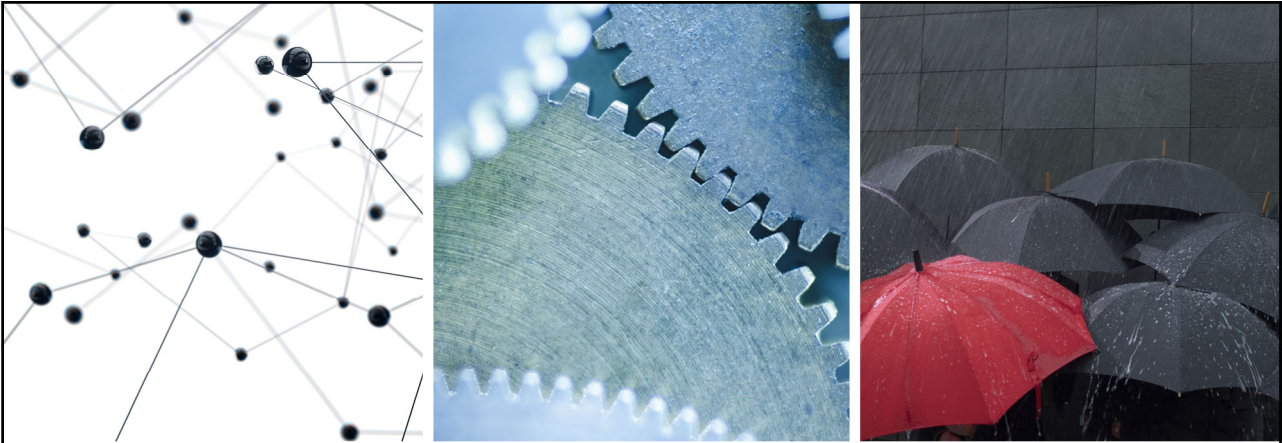
40

Opsamling – Plenum

Hvilke tanker har du nu om mulige forbedringer af egen praksis?

41

Casearbejde – Runde 1

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

42

Casearbejde – Runde 1

Gå i grupper af 3 kursister:

- Læs casen om Camille.

Diskuter følgende spørgsmål og noter jeres besvarelser:

- Hvorfor inddrage? Hvad skal det bidrage med?
- Hvordan vil du afdække netværket/centrale personer som bør inddrages i sagen?
- Hvem vil du inddrage og hvorfor?
- Hvordan vil du inddrage de valgte parter (tilrettelæggelse)
 - Vil du differentiere hvordan du inddrager parterne og hvorfor (sammen/hver for sig osv)
 - Metode(r)
 - Kommunikationsstil – Hvilke kommunikative overvejelser gør du dig? Er der nogle særlige kommunikative tilgange du vil lægge vægt på?
- Noter jeres besvarelser

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

43

Casearbejde – Runde 2

Introduktion og oplæg om model

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

44

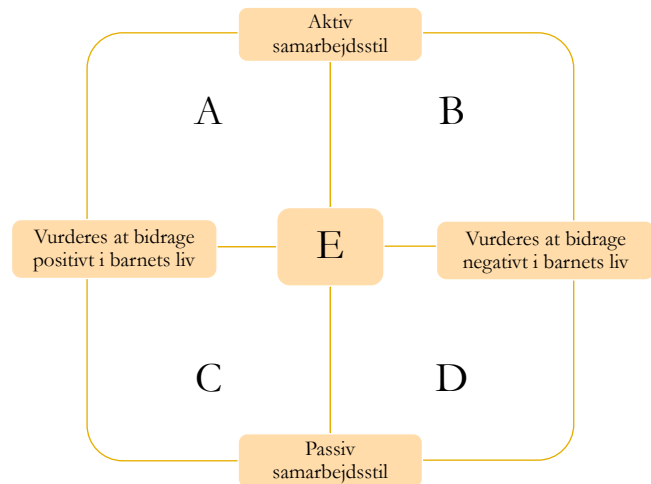
Inddragelse

- mellem samarbejdsstil og risikovurdering

Modellen anskueliggør mulige sammenhænge mellem:

- Manglende inddragelse,
- Fædres samarbejdsstil
- Sagsbehandleres vurderinger/kategoriseringer

Modellen gør det muligt at udforske krydsfelter mellem forskellige forhold i arbejdet med at inddrage fædre i børnesager.

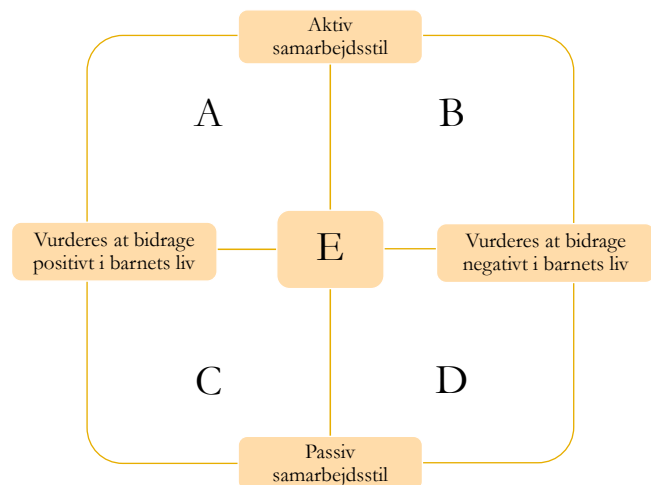
Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

45

Samarbejdsstile og potentialer

- **A)** Fædre med en aktiv samarbejdsstil, som vurderes at bidrage positivt i barnets liv
- **B)** Fædre med en aktiv samarbejdsstil, som vurderes at bidrage negativt i barnets liv
- **C)** Fædre med en passiv samarbejdsstil, som vurderes at bidrage positivt i barnets liv
- **D)** Fædre med en passiv samarbejdsstil, som vurderes at bidrage negativt i barnets liv
- **E)** Potentialefeltet – som skal skærpe blikket for mandlige omsorgspersoner i børns liv, hvor der mangler viden om hvorvidt han potentielt set kunne bidrage positivt i barnets liv.

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

46

Casearbejde - Runde 2

På baggrund af oplæg og litteratur om model for kategorisering af inddragelse:

- Gå i grupperne fra casearbejde runde 1
- Evaluer og indplacer din/jeres (i runde 1) valgte inddragelsesform i modellen
- Diskuter potentialefeltet "E" – diskuter hvorvidt der i den valgte inddragelse er rum for udforskede/oversete potentialer. Begrund disse.

Til ovenstående arbejde anvendes model og litteratur fra forskningsrapportens side xx

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

47

Opsamling på casearbejde i plenum

- Hver gruppe fortæller hvad de har lagt vægt på i casearbejdet – med særlig fokus på potentialefeltet – dvs. på oversete/udforskede muligheder for inddragelse.

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

48

Skriveøvelse

Brug 15 min på at reflektere over og notere svar på nedenstående spørgsmål:

1

Hvad tager jeg med af opmærksomhedspunkter?

2

Hvad kan jeg gøre for at implementere mine opmærksomhedspunkter?

3

Hvad har mine kollegaer/samarbejdspartnere brug for at jeg deler med dem?

Har vi glemt far, bonusfar og deres familie og netværk?

49

Afrunding og evaluering

50

Litteratur til dagen

Forskningsrapporten

- Rasmussen Bo Morthorst, Jørgensen Sabine, Jæger Sabina & Vogt Jeanne (2022) *Har vi glemt fædre, bonusfædre og deres familie og netværk i det sociale arbejde med børn og unge? -En undersøgelse af to kommuners inddragelsespraksis.* Esbjerg; UC SYD (Forskningsoversigten er inde i forskningsrapporten)

Metoder:

- Inddragende metoder (*genogram, tidslinje, netværkskort*)
 - Rask, L., Elholm, B. og Haack, Maja (2016): *Udviklingsstøttende samtaler med børn og unge i mistrivsel*. 1. udg. Akademisk Forlag ISBN: 9788750045434 s. 86-93 – 8 sider
 - Nedenstående links
- Harts deltagelsesstige → https://www.boerneraadet.dk/media/238461/BRD_Ha%CC%8Andbog_i_boerneinddragelse_Web.pdf (s. 29-30)

Links:

- Det inddragende netværksmøde: <https://vidensportal.dk/temaer/inddragelse/indsatser/det-inddragende-netvaerksmode>
- Familierådslagning: <https://vidensportal.dk/temaer/styring-og-sagsbehandling/indsatser/familieradslagning>
- SOS: <https://socialstyrelsen.dk/vaergaende-omrader/sagsbehandling-born-og-unge/netvaerksinddragende-metoder/hvad-er-signs-of-safety>

Har vi glemt far, donustar og deres familie og netværk?

Har vi glemt fædre, bonusfædre og deres familie og netværk i det sociale arbejde med børn og unge?

Undervisningsmateriale: Casen om Camille

Camille er 8 år og bor sammen med sin mor Sanne og sin lillebror Malte på 5 år. Sanne er 42 år og arbejder som bogholder i et stort revisionsfirma. Camilles far hedder Steen, er 40 år og han er tagdækker og bor i samme by, som Sanne og Camille og Malte. Sanne og Steen har været ikke boet sammen siden Camille var 2 år. Steen er ikke far til Malte. Malte har en far, der hedder Jens og Jens bor i nabobyen. Steen bor sammen med sin kæreste Anja, som har to børn på 13 og 16 år.

Sanne og Steen gik fra hinanden fordi de havde voldsomme skænderier om børneopdragelse, praktiske gøremål og økonomi. De har det svært sammen og kan stadig diskutere mangt og meget. Steen har sin mor og faderen er død. Moderen bor i samme by, som både Sanne og Steen. Sanne har begge sine forældre, som er skilte og faderen bor i byen imens moderen bor ca. 35 km. væk. Sannes lillebror Kasper bor også i byen.

Familieafdelingen har kendt Camilla, som børnesag siden Camille var 3 år. Sagen startede med en underretning fra børnehaven Bæverbo, som oplevede at Camille var vred og kunne komme i store konflikter med de andre børn. Hun var svær at trøste og hun kunne slå og bide, hvis de andre børn ville lege med det legetøj, som Camille havde udset sig. Ydermere oplevede de i børnehaven, at moderen slog problemerne hen, hvis pædagogerne talte med hende om det og Sanne virkede usamarbejdsvillig. Idet faderen Steen kun havde Camille på samvær hver anden weekend, så mødte de kun ham hver anden fredag og han virkede uforstående overfor den adfærd, som pædagogerne beskrev at Camille havde. Der var flere møder i børnehaven og efter en periode blev der sendt en underretning dels fordi at børnehaven ikke oplevede at der skete noget ift. de aftaler, som de lavede med forældrene og dels fordi at Camilles adfærd blev mere og mere præget af frustration og konflikt.

Familieafdelingen har således kendt sagen i 5 år og forsøger stadig at få forældrene til at arbejde sammen. Der har været forskellige foranstaltninger sat i værk, familiebehandling både hvor forældrene har været sammen og hver for sig, aflastningsfamilie i 2 år, forældrekursus og Camille har været på børnepsyk., er blevet udredt og er diagnosticeret med ængstelig personlighedsforstyrrelse i mild grad. Der er obs. på om hun har ADHD, men det kunne ikke afgøres på daværende tidspunkt. Camille har det svært i skolen, svært ved at finde venner, som vil hende og hun kommer ofte i konflikter, som starter med at Camille bliver vred over en lille ting og så bliver hendes dag dum derfra. Lærerne snakker om Camille sommetider og de synes generelt, at det er en svær sag fordi der ikke rigtig sker noget godt, men Camille virker til at få det dårligere og dårligere med sig selv. En af lærerne Klaus er rigtig glad for Camille og er den eneste, som ikke synes at det er svært at have Camille i klassen. Klaus har også et fint samarbejde med forældrene, særligt med Steen. De snakker godt sammen og Klaus føler, at han forstår Steen.

Pt. arbejdes der på at inddrage netværket i sagen idet aflastningsfamilien har sagt op, da samarbejdet med forældrene blev for svært for aflastningsfamilien. Camille har været glad for familien og særligt de to biologiske børn, Søren på 15 år og Signe på 13 år fandt Camille meget glæde over at være sammen med. Signe var også specielt glad for Camille og hun er ked af, at de ikke længere skal have Camille i aflastning.

Adspurgt om samarbejdet, så siger Sanne: *"Familieafdelingen finder alle fejl og jeg har sagt, at det ikke giver mening at Steen og mig skal sidde til møder sammen"*, Steen fortæller: *"Det er dælme svært at finde ud af, hvad det er man skal gøre ved det her. Jeg synes, at Camille har det godt og er helt normal, men jeg er træt af at vi skal skændes sådan, mig og Sanne"* og socialrådgiveren fortæller: *"Det er bare så typisk med den her sag, to forældre som ikke kan sammen og et barn, som mistrives. Jeg vil gerne inddrage faderen lige så meget, som moderen, men det er jo mega svært når Camille bor sammen med sin mor og far arbejder meget. Så skal jeg afholde møder sent på dagen og det er jeg ikke vild med. Jeg skal jo også selv hjem og passe mit"*.

Far fortæller at: *"Det er svært, det her – og jeg orker næsten ikke at høre på alt det snak. Der bliver snakket så meget og jeg skal tage fri fra arbejde for at komme til alle de møder..."*

Sanne siger: *"Det er nemmere, når det kun er mig. Vi diskuterer så meget, når Steen også er der og jeg føler mig så udstillet, som om jeg er en dårlig mor"*.

Socialrådgiveren fortæller: *"Jeg skal jo tænke på Camille og hvad der er bedst for hende, men jeg ved det næsten ikke...der er jo alle de her skænderier...jeg tør næsten ikke invitere Camille med til møderne. Hun er for lille og det er for ubehageligt"*.

Socialrådgiveren har haft et par børnesamtaler med Camille, hvor hun fortæller: *"Jeg ved godt at min mor og far skændes meget selvom de nogle gange prøver at skjule det, men de råber og det har de altid gjort. Jeg hader det og jeg får hovedpine af det...og ondt i maven."*

Tiden med covid-19 har været fin for Camille. Hun har haft det bedre med online undervisning og hun har ikke haft de sædvanlige konflikter med elever og lærere og sig selv, så Sanne oplever at hun har haft mere overskud i de perioder, hvor skolen har været lukket. Steen kan også mærke, at der er kommet mere ro på Camille, men han synes at online undervisning er noget skidt og at det umuligt kan være godt for børn at sidde og være pakket væk bag skærmene. Det har været svært at få fredagene til at hænge sammen for Steen, idet han hver anden fredag skal have Camille og der er så meget arbejde, også tit i weekenderne. Steen bliver lidt presset over at sige nej til alt det arbejde, men han er altid stabil og kommer og henter Camille, dog ret sent, fortæller skolen og SFOen.

Sanne siger: *"Han har hende hver anden weekend og så kan han ikke hente hende før kl. 16.45, det er fandme for dårligt. Jeg forstår sgu godt, hvis hun er sur på ham..."*